BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
24 B
31

3
II
6

14-17.D.16

Digitized by Google

INSTITVTIO CHRISTIANI PVERI, ADOLESCENTIÆQVE PERFVGIVM.

Autore

IOANNE BONIFACIO

SOCIETATIS IESV.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Permissu Superiorum.

INGOLSTADII.

Excudebat Andreas Angermarius sumptibus Ioan. Hertsroÿ.

M. DCVII.

Bibliothecæ Domus Romanæ Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum.

Digitized by Google

Digitized by Google

Pistolas, quibus vnà cum exemplis & annotatiũculis perfectum omnibusq; numeris absolutum, reddit illud suum opus (cui nomen institutio Christiani pueri & adolescentiæ perfugium) Reuerend. admodũ pater Ioannes Bonifacius Societatis IESV *sacerdos dignissimus, vidi ex decreto summi senatus, & diligentissimè perlegi: in quibus nihil quod sacræ Scripturæ & nostræ fidei sanctionibus bonisq; moribus meo iudicio pugnare videatur, inueni. Sed quod tam virtuti quàm eruditioni maximæ summam eloquẽ-*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

tiam adiungat. Ita vt tanto autore dignæ lucubrationes videantur, & vt prælo mandentur: erunt enim vtilitati cùm adolescentulis, tum viris virtute & sapientia præditis, in cuius rei testimonium proprium nomen subscripsi, apud sanctum Philippum Matriti, septima Septembris, anno à Christo nato, millesimo quingentesimo octogesimo quinto.

F. Antonius de Villegas.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO DOMINO, AMPLISSIMOQVE DOCTORI Alfonſo Velaſques, Archiepiſcopo Compoſtellano, Catholicę Maieſtatis Cõſiliario, primoq; in ſacris faciendis, Ioannes Bonifacius S.P.D.

MAximè eſſet optãdum, illuſtriſſime Pontifex, vt erudiendæ iuuentutis cupiditas multos incenderet, huiuſq; artis, ac muneris ſeſe pulchritudo ipſa monſtraret, quæ ſi oculis cerni poſſet, omnium animos vehemẽter afficeret, ſummoſq;

amores excitaret. Nam si honestas quæritur, quid sancta puerorũ educatione dignius, quæ sacris profanisq; literis celebratur? quã suspexit antiquitas, veteres & studiosè & religiosè coluerũt: oés ex omni memoria sapientes aut seueris sanxere legibus, aut magnificentissimis laudibus extulerunt? Si maiestas spectatur & granditas, quid esse maius, grauiusq; potest, quam eas literas docere, quas sit discere glorioſum? & pueros ad virtutem instituere, qua literæ ornantur, vt auro purpura? His enim in scholis, quas tã multas nostra in Societate aspicimus, hisq; studiis alio-

rum

rum filios erudimus, quæ ſtudia & ſi virtutem dare ſola non poſſunt, quæ Dei donum, munuſq; eſt, animum tamen (id quod Seneca ſapienter affirmat) ad accipiendã virtutem præparant. Etenim diſciplinæ vtilitas, D. Bernardo teſte, quam latiſſimè patet. Ceruicem (inquit ille) ſubmittit, ponit ſuperciliũ, cõponit vultum, ligat oculos, cachiños cohibet, moderatur linguã, frænat gulã, ſedat irã, formatin ceſſum. Eſt quidé Grammatica minima illarum artium, quæ artes libero homine dignæ iudicantur, ſed eam nos cum ſapientia, cum Chriſtiano Catechiſmo,

cum ſaluberrimis præceptis, monitiſq; cõiungimus, maximiſq; eam rebus præmunimus. Noſter enim dux & pater Ignatius, vt ſeneſcẽtem pietatẽ renouare poſſet, ſuos ſenes repueraſcere, ſuos oratores balbutire iuſſit, pueriſq; operam nauare voluit, & ſeueris hominibns ſerium hunc ludum dedit: quiq́ue concionatores, doctores, operarios largiri optabat Eccleſiæ, concionatorum, doctorum, & operariorum incunabula Societati tanquã nutrici demandauit. Neque enim aut de diuinis rebus diſputare ſapienter, aut concionari vtiliter, aut regnorum malis & vulne-

vulneribus mederi ſalutariter homines poſſunt, niſi honeſtè, rectèq; inſtituantur, eoſque pueritiæ magiſtros habeant, per quos ad ſumma perueniãt. Si igitur quæ leones gignit, lęena eſt, certè á qua Theologi procreantur, dici ea & haberi Theologia meritò debet. Nam ex iis, qui à noſtris erudiuntur, non pauci ſuos domeſticos quãuis adultos ad virtutem cohortantur, Chriſtianæ fidei rudimenta docent, mentiri, peierare, iraſciq; vetant, à vino, ludo, & venere, quantum in ipſis poſitũ eſt, auertunt, ac prohibent: vtque à turpitudine fugiant, ſuadere non deſinunt.

sinunt. Iam perfectam illã, absolutamq; Theologiam quis neget ab hac impolita, inchoataque pendere? Qui enim nostri alumni pręclari magistri magniúe cõcionatores euaserunt, sine his virtutis, sapiẽtięq; seminibus; aut negligentiùs seuera illa studia tractassent, aut aliis se artibus dedidissent, aut morum turpitudine Theologiæ sacræ maculam inustam reliquissent. Quin etiam Societatis Grammatica, nec quæstum sibi proponit, nec est mercede cõducta, quoque purior ætas illa est, quam informat, eò solidiora iacit fundamẽta virtutũ. Ita fit vt nõ modò

ille qui libros explanat grauiores, ſed etiam rudimentorum magiſter & doctor. concionales quaſdam adhortationes, theologaſq; liguriat, diuumq; Vincentiũ Ferrarienſem imitetur, qui virorum concionator egregius, vt fidei Chriſtianę quaſi elementa pueros doceret, dies certos & horas deſtinabat, coactiſq; & coniunctis viam ſalutis, iterq; monſtrabat. Qui regum filios erudiunt, cum nil aliud quã Grammaticæ nec illius admodum nitidæ, ac floridæ tradere præcepta ſoleant, tamẽ præmiis ornãtur ampliſſimis, nullũq; eſt hoc munere honorificẽtius munus

in terris'. Magnum est (inquiunt) regum liberos vel alphabetum docuisse, quòd ex discipulorum dignitate & disciplinis ipsis minutis, humilibusq; per se decus, & lumen existat. Planè vinco, præsul amplissime, religioseque grammaticæ quanta sit gloria, vel ex aduersariorum confessione vi veritatis expressa demonstro. Nos enim summi illius regis', à quo omnia gubernantur, liberos, & charam prolem educamus: eoq; non terrena, quæ mortalis dominator & princeps donare solet, sed cœlestia cùm expetimus, tũ etiam expectamus: non lucelli spe ducti de verborum

præ-

præteritis & ſupinis, deque nominum generibus laboramus: ſed immortalitatis deſiderio incenſi vſque à primis elementis ordientes iuuentutem rectè ſapere, & politè eloqui docemus: vt quia rationis & orationis tanta eſt vicinitas, quantam nomina ipſa declarant, literis cum virtute ſociatis, atque coniunctis habere defenſores Eccleſia poſſit, non modo cordatos & doctos, ſed etiam eloquentes. Neq; enim vincere Theologia poterit, niſi arma illi hæc ars porrigat, & doctrina dicendi. Muta enim ſapientia illa eſt, & ſilere cogitur, à qua loquendi laus abſit, oſq; illud

lud aureum quod diuo Ioanni Chryſoſtomo fuit, cui cognomen eloquentia dedit, quæ tanta erat, vt in eius labris dicēdi diuinitas quædam ineſſe videretur. Petulans, inſulſa, moleſtaq; eſſe puerorum turba ſolet: ſed qui dixit: Sinite paruulos venire ad me, nec Apoſtolorum vel faſtidium, vel obſequium tulit, quod ſe illi prohibendis, deterrendiſq; pueris magiſtro ſuo præſtare arbitrabantur, noſtris ludimagiſtris præſto erit, opportuneq; ſubueniet. Qui enim tot annos pueritiam docemus, homines ſumus, ex oſſibus, & ex carne conſtamus, mouemur, angimur,

mur, dolemus, non ex saxo sculpti, non ex robore dolati: manemus tamen in statione, foreq; speramus, vt qui viuendi, idem sit perseuerandi finis. Deus enim, qui Ignatio eam mentem tribuit, vt pueritiæ partim desertæ partim neglectæ, partim egenti succurreret, ac prouideret, multorum Ignatij imitatorũ exsuscitat animos, eisq; non tantũ charitatẽ, quæ patiens benignaque est, sed vires etiã donat & robur, resq; ita cõstituit, & temperat, vt nec cælestẽ præmiũ ipsa muneris species, amplitudoq; diminuat, quod obtecta, velataq; dignitas integrũ, illibatumq;

con-

conſeruat, nec difficile magiſterium nimius timor extinguat. Tibi clariſſime antiſtes, tuiq; ſimilibus, id eſt ſapientibus purpura regum ſordet, cum oculos ad hæc noſtra gymnaſia conuertis, quę ſunt horrea ciuitatũ. Ea qui ſapiunt magni æſtimãt, & in prima commendatione ponunt. Equidem non minùs libenter, quam ſæpe commemoro, quæ à te audiui, cum diceres, omnium, quæ ſocietas adminiſtrat, & gerit, nil tibi maius admirabiliuſq; videri, inſtitutione & doctrina puerili. Noſtræ tibi non ignoratæ res ſunt, nec obſcura conſilia: ſcis quæ onera ſocietas noſtra ſuſti-

ſuſtineat, quæ religioſarum familiarum minima eſt, & vt tempore, ſic etiam dignitate poſtrema. Minimè ignoras confeſsiones à noſtris ſacerdotibus conſtanter audiri, concionibus erudiri, inflammariq; populũ, amicitias, pacemq; reſtitui, miſeros & oppreſſos recreari, explicari Theologiam, tradi philoſophiæ præcepta, hæreticos oppugnari, Indos, & Iaponios ab erroribus abſtrahi, Mahumetanorum & Iudæorum curationem non omitti, orbem, mundumq; luſtrari: tamen illa dilaudas, & pro dignitate commendas, noſtramq; Grammaticam vehementi-

us admiraris ; ſuperiora enim quãuis præclara ſint, tamen & ea habet Societas communia cum multis, & à pluribus appetuntur, ſed inſtituendæ cura pueritiæ huius propria familiæ eſt, à pauciſque deligitur, paucitatis illa eſt cauſa fortaſſe, quæ eſſe ſolet rerum difficillimarum, quæ ſi à plurimis fierent, difficiles certè non eſſent, quæ enim multi præſtant, ardua non ſunt. Quare Simonides apud Clementem Alexandrinum in rupibus difficillimis, ſaxiſque aſperrimis, dicit habitare virtuté. Neq; verò de hac re antiquorum aliud iudicium fuit: Libanius

nius enim Gregorij Nazianzeni, Basilij, Chrysostomique in dicendi arte præceptor præfecti prætorij honorem, quem ei perfidus ille imperator Iulianus vltro deferebat, repudiauit, ac respuit, dictitans, maiorem esse, quàm fieret, pluriſque Rhetoricam ſuam, quã Iuliani præfecturam æſtimare: in hac gloriam cito perituram, in illa dixit esse perpetuam: qui ſi trium diſcipulorum, quos nominaui, fidem religionemq; complexus esſet, multò melius cùm famæ, tum ſuæ ſaluti prouidiſſet. Viri & graues, & natu grandes, & maiorum ſcientiarũ intelligẽtia

Eunapius in libro de vitis Philoſoph. & Sophiſt. & Suidas in hiſtoria.

tia clari, & nobilibus orti parentibus, quique, vt tuis verbis vtar, alibi si essẽt, nõ vnam dumtaxat domũ, sed cunctam prouinciam gubernarent, ante oculos propinquorum nomina & verba declinare docẽt, pueris instant, horas minimum quinq; in erudienda iuuentute quotidie consumunt, discipulos rudes incultosq; perpoliunt, insanientis vulgi iudicia negligunt, obtrectantium & maleuolorum voces pro nihilo putãt, barbariem exterminant, illis reclamantibus atque indignantibus, qui sordidæ, obsoletæque grammaticæ auditores fuerunt, vel quia eorum

rum lippitudo elegãtiæ hoc lumen ferre non poteſt, vel quia cedere turpe arbitrantur, & quę imberbes didicere, ſenes perdenda fateri. Ergo in Chriſto Ieſu cogitatione & cura defixa à dextris & à ſiniſtris, per infamiam & bonam famam ſuos adoleſcẽtes docere pergũt, nec ante mortem à puerili ſtrepitu conquieſcunt. Amat amat Deum ſenſibus intimis, amat Dei filios amore non vulgari, qui concionantibus aliis & floreſcentibus inſuauẽ inſulſamque gramaticam, nec ſatis à populari plauſu felicem, libenter amplexus partium orationis & ſyntaxeos præ-

cepta

cepta decantat, Latinæ linguæ rudimẽta minimè ipſe rudis explanat, premit, vrget, iterat, inculcat, ſeſe ex fine idẽtidem ad principium, exorſumq́; reuoluit, hæcq; ex obedientia agitãs & retractans excedit è vita. Mihi quidem ſi alia vel dignitatis ornamenta, vel ſtabilitatis præſidia, vel ſanctitatis & religionis inſignia Societati deeſſent quæ certè non deſunt, vel omnia potius adſunt Dei immortalis beneficio ſingulari: tamen vna inſtitutione puritiæ mirabilis videretur. Non enim aut vulgaris ei diſciplina, mediocriſq́ue diſcipulorũ progreſſus ſa-

tis

tis vnquam fecit, aut earum difficultatum mole terretur, quas iam experta eſt, aut mortis cruentæ funeſto ſpectaculo, cuius fortaſſe vidit exemplum, exanimata langueſcit. Illæ enim illuſtris martyrij coronæ nobiles nobis domi naſcuntur, quarũ cauſa alij maria tranſmittunt, longiſſimiſq́ue itineribus vires & corpus omne debilitant. Ergo ſi gloriæ quaſi ſeges & materia non deeſt, ſi neque ſanguis non funditur, magnique labores non tolerantur, quos labores honeſtatis, cęleſtiſq; gaudij pleniſſimos vtilitas regnorum ſumma cõſequitur: quid eſt quod pudere quem-

tina noſtra domus, quam Oxiomenſis Epiſcopus authoritate ornabas, re ſuſtentabas & opibus: cum verò Compoſtellanus iam creatus Archiepiſcopus huc veniſſes, noſq; humaniſſimè viſiſſes, negaſti quicquam tibi eo die fuiſſe in vita iucundius, quem apud nos integrum poſuiſti, in quo diſputationibus Theologicis ante meridiem præfuiſti, pomeridiano tempore Latinitatis præceptores omnes libenter audiuiſti. Et hæc quidem communis eſt cauſa, illa propria, & planè mea; te enim à primo ætatis meæ tempore, & ab illa Cõplutenſi Dialectica cùm dile-

Digitized by Google

dilexi, tum colui, tu me vicissim amasti, & es semper cõplexus humaniter. Quãobrem accipe hunc librum multis exemplis auctum cui ex tuo patrocinio multò plus quam ex his appendicibus dignitatis, & splẽdoris accedet. Vale & his studiis, quę sunt vrbiũ principia, & rerum publicarum seminaria fauere perseuera.

IOANNES BONIFACIVS PIO Lectori.

CHRISTIANÆ pietatis partim senescentis, partim labentis & præcipitantis fulciendæ, renouandæq; rationem commodissimam esse reperio, quam puerorum honesta & diligens ex sese gignit educatio: eamq; viri grauissimi tum veteres & antiqui, tum noui & recentes tanti æstimauerunt, vt dignam esse statuerint, in qua toto vitæ tempore laborarent. Neq; enim cum viros doctissimos, religionisq; a-

mantißimos conuenio, aliã Eccleſiæ ſubueniendi viam perinde ipſis probari video, atque eã, qua ſocijs, & eiuſdem naturæ conſortibus in tenera ætate opitulamur, & ſuccurrimus: cuius tãta vis eſt, vt ea vna Chriſti gregem ſaluum & incolumẽ magna ex parte credatur eſſe ſeruatura. Nam flexibilis adoleſcentiæ ætas ſi bene regatur, bonorumq́ & ſapientum magiſtrorum conſilijs & induſtria iuuetur, illa ferè intacta conſeruat, quæ didicit, vtq́ fertile ſolum reddit cum vſura & fœnore quod accepit. Hanc autem veram eſſe ſententiam Germani in Europa, Indi in Aſia declarant, quorum alteri non omnino defleti viuunt, nec religionem ad-

hinc funditus euerterunt, propter quorundam vigilantiam, qui afflictæ illius prouinciæ iuuentutem optimis moribus imbuendam curant: pietatisq; retinẽdæ præclarissima ratio fuit, quam nostræ Societatis homines in terris Aquiloni subiectis inierunt, non solum pueros docendo quæ recta essent, & verè pietati consona, sed etiam scriptis ea ipsa mandando: alteros Euangelij noua luce collustratos, nuperq; ad veram Christi IESV *legem atque fidem vocatos, pueri ipsi ad permanendum incitant, quorum accensum studium, & in accepta religione constantiam natu grandes admirantur. In ijs verò vrbibus, quas Christiani incolunt*

anti-

antiqui, quam fuerit institutio iuuentutis fructuosa quotidie cernimus: cũ tã longè iã multi processerint, vt priscum Græcorũ, Romanorũq; seculũ, quod ad eloquẽtiã attinet, humanioresq; literas, quod verò ad religionem spectat, aurea illa Ecclesiæ florẽtis ætas reuocata esse videatur. Quæ cũ nõ tã animaduerterẽ, Christiane lector, quã oculis ipse cernerem, annorumq; duodeuiginti spatio, quos totos erudiendis iuuenibus impendi, horum, quæ affirmo, testis essem: laudare illos cœpi, admirari, suspicere, qui ætati puerorum, quæ desertissima, abiectissimaq; est, viui, mortuiq; prodesse desiderant: quorum alterum docendi labore, alterum libris scriptis præ-

ſtant at q̃ perficiunt, ſemper q̃ aliquid, quod educationem ipſã iuuare poſſit, cõmentantur. Mihi verò hæc cupienti, ſed meum exiguum imbecille q̃ ingenium agnoſcenti, propè q̃ lugenti, pater Ioannes Suarius, quem honoris cauſa nomino, quitum in Caſtella noſtra Præpoſitum Prouincialem agebat, hæc eadẽ ſcribendi, literis q̃ mandandi onus impoſuit. Cuius imperio cùm repugnare non liceret, rem aggredi cœpi, erudiendæ q̃ pueritiæ, ſi non vt induſtriam (quis enim ego ſum, aut quæ eſt în me facultas?) at vt animi mei lætitiam, perennem q̃ in docendis iuuenibus voluntatem explicarem, aſſequuturum me eſſe confidebã. Cùm autẽ triennio poſt guber-

nan-

nandam prouinciam P. AEgidius Gonsales omnium horarũ, librorumq; homo suscepisset, & horum quæ scribebam, nonnulla legisset: currentem me incitauit, & ad perficiendum est adhortatus. Verùm cùm scriptus iam liber esset, de q; eo Romam mittendo cogitarem (nam edi libros proferriq; in lucem nostræ religionis leges vetant, nisi eo permittente, cui vniuersæ Societatis administratio credita est) commoda opportunaq; satis mihi fuit eorundem patrum Romam profectio, qui eiusdem & inchoandi, & perficiendi autores extitissent. Cùm enim mortuo Patre nostro Francisco Borgia ad nouum Generalem eligẽdum P. AEgidius, vt qui Pro-

uincialis esset, ex Societatis in-
stituto proficiscei Romam debe-
ret, comitesq; ei cũ itineris, tum
suffragiorum patrem Ioannem
Suariũ, & Martinum Guterriũ
prouincia dedisset, nostri libelli
sarcina, quæ illorum est humani
tas, non nolle impediri dixerũt,
examinandum q; non inuiti por
tauerunt: tanti huius officij, ac
meriti gratiam aliquã liber ipse
non multò pòst in itinere retu-
lit, qui Patris AEgidij Gonsales
in Gallia ab hæreticis itinera ob-
sidentibus non modo capti, sed
etiã grauiter sauciati, dies plus
quinquaginta socius in carcere
fuit, acceptiq; vulneris consola-
tor. Sed huius historiæ cõmemo-
ratio grauior est, & in aliud tẽ-
pus differenda: obiit enim ipso

in

in carcere P. Martinus Guterrius lateris dolore consumptus, cuius nullum neq; admirandi hæreticorum castellum illud, in quo obiit, cui vulgo Cardillatum nomen est, neq; lugendi finem Societas facit ob insignẽ hominis probitatem. Confecim' igit̃ (vt eò, vnde egressa est, nostra reuertatur oratio) breue quoddam opus, in quo Christiani adolescentis tanquam faciem & formam adumbramus. Vt autem libri scopus videri queat apertiùs, euoluam animi mei complicatam notionem, & veluti ideam, ne lector non bene cognito nostro consilio, vtilitatem, si vlla fortè est, aut non intelligat, aut negligat argumenti. Ego doctissi-

morum hominum, & maximè Quintiliani vestigiis ingressus, qui oratorem perfectum & consummatum instituere volens, ab ipsis incunabulis rem fuit exorsus, Christiano homini, docto præsertim præsto esse in nulla non temporis & ætatis parte desidero. Quocirca rudis pueruli formationem quinque his libris comprehendi, quibus illa continentur, quæ nudam prorsus, omnibusq; non ornamentis modò, sed etiam subsidiis ad vitam necessariis destitutam ætatem alere & corroborare possunt. Nam religionis, verecundiæ, castitatisq; prima debet esse cognitio, propterea quod hæ tres pueritiæ quasi nutrices sint, quibus tener homunculus ad Dei timo-

rem

rem & cultum, ad hominũ obſeruantiam, ad animi candorẽ eruditur: harum q̃z virtutum tãta vis eſt, vt ſolæ vitæ innocentiam & pariant ex ſeſe, & faciant eſſe diuturnam. Sed quò ad pueritiam iuuandã, poliendãq̃z inſtitutores & magiſtri reddantur alacriores, generatim de ipſa educatione, deq̃z indole, teneraq̃z ætate primis duobus libris diſputamus, quantumq̃z non inſtitutio ſolùm, ſed ipſa etiam per ſe pueritia poſſit & valeat, oſtendimus: quæ res hanc noſtræ voluntatis profeſſionẽ, opusq̃z ipſum fundat, & continet, qui & teneram ætatem inſtruere, & multos ad illius iuuandæ ſtudium cupimus inflãmare. Quæ duo niſi tractaſſemus, opus mã-

cum

cum & imbecille videri posset: nam neq; magistros, pedagogosq; educationis utilitate non cognita, promptos ad bene merendũ de pueritia habere, nanciscíq; possemus: neq; pueri ad altiora se erigerent illa nescientes, quæ secundo libro differuntur. Ne autem, quæ dicimus, obscuriora videri possent, exemplorum silua lectorem placuit allicere, quæ ad mouendum magnam habent vim, rudiq; puerorum ingenio accõmodatiora esse putauimus, id quod Horatij carminibus luculenter explicatur, quæ in huius præfationis fine & calce ponentur, ne cõtextæ orationis filum interrumpant: ipsa præterea exemplorũ appositio gratior fore videbatur, si varia esset,

eſſet ac mutliplex, bonorumq́ & grauium ſcriptorum teſtimonio comprobãta. Exemplorum autem hic erit ordo; vt primum locum diuina teneant, ſic enim appellanda cenſui, quæ ſacris literis prodita inueniuntur: diuinis Chriſtiana ſuccedũt, hoc eſt illorum, qui noſtram legem amauerunt: deinde ponuntur externa, nam ita vocari debent alienorum à noſtris ſacris exempla: his naturalia ſubiecimus, rationiſq́ expertium bellu arum hiſtorias periucũdas, quorum omnium autorem, locumq́ teſtabimur, quò maiorem fidem narrationi lector habeat: noua deniq́ exempla in ſede locamus extrema, quæ quod præſẽs ſeculũ nobilitẽt, plurimũq́ permoueãt,

omit-

omittenda non fuerunt: etenim antiquitas cũ venerabilior sit, deseritur tamen nescio quo modo, in eaq; imitanda sumus tardiores Nomina eorum, qui laudantur, præter admodũ paucos, quorũ eximia claritas omni nos inuidia liberat, reticenda duximus, ne non tã cõmunis utilitas, quã priuata laus quæsita videretur: quæ etiã causa fuit autores testesq; ipsos à quibus ea acceperim didicerimq; licet grauissimos (illis exceptis, quæ in libris excusis, minimeq; improbandis legimus) occultandi, nudaq; & inania paginæ laterare linquendi: facti enim nõ personæ cõmendationem quærimus, inuidiæq; materiãomnẽ tollẽdã curamus, quæ ex nascente gloria solet exi-

stere

stere. Verũ licèt sine autore escripto & citato narrentur, securè tamen, atq; fidẽter legi poterũt, veraq; & certa iudicari. Hæc autẽ exemplorũ varietas in quinq; genera distributa sempiterna nõ est, tantũ in pleniore grauissimæ alicuius quæstionis tractatione reperitur: nonnulla enim capita paucioribus exẽplis explicamus, ne testibus in re nõ dubia minimè necessariis vteremur, neue opus excresceret, longiusq; fieret, quã oporteret. Hisce præterea quinq; argumentis, totidẽ orationes subiecimus, vt plenius ac perfectiùs adolescens posset erudiri. Etenim exẽplorum sermo interruptus, angustisq; regionibus cirũscriptus non omnino lectorẽ docere poterat, quæ neces-

ceſſaria in quoq; genere videbã-
tur. Quamobrẽ exemplis, velut
machinis adoleſcentum animos,
tanquã vrbes hoſtium vinci ex-
pugnariq; poſſe credidimus, cap-
tis verò iã & in poteſtatẽ re-
dactis, leges & iura ſermone
longiore præſcribi oportere cen-
ſuimus: continente ſiquidẽ ora-
tione illa uberiùs explanantur,
quæcũq; ad cauſam, quæſtionẽq;
propoſitam pertinebũt. Nec ta-
men idcirco exẽplis ipſis præce-
pta præponere deſinimus sũptaè
grauiſſimis autoribus, vt his illa
cõmodiùs illuſtrentur, lectoriſq;
& vtilitati, & docilitati meliùs
conſulatur. Hi vero libri, quos
nunc edimus, rudem impolitãq;
ætatem docent & excolunt, me-
ramq; inſtitutionem habent, &

pri-

primum guſtum: qui verò ex iis radicibus flores primum, fructuſq; haud ita poſt naſcantur, aliàs dicemus, cùm de perfectione adoleſcentiæ auſpice Chriſto loquemur: nam de eloquentiæ, poëticæq; ſtudio, de Hiſpano concionatore, deq; optimo genere docendi, autore duceq; magiſtro Deo, & vita comite opus non inutile molimur: vt inchoato ædificio, propè tamen (quod in principijs omnia ferè inſint) abſoluto quaſi faſtigiũ imponatur: ſtylũ eo tẽpore fortaſſe mutabim⁹, quo interdũ humiliore planiore que hoc in libro vtimur, vt ab omnibus intelligamur. Nec tã exẽplis, quæ tamẽ nõ omnino deerũt, quã rationibus innixi ſapiẽtiorẽ iã iuuenẽ paulò ſapiẽtiùs,

Propter ſimpliciores quos ſæpiſſimum

ſe

in deiiciẽdo sermone laborauimus inquit D. Hier. in epistol. ad Paulũ Cõcordiensem, loquebatur autẽ de vita S. Pauli. Solitudinis incolæ ãse scripta, nos igitur tantum doctorem imitari orationem, quæ cum pueris haberetur exagerare & exornare noluimus

si poterimus, alloquemur. Omnia nostris verbis ferè exponimus. quòd si aliena oratio visa est accõmodatior, vt cũ aliquid à Cicerone sumimus, & D. Hieronymo, id quidem nos dicimus & ingenuè cõfitemur, omnia enim ferè, quæ ab his duobus accepimus ipsorũ verbis explanamus, siquidem in altero summa elegantia est, in altero sanctitas minimè indiserta: hoc ipsum interdũ in iis facimus, quæ ab Ambr. & Chrysostomo mutuamur, & à scriptoribus, quorũ dictio approbatur à doctis, quanquã Chrysostomi interpretibus nõ omnino fidimus, ob eam ꝙ rem nonnulla vt bene Latinè dicãtur, aliquãtò dissimiliùs exponimus, quam ab interprete versa inueniuntur:

tur: mitto quæ ſacræ ſunt ſcripturæ, in quibus nulla debet eſſe mutatio, ne orationis ſanctitas violetur: lumen enim ſplendoremq́ nedum robur diſputationi afferunt ſacra teſtimonia, integra præſertim & intacta, nulliſq́ rhetorũ phaleris, velut maculis, ſordidata. Precor immortalem Deum, in quem vnũ hæc ſcribens intueor, vt verbis his aridis meis & frigidis vim mouendi adiungat & tribuat, adoleſcenteſq́ ipſos alacres reddat, & promptos ad ea cùm diſcẽda, tum exequenda, quæ ipſis in hoc opere, ac libello ſuademus.

Quan-

QVANTVM VALEANT EXEMPLA, PRAEceptaque ad puerorum institutionem.

Ex Horatio libro primo Sermonum, Satyra quarta.

Alias insevit.
† Alias mi.

INsueuit pater optimus hoc me †,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæque notando,
Cùm me hortaretur parcè, frugaliter, atque
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipse parasset:
Nonne vides Albi vt malè viuat filius? vtque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dißimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessa cùm venere vti

Possem:

Possem : deprehensi non bella est fama
Treboni
Aiebat. sapiens vitatu , quidq; petiuu
Sit melius , causas reddet tibi : mi satis
est si
Traditum ab antiquis morem seruare,
tuamq;
Dũ custodis eges, vitã , famamq; tueri
Incolumem possim : simul ac duraue-
rit ætas
Membra, animumq; tuum , nabis sine
cortice. sic me
Formabat puerũ dictis: & siue iubebas
Vt facerem quid, habes autorem , quo
facies hoc,
Vnum ex iudicibus selectis obiiciebat:
Siue vetabat , an hoc inhonestum , &
inutile factu,
Nec ne sit, addubites ? flagret rumore
malo cùm
Hic , atque ille. auidos vicinum funus
vt ægros
Exanimat , mortisq; metu sibi parcere
cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria
sæpe *Absten-*

Absterrent vitiis, ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt, mediocribus & quêis
Ignoscas, vitiis teneor.

Exemplorum, quæ sit vis & quanta docet, Tullius in 3. Tusculana.

DVplex (inquit ille) *est ratio veri reperiendi, nam aut de ipsius rei natura, qualis & quanta sit, quærimus, vt de paupertate nonnunquã, cuius onus disputando leuamus, docentes quàm parua & pauca sint, quæ natura desideret: aut à disputandi subtilitate orationem ad exempla traducimus: hîc Socrates cõmemoratur, hîc Diogenes.* cætera legat qui volet, patet enim locus, & est valde illustris.

DE

DE HONESTA EDVCATIONE.

LIBER PRIMVS.

Quanta sit vis educationis in vtramque partem.

CAP. I.

QVanquam educationis honestæ commoda, vitiosæq; perniciem ac pestem non tã argumentis, quæ subtiliter disputantur, quã exemplis, quæ vtiliter & fructuosè referuntur, demonstrare aggredimur, tamen iucundiorem ipsam exemplorum appositionem fore putauimus, si in capita distribueretur hoc opus, quæque in singulis tractationibus ratione priùs, & grauium autorum testimonio confirmassemus: ea exemplis adhibitis congruenterque pro nostro captu dispositis illustrarentur. Nõ enim

inuentionis magna laus esse poterat, nec operis eximia aliqua iucunditas, quæ ab exemplorum rudi coaceruatione peteretur. Neq; verò continentes orationes, quas in cuiusq; libri fine ponendas duximus, huic malo commodè satis mederi posse videbantur, quamuis & præceptis abundent, & sententiarum nonnullo pondere, vique aliqua dicendi mouere iuuenem, lubricosq; adolescentię gressus confirmare conentur. Nam quòd in finem iustis de causis reiectæ sint, serius, quàm par esset, expositæ illæ admonitiones videri possent, si nullæ principio traderentur. Quare non voluptatis solum, qua alliciendus meritò lector est, sed etiam vtilitatis, quam præcipuè quærimus, ratio obtinuit, vt quæ copiosius in ortaionibus rectæ institutionis pręcepta traduntur, breuiter in his quæstiunculis eadem illa attingerẽtur, exemplis

ad cuiusque capitis argumentum accommodatis. Sed vnde melius exordiemur, quàm ab ea disputatione, quæ docet quanta educationis vis sit in vtranque partem, quãtaque vel ex honesta institutione manet vtilitas, vel ex vitiosa pernicies in rempublicã vniuersam deriuetur? Commodissimum autem esse credimus, vt grauissimorum autorum de hac re sententiæ à lectore cognoscantur.

¶ Loci illustres Poëtarum de vi educationis. Quintus Horat. Flac. libr. 1. epistol. ad Lollium.

Fingit equum tenera docilem ceruice magister
Ire viam, quam monstrat eques. venaticus ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in syluis catulus. nunc adbibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer,

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu.

Iuuenalis Satyra decima quarta.

Nil dictu fœdum, viſuque hæc limina tangat,
Intra quæ puer eſt. procul hinc. procul
Lenonum & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reuerentia, ſi
Turpe paras, nec tu pueri contemſeris annos,
Sed peccaturo obſiſtat tibi filiꝰ infãs.

Et paulò poſt.

Plurimum enim interest quibus artibus, & quibus hunc tu
Moribus inſtituas.

Ouidius libro. 1. Artis.

Phillyrides puerum cytharæ præfecit Achillem,
Atque animos molli contudit arte feros.
Qui toties ſocios, toties exterruit hoſtes
Creditur annoſum ꝓtimuiſſe ſenem.

Quas

Quas Hector sensurus erat, poscĕte magistro,
Verberibus iussas præbuit ille manus.

Tullius in tertia Tuscul.

SVnt ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simulatque editi in lucem, susceptiq; sumus, in omni continuò prauitate, & in summa opinionum peruersitate versamur: vt pene cum lacte nutricis errorem suxisse videamur. Cùm verò parentibus reddidi, id est, magistris traditi sumus, tum ita variis imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat. Accedunt etiam poëtæ, qui cùm magnam speciem doctrinæ sapientiæq; præ se tulerunt, audiuntur, leguntur, ediscuntur, & inhæresunt penitus in mentibus. Cum verò accedit eôdem quasi maximus quidam magister populus, atq; omnis vndique ad vitia consentiens multi-

tudo: tum planè inficimur opinionum prauitate, à naturáq; ipsa desciscimus.

Item in oratione pro Planc.

Quis est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui atque doctores, cui non locus ille mutus, vbi ipse altus aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur?

D. Hieron. Epist. ad Lætã de institutione filiæ.

Non sunt contemnẽda quasi parua, sine quibus magna constare non possunt. Ipse elementorum sonus, & prima institutio præceptorum aliter de erudito, aliter de rustico ore p-fertur. Vnde & tibi est prouidendum, ne ineptis blanditiis fœminarum dimidiata dicere verba consuescat, & in auro, atque purpura ludere: quorum alterum linguæ, alterum moribus officit: ne discat in tenero, quod ei postea dediscendum est.

Et

Paulò pòst.

DIfficulter traditur quod rudes animi perbiberunt: lanarum conchylia quis in priſtinum candorem reuocet? recens teſta diu & ſaporem retinet & odorem, quo primùm imbuta eſt. erudit'

Exemplis hæc eadem comprobantur.

De Heli.

SAcra refert hiſtoria, cum Heli ſacerdote ſummo, & populi Iſraëlitici moderatore grauiter expoſtulaſſe Deum, quòd filios negligenter educauiſſet, eoq́; res delapſa eſt, vt filij in vltionem paternæ ſocordiæ Domini Dei arcam, quam hoſtibus, aduerſus quos dimicabant, terrori eſſe voluerunt, cum dedecore perderent, ipſi in bello perirent, confectus ſenio parens funeſtæ cladis nuntio perculſus, illiſa ad terram ceruice, moreretur. Quæ omnia Samuel honeſtiſſimè educatus, reuelante Deo 1. Reg. c. 3. & 4.

Digitized by Google

futura prædixit. Vt vno eodemq; exemplo, qnid inter vtranque institutionẽ interſit, cognoſcamus. Alter enim vel in pueritia vates fit, alter cum malè moratis liberis miſerabili fine periit.

De Roboamo.

3. Reg. c. 12. QVàm infeliciter cum Roboamo Salomonis filio ſit actũ, quem in deliciis ac voluptatibus vnà cum laſciuorum adoleſcentũ caterua educatum fuiſſe ſcimus, florentiſſimi regni declarat imminutio: qua factum eſt, vt, qui duodecim tribubus imperare potuiſſet, modò ſenum vtiliſſimum cõſilium non ſpreuiſſet, quo ſalutariter monebatur, vt cum populo, ac ſeditiones mouente turba mitiùs ageret, vix vnam Iudæ prolem fidelem ſtabilemque ſentiret. Ex quo temeritati iuuenum, quibus cum nutritus fuerat in deliciis, locũ dedit. Qui nequaquã de ſeueri-

ta-

tate,ac paterno metu Roboamo remittendũ esse censuerũt. Quippe difficilè est illorum,quos pueritiæ socios habueris,verbis ac factis non delectari.

De Ioa.

QVanti referat honestos habuisse pædagogos, Iudaici populi Princeps Ioas apertè indicat: quem viuente Ioiada sacerdote,morum integerrimo formatore,pietate insignẽ extitisse,memoriæ est proditum: verùm illo mortuo, tantùm à virtute pristina degenerauit,vt post nefandum idolorum cultum se etiam Zachariæ sui institutoris filij parricidio inquinauerit. Vnde profectò liquet magnã esse nutritiorum vim, qui feras tales domare queant: quibus sublato eo & extincto, quem metuebant,quantũ latentis sæuitiæ inesset,libertas planum fecit. 2. Paral. 24.

De Tobia.

Tob.1.&2. SAnctorum hominũ filius Tobias, quoniam à patribus honestam vitæ rationem didicerat, in tenera ætate nil puerile gessit in opere: cunctis enim vitulos aureos adorantibus, quos in excelsis mõtium capitibus Ieroboamus ille pessimus constituerat, solus ipse viuentem Deum in templo Solymorum colebat, auitamque pietatem, & Moysis legem constantissimè seruabat. Cæcitatem hic id ẽ, & indigentiam magno animo tulit: nam cùm ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custodierit, nõ est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis euenerit ei.

Christiana. De S. Benedicto.

S. Greg. l. 2. Dialog. c. 3. & 7.

POst indubitata, quæ sanctus Spiritus exempla docet, dignũ censuimus præclarissimum Benedictum, qui numerari deberet: cui

infe-

infeliciter cessit monachorũ, quos non educauerat, quique iam in vitiis consenuerant, inuito animo suscepta correctio. Illi enim de porrigendo veneno sanctissimo innocentissimoque patri, quòd ab illo arguerentur, cogitarunt, negotiumq; transegissent, nisi Benedictus diuino quodam præsagio re cognita, aliò concessisset, vbi eos, quorum ætas tenera esset, informandos asciuit. Quantum verò profecerit Maurus, Benedicti alũnus testimonio esse potest: aquam enim optimus adolescens pessundedit, idque siccis pedibus, maximarumq; virtutum gloria fuit celebris. Adeò à teneris assuescere multum est.

De Diuo Marcello.

HIspaniæ nostræ decus & ornamentum Marcellus adsit, qui patria Legionensis fuit, & se pro religione Christi morti deuouit. Cuius exemplo duodecim filij, *Hispaniæ Breuiaria, Legionensis, & Ecclesia Veratranditio.*

quos genuerat, & bonis moribus exornarat, in eiuſdem cauſæ aſſertione mortem conſtanti animo pertulerunt. Mirum ſanè fuiſſet, in tam multis neminem, qui degeneraret, eſſe repertum, niſi cognitum haberemus, honeſtam educationem ipſa gignendi vi eſſe potentiorem. Altera enim corpus tribuit ſæpe cum morum diſſimilitudine, altera mentẽ, quę à parẽtum probitate nil diſcrepet, donare ſolet.

De Euſebio.

In Homil. ſermon. 68.

EVſebius Vercellenſis Epiſcopus cum ſuarum laudum prę-conem habuerit Ambroſium, laudatores alios magnopere non requirit. Huius omnes filij Euangelico pabulo nutriti, aut martyres, aut ſacerdotes fuerunt. Iam verò quo pietatis commento Dionyſium, quem filium ipſe appellabat, ab Arrianis liberauerit, ſilentio nõ

eſt

est prætereundum. Nouerat Eusebius hostium fidei nefariis cohortationibus eò tractum fuisse Dionysium, vt errori subscriberet, nomenque apponeret, qui se protinus ad Arrianos contulit, multúque initiò gratulatus quòd Dionysium filium chariſſimũ chirographo deuinctum tenerent, tandem cum hominibus expostulauit, questusque est grauiter, filium subscribendi ordine patri esse prælatum, quam rem eo magis vitare debuissent, quòd Filium illi in diuinis personis Patre multò inferiorem esse arbitrentur. Itaque se in eorum sententiam facile iturum simulauit, modò deleto Dionysij nomine, sedes sibi prima ad subscribendum relinqueretur. Id hæretici sine mora faciunt. Tunc Eusebius recuperato obside hiantes eludit coruos, ereptaq; è manibus præda tum Dionysij, tum maximè aliorũ, qui illius exemplo labi potuis-

tuissent, incolumitati ꝓuidit. Verùm Dionysio tanta deinceps cõstantia fuit, vt ne morte quidem, quam acerbissimam pro Catholica fide pertulit, ab incepto potuerit reuocari. Ita, qui Arrianus futurus erat, optimi præceptoris opera Christianorum est integerrimis annumeratus.

De S. Felicitate.

Petrus Chrysolog. in homil. ser. 134. & S. Greg. Papa hom. 3. in Euangel.

SAnctissima Felicitas Romæ passa est vnà cum septem liberis: vbi alium vidit plumbeis pilis cædi, alium fustibus conteri, alium ex rupe celsa deturbari, reliquos morte affici durissima, cùm interim ex eorum supplicio non minùs animo angeretur ipsa, quàm corpore filij condolerent. Nec tamen hortari destitit, vt in assertione veræ fidei permanerent, donec & ipsa ad tortorem rapta est, cui vicissim liberi septem iam cęlo potiti gratiam retulerunt, & tacitis illam vocibus confirmarũt. Iaceat Epi-

Digitized by Google

Epicureorũ ſententia, qui negant beatitudinem aſcendere in equuleũ, quã dicunt, extra limen carceris manere: quorũ errorem noſtra cõuincit Felicitas, vel in cruciatu felix, ſed longè felicior ſimul atq; coronis octo (totidem enim ſacrificia obtulerat) in cœleſti patria fuit redimita. Idem ferè de ſancta poteſt Symphoroſa dici.

De Theodoſio Imperatore.

CHriſtianę pietatis mirabilem fautorẽ Theodoſiũ minimè fugit quantũ põderis & momẽti in educatione ſitũ eſſet: quocirca duos filios Archadiũ, & Honoriũ Arſenio viro ætatis illius integerrimo literiſq; inſtructiſſimo erudiendos tradidit: ſolitumq; ferunt bonũ Principem explicationibus intereſſe nonunquam, & Arſenium grauiter increpare, ſi quid ab eo vel mitiùs vel timidiùs cum generoſiſſimis illis ſuis diſcipulis ageretur, quos aſtare volebat

Simeõn Met in a. Vita S. Arſenii.

lebat religiosus Imperator, sedere præceptorem. Quæ autem institutionis vires sint, apertè cognosci potest exemplo eiusdem Arsenij: nam cùm is è duobus Theodosij filiis alterum verberasset, tãtum illius contra se iram commouit, vt fuga saluti consulere oportuerit. Mortuo tamen Theodosio, qui plagas pertulerat Archadius tantum abfuit, vt vindictam moliretur, vt etiam honorifica ad Arsenium legatione missa, bono illũ animo esse iusserit, præceptorem suum pleno ore nuncuparit, & se cuncta eius consilio esse facturum promiserit. Virtus enim vbiq; imperat, præsertim illius, qui quos instituit, omni vitio carere vult.

De Meropio Philosopho.

Ruffin. lib. 10 Eccles. histo. cap. 9.

QVanquam omnis honesta educatio fructuosa esse solet: tamen illa, quæ cum virtute literas coniungit, omnium præstantissima

Digitized by Google

ma vtiliſſima q́ue cenſetur. Quod eſſe verum, Meropij nos docebit exemplum, qui ex Tyro philoſophus nouarum rerum cognitione ductus in remotam vſque Indiam penetrauit, ſecum habens duos puerulos, quos ſibi propinquos cũ artibus ingenuis, tum moribus honeſtis imbuebat. Perluſtratis ergo illis regionibus, quarum amore tenebatur, lætus remigrabat ad ſuos. Accidit autem vt in portum naues, qua Meropius vehebatur, appelleret, in quo barbari erant, à quibus facto impetu & philoſophus, & multi ex vectoribus occiduntur. Adoleſcentuli verò ſub arbore reperti ſunt literaria quędã meditantes, quorum diebus ſingulis rationem reddebant præceptori. Barbaros & tenera ætas, & illa pueris inſolita in re honeſtiſſima vigilãtia ad miſericordiam allicit, qua reillis parcere in animum inducunt, conſeruatoſque ad regẽ ad-

adduxerunt. Quorum aduentu Indiæ Princeps tantopere oblectatus est, vt alterum, qui Ædesius dicebatur, pocillatorem faceret, alterum, nomine Frumentium secretorũ participẽ esse voluerit. Mortuo verò rege, infans filius tanti illius principatus hæres, successorque relinquitur, viduæ matris tutelæ commendatus: fitque libera potestas (nam id ita rex moriens statuerat) Ædesio atq; Frumentio in patriam reuertendi. At verò regina cùm illorum probitatem optimè cognitam haberet, iuuenes illos duos, vt secum remaneant, & partem administrationis suscipiant, vehementer efflagitat. Illi tãetsi patriæ desiderio tenebantur, reginæ tamen non obtemperare præsertim iusta petenti, in easque angustias adductæ, ingratũ esse & crudele censuerunt. Permissa itaq; vel delata potius gubernatione minimè abusi, quos possunt ad Chri-

sti

ſtilegē obediētiamq; traducunt: erant enim optimi hi iuuenes ex noſtris, daturq; opera, vt in ea regione, quæ cùm vlterioris eſſet Indiæ, ab Apoſtolis culta non fuerat, Euangelicū ſemen enaſcatur. Rex interim adoleſcit, & ad imperij moderationem idoneus efficitur, qua illi occaſione principe fruſtrà retinente, reginaque ex diſceſſu mœſtiſſima, ad ſuos redeunt, quos à pueritia non viderant. Ædeſius quidem Tyrum approperat, Frumentius Alexandriam, vbi Athanaſio nouo eiuſdem vrbis Epiſcopo rem, quo geſta ordine fuerat exponit, deque mittēdo præſule cum eo agit, qui nouum illum Chriſti gregem paſceret Verùm Athanaſius Frumentio commodiorē nullum eſſe credens, nec id imeritò, antiſtitē illū creat, atq; eò, vnde venerat redire cōpellit. Quo in munere Frumētius ſanctiſſimè vſque ad vitæ finem permanſit. Ita tantum regnum, tam deuium,

tam ſemotum, tam longè latèque diſperſum, duorũ Meropij diſcipulorum labore & induſtria Chriſtianæ legis iugo ſuauiſſimo ſe ſubiecit.

De Nereo & Archilleio.

Ado Archi. Trenueren. in ſuo martyrolog.

ACcedant coniunctiſſimi fratres Nereus & Archilleius, q̃ cùm deteſtandi iudicis imperio in equuleum aſcendiſſent, flammis iniectis ad idolorum cultũ cogebantur, quibus vna fuit reſiſtendi ratio, quòd Petri alumnos baptiſmiq́; aqua ab eodem tinctos mutare fidem non deceret: quę defenſio fortiſſimis Chriſti militibus ad finem vſque permanſit. Neque enim commodiorem aliam inuenire poterant, qua & tyranno reſpõderent, & ſe contra tortorum fæuitiam cõmunirent. Tanti eſt ab optimo inſtitui, & ſacræ vndæ ſacramento renouari.

De

De quodam puero.

VVlgaris quædam fabella, nec infructuosa quidem solet dictitari (quæ tamen multum habet cognationis cum illo Boëthij exẽplo) de puero, qui primum leuia quædam delicta committebat, patre ad omnia conniuente, deinde cùm audacia indies ex impunitate creſceret, adulter, latro, ſicariuſq; effectus eſt, quæ illum flagitia in carcerem & in vincula detruſerũt. Ergo damnatus capitis ad ſupplicium ducebatur, cùmque ſuſpendio interiturus eſſet, antequam funis collum aſtringeret, patrem ad ſe vocari petiuit, tanquam pietatis officio in extremo vitę pauca quędam cum ipſo eſſet locuturus. Parenti iam admoto propiùs, nares furibundo præſcidit morſu, ſimul incuſans grauem eius deſidiam, à quo in infantia correctus non fuiſſet, cùm primùm aliena ſuffurari

Lib. de diſciplina ſchol. cap. 2.

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

ri inciperet. Memorabili nimirum exemplo edito, educationem esse, quæ vniuscuiusq; vitam instituat ac dirigat siue enim boni siue mali fuerimus, vni illi acceptum referre debemus.

† Non est dissimile, quod de matre dissolutè nimis filium educante, Pōtanus scribit. c. 9. de liberalitate.

De S. Basilio.

S. Basil. in epis. ad Neocæsarien. & in epist. ad Eustach. Sebastiæ Episcop.

DOctissimus ille sanctissimusq; Basilius, quòd Macrinæ suæ nutricis, quæ Gregorij Neocæsariensis discipula fuerat, eiusq; sæpe conciones diceret, præceptis imbutus fuerit, talis ac tantus euasit: tenerum enim Basilij animum Christiana hæc nutrix & sancta habilem reddidit, tum ad literas discendas, tum ad pietatem incenso, inflammatoque studio colendā Id quòd Basilius ipse nō tacuit, sed gratum memorem q; animum erga præclaram suam nutricem præ se tulit. S. Ba.

* S. Basilij sororem, quæ item Macrina dicta est, sanctissimè mater instituit, cuius & sapientiam, & sanctitatem discere ex Greg. Nysseno, huius Macrinæ & Basilij fratre in Epist. ad Olympium.

De duobus fratribus.

† SI vnquam ostendit educatio, quantas vires habeat ad mores ingenerãdos, certè in illis duobus fratribus Venceslao, & Boleslao mirificè demonstrauit: nã Vẽceslaus Boẽmię princeps, quẽ Ludmilla religiosa mulier educauit à puero, sanctissimus euasit, atq; optimus: cũ tamen Boleslaus iisdem ortus parentibus, q; à Drahomira, impia sceleratissimaq; fœmina educatus sit, impius, immanis, crudelis & importunus extiterit: eoq; peruenerit, quoad progredi feri hominis amentia potuit. Nã Drahomiræ sue altricis vestigiis ingressus, q̃ & Ludmillã socrũ & multos

Christi

Christi sacerdotes occiderat, Venceslaum fratrem interemit, humanaque & diuina iura violauit. Nutricis, magistræque Drahomiræ nefaria institutio impunita nō fuit, cùm enim per eum locū, vbi sacerdotum corpora insepulta iacebant, curru vecta transiret, subitò terra discedens Drahomiram ex numero viuorum exturbauit, currumque & vectores reliquos depressit, atq; demersit vno incolumi auriga, q tintinnabuli signo admonitus ad aram non longè positam frementeDrahomira, rhedariiq; religionem & pietatem execrante, ex equo desiliens Christi sacrosanctum corpus veneraturus accurrerat, quod sacerdos rem diuinam celebrans efferebat; nec sacrilegi & parricidæ Boleslai dementia nō est punita, & vindicata diuinitus, nam templi paries, quem Venceslai cruore frater insanus, & præceps amentia respersérat, detergi ab-

Venceslaus hic, quem impius frater occidit, in S.S. Martyrū relatus est numerū.

D. Ioannes Dubrauius Olomucensis Episcopus l. 4. & 5. histor. Boemica.

Est enim à fratre in tē plo trucidatus, in quod oraturus intrauerat media noctis parte decursa,

abluiq́ue non potuit, vt nefariæ cædis teſtis eſſet æternus. Videlicet principijs exitus, primiſq́ue extrema conſentiunt,

quod erat ſolemne Vēceslao.

EXTERNA.

De Lycurgo.

Plutar. l. de lib. educandis.

CVm monſtrare Lycurgus cúperet quanta eſſet educationis vis, canes duos, ſpectante id populo in medium attulit, quorũ alter generoſus quidem erat, ſed ad ſaginam propenſus, in eaq́ue ſemper enutritus, alter verò ignauiſſimis ortus parentibus, & venationi aſſuefactus: tum Lycurgus & beſtiam obiecit, & inteſtina, quæ popinæ canis deditus vorauit, venatico illo leporẽ viſum inſequente. Quam enim quiſque artem in teneris annis didicit, in ea ſe adultus exercet.

De Dionyſio Tyranno.

CVm probè animaduerteret Siciliæ vſurpator, inuaſorq́ue

Digitized by Google

Dionysius quanta esset educationis vis, quanta in vtranq; partem, vt nec malè moratus ꝓ sano quicquam facere vnquam possit, & qui bonis sit artibus instructus, sui memor similisque perseueret, cõsilium cepit, vt putabat idoneum, quo se de Dione fugitiuo vindicaret. Filium is domi reliquerat, quẽ Dionysius in aulam perduxit, delicatisque cibis emolliuit: nouerat quippe Dionysius, futurum esse id honestissimo patri durius, quã si illi per cruciatus & tormenta vitam ademisset. Postremò cùm pater postliminio reuersus perditũ corruptũq; filium ad antiquã solitãq; probitatem reuocare vellet, tã acerbè correctionem tulit adolescens, vt se ex alto deiecerit, præcipitansque perierit. Vetus namque consuetudo ægrè diuellitur, nodosamque arborem celeriùs frangas, quàm inflectas.

De

De Filia Herodiadis.

IVcundam spero narrationem futuram de interitu pessimæ illius saltatricis, quæ sanctissimi veracissimique Ioannis caput saltationis sceleratissimæ præmium expopoſcit. Cùm enim hyemali tẽpore in destinatum quendam locũ veniret, in fluuium incurrit, quem glacie astrictum pedibus fœmina pertransibat: media nondum fluminis pars decursa fuerat, cum diuino nutu glacies repentè discissa est, tũ puella capite tenus demersa pedes huc illuc, quasi saltaret, motitabat. Sed enim illa membrorũ agitatio nihil aliud attulit, quàm capitis absciſſionem, quod iam à ceruice auulsum in ipso etiam gelu saltauit, iniustissimæque cædis Deum esse & memorem, & vltorem ostendit. Ita, quæ in prima ætate didicimus, vel mortui retinemus.

Niceph. Eccles. hist. lib. 1. c. 20.

De quodam Iuuene Eretrienſi.

Rodig. antiquarũ lec. lib. 13. c. 13.

RVſticus pater filium habuit philoſophicis ſtudiis deditiſſimum, qui diu & multùm Zenone vsus præceptore, cùm ſe ſatis eruditum cerncret, in patriam rediit: cui durus incultuſque pater in ipſo ſtatim ingreſſu cœpit iraſci, rogans quidnam commodi Athenis deportaſſet. Cogitabat enim ſapientiam rem eſſe corpoream, auro argentoque ſimilem, & quæ in hominum conſpectum cadere poſſet: tum filius commonſtrabo inquit: pater verò nil ſub ala ferẽtem plagis contumeliisque afficit, putans grauem temporis iacturã ab illo eſſe factam, horaſque tam multas inutiliter eſſe collocatas. Verbera paternaſque iniurias modeſtè ſuffert adoleſcens, idque ſe emolumenti afferre dixit, ſcilicet, vt temerarium furorem poſſet decoquere, illataque vulnera tolerare. Contemplari quidem oportet, quid

quid inſtitutoribus debeat generoſa vis contra parentis iracundiã tam probè armata.

De Maximino Imperatore.

ATrociſſimus ille Chriſtianæ gentis vexator ac perditor Maximinus cùm multa & varia ad euertendum fidei ædificium machinamenta excogitaſſet, vnũ reperit non ſibi, ſed iis, quibus nocere ſtudebat, ſalutare. Libellum enim finxit mendaciſſimum, plenumq́ue criminationum aduerſus manſuetiſſimum noſtrum agnum, innocentiſſimumq́; Seruatorem, dictari præcipiens illum eſſe, quẽ Pilatus de Chriſto Deo atque homine texuiſſet. Quò autem latiùs pateret vaniſſima fama, & in plures non modò vrbes, ſed etiam regiones dimanaret, omnibus ludimagiſtris imperatum eſt, vt famoſum libellum pueris, quos ipſi docerẽt, legendum, ediſcendum, cantan- *Euſeb. li. 9 Eccleſ. hiſt cap. 5. & 6*

dumq; proponerent. Inde exemplaria ad exarandas literas præscribi à magistris necesse erat, inde ridendi, conuitiandi, iocandi, nostræq; legi obtrectandi materiam sumere puerulos oportebat: vt quoniam ætas illa garrula est, multi essent ineptissimę illius sceleratissimæque fabulæ præcones, & cum ipso lacte odium infantes pueri sugerent Christianæ pietatis, quos natura dociles, credulos, & ad illa retinēda faciles genuit, quæ in primis annis cognoscuntur.

† Sed quibus artibus pestifera hæc bestia ad necandum vtebatur, eadem illas artes ad sanādum nostra Societas adhibet doctrinam professa puerilem: sæpe enim ex morbis remedia nascuntur, & ex veneno existit medicina.

De Etheocle Spartano.

Bruson. l. 2. c. 1.

CVm Antipater à Lacedæmoniis obsides quinquaginta pete-

peteret, Etheocles Ephorus vir ſúma conſtantia dixiſſe fertur, ſe pueros minime daturum, ne patria inſtitutione priuati, quę præclariſſima erat, prauis moribus in alieno ſolo imbuerentur, ſenes, mulieresúe dimidio plures, ſi vellet, nõ negaturũ. Cùm verò vrgeret Antipater, grauiterq; Spartanis, niſi obſides darentur illi iidem, quos flagitabat, minitaretur: reſpondit Etheocles haud ſane minis terremur & vocibus, quando enim grauiora morte nobis imperitas, libentiùs moriemur. O virum Sparta dignũ! qui pueritiæ peſtẽ, quæ ex vitioſa inſtitutione exiſtit, vel morte putauit redimendam.

De Alexandro.

GRæca narrat hiſtoria (ait Hieronymus) *Alexandrum potentiſſimũ regem, orbiſq; domitorẽ, & in moribus, & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui non potuiſſe carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuit infectus.* *In epiſt. ad Latã de inſtit. filiæ.*

NATVRAE.

De Aſpide.

Plin.lib.10. Natur.hiſt. c.74.

CVm nec inſuauem, nec inutilẽ naturalis hiſtoria narrationem afferre ſoleat, noſtris illam exemplis adiunctam voluimus, ne qui prodeſſe iuuentuti tantopere volumus, aliquid omitteremus eorum, quæ vſui eſſe futura viderẽtur. Vir quidam Ægyptius aſpidẽ fæuiſſimi morſus familiariter aluit, quæ more canis ad menſam nutritoris ventitabat: poſt aliquãtulum temporis geminos peperit ea in domo catulos, quorum vnus abſente matre hoſpitis filium interemit: quod cum rediens aſpis vidiſſet, morte puniuit occiſorem, & præ tędio in deſperatum, voluntariumque exilium ſeceſſit. Nam quę iniquam gratiam altori ſuo relatam, viderat, intueri pollutã domum non ſuſtinuit, quam vereri, & honorare voluiſſet.

De

De Aquila.

AQuilam virgo nutriuit, quæ ita ſuam altricem dilexit, vt viuenti venationes crebras attulerit, defunctam in morte comitata ſit: aiunt enim in illius ſe rogũ iecciſſe. Tyrannicè imperantem aquilam, & ad cætera inſolentem latere, vt ita dicã, non potuit quãtum ſibi vendicet, à nobiſque expoſcat educatio. *Idem li. 10. cap. 5.*

De Dracone.

PAruũ draconem vir quidam reperit, quem domi ſuæ libenter enutriuit, adultum verò pauidus à ſe dimiſit, neque enim ignorabat quanta ſerpentum etiam in ſuos feritas eſſet. Emiſſus draco vaſtiſſimas ſyluas ſuo more perluſtrabat. Succedente deinde tempore nutritio per deſertam incultamque ſolitudinem faciendum iter fuit: quem ex improuiſo latrones adoriuntur, vt bonis ac nummis *Idẽ l. 8. c. 17 Aelianus l. 13. de Varia hiſtoria.*

ſpoliatum vita etiam priuent. Infelix viator, cùm ſe armis tueri non poſſet, quę, nec ſi haberet, aduerſus impiam ſceleratorũ manũ quidpiam prodeſſent, gemitum vocemq́; attollit numinis fidem implorans, quępericlitantibus peropportuna eſſe ſolet. Tum draco, cùm non longè abeſſet, agnita alũni voce, ſumma cum celeritate accurrit, graſſatoresque interfecit mortem viro parantes, liberoque ac ſoſpiti nutritio ſignis & nutibus ludibundus gratulatur. Secum q. ſ. que reputet, quàm gratus ſit erga iuuentæ moderatores, ne vel animantium truculentiſſima durior immitiorq́; eſſe videatur.

De Elephantis.

Pierius Valer. in Hieroglyp. l. 2. ad finem.

SVa eſt Elephanto diſciplinæ imago, & quæ à magiſtro tradũtur, noctu ipſe repetit, & tacitus velut conſiderat, nec defuit ex illis, qui eum, à quo inſtitutus fuerat, agno-

Digitized by Google

agnoſceret ſenem, quem tamen non niſi iuuenem antea conſpexiſſet. Plena quidem eſt exemplorum vetuſtas, ſed quod noſtris ferè temporibus in Luſitania viſum eſt, omnium, quæ narrat antiquitas, admirationem exæquauit. Lectoris hîc facilitatem requirimus, cui incredibile, quod ſcribitur, videri non debet, tum quia de Elephante, tum quia ex optimo ſumptum autore. Conſtituerat Emanuel rex maximè pius pulcherrimi elephãtis dono Roman. Pontificem Leonem X. Eccleſiæ caput oblectare. Cumque iam parata eſſent omnia, quæ profectioni neceſſaria videbantur, cogi non poterat elephas, vt nauem introiret, regem non parũ ea res ſolicitabat, promiſſisq; magnificis inuitabat eos, qui tranſuehendæ feræ induſtriam aliquã indicaſſent: nemo tamen reperiebatur, qui principis deſiderio ſatisfaceret: donec tandem

regi nunciatum eſt ſecretò, rectoris belluæ commentum illud eſſe, qui mulierculæ amoribus implicatus inde traduci nollet, elephantoque ad aurem inſuſurraſſet, ne ex fertili loco ad incultam ſterilemq; terram duci ſe permitteret. Tum rex cognita hominis verſutia accerſiri illum ad ſe iubet, poſt triduumq; profectionem indicit, mortis propoſito, niſi pareret, ſupplicio, ſibi enim quæ moliretur, comperta, patefactaq; eſſe omnia. Tũ elephantis magiſter illo regis imperio expauefactus conſilium mutat, dociliq́ue beſtiæ migrationem ex loco facilè perſuadet. Fingit impoſitum ſibi fuiſſe à maleuolis quibuſdam, qui falsò affirmarunt prouinciam illam, quam peterent, omnibus vitæ commoditatibus eſſe vacuam, cùm tamen nil illa vberius, fructuoſiusq; ſit, in qua tantũ abeſt, vt in rerum inopia ſit viuẽdum, vt potiùs illa ſola deliciis affluere,

fluere,& voluptatum omnis generis parens esse videatur. Cùm præsertim monarcha, & mundi princeps sibi imperitet, cui reliqui dominatores obsecundant. His vocibus à priori deiectus sententia elephantus in nouamque & opinionem,& cupiditatem adductus nauem conscendit, è portuq; soluit nil veritus difficultatem itineris. Flectere nimirum rectori habenas licet in vtranq; partem, & clauem, siue vt aperiat, siue vt claudat ipse gerit, tantò pernicioſior, si malè fungatur suo munere, quãtò vtilior, si consulat probitati.

De Canibus duobus.

ALbanię rex è duobus generosissimis canibus alterum dono misit Alexandro Macedonum regi: sed tamen Alexander volens canis vires,& robur experiri, vrsos, apros, damasque illi obiecit, quos animal generosum, maiorumque præ-

Plin. lib. 8. cap. 40

prędarum appetens contemnebat, neque se loco mouebat: Alexander ignauiæ ac timiditati cunctationem illã attribuẽs, canem iussit interfici. Quòd vbi primùm rex Albanæ resciuit, alterum, qui solus restabat, misit, rogans ne paruo cùm hoste canis præstantiam exploraret, quem ipse longè aliter docuisset: tum Alexãder posteriorem illum, qui venerat, cum leone primùm, deinde cũ elephanto cõmisit, quos cum canis facilè strauisset, qualem quantãq; iacturam teciſſet Alexander, indicauit. Tantum videlicet à cõsuetudine valet adiuta institutio, vt q res difficillimas aggredi sit solitus, minùs arduas auersetur, contemnat, erubescat.

Mirum de Cane.

Plutar. l. de industria animaliũ.

HAnc etiam historiam de cane morbum, & mortem simulante beneuolo animo lector accipi-

Digitized by Google

acciperiat, autoriſq; grauitate ducatur. Spectante ludos Veſpaſiano canem mimus in ſcenã introduxit tã ingenioſum, tamq; lepidè inſtitutum, vt vix humana calliditas, quæ canis egerit, aſſequi poſſe videatur. Nam cùm diu concinnis ac decoris motibus ſaltauiſſet, quò maior intuentium oblectatio eſſet, & quia res illud poſcebat, ægrotũ ſe ſimulauit, quẽ herus hiſtrio quidem venuſtus medica arte, adhibitis potionibus, attactoque arteriarum pulſu curabat. Cũ interim canis faſtidium, laſſitudinem, moroſitatemque eam, quæ ægrotantibus eſſe ſolet, ad viuum exprimeret: tandem poſt bene ſimulatos angores illos, gemitus, trepidationem corporis, membrorumq; agitationem, quã habent morientes, expirare ſe finxit, atque animam agere: itaq; exanimis iacuit, membraque humi tanquam mortuus exporrexit.

Cada-

Cadaueris deinde ludibrio, & iactatione ſummum ſpectatoribus gaudium præbebatur. Sed tamen opportuno tempore, vt actio poſtulabat, ſenſim ſe mouere canis cœpit, & tanquam profundo aliquo excitatus ſomno proſilire, & in ſcænico ludo rediuiuus cum omnium admiratione geſtire, Ergo ille domini erudientis voce cõformatus tam multa & difficilia didicit, nos, qui rationis participes ſumus, qui natura valemus, qui mẽtis viribus excitamur, qui diuino ſpiritu afflamur, quales tandem erimus, ſi culturæ, vt poëta dixit, patientem aurem dederimus?

De Pſittaco.

Celius Rodig. de antiquis lection. lib. 31. c. 32.

PSittacus Romæ fuit, quem dominus veræ religionis cultor ita honeſtè erudiuit, vt nil illum, aut petulans, aut illiberale voce ſineret imitari. Itaque noſtræ fidei Symbolum ab Apoſtolis compoſitũ

ſitum pronuntiare docuit, non ſolum expreſsè, verum etiam modeſtè & piè quodammodo, vt non paucos ex Chriſtianis ſuæ poſſet tædere ignauiæ, qui in diuinarum rerum prolatione à Pittaco vincerentur. Eam porrò auem quidã ex purpuratorum ordine centum aureis nummis comparauit, moduſque pretio fuit propter auis excellentiam Mihi quidem aptius nil occurrere poterat, vt pueros ad diſcendam Chriſti legem hortarer, quàm docilis huius auiculæ exemplum, quæ illum, à quo docta fuerat, reddidit locupletem.

NOVA.

De pueris Indicis.

CHriſtianiſſimus Luſitanorũ rex Ioannes tertius orthodoxam noſtram fidem magnopere propagari cupiens, nouos quoſdã Dominici agri cultores in remotos Indorũ fines amandauit. Quorum

rum dux,& ad ingrediendum iter, & ad mandata perficienda Franciscus extitit Xauierus,qui etiam miraculis claruit. Sed quò commodiùs rem arduam primi illi opifices consummarent, beneficentissimi eiusdem regis donis & sumptibus insigne pietatis monimentũ Societatis IESV domus erecta est in ciuitate Goa,quæ velut seminarij cuiusdam instar obtineret: vnde multi prodirent ad Christi legem promulgandam: religiosis autem hominibus Indici pueri omnium se primi iunxerunt, quos illi valde esse profuturos,bene si instituerẽtur,sperarunt. Neq; spes patribus mentita est,nam cùm pueros probè instruxissent, & quandam modulandi,fidibusque canendi rationem docuissent(quòd barbara illa gens,quam domare cupercẽt, musicis concentibus valde recreetur) facillimũ fuit regna vastissima Indorũ, Iapensiũ, Brasiliũ expugna-

re-

re. Mirum sanè, deliciosumq; spectaculum incultis illis hominibus præbebatur, cùm nostri pueri per ipsorũ plateas & vicos sanctæ legis præcepta, & Christiani hominis regulas omnes clara, suaui & demulcente aures voce concinerent lyris aliâs simul, aliâs vicissim concrepantibus, vt tædium ipsa varietas alleuaret. Quòd si his adiungimus contigisse sæpe, vt media in æstate, & feruentissimo sole Christi formulã luculentis carminibus pueri cecinerint, quorũ genæ lacrymis, sed quæ modulationem condirẽt, non tollerent, & tota facies sudore manaret oculis ad terram verecũdè flexis: cui erit creditu difficile, eam puerorum constantiam vel solam sufficere, vt vera esse quæ dicerent Euangelicæ legis noui illi annunciatores, barbari arbitrarentur? Ergò Mahumetani cuiusdam potentis domini & regis filia, quòd paruulorum chorum illum

illum è feneſtra vidiſſet, inuitis parentibus, matre præſertim, quæ præ furore bacchata eſt, Chriſti ſe baptiſmo ablui poſtulauit, triumphalemque illum diem Goa egit ciuitas, quo ad cœleſtis ſponſi thalamum noua nupta ducebatur. Quàm eſt illud præclarum, quendam Societatis IESV virum Ioannem Meſquitanum (quem Bragadæ Troglodytis immaniores vinctum tenebant, & catenis ligatum tam ſæuè, vt caput genibus vinculo ferreo cõnecteretur) Chriſtiani pueri ſolertia ex crudeliſſimo carcere ſubtractum, & antiquę libertati fuiſſe reſtitutum: intempeſta nocte limas attulit animoſus puer, quibus diſſectæ compedes liberam fugiendi poteſtatem fecerunt, conſopitis interim cuſtodibus, quos multos tyrannus adhibuerat. Ducem præterea ſe præſtitit adoleſcentulus in longo dubioque itinere, quod noctu fecere

cere, vt fallerent insequentes. Virili, fortique animo, si quem ex illis, ad quos in fuga diuerterat, suspectum puer reperisset, promissis capiebat, ne se proderet. Deniq; vbi iam ad securum portum ex periculosa nauigatione pater Mesquita, & puerulus appulerunt: par animi exultatio fuit Christianis hominibus, & quòd desideratissimus pater rediret incolumis; & quod tali eum arte puer liberasset. Quocirca fortis ac prudentis animi puerum Michaëlem (cui & Angeli nomen, & officium fuit) complecti non desinunt, & donis ac muneribus cumulare. Sanctæ educationis copiosum fructum, qui apud Indos sunt passim religiosi viri percipiunt, vident enim pueros illos, quos instituũt, Sansonis esse vulpeculas, quę sata Philistinorum demoliantur: nam infideles pueri (quoniam pares cùm paribus facilè congregantur) nostris se alu-

lumnis libenter adiungunt, deinde ipsi parentes, velut datis obsidibus in officio continentur.

† Legatos Iaponios quatuor adolescẽtes partim generosos, partim regia stirpe satos quo triumpho Gregorius XIII. Pontifex immortalitate dignissimus venientes exceperit, quo item honore qui Gregorio Dei munere ac dono successit Sixtus Papa remiserit, quos eis ludos Italia fecerit, quæ Hispaniæ gratulatio, plaususque fuerit, quæ Philippi regis cum lætitia, tum beneficẽtia extiterit, nemo est quin sciat, nostramque ætatem perbeatã, vel hoc vno nomine putet.

De pueris Germanis.

NOn minora sunt, quæ Germani pueri probè educati in natione illa facere consuescunt, q iã pridẽ funditus euersa esset, nisi cadentem illam religiosi viri, tãquam humeris sustinerent. Quib⁹ maxi-

maximo fuit præſidio literariam paleſtram inibi conſtituiſſe, & iuuentutis erudiendæ curam ſuſcopiſſe. Dictu eſt profectò mirabile, quo animo intimiſque medullis orthodoxam fidem puſilli tueantur. Cùm primùm ad religioſorũ ſcholas pueri, vel à parentibus deducuntur, vel ipſi ſponte eò ſe cõferunt, hæreticam ſectam abiurãt, ſanamque doctrinam amplectuntur, Lutheranas cantilenas memoriæ traditas dediſcunt, conſcriptas incendio perdunt, alij alios, vt priſcam illã pietatem à Chriſto & Apoſtolis acceptã vita ipſa chariorem habere velint, cohortantur. Certant officiis inter ſe, cùm deprauatis hominibus de religione dimicant, contingitq; ſæpe, vt Goliam prodigiosè celſum & colloſſæa ſtatura metuendum puſillus Dauid & ſaxo tundat, & gladio contrucidet. Quoties parens ipſe filij carnifex fuit? quoties filius

patrem

patrem quasi regenerauit, & ad sanam mentem reduxit? sua quisq; inter socios facta prædicat, vapulasse se dicit alius, quòd carnibus vesci noluerit, cùm id sacræ leges vetarent, ne se crimine pollueret: narrat alius imaginem sanctã impia flamma à se ereptam fuisse: est qui dicat precatorios calculos in honorem sanctissimæ Virginis & matris Dei cingulo admotos circunferre se quoquo iuerit, idque parentibus inuitis, quorum minas non magnopere ptimescat. Quid multa? constantissimi pueri, quibus educandis religiosi viri ea in prouincia sedulò vacant, spem afferunt, pestem illam tandem aliquando esse quieturam, manentibus religionis inoffensæ plurimis, qui futuro post tempore syceram fidem propagent atque promoueant. Non paucos ex ipsis hæreticis extitisse scimus, qui sententiam mutauerint, & ad matris Ecclesiæ

cleſiæ gremiũ redierint puerorũ aut pſuaſionibus moti, aut exẽplo certè, quos cum ea in ætate, quæ leuitatis plena eſt, tàm benè cultos aſpicerent, idq; non modo nõ cõſentiente patre, verũetiam reclamãte, totiſq; viribus cõtradicente, pſuadebãt ſibi magnũ eſſe noſtræ veritatis robur, Catholicorumque cauſam à noſtro Deo propugnari. Sed ne tota Germanorum res ſine peculiari aliqua narratione prætereat, memorabili quodã exemplo quid educatio poſſit, oſtendemus. Monachij, quæ ciuitas Sereniſſimo paret & maximè pio Bauariæ principi, ingens erat adoleſcẽtum numerus, qui religioſam ſcholam frequentabant, quibus ea lex inter alias præſcripta fuit, vt ſingulis diebus rei diuinę, velut auſpicatiſſimo rerum gerendarum initio, intereſſent: & cùm manè die quadam cõiuncti omnes ſacrum audirent, vt eo peracto literarum ſtudiis nauarent:

rent operam, vir non infimæ ſortis, quod ad imperitę plebis iudicium vulgiq́ue æſtimationem attinet, ſed miſerrimo ſpiritu (erat enim ex ſectariis, & Epicureis, nam ita mihi appellandi videntur, qui à catholicorum nobiliſſima, antiquiſſima, ſanctiſſimaq́ue familia diſſentiunt) diuino inſtinctu religioſorum ſacellum ingreditur, & puerorum tum concurſum, tum maximè pietatem, & mentis attẽtionem, quam ipſo vultu teſtificabantur, admirans, ſecum tacitus reputare cœpit, quanto in errore verſaretur ipſe, quirem deſpiceret, cuius veneratio ne pueros q-dem lateret. Ponderat acuto vir ingenio tantam illam mentis attẽtionẽ nulla humana vi, arteúe excitari in pueris potuiſſe, quirem nullam ſeriam, diligenter attendere ſoleant, & fixis oculis intueri. Concludit tandem, & ratiocinatur Dei opus eſſe illud, qui ex ore infantiũ

fantium perfectam sui laudem sæpe depromit. Quid multa? Sanctissimam Eucharistiam totis visceribus complectendam esse censet, tremēdumq; illud Missæ sacrificiū constantissimo sanissimoq; animo colendū, suspiciendū, venerandūque arbitratur. Post quæ palinodiam cantat in omnibus, quæ à nostra fide dissentiunt, emergensque ex Lutheranis tenebris, in matris Ecclesiæ fulgore versari cœpit.

De Collegio Germanico.

SEd, vt Germaniæ laborantis subsidia tanquam ex arce peterentur, salusque cùm certa, tum esse diuturna posset, Romæ Germanicum collegium institutum est, de quo P. Petrus Ribadeneira in vita nostri patris Ignatij sic. *Erat* (inquit ille) *Ignatius cùm ad curandas pro virili parte vitiosas Christianæ reipublicæ partes intentus,*

tum verò ad eam, quæ maximè laborabat, Germaniæ prouinciam. Illi igitur de medicina cogitanti Ioannes Moronus. S.R.E. Cardinalis hodie ſacri collegij decanus, vir prudentiæ atque integritatis laude excellens hanc vnã proposuit, quam cognitis atq; explo-ratis Germanicis rebus ex legatione Apoſtolica, qua functus in Germania fuerat, magnam vim habituram ſperabat, autorque inprimis fuit Germanici collegij in vrbe conſtituendi. Etenim animaduertit, quod inſcitia quorundam ſacerdotum in Germania, & vita non ſatis probata perditum fuerat, doctorum ac paſtorum erudita probitate reſtituendum. Eſſe autem percommodum doctores ac paſtores Germanorum Germanos eſſe, ſic enim fore vt eiuſdem nationis legibus, moribus, natura inter ſe, atque amore deuincti faciliùs in eorum animos influant, & materna lingua inſtructi vim maiorem ad perſuadendum habeant. Eiuſmodi porrò magiſtrorum ea in p-

uincia

uincia inopiam summam esse, eamque fieri quotidie maiorem, iis, qui supersunt, paulatim deficientibus, hæreticorum verò magnum esse numerũ, & noua semper prole copiosiorem, ex quo consilium salubrius excogitari nullum potuit, quàm seminarium institui, quo antequam omnino exaresceret, stirps ipsa excitaretur in semine, & præclari iuuenes ingenij ac virtutis spe commendati ab ea ætate, quæ flexibilis est, moribus, literis, atq; institutis catholicis ad omnem pietatem informarẽtur. Hoc seminarium in Germania sanè fieri vix poterat: nam vt maximè integrum locum atque incorruptum eligas, inter venenatos tamen hæreticorum morsus facilis contagio esset, neque vspiam à callidis hostibus satis tuta adolescentia. Extra Germaniã verò neque locus ad eam rẽ aptior, neque Academia commodior, neque ciuitas, quàm Romana oportunior esse potuit, in qua nimirum doctrinæ Catholicæ integritas, loci ipsius

ſan, & litas hominum in vrbem confluentium multitudo ac deuotio, religionis auitæ atq; Apoſtolicæ reuerentia, beneficia ſummorum Pontificum ac prolixa liberalitas procreare in ipſis adoleſcentibus pietatem, atque alere, & à fraude hæreticorum facilè poſſent auertere. Hæc maximè fuit ratio inſtituendi Germanici collegij inita primum (vt diximus) à Cardinali Morono, cum Ignatio deinde, aliiſq; grauiſſimis viris communicata, à Iulio III. Pontifice maximo, ac vniuerſo Cardinalium ſenatu ſuſcepta & confirmata. Atque vt certo res ac ſtabili fundamẽto niteretur, in victũ illorum & cultum ſummus Pontifex pecuniam de ſuo promiſſam quotannis benignè perſoluit, eiuſque exemplum Cardinales omnes pro ſua quiſque facultate cupidè ſunt ſequuti, quò ipſi Germani adoleſcentes rerum ad vitam neceſſariarũ moleſtia liberati, de pietate tantummodo ac doctrina cogitarent: dataq; Ignatio cura eſt, iuuenes ex omnibus Germaniæ partibus ad eam rem euo-

eandi, moderandiq;. Quã ille prouinciam tũ rei magnitudine, tũ Pontificis maximi permotus imperio libentißimè ſuſcepit: ſpectatos viros collegio præpoſuit, optimis illud legibus temperauit, & vt Germani idoneos haberent in noſtro Collegio Romano præceptores, magna cura perfecit. Illud nequaquam ſuſcepit, vt rationes pecuniarias noſtri attingerent, aut iis, quæ ad ſumptus pertinent, vel exigendis, vel diſtribuendis implicarentur. Hæc Ribadeneira. Sed enim cũ ij, quib⁹ ea cura cõmiſſa fuerat, nil ſegniter aut ociosè gererent, ex principibus multi ſuos liberos illuc introducẽdos curauerũt: vt ab ſtrenuis illis ſiue magiſtris, ſiue etiã pædagogis informarentur. Et poſtq; in vſu eſſe cępit hęc multorũ & maximè nobiliũ adoleſcentũ educatio, refloruiſſe Romã ſenio & vetuſtate confectã iudicares. Hîc Cardinalium nepotes, hîc Comitum liberi, hîc dynaſtarum filij honeſtos mores

imbibunt,& eruditionem comparant non vulgarem. Quæ cũ Gregorius XIII. ſumma prudentia & pietate Pontifex animaduerteret, Germaniæq; reſtitutionem proximè & ſecundum cuſtodem ſeruatoremque Deum ab inſigni aliquo piorum eruditorumque iuuenũ ſeminario petendam eſſe intelligeret, Germanici huius collegij, quod non eſſe abſolutum, ſed inchoatum videbat, & iura & pecuniarum ſubſidium ampliauit, illudque perpetuo, & copioſo vectigalium annuo fructu ſtabiliuit. Itaque hæc domus Theutonicos iuuenes multo plures deinceps alet, Germaniciq; conuictores non inſtitui ſolum, ſed etiam perfici, ornarique poterunt, conſummataeq; ſapientiæ lauream adipiſci. Decebat enim noſtrum Pontificem eorum mores, propagandæq; pietatis ſtudium imitari, quorũ ſibi nomen acceperat. Scitum

tum est enim quid Gregorijs Germania debeat, à quibus est semper ornata. Itali verò adolescentes, quos multiplicatis Germanis capere domus illa nõ poterat, in Romanum seminarium migrauerũt, cuius itidem rectio Societati commissa est.

¶ *Quomodo educandus, docendusúe puer sit, qualesqúe præceptores, & pædagogos esse oporteat.*

CAP. II.

QVoniam tales ferè discipuli, alumnique fiunt, qualis ipse præceptor est, non esse alienum putauimus in vnum atque idem caput hæc duo coniicere de honestæ institutionis ratione, deq; ipsi' educantis ingenio, cohærent nãque & implicita sunt. Quamobrẽ quæ de moribus educantis, docentisque hîc dixero, eadem etiam ad institutionis modum & normam

explicandam pertinebunt. Sed vt rem, disputationemq; ab ipsis velūti elementis ordiamur, nutrices, quas esse vel sapientes, vel certè nō improbas voluit antiquitas: Plato admonet, ne turpes anilesve fabulas infantulis dicant, ne iam inde ab incunabulis vel stulti, vel flagitiosi esse discant: eoq; diligentiùs remoueri hæc ab ipsa educatione debent, quòd tenera ætas celeriter arripit quæcunque audit, videtq;, menti deinde ea penitus inhærescunt. Vnde Phocylides pulchrè.

Dum tener est natus, generosos imbue mores.

Vinum pueris idem Plato negandum putat, ne ignis igni inflammetur. Victus sobrius sit & temperatus, vt ait Seneca, modicisq; vtēdum esse exercitationibus ac laboribus idem præcipit, vt tenera & mollia corpuscula confirmētur.

L. 2. de Ira.

Lab. 1. Offic. *Maximè autem* (vt ait Tullius) *hæc ætas à libidinibus arcenda est, exercēdaque*

daq; in labore patientiaq; & animi & corporis, vt eorum & in bellicis & ciuilibus officiis vigeat industria. Atque etiam cũ relaxare animos & dare se iucunditati volent, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ, quod erit facilius si huiusmodi quoque rebus maiores natu interesse velint, Præceptores (quod Seneca docet) discipulis placidi sint, idq; vt faciliùs assequantur, puerorum vel scelera, vel errata non tam supplicij acerbitate, verberumque castigatione, quã obiurgationis grauitate vindicabũt: hoc enim maximis autoribus ꝓbari sentio: dandaq; opa est, ne aut eorũ, quos instituimus, flagitia mollibus nostris sententiis alamus, aut aĩaduersionis seueritate indolẽ ipsã retardemus. Qui verò consumatus præceptor haberi volet, in literis & virtute iuuenẽ instituat, quæ oĩum præstãtissima educãdę iuuẽtutis est ratio. Ob eamq; rẽ & probos & eruditos esse magi-

magiſtros velim: ex his enim fontibus omnia manabunt, quę ingenua, Chriſtianaque educatione requiruntur. Sed quoniam liberalis, ſanctæque inſtitutionis imaginem re & nomine ſacer Hieronymus pulchrè depingit, eius nos verba ipſa proferemus: cùm enim ad Lætam matronam egregiam & ſanctam ſcriberet, de inſtitutione filiæ, ſic ait. *Nil aliud diſcat audire, nil loqui, niſi quod ad timorem Dei pertinet, turpia verba non intelligat, cantica mundi ignoret, adhuc tenera lingua pſalmis dulcibus imbuatur. Procul ſit ætas laſciua puerorum: ipſæ puellæ & pediſſequæ à ſecularibus cõſortiis arceantur, ne quod malè didicerint, peius doceant. Fiant ei literæ vel buxeæ, vel eburneæ, & ſuis nominibus appellentur, ludat in eis, vt & luſus ipſe eruditio ſit: & non ſolùm ordinem teneat literarum, vt memoria nominum in canticum tranſeat: ſed & ipſe inter ſe crebrò ordo turbe-*

tur

Digitized by Google

tur, & mediis vltima, primis media miſceantur, vt eas non ſono tantùm, ſed viſu nouerit. Cùm verò cœperit trementi manu ſtylum in cera ducere, vel alterius ſuperpoſita manu teneri regantur articuli, vel in tabella ſculpãtur elementa, vt per eoſdem ſulcos inclusa marginibus trahãtur veſtigia, vt foras non queãt euagari. Syllabas iungat ad præmium, & quibus illa ætas deliniri poteſt, munuſculis inuitetur. Habeat & in diſcendo ſocias, quibus inuideat, quarum laudibus mordeatur. Non obiurganda eſt, ſi tardior ſit, ſed laudibus excitandum eſt ingeniũ, vt & viciſſe gaudeat, & victa doleat. Cauendum inprimis ne oderit ſtudia, ne amaritudo eorum percepta in infãtia vltra rudes annos tranſeat. Ipſa nomina, per quæ conſueſcit paulatim verba contexere, non ſint fortuita ſed certa, & coaceruata de induſtria Prophetarum videlicet, atq; Apoſtolorum, & omnis ab Adam Patriarcharum ſeries de Matthæo, Lucaque deſcendat, vt

vt dum aliud agit, futuræ memoriæ præparetur. Magister probæ ætatis & vitæ, atque eruditionis est eligendus. De nutrice verò sic ille: *Nutrix ipsa non sit temulenta, nõ lasciua, non garrula, habeat modestam gerulam, nutricium grauem.* Hæc Hieronymus, quæ exemplis ornanda, comprobandaq; sunt.

De S. Ioanne Euangelista.

Euseb. Eccl. hist. l. 3 c. 23.

QValem D. Ioañes institutorẽ esse velit, sequẽs historia declarabit. Cùm enim per Asiæ ciuitates iter faceret, adolescentem reperit facie plurimũ elegante: quem vt vidit, moribus pulchriorem optauit efficere, lociq; illius Episcopo erudiendum tradidit. Antistes pupilli tutelam assumit, seq; oẽm curam in eo instituendo positurũ recipit. Tum S. Apostolus Ephesum rediit. Sed tamen adolescens principio diligenter educatus, immaturè ab Ēpiscopo, qui illius curam susceperat, tanquã probè instru-

structus,& qui per se saperc iã posset,reliquit. Qui amoto custode sui dissimilis esse cœpit, & comtiũ perditissimorum, in quos inciderat,mores ac vitam imitari. Quid multa? In vitiorum schola tam longè processit,vt grassatorũ princeps fieret,incautosq; viatores nõ spoliaret solùm,sed etiam vita priuaret.Succedente deinde tempore Ioannes reuertitur, depositumq; repetit ab Episcopo,tum ille Apostolo ingemiscens ait: Iste quem petis latrociniis&impurissima sceleratorum manu infestat itinera. At Christi discipulus, cùm multa de curatoris & magistri negligentia conquestus esset,lacrymisq; ac mœrore ingentem dolorem, quẽ è iuuenis lapsu capiebat, significauisset: sumpto equo præter vires &ætatem(cerne amoris flammam hærentem in visceribus) perditã ouem pastor bonus per saltus & prærupta montium inuestigat.

Et

Et cum longum iter senex confeciſſet, à latronibus capitur, quorum anteſignanum ipſe quęrebat. Latrones cõprehenſum, Apoſtolum pertrahi ad dominum oportere clamant: quibus Ioannes nil ſibi futurum gratius dixit, quàm vt ad principem duceretur. At verò latronum ille dux, cùm propiùs accedentem ſacrũ virum cõtemplatus eſſet, prædamque ſuorum comitum agnouiſſet, fugam arripuit, conſpectum tanti hominis reformidans. Apoſtolus fugientem inſequitur clamans à tergo, atque obſecrans ne filius patrem timeret, armatus inermen, iuuenis ſenem, robuſtus imbecillem, annilque ac labore feſſum ſacerdotem: ego, inquit, pro te in ſeueriſſimi iudicis prætorio reſpondebo, ipſe cauſam perorabo tuam: ſiſte ergò, & me cælitùs miſſum, vt tibi prouideam, arbitrare. His vocibus confirmatus iuuenis Ioannẽ expe-

expectat venientem, armaq; abiiciens, & ad pedes illius se prouoluens perditam suam vitã acerbissimè defleuit. Plorat viciſſim Apoſtolus non iam mœrore, ſed incredibili affectus gaudio, complexuſque iuuenem ad Eccleſiam reduxit: cuius medelæ vacauit ipſe vicario non ſatis fidens, cuius nimiam ſocordiam incuſabat: nec priùs à ſe iuuenem diuellit, quàm eſſe videt firmiſſimum. Hæret neſcio quomodo magiſtris, ac inſtitutoribus amor paterno fortior, qui deploratos ad non ſperatam reducit ſanitatem,

† Quid S. Honoratus Epiſcopus Arelatenſis lucrãdi Hilarij chariſſimi diſcipuli, qui ei in epiſcopatu ſucceſſit, conſilio & cauſa pertulerit, fecerit, inuenerit, quemadmodũ illum pertinaciter reſiſtentem patiẽtia, lacrymis, precibuſq; mollierit, ipſe narrat Hilar. in oratione de vita & obitu S. Honorati magiſtri ſui.

De

De quodam Anachoreta.

Lib. 3. aduersus Vituperatores vitæ monast.

NArrat diuus Chrysostomus cognitum sibi fuisse monachum, de cuius in educando peritia iucundissimam contexit historiam. Fuit (inquit) adolescens summæ expectationis, quem pater bellicæ virtutis, & rerum gestarum gloria maximè insignis militiam sequi volebat. Mater verò pietati dedita, & ab omni fastu abhorrens, cùm filium religioni vellet addicere, artem excogitauit maximè idoneam, qua & filio prodesset, & morosò difficiliq́ue viro nil insuaue, molestumq́ue facere videretur. Re igitur diu & multum deliberata, eruditũ quendam anachoretam domum accersità solitudine, quem mirificè hortatur ad suscipiendam pueri custodiam, propositis identidem certissimis emolumentis, quæ ex sancta illa in virtute & literis institutio-

tutio-

tutione ſequutura eſſe videbãtur: cùm præſertim auſterus pater facilè pateretur ſcientiarum ſtudio filium erudiri: ſapientia enim ad omnia ſe extendit, nec bellicam ætatis degendæ rationem patitur eſſe expertem ſui. Fœminæ pietas doctum illum eremitam vincit, fitque iuuenis inſtitutor: veruntamen adoleſcens literarum occaſione, quas pater in puero deſiderabat, veram etiam docetur philoſophiam, quæ docet humana contemnere, deque diuinis ſeriò & ſedulò cogitare. Præceptoris matriſque deſiderio puer ſatisfacit pietatem & literas feliciter adipiſcendo, ſolitariãq; vitam amando, quam iuuenis voluntatem molliebat inſtitutor, temperabatque quouſque matura ſatis ad conſtantiam, firmaque ad patris iracundiam & minas perferendas redderetur. Fit interim ex magna illa domo cœnobium, ex

aula

aula gymnasium, quod etiam plurimi adolescentes ex coæuis & generosis frequentabant: qui non multò pòst similem viuendi rationem sequi voluerunt. Ergo præceptoris aduentu mater morosum suum eluſit maritum, filio domesticam religionem attulit, florentissimęque vrbis adolescentulos & virtutis & scientiæ fecit esse cultores. Domi ita vixit adolescens, quãdiu mutare habitum non licuit, vt religionis claustra desiderari minimè possent, & qui facie amictuque communem vitam sequi videbatur, moribus & vitæ asperitate vel ipsos solitudinis incolas superabat. Multos enim dies sine cibo perdurare solitus fuit, inter diuinarum lectionum pernoctabat libros: sub veste non vili, qualem eius esse decebat, qui patrem haberet prædiuitem, scabrum cilicium carni applicitum occultabat. Sed cùm pater iuuenem militiæ vellet

ascri-

aſcribere, tàm conſtantem illum in monaſticæ vitæ propoſito reperit, vt nec minis, nec promiſſis, nec ſuppliciis illum à ſententia depulerit. Altas enim cùm iam egiſſet planta radices, ventorum impetu conuelli quî poterat? Tandem iuuenis in ſolitudinem ſecedit, & Chriſti militiam ſequitur, in ducisque ſacramento perſiſtens glorioſam palmam fuit poſt mortem aſſecutus.

EXTERNA.

De Spartanis.

ANtiquorum hominum, qui luce Chriſtiana caruerunt, ritus & mores, qui maximè probentur in educandis liberis, recenſere non diſplicet: qua in re à Lacedæmoniis ſumam initium, quorum fama eſt celebris in rudium inſtitutione. Nam ſapiens ille Lycurgus firmari volebat infantes, & ad laborem obdureſcere: quo circa *Iuſtin. l. 3.*

quocirca nudos incedere, in niue pernoctare, aquam lutulentam bibere, nil somni causa substernere, æstuare, algere. currere adolescentulos omnes oportebat. Sobrius in pueris victus, tenuis cultus, verberum & iniuriarum patientia tanta erat ex Lycurgi legibus, vt prouerbij loco diceretur: Solas esse Lacænas, quę viros parerent. Fuit etiam Lacædemoniorum mos, festis diebus rusticos quosdam & agrestes homines vino replendi, quos mero iam occupatos in vias publicas producebant, conuocatis pueris vt fœdum illud temulentiæ spectaculũ intuerentur. Qui animaduersis & vinosorum hominum motibus turpissimis, & plagis à iuuentute grauissimis ebrietatis odio incendebãtur, frugalitatisque & temperantiæ virtutem adamabãt. Tantus præterea abstinentiæ vsus illis fuit, vt certis diebus iuuenes oporteret Ephoris (hi iudices

erant

erant Spartani) corpuſcula inſpicienda, tractandaq; permittere, vt ſi quid eſſet pinguedinis in aliquo deprehenſum, inedia corrigeretur. Quem etiam morem Gallis, & Iberis fuiſſe memoriæ eſt proditum, apud quos, qui magiſtratu fungebatur, cinguli menſurâ habuit, quam ſi puer puellaué vitio pinguedinis fortè nõ caperet, pœnas dabat. Nunquam profectò bellicis laudibus & rerum geſtarũ gloria Sparta claruiſſet, niſi robuſtos & minimè delicatos milites iã inde à pueritia reddere conſueſſet.

De Perſis.

PErſici homines apud ſe educatos tam ſanctis moribus imbuebant, vt eorũ diſciplinæ nil addi, detrahiué poſſe videretur. Pueris enim illi præerant ex ſenioribus, qui illos quam optimos reddituri eſſe credebantur, quos in loco à forenſi ſtrepitu remotiſſimo cõſti-

Xenoph. l. 1. de Cyripædia.

tu-

tutos magiſtri erudiebant, primú-
q; omniũ iuſtitiæ diſcendæ operá
dare cogebant, deinde ingrati ani-
mi vitium execrari, tum magiſtra-
tibus parere, caſtè viuere, in cibo
& potu eſſe continentes: quam ad
rem ſeniorum exempla maximo
erant adiumento. Quæ enim pue-
ris præcipiebãtur, omnia, qui pro-
uectæ erãt ætatis, præſtabant. Pue-
ros etiam non apud matrem, ſed
præſente magiſtro veſci neceſſe e-
rat, idque annuente præceptore.
Ferunt autem ex propriis ædibus
panem, naſturcium & capedinem,
vt ex profluente aquam hauriant,
neq; licet delicatiores vnquam da-
pes comedere, niſi fortè ex vena-
tione conquirantur. Tam ſanctè
à Perſis pudori erat prouiſum, vt
nudum quempiam præſertim à
puero conſpici, capitale fuerit. Sic
autem ciuilitati ſtuduerunt, vt pro
lege ſeruaretur, ne pueri palàm
conſpuerent, nares emungerent,
ructa-

ructarent, aut non longè reddendæ vrinæ causa secederent. Qua verò ratione Regis filium Persæ instituerint, grauissimus philosophorum Plato docet, puerum enim illi dūtaxat educabant, qui in regis aula optimi cēserentur. Quibus maximæ curæ fuit, vt infans decora, egregiaque forma concresceret, membrorumque vegetam firmitatem consetuaret: anno ætatis septimo equestris disciplinæ artisque desultoriæ magistro committebatur: cùm verò ad annum quartumdecimum peruenisset, ab illis gubernari incipiebat, qui magistri regij vocabantur. Hi quidem ex vniuersa delecti Persia quatuor fuerunt cęteris omnibus cùm literis, tū virtute præstantiores. Quorum primus religionem docet, regiaque tradit instituta: veritatem alter, quam, vt toto vitæ tempore chariſſimam habeat, hortatur: ter-

Plato de natura hominis, seu in Alcibiade. Petr. Crin. l. de honesta disciplina. c. 2

tius ne libidini ſuccumbat, vtque vitam agat cupiditatum omnium expertem commoncfacit:quartus denique conſtantem illum & fortitudinis amatorem conatur efficere. Omni laude Perſas digniſſimos eſſe cenſeamus, quorum in educando vigilantia effecit, vt inter ſe coniunctiſſimi, exteris nationibus formidabiles eſſent.

†Gymnoſophiſtæ rebus omnibus poſthabitis vni ſtudent ſapientiæ: iuuentutem otio languere mortis inſtar putant: ergò menſa poſita prius quàm edulia afferantur, adoleſcẽtes ex omni ordine ac munere vndique conueniunt, quos ſingulos magiſtri rogant ecquid boni egerint à lucis ortu ad illud diei tẽpus ac punctum. Hic vnus inter duos arbitrum delectum pace cõſtituta ex inimicis amicos ſe reddidiſſe commemorat: alius quæ imperaſſent parentes ſcdulòac libenter feciſſe:alius vel ſuopte ingenio

ac

ac ductu aliquid reperisse, vel altero docēte didicisse respondet: qui nil habet, quod iactare possit, impransus eiicitur, cæteri ad epulas admittunt. Apuleius l. 1. Floridorū

De Prisco Romanorum seculo.

SI quis forte scire desiderat, cur tantopere ant qui illi Romani floruerint, rebusque in omnibus excellentes fuerint, siue priuatum decus, siue publicam laudem, siue gubernandi peritiam, siue militarem industriam, siue belli triumphos, siue pacis ornamenta, siue otiosorum doctrinam, siue oratorū in forensibus negotiis eloquētiam velimus animo reputare: nullam aliā esse causam reperiet, quā liberorum educationem vigilantem: suum enim quisque filium ex casta natum parente non emptæ nutrici, vt nunc à nostris fit optimatibus, tradebat, sed propriæ matri alendum relinquebat. Fuit, *Cornel. Tacitus dialo. de orator.*

fuit priſco illo Romanæ felicitatis tempore ſumma fœminarũ laus, ſi & rem familiarem tueri, & liberos honeſtè nutrire didiciſſẽt. Solitos etiam Romanos, hiſtoriæ dicunt, ex propinquis & ſanguinis neceſſitudine coniunctis fœminis, aliquam natu grandem, moribusque illuſtrem deligere, quæ ſoboleм multiplicem educaret, quæ præſente nil neq; dictu obſcænum proferre, neque facto inhoneſtum tentare pueris licebat. Magiſtræ huius partes erant, non ſolum, quę ſeria eſſent edocere, ſed etiam ludos, & oblectamenta ætati illi permiſſa mira quadam ſanctitate, & verecundia temperare. Hæc quidem quandiu ſtetit vetus, & ſeuera patrum diſciplina, principes multos Roma vidit: poſtquam tamen à maiorum curriculo deflexerunt Latij, nobiliumque filios Græculæ ancillæ nutriendos ſuſceperunt, infans dominus ſeruis impuriſſimis

Digitized by Google

mis sæpe coniunctus, impudentiã cum ipso lacte sugere incepit, corruptelarumque illecebræ teneros annos deprauarũt. Quid enim infelices pueruli flagitiosum non discerent, si nutrix libidinosa, si comites praui, si parens vitiosus, si deterrimi præceptores delicatulã ætatem satis per se ad maleficia ꝓpensam, quasi manu impellebant ad scelera committenda? Dolet præterea Cornelius Tacitus, à quo omnem hanc historiã accepimus, magistrorum vel inertia, vel ignorantia factum esse, vt discipulorũ institutio sua tempestate, aut infamis, aut prope nulla haberetur. Nã qui ciuium liberos instituebant, futilia quædam inculcabant præcepta, quæ nil reconditæ eruditionis haberẽt, nil antiquum saperẽt, nil elucubratum redolerent. Sumus in hoc exemplo, quod Tacitus Cornelius dolenter exponit, fortasse longiores, quod mihi vi-

lum sit ad nostri temporis defiendas miserias posse accommodari. Claudicat enim nunc plurimis in locis institutio puerorum: nam si in priuatorum domos spectes, nullam huiusce rei curam inuenies, si ad palatia, principumq; aulas vertamus oculos, vitiorum sentinam videbimus inexhaustam: iam academias quis non lugeat? in quibus licentia impunitasque iuuenibus proponuntur, adde his cãdidatorum subornantium pueris valde pernicioſa blandimenta: qui verò boni, atque eruditi præceptores accuratè, sapienterque docent, nõ satis audẽt suis anditoribus pietatem commendare, ne quid offendãt, seria monendo. Vnum supest grammaticæ in priuatis scholis pfugium, sed hoc non omninò tutum. Nam libri obscœni sæpe in his explicantur quibus nihil esse magis potest pestiferum iuuentuti: illaq; pterea loquendi & scribendi

bendi præcepta traduntur, quæ iã pridem obsoleſcere debuiſſent. Nil eſt enim apud iſtos, quod non fumoſis, vetuſtis, ineptis, innumerabilibusque regulis ſit metiendũ. Siquidem Ciceronem, Romanãq; phraſin huiuſmodi doctores ignorant, cũ tamen linguæ Latinæ parentem Tulliũ & præterea nullum agnoſcamus. Quo fit, vt magna illis habenda ſit gratia, qui & virtutem & perfectam eruditionem afferunt iuuentuti.

De Iulio Cæſare.

IVlius Cæſar cùm Octauium tenerum & prope infantem educandum ſuſcepiſſet, ſibiq; multa de eius indole promiſiſſet, eam inſtituẽdi pueri rationem adhibuit, quæ principi futuro conuenire videbatur. Itaque nobiliſſimis præceptoribus puerum tradidit, eaq; diſcipulum docere iuſſit, quæ hominis imperiũ bene geſturi ꝓpria *Xiphilin. in Auguſto.*

essent. Nam in Græcis literis, Latinisq; eruditus est, dicendiq; facultatem, & copiam cõparauit, atq; etiam vt consumati principis munere fungi optimè posset, militiæ labores perferre didicit, quæq; ad gubernandã rempublicam pertinerẽt, præceptorũ opera cognouit: vt minimè mirandum sit talem, tantumq; Augusti principatum fuisse, quem tam præclari exorsus fundauerunt.

De Lycone Troadensi.

Laert. lu. 5. de vitis Philosopho.

TRoadensis Lycon, quoniam [illegible]us ore melle dulcior fluebat o[illegible]o, Glycõ est à multis appellatus; quæ vox suauitatẽ Græca significat, in educandis vero pueris maximè excelluit: non enim conuitio, aut plagis vtebatur, sed pudore, & gloriæ studio discipulos incitabat, hocque geminum calcar adhibebat.

Digitized by Google

De Verrio Flacco.

VErrius Flaccus Libertinus cũ induſtria, tum docendi gloria maximè claruit. Cùm enim cædere pueros ſeruile duceret, nobiliorem regendæ, moderãdæq; iuuentutis rationem inuenit: nam diſcipulos æmulis adhibitis, præmiiſque propoſitis incitabat, & ei, qui victor diſceſſiſſet, librum aliquem pulchrum, & ex rarioribus tribuebat. Ita repulſæ ignominia negligentem ac pigrum & acriùs, & ſalubriùs puniebat. Quare Auguſti præceptor nepotibus electus in palatium tranſiit, docuitque tũ Auguſti cognatos, tum cæteros in atrio domus Catilinæ, centenaq; ſeſtertia quotannis accepit. Pręneſte poſt obitum ſtatua ei erecta eſt, eumque honorem illuſtri grãmatico ciuitas decreuit, quo clariſſimi fortiſſimique duces ſæpe caruerunt. *Sueton. de il luſtrib. Grãmaticis.*

De Ceruo.

Plinius l. 8. c. 32.

ERudiendæ prolis solertissima ceruo cura est, editos enim partus exercet cursu, & fugam docet meditari, ad præcipitia ducit, saltusque demonstrat, quo sint aduersus hostium vel insidias, vel impetus paratiores. Ergo institutionem odisse naturæ repugnare est.

De Luscinijs.

Eidem li. 10. c. 29.

CAnora hęc auis ac musica nõ solùm natura, sed etiam arte, & institutionis vsu, ad summam illam canendi & suauitatem, & peritiam dicitur peruenire. Nam, quæ inter illas maxima est, rudioribus præesse solet, & modulos, quos ipsę imitentur, præscribere. Discipula diligenter attendit, & retractat audita, intelligitur emendatę correctio, docens vero quædam apparet reprehensio. Ferę natantes, volucres, omnia denique animantium

um genera de institutionis vi idem quasi sentiunt,& præ se ferunt.

De quibusdã Latinæ linguæ magistris.

QVæ digna laus præceptori tribuetur(loquor de mercenarus) qui lauto conuiuio illum solebat excipere, quem videret sacerdoti crimina confitentẽ? Solitũ esse pręterea egregium hunc institutorem perhibent, abiecto sæpe libro quem exponebat,quòd profanus esset (tales enim ferè sunt, qui humaniores literas discẽtibus proponi solent)ad pia quædam se & seria de summo bono documẽta conuertere. Nil esse magnopere expetendum, præter decus & honestatem dicebat, & in virtute persequenda parui esse ducendos omnes corporis cruciatus,nullũq; honoris,capitis, & vitæ discrimen valde esse metuendũ. Difficile est dicere quantop[illegible]iuatus hic homo, qui stipẽ[illegible] iuuenes

doce-

docebat, commune bonum adiuerit, publicamque vtilitatem auxerit, adolescentes enim plus mille in optimo vitæ statu collocauit. Huius quidam auditor vir sanè literatissimus mihi narrabat, cùm eius pius hic præceptor dicacitatis. & maledicentiæ crimen detestari soleret, persuasionem illam tã firmis nixam radicibus suę menti inhæsisse, vt ne Theologia quidem instructus, annosque triginta natus excutere à se religiosam formidinem potuerit, si quẽ vel ioco lacessisset. Simulac enim verbum exciderat, in quo obtrectationis, irrisionisue leue aliquod inesset vestigium, antiqua præceptoris admonitio veniebat in mentem, quę nec clàm, nec palàm alterius lædi existimationem permittebat. Subiungam aliud mercenarij doctoris exemplũ, sed quid ego mercenarium dixi, cum verus, ac diligens pastor esset? consueuerat ille ser-

ua-

uatoris Christi tormenta, mortēque acerbissimam sæpe ex sacro libro interpretari, sed præ lacrymis, & gemitu homo pius interruptū sermonem relinquere cogebatur. Tantæ pietati præmium non defuit, habuit enim discipulos summi honoris, & qui plurimum seruiant publicis commodis. Hoc enim iam diu nos probare contendimus, nil esse videlicet, quod maiore cum vsura reddatur, quàm q̄ adolescentibus impēditur, in quibus velut in fertili solo semina sūt maximè fructuosa.

Magistros alteros esse parentes, eosq; multò vtiliores.

Cap. III.

ETsi natura non patitur, vt qui semel in lucem editus susceptusque sit, nascatur iterum, tamen cùm magistris tradimur, parentibus reddi censendi sumus: vt partus vitia quodammodo corrigantur.

gantur. Vt enim quæ artificum manus fabricantur, ea cùm vitiosius deformiusque effecta cernuntur, iterum ac sæpius vel suo reddi solent opifici, vel alteri polienda tradi: sic puerile ingenium genitoris, parentisque socordia deprauatum præceptorum est solertię commitendum, qui cùm parentum instar obtineāt, rursus eundem fœtum quodammodo generabunt. Quare Aristoteles eius, qui ciuitatem legibus constituere velit, primam curam esse oportere dixit, in erudiendę iuuentutis ratione stabiliēda, qua sublata, ingēs caperet respublica detrimentum. Institutionem vero non priuatam sed publicam esse idem Aristoteles vult, laudandosque esse Lacedæmonios putat, qui publicum puritiæ, iuuentutisq; moderatorem creabant, cui ciuium liberi omnes curæ essent, quemque vt patrem intuerentur. Quid autem publi-

Polit. 6. c. 1.

cus

cus literarum doctor domestico institutori præstet, Quintilianus docet, ipsaq; melius hoc nobis experientia monstrat. Quid enim si diuites parentes sint, non molle, languidum, eneruatumque puerilis educatio habet? quid si tenuiores, non leue, abiectum, demissum, flagitiosum, & triste? Quamobrē institutoribus plurimum respublica debet, qui vmbratilis, domesticæque disciplinæ, quæ plerunq; vel improba, vel certè manca est, præclari sunt emendatores, eorūque labore ac diligentia innumerabiles parentum, & progenitorū curæ subleuantur, id quod exempla, quæ sequuntur, aperient. *L. 1. de orator. inst. c. 2.*

De S. Leandro.

PRæfariveniam nos oportebit, qui tam serò nostratem Leandrum nominemus, cui Hispania nostra pietatem synceramq; fidē refert acceptam. Is namque Herme- *S. Greg. l. 3. dialog. c. 31.*

meni gildum & Ricaredum Arriani regis filios detinuit atq; impediuit, ne in paterno errore versarentur. Tantumq; cum Hermenigildo profecit, vt ad necem læto animo ferendam, quã illi sæuissimus parens attulit, suasor fuerit. Paulò post miserrimus filij tortor ad extremum vitæ deductus, cuius fidei & religionis præsidium sentire nõ meruit, eius dignitatẽ prædicauit, & Ricaredum superstitem ac regni successorem Leandri tutelæ commisit. Quo factum est vt Regis & Pontificis opera impietatem Hispania non dedisceret solùm, sed etiam abiuraret. Nouus enim princeps totum se præsulis Leandri subecit arbitrio. Quo sane exemplo monemur cognationi & sanguini nimiùm non esse fidendum, quæ sæpe nouerca sit, cuius tamen incommoda educatione compensantur.

De

De quodam puero.

PVer quidam apud Platonem educatus cùm longo pòst tempore patri redditus esset, eumque vociferãtem audiuisset, rei insolẽtiam admiratus, nil tale, inquit, apud Platonem vidi: ex quo intelligi potest, quid inter præceptorẽ, parentemque interſit: alter enim vocem continuit, cuius exemplũ multi, quos vnà docebat, imitari vocem nullam altiorem, immodeſtioremque vnquam profuderũt: alter redeuntem ex officina modeſtiæ puerum, in ipſo prope limine contentione immoderata vocis exterruit. *Seneca l. de Ira.*

De Alexandro.

INterrogatus Alexander, vter ſibi charior eſſet, parens ne Philippus, an magiſter Ariſtoteles, de amore reſpondiſſe fertur nihil: dixiſſe tamen, ille quidẽ vt eſſemus fecit, hic vt boni eſſemus, parenti vitã *Stobæus.*

vitam, mentem debe mus præceptori. Nil dici poterat acutius, vt naturæ, doctrinæque discrimen notaretur. Possent innumerabilia recenseri siue nostra, siue etiam aliena, sed est breuitati consulendum.

Docendæ iuuentutis labor reipublicæ vtilissimus est, ipsisque præceptoribus summe gloriosus. Cap. IV.

Lib. 2, de diuinat.

NVllum munus reipublicæ afferre maius, meliusue possumus (ait Tullius) quàm si docemus, atque erudimus iuuentutem, iis præsertim moribus, atque temporibus, quibus ita prolapsa est, vt omnium opibus refrenanda, atque coercenda sit. Quid est (inquit idem) iucundius senectute stipata studiis iuuentutis? an ne eas quidem vires senectuti relinquemus, vt adolescentulos doceat, instituat, & ad omne officij munus instruat? quo quidem opere quid esse potest pclarius? Ex his planè locis intelligi potest, quàm

In Catone maiore.

quàm sit hoc regendæ pueritiæ non vtile solùm, quod fatentur omnes, sed etiam munus illustre: nã quòd multi, qui de hominum vita bene mereri sevelle dictitant, ab hoc instituendæ iuuentutis munere, & esse vtile sentiũt, vel laudis cupidi, vel laboris metuẽtes solẽt refugere, deducẽdi mihi esse videt ab errore, omnisque illorum opinio ad eam spem traducenda, vt existiment gloriæ plurimum assequi posse, docendique molestiam fructus magnitudine compensari. Quæ si minùs vera essent, nunquam grauissimi homines, & summo ingenio præditi, quique & concionibus populũ tenere possent, & maximarum artium intelligentia gloriari, omnes suas curas, & cogitationes in vnam iuuentutem docendam, iuuandam, & instruendã contulissent. Taceo antiquos philosophos, qui puerilem institutionẽ & coluerũt, & multos

ad

ad ſimile ſtudium libris ſcriptis inuitarũt. Quid dicã de ſanctiſſimo, eruditiſſimoq; Hieronymo? cui grauiſſima tractanti, puellarũ quarundam inſtitutio pudori non fuit: quas vagientes adhuc, nutricumque mammis inhęrentes præceptis adiuuit, & legibus, vt docẽdi feſtinatione mali dæmonis ad nocendum celeritatem promptiſſimamque audaciam præueniret. Prætereo noſtri temporis quorũdam nõ modò pietatẽ, ſed etiã diligentiã in hoc eodẽ puerilis educationis argumento libris volumínibuſque teſtatã, quos non minùs hæc ipſa ſcripta nobilitant, quàm quæ de aliis quæſtionibus ab iiſdẽ autoribus profecta in lucem exierunt. Sed quoniam exemplis, quæ viua quædã eſſe argumenta cẽſentur, rem cõmodiùs effici, concludiq; arbitramur, ad eorũ nos narrationem referamus, id q̃ in hoc opere conſtanter retinebimus.

De

De Diuo Paulo.

ECclesiæ diuinus ille præco, gentiumque doctor insignis Paulus gratum se vbiq; beneficiorumque memorem Gamalieli ꝑbet magistro: à quo tamen Mosaicam legem, prisca sq; illas patrũ cæremonias solùm didicerat. Magna enim institutori habenda gratia est, licet modica nos docuerit, modò sint proba, ipse namque opem nobis tulit, quam potuit. *Actuũ. 22.*

De Philippo Macedonum rege.

CVm primùm Philippo Macedonum regi filius natus est Alexander, ad Stagiritam Aristotelem literas misit, quibus non tam se lætari dixit genito Alexandro, quàm quòd eum Aristotelis tempore nasci contigerit, cui quoniã ipsum erudiendum tradere instituerat, fore sperabat, vt tanti præceptoris industria cùm parente, tũ magistro dignus cuaderet. Itaque non *Francis. Senens. l. 8. de instit. reip.*

non ſcientias ſolùm, ſed prima etiam ſyllabarum rudimenta doceri filium ab Ariſtotele voluit, gloriosúmque philoſophorum princeps duxit, vel primis pene Alexandri vagitibus intereſſe, lactentiſq; infantiæ curam ſuſcipere.

Hier. in epiſtol. ad Latã

De Paulo Æmilio.

AEmilius omni Macedonum gaza potitus nihil attigit ex tam opulenta præda præter libros regios, quos liberis legendos, habendoſq; permiſit. Nil enim homini fortiſſimo, & abſtinentiſſimo ſuorum filiorum inſtitutione charius vnquam fuit. Verùm cùm libri mortui quidam magiſtri ſint, doctoreque viuo opus eſſe intelligeret, petit ab Athenienſibus, vt ſibi probatiſſimum philoſophum mitterent, cui filios traderet. Illi Metrodorum nobiliſſimum philoſophum Paulo miſerunt, beatũque

que se putauit Æmilius tali reperto educatore filiorum: Metrodorũ verò minimè pœnituit Athenis relictis, vbi in omnium esse oculis cœperat, in vnam Æmilij domum intromitti, adolescentumque curam suscepisse. *Volaterranus l. 17.*

De Apollodoro.

GRammaticum Athenienſem Apollodorum vsque cò celebrauit antiquitas, vt ei amphictyones totius Græciæ sanctissimum grauissimumq; concilium honores decreuisse narrentur: quod nisi Hippocrati medico, nemini antea cõtigerat, q in depellenda abigẽdaq; pestilentia reipub. fuerat salutaris. Præclarè quidẽ Græciæ senatus pmio æquali illos esse honestãdos censuit, quorũ in re dissimili similis industria viguisset. Alter enim animorũ morbos, ægritudinesque sancta iuuenũ institutione sanauit: alter humana corpora ab imminenti exitio vindicauit. *Sabell. l. 10. c. 8.*

De

De Lycone Troadenſi.

Diogenes Laertius l. 7. de Vitis philoſophor.

TRoadenſis Lycon, cuius ſuprà meminimus, quemque egregium educãdæ iuuentutis magiſtrum fuiſſe diximus, Attalo, & Eumeni, magnis principibus charus inprimis fuit: quorum regiam magnificentiam & liberalitatem, qua indies copioſior fiebat, & ditior, ne videretur vel aſpernari, vel obliuiſci, Antiochi preces repudiauit, & promiſſa neglexit, à quo etiam ad amicitiam familiaremque conſuetudinem vocabatur. Summa hæc autoritas, gratiaque fuit, vt tres de vnius hominis, eiuſque priuati reges amicitia contenderent. Ea enim ætas bonarum artiũ magiſtros neque indigentia premi, neque vllis ſinebat obliuionis tenebris obſcurari.

De

De Marco Antonio.

MArcus Antonius Gnipho comis & liberalis in docendo fuit, non enim pactus est vnquã de mercede. Rethoricam cum grãmatica coniunxit. Sed de hoc aliàs, nunc quod instat, quodq; in præsentia quærimus: huius Antonij scholam Marc. Cicero prætor intrauit, quantiq; functionem hãc æstimaret, ostendit: est namque grammatica, puerorumque institutio res maximè glorioſa. *Sueton. de illustribus Grãmatic.*

De Orbilio.

HOratij præceptorem Orbilium, qui quod acerbus in puniendo esset, plagosus est nominatus (nollem hoc equidem, malus enim diuturni magister est metus officij) statua marmorea post mortem decorauit. Quod vero ex diuo Chrysostomo sumptum Anachoretæ cuiusdam exemplum ad secundi capitis argumentũ de ra- *Ibidem.*

Digitized by Google

tione docendi, educandiq; pueros adiunximus, huc etiam pertinet, remque hanc & veram sententiam valde confirmat. Non enim vir grauis, Christianæq; philosophiæ in solitudine cultor egregius ex loco aliquo potuisset, nisi summam in adolescentis illius institutione vtilitatem positã esse intelligeret, id quod probauit euentus. Itaq; solitudinẽ sanctumq; otiũ vrbis celebritate, eruditionemque vnum adolescentem honestissimo labore cõmutauit.

Parentum accusatio, qui liberorum honestam educationem vel negligunt, vel, quod est multò scelestius, impediunt. Cap. V.

EA rerum perturbatio est, atq; peruersitas, vt qui nobis vtiliores esse deberent, ij sæpe nostrã perniciem machinentur. Bono enim animo (vt ait Seneca) à domesti-

mesticis ipsis nobis exitium, & pestis comparatur. Sed in hoc illi grauius peccant, quibus vnicus est filius, quem quia perditè amant, obiurgare, seueriusque tractare non audent: ipsaque impunitas domestica publicam sæpe animaduersionem, atque adeò sempiternam perit. Vt enim Heli sacerdotis liberos segniter increpantis supplicium, vtque Dauidis ad Amnonis filij incestum stuprum, flagitiosissimamque libidinem conniuentis mœstissimos luctus prætercam, ipsa nos quotidianæ calamitatis historia docet, quanta sit, vel vitiosæ indulgentiæ, vel parentum in educandis liberis, magistroque tradendis negligentiæ culpa, quã grauis, quàm funesta. Sunt autẽ hoc nostro tempore eò grauiùs, acerbiusque parentes incusandi, quò plura melioraque in dies honestæ educationis, religiosæque

disciplinę perfugia constituuntur. Quòd si Chrysostomus nullam esse parentum excusationem affirmat, qui filiorum neque linguam neque mentem expoliunt, eorumque innocentiæ non prospiciunt post sanctissimi Iobi exemplum, quem constat nullo autore, nullaque scripta lege de filiorum salute fuisse solicitum, & piaculares hostias, salutaresq; victimas vel pro incertis eorum peccatis obtulisse: quid dicturum fuisse censebimus sanctum Ecclesiæ doctorem, si in tanta præceptorum copia tantam quorundam ciuium in suis liberis erudiendis, ad magistrumq; deducendis socordiam cerneret? Dicit, dicit sane Chrysostomus ex cœlesti sede eadē illa, quæ in libris scripta reliquit, maiori parentibus asinos esse curæ, quam filios: non enim pecudibus, iumentisque nostris temere quempiā præficimus, neque aut furi, aut ebrioso, aut insano

L. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ.

Homil. 60. in Matth.

sano bestias, quarum vsus nobis est necessarius, commendamus, ad filiorum vero ingenium excolendum illo sumus pædagogo cõtenti, quem casus obtulerit, cùm nil sit hac arte præstantius. Quare vt sapienter admonet Tullius, *Dũ habemus paruos liberos, & incertum est, quàm longa nostrum cuiusque vita futura sit, consulere viui, ac prospicere debemus, vt illorũ solitudo, & puerilia quã firmissimo præsidio munita sit.* Sed hæc à S. Spiritu in Ecclesiastico melius, diuiniùsq; dicuntur. *Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similẽ enim reliquit sibi post se. Equus indomitus euadit durus, filius remissus euadit præceps: lacta filium, & pauentem te faciet: lude cum illo, & contristabit te. Non corrideas illi, ne doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuen-*

Actione 3. in Verrem.

Cap. 30.

tute, & ne despicias cogitatus illius. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas: Libet hîc cum parentibus loqui, illaque verba vlurpare, quæ in Catechismo sunt, quem Pius quintus summa religione Pontifex effici iussit ex decreto Concilij Tridentini: quæ quoniam grauitatem habent & elegantiam, nostram hanc disputationem non mediocriter illustrabunt. *Quemadmodum diuina lege sancitum est, vt parentibus filij honorem habeant, vt pareant, vt obsequantur, sic parentum propria officia sunt, atque munera, vt sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, iisque optima dent viuendi præcepta, vt ad religionem instructi, & parati Deum sanctè inuiolateque venerentur: quod à parentibus Susannæ factum esse legimus. Itaque sacerdos parentes cõmoneat, vt se liberis magistros præbeant virtutis, æquitatis, continentiæ, modestiæ, & sanctitatis: triaque*

In exposit. 4. præcepti decal. prope finem.

Digitized by Google

aq; præsertim declinent, in quibus sæpe offendere consueuerunt. Primum ne quid acerbius in liberos aut loquãtur, aut statuant, quod Apostolus in Epistola ad Colossenses ita præcipit: Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant: nam periculum est ne fracto, abiectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, vt nimiam seueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quàm vlcisci: deinde si qua culpa commissa est, cùm necessaria sit castigatio & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolutè remittant. Sæpe enim filij parentum nimia lenitate & facilitate deprauantur: quamobrem à dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli summi sacerdotis, qui quòd in liberos indulgẽtior fuerat, maximo supplicio est affectus. Postremò ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione ac doctrina ppostera cõsilia ineant: etenim pmulti in hac vna cogitatione curaq; versãtur

Ad Colos. 3

1. Reg. 4.

vt opes, vt pecunias, vt lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant, quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam, & ad rẽ familiarem augendam cohortantur, nec de filiorum existimatione, & salute sunt soliciti, dummodo pecuniosi sint, & prædiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, vt ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera & flagitia transferant, quibus tandem non ad cœlum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosq; ad Tobiæ exemplum, ac similem virtutẽ excitet: vt cùm filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probè erudierint, ab iis etiam amoris, & obseruantiæ, & obsequij vberrimos fructus capiant. Tobiæ. 4.

Hæc Catechismus. Nunc exempla parentum de filiis aut malè aut bene meritorum apponenda sunt: vtraque enim tractatio huius capitis propria est.

De

De Spartanis.

LAcedæmoniorum præclaram educandæ, conformandæque pueritiæ rationem, atque solertiã alio atque alio premere, & inculcare oportet exẽplo: nil enim in hoc genere dicendũ se offert in quo nõ Sparta excelluisse videatur. Nam si puer à præceptore, vel alio castigatus ad parentem querelas deferret, turpe erat patri cæsum filium non iterũ verberare. Hoc sibi dictũ existimẽt minutili parentes qui in magistrum seuerum & grauem illud Plauti vsurpant. *Plutarchus in apophtegmat. laconicis.*

Eho senex, ne attingas puerum ista causa.

Cùm illud potiùs ex eodem poëta dici ab iis oporteret.

Cura & concastiga hominem probe,
Qui dedecorat te, me, amicos, que alios flagitiis suis.

De eisdem Spartanis.

CVm apud Lacedæmonios duo *Ibidem*

duo fratres digladiarẽtur inter se, & pugnæ atrocioris licentia conteuderent, iudices parentem, in quem culpa omnis discordiæ filiorum conferebatur, quòd eos non puniuisset, liberis ne appellatis q-dem, grauiter mulctauerunt. Proiectæ enim iuuenum audaciæ, quã ætatis temeritas concitabat, minùs esse irascendum, quàm paternæ in sedandis filiorum inimicitiis socordiæ putauerunt.

De Catone & Zenobia.

Alexan. ab Alex. l 2. cap. 26.

CAto ille, quem stulti Romani prope Deum quendam existimarunt, suorum liberorum præceptor, ob eamq; rẽ parens iterũ esse voluit. Zenobia item Palmyrensium regina filios suos Hereñianũ, & Timolaum in Græcis, Ægyptiisq; literis, quarũ, teste Pollione scientissima erat, diligenter erudiuit. Horum sanè, qui vel ipsi per se liberos suos optimè docuerunt, laudatio, parẽtum quorundã pigritiæ reprehensio est. De

De quibusdam fœminis.

NOn solùm mares, sed etiã fe-
minas, qui bene parentes in-
stituunt, habebunt glorioſas, vt e-
nim Damamà patre Pythagoræ,
Aretamq; ab Ariſtippo Cyrenai-
co parente inſtitutã prętereã, quas
fuiſſe pdoctas accepim⁹, certè Lę-
liæ eloquẽtiſſimę fęminę ſermo ex
C. Lœlij parẽtis lingua fluxit: Lici-
niarum lepos à patre L. Craſſo ma-
nauit. Muciæ duæ filiæ ab vtroque
parente eloquentiã didicere. Quã
uis enim non oĩno aſſentiar Cleo-
buli ſententię, qui virgines doctas
effici oportere cenſebat, neq; Va-
lentis Imperatoris factũ omnino
probem, qui vt Socrates autor eſt,
filias ſuas in grãmaticis erudiri vo-
luit (eſt enim muliebri ſcientię cõ-
iuncta & connexa ſuperbia, fla-
gitiorumq́ue vicinitas imminet) ta-
men placere mihi non poteſt, vt
omnino ſint rudes, & in ſalutis re-
bus excordes.

Cic. in Brut.

Li. 4. hiſt. Eccl. cap. 8

De

De *Horatij Libertino patre.*

INgenuus ex Libertino patre Venuſinus ille Horatius exortus eſt, quem pater ad virtutis ſtudium non tam præceptis, quàm exemplis, quæ multum ad mouendum valent, incitabat. Cùm verò diſcendis literis puerum eſſe vidiſſet idoneũ, Romã illum deduxit, nulliq; neq; labori, neq; ſumptui pepercit, id quod eiuſdem Horatij docti iam, & nobilitati hæc carmina indicant.

Lib. 1. ſerm. Satyra. 6.

Si neq; auaritiam, neq; ſordes, ac mala
luſtra, (*inſons.*
Obiiciet verè quiſquã mihi, purus & vt me collaudem, ſi & viuo charus amicis: (*agello*
Cauſa fuit pater his, qui macro pauper
Noluit in Flaui ludũ me mittere magni: (*ti*
Quò pueri magnis è centurionibus orti
Læuo ſuſpẽſi loculos, tabulãq; lacerto
Ibant octonis referentes idibus æra.

Sed

Sed puerum est ausus Romam portare docendum (senator
Artes, quas doceat quinis eques, atque
Semet prognatos, vestem servosq; se-quentes (uita
In magno vt populo si quis vidisset, a-
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos. (mnes
Ipse mihi custos incorruptissimus o-
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum, (omni
Qui primus virtutis honor, seruauit ab
Nõ solũ facto, verũ opprobrio quoque turpi.

Improbi institutores arceantur,

Cap. VI.

NVlla capitalior pestis esse reipublicæ potest, quàm ea, quę ex perniciosa nascitur educatione, quocirca doctorum improborũ scelus, atq; portentum in vltimas debet terras exportari. Cuius argumenti, q̃ notissimum sit, breuis explicatio erit, à solisq; petetur exemplis.

xemplis. Nam teſtimonia in re nõ dubia quærere hominis videri poſſet ne quidquam otioſi. Exemplorum autem quamuis minor eſſe ſatietas ſoleat: tamen paucitas etiam hac ipſa in re, vt puto delectabit.

De Camillo.

Tit. Liuius d. 5. decad. 1.

PRæclara Camilli virtus in illo maximè enituit ſeueritatis exemplo, quod præbuit cùm inſtitutorem Phaliſcæ iuuentutis proditione vtentem iuſta animaduerſione mulctauit. Nã vir ille, à quo Phaliſcorum liberi docebantur, gratificari cupiens, Romanorum duci Camillo eam vrbem obſidenti, diſcipulos omnes per pomœriũ emiſſos ad caſtra perduxit inimici: vt ea ratione Romanus Imperator victoriam nullo negotio adipiſceretur, & Phaliſcis quæcunque vellet, imperaret. At enim Camillus, cui nil doloſum, perfidumq; pro-

baba-

babatur, detestari illum cœpit, qui nobilium puerorum tam prauus custos extitisset: & ne tantum scelus impunitum foret, ligatis manibus nudum præceptoris corpus ab illis ipsis, quorum molitus fuerat perniciem, iussit verberari. Digna merces improbo fuit perfidioso-que magistro persoluta: tot enim illi carnifices fuerunt, quot essent in republica orbitates, nisi Camilli generosa mens tam sapienter scelerati hominis audaciam retudisset.

De Quinto Cæcilio.

Sueton. de illustribus Grãmatic.

QVintus Cæcilius Epirota omnium primus Latinè extẽpore disputauit, primus Virgilium qui tunc nouus Poëta erat & alios carminum scriptores nõ admodum antiquos pueris interpretari cœpit. Cæterum Grammatici huius nobilis, ingenioſiq; industria impedire non potuit, quominus à docẽdi munere remouerẽt, q̃ filiæ Romani

Romani equitis, qui doãcebat, existimaretur amator esse impudicus. Itaq; & munere, & stipendio privatus ad Corneliũ Gallũ se contulo, q̃ tamen ipsi Gallo gloriæ non fuit. Grauiter enim Gallum Cæsar Augustus ob exceptum Cæcilium reprehendit.

De Quinto Rhemio.

Ibidem.

RHemius, qui Palæmon cognominatus est, quãquã memoria rerum, facilitate sermonis, poëmatũq; prę stantia valeret, grãmaticorumq; princeps haberetur, tamẽ quòd libidinosus esset & impurus, Tiberio, & Claudio lumis Imperatoribus probari nunq̃ potuit. Nulli enim minùs, quã Rhemio puerorũ institutionẽ cõmitti debere prædicabant. Sed omnium horum capitum argumenta exẽplis etiã illustrata in oratione continente persequimur: illinc lector accipiat quæ desiderantur, iã enim pro foribus astat oratio non interrupta.

DE

DE HONESTA EDVCATIONE CONTINENS ORATIO quam Abulę dixi-mus.

Adoleſcens iuxta viam ſuam etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.

Prouerb. 22.

NOVVM fortaſſè videbitur alicui veſtrum, viri admodum illuſtres, vt qui Latinam orationem ſit dicturus, rhetorũ morem non ſequatur, ex quibus nemo vnquam aut loquendi initio themã præfixit, aut in ſanctiſſimi Lucæ ſolẽniis, ſcientiarũ encomio vel omiſſo, vel neglecto, inauditũ tractauit argumẽtum. Nam cùm oratoris munus officiumque ſit, non modo grauiter, & copioſè, verùmetiam aptè conuenienterque dicere: quid ſibi hæc diſparitas vel

de poteſt, vt coram iis qui & ingenio, & autoritate, & generis ſplendore plurimum valeant, ea dicantur, quæ Chriſtianæ ſint in pulpitis concionis, non Romanæ pomeridianis horis eloquentiæ, Latiniué ſermonis de literarũ laude ſuſcepti eo præſertim die, quo iuuenum animos, vti mos eſt, ad ſcientiarum ſequenda ſtudia hortari, & inflammare deberemus. Sed tamen, viri ornatiſſimi, cùm meum ſemper iudiciũ fuerit, nihil eſſe elegans, niſi quod piũ, videremq; Latinis orationibus perperam vti nonnullos, quò dum in iis non audientium vtilitatem, ſed ſuam quærerent vel gratiam, vel commendationẽ, quẽ etiam errorẽ, qui ſe doctos haberi cupiunt, auxerunt exiſtimantes à ſacris tantum præconibus ea eſſe petenda, q̃ ad morum probitatem pertineant, hoc autem orandi genus ad ſolam eorum, qui audiũt, voluptatem, & ipſius dicentis oſtentationem eſſe factum, grauiſſimo huic incõmodo maturè occurrendum putauimus. Quò autẽ id commodi-

modiùs ageretur, concionatores sacros imitari voluimus, qui de qua sint actu ri re in ipso statim declarant exordio, - sumpto è sacris voluminibus testimo - nio aliquo, in quod velut in scopũ ra - tionum suarũ tela iaculentur. Quàm autem sit hoc rationi conueniens, ne - mo mediocriter doctus ignorabit. Quis enim tã erit excors, vt sanctas ad popu lũ adhortationes non etiam Latio ser - mone haberi posse fateatur, quas olim viri sanctissimi, eruditissimiq; verbis Latinis vel scriptas posteris reliquerũt, vel etiã præsentibus lingua ipsi p - tulerũt? His accedit religiosi viri ser - monem vulgari dissimilẽ esse oportere, nilq; ab iis, qui seriò loquantur, & in vitia ꝓclament dissentire. Quòd verò de liberalium artiũ cõmendatione ob iici nobis posset, leue est: nos n. quæstio nem magis vtilẽ, & tempori accõmo - datã afferimus, quæ etiã scientiarum laudes, sed alio quodam modo recense - bit. Dabimus itaq; operam, vt nec, quæ in gymnasiis dicũtur, requirat aliquis, nec

nec qui templorum admonitionibus gaudeat, inanẽ orationem sententiisque, & fructu carentem à se esse auditam queratur. Iam verò quid illud sit, de quo sumus loquuturi, intellexisse vos arbitror ex illo Solomonis dicto, á quo sumus exorsi. Mihi enim honestæ educationis laudes decantandæ sunt: deque illius optima ratione differendum. Qua in re vtinam quæ sentio, posse exprimere, futurum enim sperarẽ, vt multis consilij mutandi voluntas esset, & opus longè honestissimũ, quod cum floruisset olim, tamen nostra hac tempestate iacet in tenebris, nemo despiceret. Etenim quoad lõgissime mens mea respicit priscorũ ætates, præteriti tẽporis spatia, & annorum seriem infinitã inde vsq; repetens, iuuenum institutionem esse reperio, quæ & damna mortalibus fere omnia si improba, & emolumenta pepererit, si honestè suscepta & exercita esse reperiatur. Sed ne si ea mihi quidem desit in dicendo facultas, quam rei poscebat magnitudo,

do, subter fugiendus labor est: quo si cætera minus possim, certè vt de iuuenibus bene mereri cupisse videar, quos parentibus valde commendatos esse voluerim, assequuturum me esse, certò scio. Non tanta nostra esse poterit vel ruditas, vel infantia, vt ex ea deprehendi nõ possit, placere nobis vigilem curam erga pueros adhiberi, qua detracta, ipsum etiam parentum nomen necesse est tolli, penitusq; deleri. Etenim si quibus cæcitas vel casu contigit, vel eam ipsa nascendi infelicitas tribuit, alterius illi egent adminiculo, vt regantur, quis erit ita amens, vt ætatem ignaram consiliorum, & quasi lumine orbatam destituendam putet? Deinde si rectore opus esse clarum relinquitur, ad quem potissimum ea cura pertinebit, nisi ad eum, à quo is, qui educandus sit, vitam acceperit? Quod tamen munus tam segniter à quibusdã administratur, vt si nulla inter se qui genuerit, & qui genitus sit cognatione cohærerent. Mihi quidem animorũ

vim

vim, præstantiam, & naturam intuenti grauissima quædam aduersus homines occurrit querela, qui filiorũ corpora quàm diligentissimè curẽt, animorum aut non habita, aut etiam ratione despecta. Magno in errore nostræ ætatis versantur homines à quibus id vnum puidetur, quid liberi comedant, quas vestes induant, quã lautè viuant, quæ domicilia habeant, qua arte, quæ industria, quoue patrimonio fidere debeant: sed quid expetere, quid fugere illos oporteat, vt bene beateq; viuant, & ex illorum numero esse possint, qui sancti & pij habiti sunt, nunquam à patribus admonentur. Filium nominare audes, cuius tu mores minimè instruis? cuius linguam non conformas? quem inculcum esse sinis? quem pecudum ritu voluptatibus se dedere, otio & desidiæ langere pmittis? Scio dicturum mihi te curare sedulò, vt non modò filij, verùm etiam domestici oẽs morum ciuilitate sint præditi, comesque appareant & vrbani, quæ si satis

esse

esse putas, vt peruigil institutor habea re, vehementer erras, nã educationis ratio ad oĩa ferè extenditur, quæ in vi- sa exercentur: verũ ista salutandi, & cũ amicis colloquendi regula exiguis sanè finibus continetur. Nescio q̃ pra- ua irrepsit hoĩum mentibus opinio, vt credant p̃clarè cum illo actum, nilque præterea esse expetendum, q̃ pbè didi- cerit linguæ facilitate vti, & grauissi- mã (sic enim appellant) infantiæ igno- miniam effugere: itaq; si obmutescere nonnunq̃ accidat, & cùm sermones vl- tro citroq; habentur, minùs acutè dice re, q̃is optima illi sit mens, cui ver- bum exciderit, tamen malæ educatio- nis infamiam subit, & ab oĩbus irride- tur. Ego q̃dem sic statuo, ad laudem honestæ educationis pertinere si iuue- nis cõmodè loquatur & pudicè, si in- geniosè ad ipsius qui loquitur, acumen à natura tributum. Pellantur ergo in- eptiæ pene aniles, existimantiũ hõiem pbè illum educari, quẽ pædagogus, vt sit comesturus edoceat, potaturus, cum hominibus reuerentia obser-

uantiaque dignis loquuturus, quomodo currat, ambulet, ludat, & si qua desunt corporis officia, q̃ aulici formatores diligenter obseruant suisq; alumnis agenda præscribunt. Exposci hæc quidem debere à bene morato iuuene, si cum delectu fiant, & modo non inficior: nunc tanta est in hoc genere superstitio, vt si priscas illas gentium cæremonias sacrorumque ritus & ridiculos, & nefarios initiatus disceret, in quibus vel leuiter delinquere facinus esse censebatur. Magna me tenet admiratio stultissimæ curæ in parum magnifico, splendidoque labore, quem tamen qui primarij sunt etiam apud nos inexpiabili religione sanxerunt. Volũt itaque filiis curæ esse, quam præ se ferant oris decentiam, quo vultu quemque alloquantur, quos motus corporis ostẽdant ex scenico artificio delibatos: quo tandem sint animo, nõ magnopere contendunt. Atque vtinã ne illis gratum esset interdum, ducerentque honorificum mulierum amoribus filios

implica-

implicari, quas si sollicitēt clausas, si violent puras, si cōtaminent egregias, si perdāt honestas, laudi tribuit, modò illa adsit in expugnanda virgine tentandi nobilitas, quam ipsi verè ingenuam atque adeo regalem esse confitentur. Optime institutum esse illū, aulici omnes affirmāt, qui dignitatis retinendæ gratia, leges & iura peruertat, amicis in re etiam turpi faueat, inimicos vlciscatur ac perdat, in puellarum colloquiis iocos inserat ingeniose petulantes. O tempora, ô mores, ô magna peruersitas! vbi nam gentium sumus? quam remp. Christianam habemus? quis autor commenti huius & opinionis longè profligatissimæ? ille demum ex filiis parenti multo est charissimus, qui ingenio sit ad dolos fabricandos idoneo. Summum existimatur esse flagitium, vt puer cùm mensæ accumbit, emunctis non sit naribus, vtramque buccam impleat, cibum inhonestè capiat, digitos omnes patinæ immergat, illota facie, incomposito calceo foras

exeat: vtrũ casti è viuat, nec curat parens, nec si filium probitati deditum animaduertat, omnino laudat: tolerabileque esset hoc ipsum, nisi vitio verteret sepenumero religiosis factis filiũ studere alta spectare & cœlestia cogitare. Iam ergo me vobis, mortales indicabo, & de perutili quodam instituendi pueros genere confitebor. Mihi illa summopere probatur erudiendæ iuuentutis ratio, quæ & literas, & honestatem comprehendit: quam qui tenuerunt, sumi habiti sunt: qui a qui caruerunt, nil laude, nil gloria, nil immortalitate dignum effecerunt. Tales enim nos natura genuit, vt rarò á primis illis legibus, & institutis, in quibus nostra tenera ætas sit exercita, discrepemus. Vt enim fundamentorũ firmitas quandã affert ædificij perpetuitatem, quæ nec vento corruat nec pluuiæ magnitudine soluatur, nec temporum iniuria concidat, nec hostium vi labefactari queat: ita propemodum adolescentiæ semina, si bona sint,

fructus

fructus afferunt in senecta vberrimos, quos ne in morte quidem sit vir sapiens amissurus. Vulgò perhibent, æterna illa esse, siue improba, siue honesta fuerint, quæ teneris animis imprimuntur. Vnde fit, vt qui in pueritia bonum lac suxerit, gladiatoriam pene firmitatem obtineat: contra verò, si nutrix infanti contaminata det vbera, offensam, ac debilem alumni valetudinem reliquo post tempore esse oportebit. Eius, qui doctrina excolitur in ipso vitæ principio, qui salubri monentis voce corrigitur, quæ potest esse incommoditas? quæ illi post tam auspicatum initium calamitas impendebit? Hæc iuuenũ alendorũ norma pollicetur factura se, vt nullos casus discipulus formidet aduersos: omnia humana infra se posita arbitretur, nil in vita præter culpam extimescat, Deum vehementer amet, felicitatem, & beatitudinem sola vi tute metiatur. Agnoscis vocem vllam hac ipsa magnificentiorem? promissum vberius? palmam digniorem,

Digitized by Google

de qua contendere etiam cum vitæ periculo debeamus? Discit adolescens in literario ludo (si modo magister probus est) quanti faciendus sit pudor, quæ sit verecundiæ laus, quanta dignitas abstinentiæ, quam laudabile, & glorioſum non committere, vt nos nostra conſcientia reprehendat, ſed ita viuere, vt inſtante mortis hora læti, & alacres ex hac vita cõmigremus. Hæc ita ſunt pclara, vt ſola nos recreet, ac demulceat ipſorũ cõmemoratio: pueri vero ex magiſtri ore illa vehementiùs admirantur. Qui ſi laudabilem agat vitam, tantum apud illos orator proficiet, quos inſtitutione deuinctos tenet, vt facilè, quoquò velit, pertrahat. Quod ſi oratio vitæ repugnat, & ſolo imperio gregi ſe profuturum magiſter credit, ab incepto deſiſtat, cùm falſitas latere diu iuuenes non poſſit: quorum vſque eò calliditas excreuit, vt nullos magis cauere oporteat. Illũ ego præceptorem ab optimis viris ſemper probari ſenſi, qui & cùm videtur, &

Malachias cùm eſſet adoleſcentulus, adduci nõ potuit, vt præceptoris cuiuſdã auditor eſſet, quem ſeueriter ludentẽ of-

& cum auditur prodest audientibus: pudere quidem illos deberet, quorum facilis sermo dissentit, cùm seruatorem nostrum Christum & docuisse, & in primis fecisse cognouerint. Nam quod de Alexandro Macedonum rege, quod de Annibale, quod de Iulio Cæsare, quod de Seuero Imperatore ex historiis dicerunt, ad suum, & illorum, quos erudiunt, commodum referre debuissent: quibus fidelissimos fuisse milites, libri asserunt, quòd duces omnia primi facerent, ad quæ vellent pugnatores suos iuuitare. Quin etiam, qui togati olim rempublic. administrarunt, nil populare magis bonitate censebãt, nullumq; fortius edictum ad plebem coërcendam putabant, quàm si nil eorum violarent, quæ à ciuibus insipo stulabant. Quæ igitur illius non imprudentia est solùm, verùm etiam insanissima insania, qui cum vino, lustris, aleis det operam, suos vel filios, vel discipulos cõtinentes esse compellat? Atqui necessarium est vnum de duobus,

fenderat, sibulaque parietẽ perforantem: negabat enim quisquam ipse nõ regeret, cum alius prosuturum. D. Bernard. in vita S. Malachiæ.

vt vel impudica apertè permittat, vel frustrà contendat, si ea ab illis petat, quæ ipse minimè efficiat, Reprehendendi etiam mihi sunt præceptores optimi illi quidem, sed non satis mansueti. Arbitrantur enim, strenuè sese gerere, si terrori sint puerulis, si minis illos frangãt, ac debilitent potiùs, quàm ad virtutem benenolo sermone cohortentur, atque incitent. Quo in genere sæpissimè peccatur ab imperitis homuncionibus, qui, cũ morib⁹ sint difficillimis, suæ accerbitatis virus euomunt apud miseram ætatem, quæ se sonalis gemitibus tueri est solita. Huic tamen seueritati venia danda est, si magister graue aliquod scelus vindicet, quod vt rarum, sic est seuerè puniendum. Eam animaduersionem sapientes viri semper amauerunt, quæ & omni vacat animi perturbatione, & delicti considerata magnitudine illius, in quem est castigatio, commodum inuetur. Quid? Quod etiam qui punitur, pœnam laudat, quam videt, non tam

sib,

ſibi, quàm flagitio imponi. Non enim ſic vecordes pueri ſunt, vt ea neſciant rectè fieri, quæ ex moderato quodam iudicio proficiſcantur. Illius autem diſciplinæ quis ſe dedat, à quo vt nulla ſperatur erroris impunitas, ſic ob ſtrenue facta nulla ſit merces obtinenda? Quid magis iniquum, quàm errantes compeſcere, eos autem qui bene honeſteque viuant, nullis præmiis decorare? Atqui præmio, & pœna, vt Solon exiſtimat, bene ordinata reſpublica continetur. Sit ergò probe ſtabilitum & fixum, ad ſcientiæ, & probitatis amorem in pueris excitandum valere plurimùm ſolertem curam Chriſtiani hominis, eruditique præceptoris, qui benevole paruulos educet, petulantiores haud iniquè puniat, diligenter ignaros erudiat, ſtudiose acutos promoueat, prudenter indomitos regat, geſtientes aſtute comprimat, timidiores animose erigat, fractæ ſpei qui ſunt, eos opinione leuet, triſtes amice conſoletur, ſe-

dulos iustè collaudet, pigros libere increpet, mendaces clarè detegat, perfugas solicitè quærat, dissipatos celeriter congreget, perniciosos mature separet, obstinatos facundè mitiget, vafros optimè agnoscat, temerè suspicantes suis optimis factis anteuertat. Hæc qui fecerit, ex raro, & pene diuino hominũ genere censeri debet: hic & si senex moriatur, tamen propter muneris necessitatem videbitur omnino mori nõ debuisse: huic debebit respublica quidquid sit boni cõsecuta. Forum, res bellica, pax, otium, templa, fides, virtus, aræ, religio, sanctitas, penates, domicilia, jura, leges, consilia, plebiscita, coniugia, cælibatus, castitas, pudor, integritas, amicitiæ, pacta, conuenta ex huius vnius anima pendebunt, vitaq; veluti columna fulcientur. Boni institutoris opera prouideri solet, ne stupra in republ. fiant, adulteria, cædes, rapinæ, incendia, & quæ mala solent à iuuenibus perpetrari. Saxa vsu atterunsur, bestiæ sæpe immanes cantu fle-

ctuntur

Etuntur atq; consistunt, ex quibus nõ paucæ cicures fiunt ac domesticæ, & de tenera iuuenum ætate, quæ rationis est particeps, dubitabimus? An veteres antiqui homines altrices illas Athenas tantopere prædicauerunt, vt nil illa eadem vrbe præstantius ducerent, in qua tamẽ inane quoddam philosophiæ studium colebatur: nos Christiani hominis institutorem veræ felicitatis indicem, summique gaudij expositorem & interpretem negligemus? Certè quidem maximi illius ingenij quod fuit in multis, summæ laudis, quam ij pepererunt, qui vel rebus gestis, vel literarum monumentis, vel pietatis nomine claruerunt, fructum inprimis suo iure is repetit, qui autor & princeps ad ea ingrediendæ studia fuerit. Debet Mardochæo nutritio Regina Esther summum illum, quem fuit adepta principatum. Diuus Chrysostomus, cum de Machabeorum septem fratrum parente loqueretur (qui

omnes vt sacra refert pagina, dum a-uitis legibus obtemperant, animam inter grauissimos cruciatus efflauerunt, ad fortiter dimicandum matre semper hortante) maternum affectum non partu, sed educatione dixit esse metiendum. Quis, rogo, in nutricios amore non exardescet, quos vel ipsis parentibus sanctiores experimur? Nam, vt ex optimis autoribus didici, Vitus incredibili sanctitate puer in martyrio, quod adolescens admodum ob Christi nomen pertulit, Modestum alitorem, & Crescentiam ipsius Modesti coniugem habuit comites, cùm interim pater, qui Vitum procreauerat in vanissimo idolorum cultu non modo permaneret, verùm etiam filium retinere conaretur. Patris temeritas supplicio nõ caruit, nec enim multò post in cæcitatẽ deuenit: vt facilè appareat gratiores esse Deo interdum, à quibus alamur, quàm ex quibus oriamur. Quid de Nazario pueri Celsi nutritore? quid de

de Concordia Hyppoliti nutrice? Quid de Prutho Cancij, & Canciani pædagogo referam? qui omnes, vnà cum iis, quos educauerant, mortem pro Christo subierunt. Dies me profecto deficiet, si quot monachos in Thebaide, in Ægypto, in Palestina vidit antiquitas vnius rectoris iussis obedientes enumerare ac recensere contendam. Et carnis coniugiis inuidebimus, cùm spirituales nuptias tam latè propagatas videamus? Quis naturalis parens tanta se vnquam vidit prole felicem? Dicet aliquis forsan. Quid? oës, qui ex egregia, & p̃clara vita magnã sunt laudẽ assecuti, literisne eruditi fuerũt? aut istos, quib' tantũ tribuis, morum & linguæ cõformatores habuerunt? Temerarium quidem esset, istuc de omnibus affirmare, sed tamen certum est, quid respondeam. Ego prodigio pene par esse existimo, vt qui nullum ducem, ad monitorẽq; fortitus sit, ad magna perueniat: q̃ si demus, nõnullos suaſponte

fusam (quia id vitæ non patitur indignitas) at labore partam ad explenda Christianæ pietatis officia necessariam esse scientiam arbitremur. Ex hoc genere, Hieronymos, Augustinos, Gregorios, Chrysostomos, Nazianzenos, Hilarios, Damascenos, Cyrillos, Cyprianos, Basilios, Aquinates, innumerabilesque alios esse censemus. Tales IESV *Societas, quos ab infantia nullo stipendio erudit, fieri cupit, vt cum probi fuerint, etiam literarum studia complectantur, ne, si tantum literas norint, in superbiæ vitium incidant, & raro à peritis hominibus seiungitur, vbi doctrina sola est, aut si nil didicerint, proba sua ignoratione nil reliquis commodare, & prodesse valeãt. Venio nunc ad testimonia, quæ sunt ferè innumerabilia. Et vt à sacris literis incipiamus, à quibus veritas petenda est, quis nescit sanctissimo Paulo eas viduas probari, & Euangelicis præfici muneribus, quæ honestè liberos educarint? Quantus honor nutrica-*

tricationi habendus sit, Geneseos, & originum diuinus ille liber clarè demonstrat, qui non semel Deboram Rebeccæ alumnam commemorat, quam etiam magnificè sepultam, & mœstissimè lamentatam videtur indicare: nã quercum fletus sepulturæ locum appellatum fuisse dicit. Ergo illi, quæ corporis curã gesserat, quæ lacte nutriuerat Abrahami nurum tantum dedit antiquitas, vt monumentis, ac titulis decorandam, posteritatis memoriæ consecrandam censeret, cùm præsertim historiæ autor ipse sit sanctus Spiritus: nos magistros morum, qui ea nos docent, quæ perire nunquam possint, in tenebris iacere patiemur? Romanis illis matronis tanta olim in alẽdis suis infantibus pueris cura fuit, vt eos non nisi à Lacænis nutriri permitterent, cùm tamen de solis corporis viribus ageretur, quas magni æstimandas nemo mediocriter sapiens iudicat: & tu filio præceptorem, qui primus occurrerit, adhibebis? Meritò Crates

ille

ille Thebanus, vbi in altißimam vrbis partem conſcendiſſet, clamaturum ſe aiebat, magnam mortalibus eſſe vecordiam, qui ingentem pecuniarum ſummam auidiſſimè colligerent, & filiorũ, quibus illa parabãt, curam nullam ſuſciperent. Plutarchus homines illos, qui liberos fortunæ bonis locupletant, & honeſtis moribus non imbuunt, ſimiles eſſe cenſet, vt ſi qui magnam calceorum ſedulitatem habeant, cùm interim pedem ipſum parui pendant. Egregia ſanè vox, & tali viro digna, à qua non multũ abhorret Ariſtippi Philoſophi acutißimi dictũ: nam cùm ex eo vir quæreret, quanti eſſet docturus filium, reſpondiſſe fertur, mille drachmis: Tũ parens admiratus ingentem ſummam, tanti, inquit, ſeruum mercabor: cui Ariſtippꝰ habebis, inquit, duos, & quẽ genuiſti, & quẽ pretio cõparabis. Præclarè Ariſtippꝰ, ná incultũ hominẽ ſeruo peiorẽ dixerim. Quæ enim miſerabilior ſeruitus, quàm voluptatis imperio ſubiici? quod tormentũ acerbius.

bius, quàm libidinum facibus inflammari? quæ maior calamitas, quàm ægritudinibus exedi? quis dolor magis crudelis, quàm eius, qui alienæ inuidet felicitati? quid tam sæuum quã propter auaritiã à necessariis cibis abstinere? His tamen incommodis sapiens omnino liber est: huius autem in virtute constantiæ firmissima iacit probus institutor fundamenta. Ad illius enim se normam puer componit, arripere, haurire, exprimere docentis verba, dicta, consilia, voces, gestus, ipsosque corporis motus conatur: tales enim nos natura instituit, vt ex magistri ore pendeamus, & ad ipsius non modò voluntatem, verumetiam nutũ conuertamus. Qui si bonus fuerit, vberrimum fructum ex institutione percipiet: sin minùs, credat se pestem omnium capitalissimam afferre reipublicæ. Non enim tantùm prodesse vir optimus potest, quantum nocere, qui pessimus. Etenim contagio latè serpit & diffunditur, at virtus tardissimè colitur

colitur, quam sudore, & difficultate ingenti parari non fabulosè vt pleraq; poëticis versibus decantatur. Sophista Libanius Imperatorem Iulianum, quem vulgò apostatam dicimus, Christianæ fidei desertorem fecit, eo enim in adolescentia Iulianus vsus fuerat non præceptore, sed morum corruptore. Votiuo, & solenni carmine precandum esset ab immortali Deo, ne iuuẽtutem ab improbis hominibus regipatiatur: quod si accideret, nec staret religio, nec virginum flos diu permaneret, nec maleficia deessent, nec timor legum duraret, nec virtuti locus relinqueretur, nec senilis prudentia cõtra iuuenilem temeritatem quicquam posset, nec denique sine rerum omnium perturbatione viueremus. Timenda esset macula eius non dissimilis quæ iã (proh dolor) insedit, atque inueterauit in Christiano nomine ex Lutherana impuritate susceptа, cui iam annos prope sexaginta per Septẽtrionem grassanti, & ita grassanti, vt etiam

Hi-

Hispanum fulgorem obscurare auderet, occurrere pia quædam familia, quantū in ipsa positum est, contendit, atq; elaborat. Quo autem id cōmodiùs assequatur, ab ipsis ferè incunabulis infantes erudit, quos inprimis in vera pietate stabiliendos curat, vt ea ratione nobilissimis nationibus, quæ ruunt ad interitum, consulatur. Etenim proba institutio tutum est domicilium puritatis; quare Atheniensis Phocion tùm filij intemperantiam domestica disciplina refrænare se posse diffideret, Lacedæmonem misit instituendū, vt ab optimis magistris frugalissimisque adolescentibus continens esse disceret: vt facilè intelligi possit, nascendi iura societatis, & cōmunionis vinculis cedere, maioremq; esse vim consuetudinis, quàm partus, illosq; efficacissimos esse parentes, apud quos, qui alienigena sit, diutissimè commoretur. Grauissima impēdet vltio iuuenes malè instituentibus, nam cùm autores ad maleficia fuerint, & sua, & aliorum

culpa

culpa punientur. Quod minime ignorabat Cynicus ille Diogenes seriò facetus, qui cũ vidisset adolescentulũ lasciuientẽ, ipsius pædagogũ baculo percussit, incusans, q̃ pessimè ab illo puer doceretur. Crates etiã, viso indocto puerulo, eius præceptorem scipione pulsauit, & dicto reprehendit, sentiens primæ ætatis informatoribus attribuendũ esse, vt pueri malè viuant, ineptiq; sint. Romanorũ lex fuit, vt si filius familiãs aliquod flagitiũ morte dignũ iam tertiò cõmisisset, occideretur quidem ipse, pater verò in exiliũ mitteretur, vt qui malæ educationis reus esset: existimabant enim fieri non posse, vt in iuuenibus maleficia inuenirentur, nisi pater negligens fuisset. Contra vero, quæ digna afferri laus potest ei, qui hoc munere probe fungatur? Quã multos sua dicacitate pupugit Martialis, hic tamen, cùm de Quintiliano loqueretur, virum magnifice extulit, quem iuuentæ moderatorẽ, & Romanæ togæ gloriã appellauit. Magnũ equidẽ censeo,

seo, maledicentissimo poëtæ hanc iuuenum institutionem tam probatam, & charam fuisse, cuius tanta dignitas est, vt ne improbi quidem de illa tacere potuerint. Nec verò, vt in fabulis est, tantum roboris, & virium corporis habere Achilles potuisset, nisi Chironis à quo fuerat educatus, solertia effectum esset, ne iuuenis in luxu & desidia, quæ duo animos vehementer effœminant, primam ætatem traduceret. In omni ferè Græcia lege cauebatur vt pueris, cum primum adolescerent, studiorum magistri præficerentur: quos si parens eam curam negligeret, in senecta, quo tempore necessaria ad victum deesse solent, eum liberi sustentare, alereque non cogebantur. Dura hæc quidem talionis lex, quæ parentes violat, à qua multum abhorret Christiana pietas, eius tamen idcirco mentionem feci, vt explicarem, quid Athenienses, quos illa ætas sapientissimos habuit, de nostra educatione sentirent, quam etiam plebiscito tali firmandam censue-

censuerunt. Apud nostros Iberos Sertorius omnium primus peritis hominibus stipendia de publico dari fecit. Nunquam satis laudabitur Traiani factum, qui adolescentum ex omni imperio selectissimorum quinque millia publicè ali, & parentis affectu honestis disciplinis educari voluit, quod planè opus Rom. Reip. vtilius fuit, quam bellica eiusdem Principis industria in dilatandis imperij finibus occupata. Et enim superius illud ad expoliendas vinas imagines pertinebat: hoc verò terræ, & agrorum amplitudine, quæ summa est angustia, claudebatur. Quid Cretenses? apud quos pueri leges, hymnos, res gestas clarorum ducum modulatis vocibus memoriæ mandabãt, quem laborem maxima consequebatur vtilitas, nam pueri illorum, quæ addiscebant, capti dulcedine, excitati magnitudine, accensi gloria ad similia properabant: taleſque esse cupiebant quales illi fuerũt, quos ipsi cantitabãt. Sed quid opus est verbis in re non dubia?

dulos iustè collaudet, pigros libere increpet, mendaces clarè detegat, perfugas solicitè quærat, dissipatos celeriter congreget, pernicioſos mature ſeparet, obſtinatos facundè mitiget, vafros optimè agnoſcat, temerè ſuſpicantes ſuis optimis factis anteuertat. Hæc qui fecerit, ex raro, & pene diuino hominũ genere cenſeri debet: hic & ſi ſenex moriatur, tamen propter muneris neceſſitatem videbitur omnino mori nõ debuiſſe: huic debebit reſpublica quidquid ſit boni cõſecuta. Forum, res bellica, pax, otium, templa, fides, virtus, aræ, religio, ſanctitas, penates, domicilia, jura, leges, conſilia, plebiſcita, coniugia, cælibatus, caſtitas, pudor, integritas, amicitiæ, pacta, conuenta ex huius vniu anima pendebunt, vitaq; veluti columna fulcientur. Boni inſtitutoris opera prouideri ſolet, ne ſtupra in republ. fiant, adulteria, cædes, rapinæ, incendia, & quæ mala ſolent à iuuenibus perpetrari. Saxa vſu atterunſur, beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur

Eluntur atq; consistunt, ex quibus nõ paucæ cicures fiunt ac domesticæ. & de tenera iuuenum ætate, quæ rationis est particeps, dubitabimus? An ve: ò antiqui homines altrices illas Athenas tantopere prædicauerunt, vt nil illa eadem vrbe præstantius ducerent, in qua tamẽ inane quoddam philosophiæ studium colebãtur: nos Christiani hominis institutorem veræ felicitatis indicem, summique gaudij expositorem & interpretem negligemus? Certè quidem maximi illius ingenij quod fuit in multis, summæ laudis, quam ij pepererunt, qui vel rebus gestis, vel literarum monumentis, vel pietatis nomine claruerunt, fructum inprimis suo iure is repetit, qui autor & princeps ad ea ingredienda studia fuerit. Debet Mardochæo nutritio Regina Esther summum illum, quem fuit adepta principatum. Diuus Chrysostomus, cum de Machabeorum septem fratrum parente loqueretur (qui

omnes vt sacra refert pagina, dum auitis legibus obtemperant, animam inter grauissimos cruciatus efflauerunt, ad fortiter dimicandum matre semper hortante) maternum affectum non partu, sed educatione dixit esse metiendum. Quis, rogo, in nutricios amore non exardescet, quos vel ipsis parentibus sanctiores experimur? Nam, vt ex optimis autoribus didici, Vitus incredibili sanctitate puer in martyrio, quod adolescens admodum ob Christi nomen pertulit, Modestum alitorem, & Crescentiam ipsius Modesti coniugem habuit comites, cùm interim pater, qui Vitum procreauerat in vanissimo idolorum cultu non modo permaneret, verùm etiam filium retinere conaretur. Patris temeritas supplicio nõ caruit, nec enim multò post in cæcitatẽ deuenit: vt facilè appareat gratiores esse Deo interdum, à quibus alamur, quàm ex quibus oriamur. Quid de Nazario pueri Celsi nutritore? quid

de

de Concordia Hyppoliti nutrice? Quid de Protho Cancij, & Canciani pædagogo referam? qui omnes, vnà cum iis, quos educauerant, mortem pro Christo subierunt. Dies me profecto deficiet, si quot monachos in Thebaide, in Ægypto, in Palestina vidit antiquitas vnius rectoris iussis obedientes enumerare ac recensere contendam. Et carnis coniugiis inuidebimus, cùm spirituales nuptias tam latè propagatas videamus? Quis naturalis parens tanta se vnquam vidit prole felicem? Dicet aliquis forsan. Quid? oës, qui ex egregia, & p̃clara vita magnã sunt laudẽ assecuti, literisne eruditi fuerũt? aut istos, quib⁹ tantũ tribuis, morum & linguæ cõformatores habuerunt? Temerarium quidem esset, istuc de omnibus affirmare, sed tamen certum est, quid respondeam. Ego prodigio pene par esse existimo, vt qui nullum ducem, ad monitorẽq; fortitus sit, ad magna perueniat: q̃ si demus, nõnullos suaſponte

fusam (quia id vitæ non patitur indignitas) at labore partam ad explenda Christianæ pietatis officia necessariam esse scientiam arbitremur. Ex hoc genere, Hieronymos, Augustinos, Gregorios, Chrysostomos, Nazianzenos, Hilarios, Damascenos, Cyrillos, Cyprianos, Basilios, Aquinates, innumerabilesque alios esse censemus. Tales IESV *Societas, quos ab infantia nullo stipendio erudit, fieri cupit, vt cum probi fuerint, etiam literarum studia complectantur, ne, si tantum literas norint, in superbiæ vitium incidant, quæ raro à peritis hominibus seiungitur, vbi doctrina sola est, aut si nil didicerint, proba sua ignoratione nil reliquis commodare, & prodesse valeãt. Venio nunc ad testimonia, quæ sunt ferè innumerabilia. Et vt à sacris literis incipiamus, à quibus veritas petenda est, quis nescit sanctissimo Paulo eas viduas probari, & Euangelicis præfici muneribus, quæ honestè liberos educarint? Quantus honor nutrica-*

trication̄i habendus ſit, Geneſeos, & originum diuinus ille liber clarè demonſtrat, qui non ſemel Deboram Rebecæ alumnam commemorat, quam etiam magnificè ſepultam, & mœſtiſſimè lamentatam videtur indicare: nā quercum fletus ſepulturæ locum appellatum fuiſſe dicit. Ergo illi, quæ corporis curā geſſerat, quæ lacte nutriuerat Abrahami nurum tantum dedit antiquitas, vt monumentis, ac titulis decorandam, poſteritatis memoria conſecrandam cenſeret, cùm præſertim hiſtoriæ autor ipſe ſit ſanctus Spiritus: nos magiſtros morum, qui ea nos docent, quæ perire nunquam poſſint, in tenebris iacere patiemur? Romanis illis matronis tanta olim in alēdis ſuis infantibus pueris cura fuit, vt eos non niſi à Lacænis nutriri permitterent; cùm tamen de ſolis corporis viribus ageretur, quas magni æſtimandas nemo mediocriter ſapiens iudicat: & tu filio præceptorem, qui primus occurrerit, adhibebis? Meritò Crates

ille

ille Thebanus, vbi in altissimam vrbis partem conscendisset, clamaturum se aiebat, magnam mortalibus esse vecordiam, qui ingentem pecuniarum summam auidissimè colligerent, & filiorũ, quibus illa parabãt, curam nullam susciperent. Plutarchus homines illos, qui liberos fortunæ bonis locupletant, & honestis moribus non imbuunt, similes esse censet, vt si qui magnam calceorum sedulitatem habeant, cùm interim pedem ipsum parui pendant. Egregia sanè vox, & tali viro digna, à qua non multũ abhorret Aristippi Philosophi acutissimi dictũ: nam cùm ex eo vir quæreret, quanti esset doctarus filium, respondisse fertur, mille drachmis: Tũ parens admiratus ingentem summam, tanti, inquit, seruum mercabor: cui Aristipp' habebis, inquit, duos, & quẽ genuisti, & quẽ pretio cõparabis. Præclarè Aristipp', ná incultũ hominẽ seruo peiorẽ dixerim. Quæ enim miserabilior seruitus, quàm voluptatis imperio subiici? quod tormentũ acerbius.

bius, quàm libidinum facibus inflammari? quæ maior calamitas, quàm ægritudinibus exedi? quis dolor magis crudelis, quàm eius, qui alienæ inuidet felicitati? quid tam sæuum quã propter auaritiã à neceſſariis cibis abſtinere? His tamen incommodis ſapiens omnino liber eſt: huius autem in virtute conſtantiæ firmiſſima iacit probus inſtitutor fundamenta. Ad illius enim ſe normam puer componit, arripere, haurire, exprimere docentis verba, dicta, conſilia, voces, geſtus, ipſoſque corporis motus conatur: tales enim nos natura inſtituit, vt ex magiſtri ore pendeamus, & ad ipſius non modò voluntatem, verumetiam nutũ conuertamus. Qui ſi bonus fuerit, vberrimum fructum ex inſtitutione percipiet: ſin minùs, credat ſe peſtem omnium capitaliſſimam afferre reipublicæ. Non enim tantùm prodeſſe vir optimus poteſt, quantum nocere, qui peſſimus. Etenim contagio latè ſerpit & diffunditur, at virtus tardiſſimè

colitur

colitur, quam ſudore, & difficultate ingenti parari non fabulosè vt pleraq́; poëticis verſibus decantatur. Sophiſta Libanius Imperatorem Iulianum, quem vulgò apoſtatam dicimus, Chriſtianæ fidei deſertorem fecit, eo enim in adoleſcentia Iulianus vſus fuerat non præceptore, ſed morum corruptore. Votiuo, & ſolenni carmine precandum eſſet ab immortali Deo, ne iuuẽtutem ab improbis hominibus regipatiatur: quod ſi accideret, nec ſtaret religio, nec virginum flos diu permaneret, nec maleficia deeſſent, nec timor legum duraret, nec virtuti locus relinqueretur, nec ſenilis prudentia cõtra iuuenilem temeritatem quicquam poſſet, nec denique ſine rerum omnium perturbatione viueremus. Timenda eſſet macula eius non diſsimilis quæ iã (proh dolor) inſedit, atque inueterauit in Chriſtiano nomine ex Lutherana impuritate ſuſcepta, cui iam annos prope ſexaginta per Septẽtrionem graſſanti, & ita graſſanti, vt etiam Hi-

Hispanum fulgorem obscurare auderet, occurrere pia quædam familia, quantũ in ipsa positum est, contendit, atq; elaborat. Quo autem id cõmodiùs assequatur, ab ipsis ferè incunabulis infantes erudit, quos inprimis in vera pietate stabiliendos curat, vt ea ratione nobilissimis nationibus quæ ruunt ad interitum, consulatur. Etenim proba institutio tutum est domicilium puritatis; quare Atheniensis Phocion cùm filij intemperantiam domestica disciplina refrænare se posse diffideret, Lacedæmonem misit instituendũ, vt ab optimis magistris frugalissimisque adolescentibus continens esse disceret: vt facilè intelligi possit, nascendi iura societatis, & cõmunionis vinculis cedere; maioremq; esse vim consuetudinis, quàm partus, illosq; efficacissimos esse parentes, apud quos, qui alienigena sit, diutissimè commoretur. Grauissima impẽdet vltio iuuenes male instituentibus, nam cùm autores ad maleficia fuerint, & sua, & aliorum

culpa

culpa punientur. Quod minime ignorabat Cynicus ille Diogenes seriò facetus, qui cũ vidisset adolescentulũ lasciuientẽ, ipsius pædagogũ baculo percussit, incusans, q; pessimè ab illo puer doceretur. Crates etiã, viso indocto puerulo, eius præceptorem scipione pulsauit, & dicto reprehendit, sentiens primæ ætatis informatoribus attribuendũ esse, vt pueri malè viuant, ineptiq; sint. Romanorũ lex fuit, vt si filius familiâs aliquod flagitiũ morte dignũ iam tertiò cõmisisset, occideretur quidem ipse, pater verò in exiliũ mitteretur, vt qui malæ educationis reus esset: existimabant enim fieri non posse, vt in iuuenibus maleficia inuenirentur, nisi pater negligens fuisset. Contra vero, quæ digna afferri laus potest ei, qui hoc munere probe fungatur? Quã multos sua dicacitate pupugit Martialis, hic tamen, cùm de Quintiliano loqueretur, virum magnifice extulit, quem iuuentæ moderatorẽ, & Romanæ togæ gloriã appellauit. Magnũ equidẽ censeo,

seo, maledicentissimo poëtæ hanc iuuenum institutionem tam probatam, & charam fuisse, cuius tanta dignitas est, vt ne improbi quidem de illa tacere potuerint. Nec verò, vt in fabulis est, tantum roboris, & virium corporis habere Achilles potuisset, nisi Chironis à quo fuerat educatus, solertia effectum esset, ne iuuenis in luxu & desidia, quæ duo animos vehementer effœminant, primam ætatem traduceret. In omni ferè Græcia lege cauebatur vt pueris, cum primum adolescerent, studiorum magistri præficerentur: quos si parens eam curam negligeret, in senecta, quo tempore necessaria ad victum deesse solent, eum liberi sustentare, alereque non cogebantur. Dura hæc quidem talionis lex, quæ parentes violat, à qua multum abhorret Christiana pietas, eius tamen idcirco mentionem feci, vt explicarem, quid Athenienses, quos illa ætas sapientissimos habuit, de nostra educatione sentirent, quam etiam plebiscito tali firmandam censue-

censuerunt. Apud nostros Iberos Sertorius omnium primus peritis hominibus stipendia de publico dari fecit. Nunquam satis laudabitur Traiani factum, qui adolescentum ex omni imperio selectissimorum quinque millia publicè ali, & parentis affectu honestis disciplinis educari voluit, quod planè opus Rom. Reip. vtilius fuit, quam bellica eiusdem Principis industria in dilatandis imperij finibus occupata. Et enim superius illud ad expoliendas vitas imagines pertinebat: hoc verò terræ, & agrorum amplitudine, quæ summa est angustia, claudebatur. Quid Cretenses? apud quos pueri leges, hymnos, res gestas clarorum ducum modulatis vocibus memoriæ mandabãt, quem laborem maxima consequebatur vtilitas, nam pueri illorum, quæ addiscebant, capti dulcedine, excitati magnitudine, accensi gloria ad similia properabant: taleſque esse cupiebant quales illi fuerũt, quos ipſi cantitabãt. Sed quid opus est verbis in re non dubia?

biarĩ sententias antiquorum, dicta sapientiũ, exempla priscorũ magnopere non desidero. Nuper enim œcumenica Synodus Tridentinusque conuentus, quanta sit honestæ educationis vis, apertissime declarauit: in singulis enim ciuitatibus domos constitui iussit, vbi literas, & virtutem pueri discant, conuenienti cibo nutriantur, vnoquoque mense conscientiæ latebras sacerdoti aperiãt, & cùm illi visum fuerit, sanctissimam Eucharistiam percipiant, nil mentiantur, nil delinquant, demum ita se gerant, vt in adulta ætate fideles Ecclesiæ ministri esse possint, sitq; collegium illud veluti seminarium quoddam militum exercitatissimorum, vt nullos hostiles impetus Ecclesia militans reformidet. Vtinam tempus illud adesset, quo legiones ad gerendam cum vitiis pugnam explicari videamus equitum peditumque, quibus nec dimicandi vsus, nec laborum tolerantia, nec in ducem Christũ fidelitas, nec mortis contemptus desit. Videbant sanctiss-

mi

simi Patres nullam commodiorem esse rationem & Christiano gregi prouidendi, & lasciuam ætatem à voluptatibus retrahendi, quã si pædagogo ab ipsa infantia pueri traderentur, cuius absentia effectum est, vt Christiani viri in ingentes calamitates deuenirent, ægre reperto vno, qui animarum curam sancte soliciteque, vt par erat, gereret, qui vitæ honestæ exemplo reliquos ad virtutem inuitaret, qui doctrina prodesset, qui consilio iuuaret, qui animis ægritudine affectis subueniret. Quòd si res ad exitum perducitur, & quod de seminario solertissima prouisum est lege, consummatum viderimus opere, non dubito, quin magna virtutis, religionis, pacis, vtilissimæq; eruditionis facienda sit accessio, & parenti Ecclesiæ pristinum illum candorem, quo fuit, cum inciperet, restitutum visuri simus. Finis iam sit, vltrà enim quo progrediar, non habeo post tam mirabile augustumq; Spiritus S. decretũ: cuius posthac tanta erit dementia, vt laborẽ edu-

Seminarium hoc Palentinæ Ecclesiæ summe cum laude nuper institutum.

Digitized by Google

cuius mirũ se fautorem præbet D. Francis. Regnosius vir ad liberalitatem, & pietatem maximè sanctus, Grana tense etiam seminarium suos alde ornauit auctores.

educandæ iuuentutis, aut tenuem ex fructus inopia, aut contemnendum ex muneris ignobilitate, aut molestum ex iuuenum petulantia iudicet, cum vtilem illum, honorificum, suauemque, iis, præsertim, quos Deus inflãmat, & ad bene merendum de matre Ecclesia incitat, esse monstrarimus? Sit rogo, sanctum hoc institutionis nomen officiumque, quod nulla vnquam barbaria violauit: quod qui maximi olim habiti sunt, aut exercuerunt ipsi, aut illo munere fungentes, & summis affectibus amauerunt, & maximis muneribus ornauerunt: quod amplissimus Tridentinus senatus labenti Ecclesiæ opportunum esse remedium, & præterea nullum iudicauit: quod amauit Augustinus: quo exultauit Origenes: quod monachi grauissimi, & eruditissimi, vti ex Beda didicimus, quõdam amplexi sunt: quod religiosis presbyteris multa olim patrum concilia commiserunt vtque puerorum gratus erudirent, iusserunt, id, quod Constanti-

De scholis monachorũ ad exteros pueros

ſtantinopolitana ſexta Synodus, & Maguntina quædam apertè indicant, quod optimus ille Caſſiodorus vſque adeò dilexit, vt Rauenæ iuuentutis altricem academiam inſtituerit, illamque monachis ſanctiſsimis, & doctiſſimis crediderit, quo nuper religioſa quædã familia gloriatur, illudque ſuis reliquis functionibus anteponit: quod denique in hominum vita probitatis radices agit altiſſimas. Me quidem vtiliſsimi negotij nunquam pudebit, qui tot annos ita viuo, vt ab illorum, qui in literis verſantur, inſtitutione nullo me vnquam tempore retraxerim. Præſtet vtinam immortalis Deus, vt, qui literis dant operam, diſiecta erroris nebula, veritatis lucem aſſpiciant, & ad hoc regendæ pueritiæ præclarum munus accingantur. Quo ſi bene funguntur, ſuam, & multorum ſalutem conſeruabunt: cœlum complebunt: ſacras, abditaſque monachorum ædes habitatoribus refercient:

erudiendos, & earum vtilitate vide D. Baſiliũ in Regul. breuior. interrogatione 292

G matri-

matrimonio coniunctos ingenti solicitudine liberabunt: tot denique tantaque commoda afferent, quanta, qui Reipubl. plurimùm inseruiunt, afferre possunt. Sit igitur cunctis opus hoc valde commendatum, in quo salus puerorum agitur, quæ seruatori Christo tantopere grata fuit, aguntur posteritatis commoda, quibus sublatis mundum corruere necesse est, agunsur bona ciuium, religionis augmentum, Reipublicæ tranquillitas, regni cœlestis patentissimus ingressus, quò nos vtinam diuina perducat bonitas.

DE

DE PRAECLARA PVERITIA, NOVAE-QVE ætatis defensione.

LIBER II.

CVm nostra omnis oratio de iuuenibus futura sit, & ad iuuenes conscribatur, conueniens esse duxi post sanctę educationis encomia, ipsius etiam pueritiæ laudes adiungere, & illustrium quorundam puerorum facta recensere: vt ea ratione nostri adolescentes ad virtutẽ, & honestam vitã sequendam moueantur. Non enim leue esse potest laborum, & periculorum incitamẽtum, quod ab illis petitur, in quibus annorũ æqualitatem, & mores nostris dispares videamus. Quod si his adiungimus puerorũ nostri tẽporis facta quędã nobilia, nõ poterit, nõ suæ inertiæ adolescẽtes pigere,

Digitized by Google

illos inquam, adoleſcentes, à quibus nil geritur laude dignum, & quod in poſteros manare poſſit. Hic autem liber, in quo teneræ ætatis laudes ſcribuntur, magnam habet vim: nam cùm ſuperior educatores, & magiſtros commẽdauerit, noſter hic ipſam ætatem, multum per ſe poſſe, affirmat: quo fiet, vt & qui inſtituit, & ipſe qui inſtituitur, in magnam ſpem erigi ex hoc debeant: alter enim de terra minimè deſperabit, quam eſſe fœcundam, monſtrat hic liber: alter, quod ſibimet gratuletur plaudatque habebit, cùm videat rem velut ex æquo diuiſam, & vitæ honeſtæ partem propriam, & ſuã nominari. Iam igitur ad exempla veniamus.

De his quæ per pueros diuina bonitas efficit ſingulari & cœleſti ratione. Cap. I.

DIVINA.

De Iſaaco.

ILla virtus in pueris omniũ maximè laudari debet, qua Deo, & parentibus & pie, & libenter ſe ſubiiciunt. Vnde natum eſt, vt Iſaac Abrahami filius ſummam ſit laudem aſſecutus, quòd patri immaturam necem afferenti minimè reſtiterit, nec gladium auerterit, quẽ pater ſenio confectus iuueni haud imbecilli ſeriò, & conſtanter admouiſſet, niſi vox angelica impedimento fuiſſet, quæ ſeni de tam ſplẽdido opere gratulata eſt, & piũ, obedientemque iuuenem conſeruauit. Factum ex eo eſt, vt nec vitã amitteret, nec obedientiæ præmio careret: ad multam enim ſenectus eſt ſenectutem, qui pueritiæ non pepercit. *Geneſ. 22. c.*

De Dauide.

1. Reg. c. 16. INcorruptissimus ille Samuel Dei Optimi Maximi præcepto Dauidem regno Israëlitico præfecit, cuius ætatem (erat enim ex fratribus natu minimus) vel pater ipse contemnebat: sed quamuis nec anni, nec statura præsidio essent, corporis tamen & animi præclaræ dotes minimè defuerunt. Nã si de viribus loquar, leonem & vrsum necauit puer, Goliam procerum, armisque, & robore cõfidentem inermis interemit. Quanta fuerit animi virtus, ex commisso regali munere perspicipotest. Nemo posthac contemnat pueritiam, quam regno esse idoneam diuino iudicio comprobatur.

De propheta Hieremia.

Hier. c. 1. & S. Hier. in prologo super eundem. IOsiæ deditissimus Hieremias, cuius immaturũ obitum mœstissimo est planctu prosequutus, puer vaticinio donatur, futuraque præ-

prædicens, & Iudaicum populum liberè corrigens, sapientissimi cuiusdam senis munus exercuit. Ergo pueritia nil contumeliosum præ se fert, cùm sæpe sit æmula senectutis,

De Daniele.

INcipientis ætatis, vt eluceat dignitas solum Danielis exemplũ satis esse deberet, quem pessimorũ senum iudicem esse Deus voluit. Nam cũ innocentem Susannam, quæ de stupro appellata flagitio consentire noluerat, improbissimi senes falso crimine circumuenissent, & iam iam lapidibus propter impositũ adulterium obruenda esset, repente, & præter omniũ opinionẽ imberbis Daniel honestissimæ matronæ causam tutandam suscepit. Qui diuino motus consilio mendacissimos presbyteros seorsum rogatos eò pertraxit, vt fi- *Dan. 13.*

ctionis atque calumniæ modo explicito, nullam ipsi, qui seperatim quæsiti fuerant, dissimulandę fraudis rationem inuenirent. Quocirca talionis pœnam factis dignissimam, cùm erumperent, illustrarẽturq; omnia, subierunt. Conueniens nimirum fuit, vt casta ætas pro castitate dimicaret.

De Machabæo puero.

Mach. 2. c. 7 SEx occisis Machabęis fratribus natu minimum, qui restabat, sæuissimus Antiochus variis artib' oppugnare cœpit: nam & promissis capere, & minis illum terrere nitebatur. Sed tamen cùm adolescẽs constantem animum præbuisset, omnium est acerbissimè mulctat' & tortus. Constabat enim, à nullo magis irrisam esse Regis operam, quàm ab eo, qui corpore erat perexiguo, & ætate non adulta.

De sanctissimo Ioanne Baptista.

COlophonem addat diuinis exemplis, quorum est intemerata fides, prodigiosę sanctitatis ille puer, quem pater Dei altissimi futurum esse vatem diuinauit. Secessit in solitudinem pene infantulus hominum conuictus, & frequentiam bestiarum societate cõmutans. Credebat enim, cùm faciliùs, tum esse securius feris obsistore, quàm hominũ dementiæ. Quæ solatia habuerit, quibu súe in deliciis alitus sit tenerrimus Ioañes; & generosis ortus parentibus, Euangelium dicit: nam locustis, & rustico melle victitauit, in asperis cauernis diutissimè latuit, & camelorum pellibus delicatum corpusculum vestiuit. Errat vehementer, qui pueritiam rebus magnis non putat idoneam.

Hymnus Ecclesiæ Antræ deserti Euangelista in ipso statim principio.

De Moſe.

De Antiqui. Iudai. lib.2.cap.9.

QVæ de Moſis præclara indole vel cœleſti potiùs animi celſitudine ſum narraturus, ex Ioſepho Iudaicæ antiquitatis curioſo indagatore didici. Quòd ſi ſacræ literæ hoc ipſum dicerent, in diuinorum exemplorum tum ordine, tum ſede præſens hiſtoria reſideret. Scribit autor egregius, Moſis elegantiam Pharaonis filiæ, quæ illum aquis liberauerat, vſque adeò placuiſſe, vt pro ſuo educauerit, Regiſque de nepote formoſo, ac pulchro gratulata fuerit. Quem Pharao cõplexus regio etiam diademate capiti impoſito cohonestat, precaturq; Deos, vt puerum illum regni ſucceſſorem, principatuſq; hæredem eſſe permittant. At infans puer ab eo tempore, quid mali Ægyptiis eſſet allaturus velut oſtento quodam patefecit. Arreptam enim, humiq; proiectã coronã iracundè conculcauit. Huius ꝛta-

ætatis clarissima facta inueniuntur, quę tamen aut nõ aduertunt, aut eleuant imperiti.

CHRISTIANA.

De puero in cœlum rapto.

BYzantium munitissima olim ciuitas conuelli, nutareq́; cœpit, violento quodam ac vehemẽti terræ motu. Tum Proclus vrbis Patriarcha ad preces confugit diuini numinis leniendi causa, quẽ Constantinopolis (nam & hoc illi vrbi nomen est) multitudo sequebatur. Et quidem commotio tanta fuit, vt mœnia ipsa conciderent, quæ videbantur esse sempiterna. Supplicantibus autem ipsis, & tam sæuæ calamitatis remedium obnixè postulantibus, puer quidam ex turba supera capessit, humoq́; excitatus volat in sublime non sine omnium qui aderant, remq́ne spectabant, ingenti admiratione. Breui deinde interiecto spatio, delabitur ex cœlo puer

Niceph. Eccles. hist. lib. 14. c. 46.

clamans

clamans ęternis ſedibus aſtitiſſe ſe, ibiq́ue angelorum canentium has voces audiuiſſe: Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & immortalis, miſerere noſtri. Quæ Proclus veriſſima eſſe credens ad eum modũ pſallere omnes iuſſit, omniſque illa terræ agitatio conquieuit. At verò feliciſſimus ille puer, ne ad horam exultaret, vt ſanctiſſimi Pauli verbis vtar, expleto ſanctæ legationis officio moritur, & in Pacis templo cum iubilo, & etiam plangore ſepelitur. Equidem inuideo ſorti puerorum, quorum miniſterio nõ niſi ad ſtupenda, & mirabilia vti ſolet Deus.

De S. Nicolao.

Leonard. Iuſtinia. in eius vita, & Methodius Patriarcha in ipſius etiam vita.

NIcolai ſtudioſorum iuuenum patroni temperantiſſimã infantiam prædicemus. Qui vel in cunis poſitus edacitatis inimicum ſe fore præmonſtrauit: nam Mercurij, Veneriſq́ue dies ieiunio cle-

giſſe

gisse fertur, gustato semel lacte nutricis. Sicque ad asperrimam vitæ frugalitatem, quam adultus exercuit, iam inde à primis se incunabulis apparabat. Vnde constare profectò potest, puerilia, quæ minuta, imbecillisq; videtur, durissimis operibus idoneam esse censendã.

De quodam puero.

ROmanus martyr, cùm multa præsente tyranno Asclepiade cuius imperio torquebatur, de nostræ religionis veritate grauiter, & copiosè dixisset, sententiæ corroborandæ causa puerulum, ex iis, q̃ per cõmunes vicos discurrunt, in medium produci flagitauit. Quo accersito, quærere Romanus ex eo cœpit, num vera essent, quæ de Christo Deo, atq; homine nostra fides assereret. Tum puer quamuis perfecto nondum esset sensu, tamen in catholicæ veritatis affirmatione nil prorsus dissensit à Romano,

Prudent. l. Perist. epha non in hymno de Romani mart. supplicio.

mano, Romanàq; Ecclesia. At iniquus præses, quem mirari & suspicere debuisset, iñanissimè cruciatum interemit. Errat, errat, qui primos annos otiosè putat exigendos, cum facta splendidissima in illis agnoscamus.

*Mirabile quinquennis pueruli cũ impio quodam rege colloquium, mortisq; historiam, quam idem hic puer ꝓ Christo constanter oppetiuit, lege apud Simeonem Metaphrasten in vita Arethæ martyris, xxiiij, Octobris.

Mirum de puero.

Nauclerus in chronicis 2. l. gener. 5.

GErmaniæ Imperator Henricus Conradi filius vxorem duxerat Anglorum regis filiam miræ cuiuspiam pudicitiæ fœminam, quam tamen Imperator ipse instigante diabolo, non repudiare solùm, verùm etiam necare voluit, mentiens ab illa adulterium esse commissum, Patrio itaque more præco-

præconis voce publicatum est, vt, si quis tutari vellet Augustam, cũ illo congrederetur, & pugnaret, quem Imperator delegisset. Cæsaris autem agebat partes impius quidam gladiator visendæ celsitudinis, quo superato, reginæ & salutem, & innocentiam maritus tribuebat. Edicti seueritas, causæ obscuritas & militis robur multos à defensione castæ mulieris retraxerunt: donec puer quidam, cui matronæ castitas optimè perspecta fuerat, certamini se libenter opposuit. Quid multa? Goliam immanè procerum puer ad pugnã prouocat, ridenteq; inimico, rem agit ipse seriò. Nam vbi ad campum ventum est spectatoribus vndiq; refertum, arrepto, quem ferebat ense, non sine valido atque ingenti diuini numinis adiumento superbum pugnatorem obtrũcat, auulso deinde ex humeris capiti, puluereq; ac sanguine fœdato,

victor

victor puerulus insultauit. Pene desipiunt, qui tanto non spectaculo, sed miraculo interfuerant, sibi mutuò de charissimæ Augustæ libertate gratulantes. Verùm integerrima princeps tanto obligata beneficio religiosarum virginum domum arctioris vitæ gratia delegit, ibique cùm sanctam egisset vitam, felicem obitum impetrauit. Si rem tantam miraculo assignas, miraculis dignam esse puerilem affirmabis, quare nec ista ratione huius ætatis laudes obscurantur.

De puero bubulco.

3. Greg. l. 4. Dialogo. ca. 26.

VAleriano causidico puer fuit pecuarius, & pastor, qui vastante Romam exitiosa peste, in morbum incidit, decubuitque tã periculosa ægrotatione, vt omnino putaretur esse extinctus. Dei tamẽ beneficio post illum siue interitũ, siue eius simulacrum ad se rediit puerulus, & quinam ex domesticis

obitu-

obituri essent, nominatim prædixit: asserebat enim in cœlo se fuisse, & multorum mortes habere p̃cognitas. Ne tamen videri posset mendax, aut insanæ mentis, qui ad sydera translatum se esse diceret, rem, quæ videbatur incredibilis, testimonio satis firmo comprobauit. Variis enim locut⁹ est linguis, Græca præsertim, quæ difficillima cũ esset, & bubulco ante illud tempus incognita, dictorum fidem faciebat. Ecce tibi linguarum perita & futuri diuinatrix pueritia, Apostolorumque quodammodo donis illustrata.

De Musa puella.

MEcum tacitus prꝛterire non possum mirabile quoddam vitæ puellaris exemplum, cuius narratio castas virgines ad perseuerandum inuitabit, lasciuiores iniecto pudore fortasse corriget. Vixit quondam puella bonis orta *Ibidem l. 4. c. 17.*

paren-

parentibus, quæ Musa dicebatur: huic sanctissima Dei parens septa choris virginum monstrauit sese noctis mediæ silentio, rogans num pediſſequas illas forma elegantes vellet comitari? Annuente verò puella, nilque sibi gratius fore dicente, quam vt in chorum illum cœlestium Nympharum intraret etiam ipsa, huiusmodi verbis communis omnium mater affata esse dicitur mulierculam: Si præclarũ censes, ô puella, in numero esse stellatarum virginum, nil leue posthac efficito, nil petulans, illustribusq; fœminis indecorum. Quod, si mihi parueris, trigesimo post hunc die ex fæce & vitæ colluuione me astante, ad æternum migrabis domicilium. Mores tenerrima puella mutat è vestigio, virtutemq; senibus dignam colit: tandem oppressa morbo illo ipso die excedit è vita, quo cœli regina promiserat trãsitum esse faciendum, quæ etiam efflan-

efflanti animam præsens fuit cum agmine fulgentissimo puellarum. Hanc S. Gregorius, cum retulisset historiã, continere se non potuit, quin diceret vacuas ex angelorum ruina cœli sedes puerorum, & infantium multitudine maiore ex parte esse complendas.

De puero Iudæo.

FIlium habuit Hebræus homo, natum ad omne pietatis gen', de quo referam historiam omni posteritate dignissimam. Ventitabat in literarias scholas optimus hic puer Christianorumque adolescentum comes effectus sese in studiis exercebat. Die quadam in sanctissimæ virginis Mariæ basilica, perfecta iam diuina re, ad sacrã illam mensam, quæ cœlestem cibum suppeditat, suos Christianos socios imitatus accessit is, de quo loquimur, diuinoq; se cibo similiter recreauit. Deinde in ꝓpriás ædes reuersus

S. Greg. epis. cop. Turon. l. in gloriam plurimorũ mart. edito. cap. 8.

reuersus patri summa cum alacritate omnia, quæ acciderant, enarrauit. Tum pater nostræ pietatis inimicus grauiter ferens id esse factũ à filiolo, in domesticã fornacem igne accensam (erat enim vitrorum artifex) puerum detrusit, aridaque ligna copiose admouit, quo maius esset incendium. Mater filium eripere conata, sed vel mariti furentis & minis, & manibus impedita, vel clibani flammis expauefacta ad lamenta, quod est mulieris proprium, se conuertens querelis ac vocibus totam complet ciuitatem. Accurrũt Christiani omnes, & facinoris atrocitate commoti ignem ex fornace remouerunt, inuentusque puer est non modo nõ vstus, verum etiam sic integer & hilaris, vt si in mollissimis plumis iacuisset. Rogatus vero, qua arte seruatus fuisset, respondit mulierem ornatissimã succurrisse sibi, illam scilicet, quæ in sacello, quo

Georg. Cadrenus in additionem ad

quo panem ſanctum ipſe guſtauerat, in regio throno cernitur fouens infantem. Mater deinde filioluſque noſtræ ſe religioni ſacro abluti fonte libentiſſimè deuouerunt: patrem verò Iudæum, qui venerant Chriſtiani in ignem, qui filio pepercerat, depulerunt, flammiſque ita combuſtus eſt, vt ex illius membris nihil ſuperfuerit: vel vt alij volunt, Imperator Iuſtinianus compertofacinore, ſuſpendio illum interemit. Hæc me profectò magnopere delectat hiſtoria, qua & pueros commendamus, & in beatiſſimæ virgin. Mariæ obſequium & cultum monemus, propenſos eſſe debere.

Ioan. Zonorâ. annal. li. 3.

De puero à Iudæis in crucem acto.

HEbræa gens Chriſtianæ pietatis inimica, vt noſtram fidē irrideret, in crucem ſuſtulit infantem puerum, cui etiam pendenti iam

Caſſiod. in Tripar. l. 12 cap. 13.

iamveritatis hoſtes turpiſſimis cõuitiis inſultarunt, tandemque furore pluſquam belluino agitativerberibus immaniſſimis tortum illũ occiderunt. O puerum verè felicem! In quo Seruatoris noſtri mortem propter nos benigniſſimè patientis imago fuit expreſſa.

† Simonis Tridentini, innocentiſſimi pueri à Iudæis primùm sæuiſſimè excarnificati, poſt occiſi, & veram, & elegantem hiſtoriã ſcripſit Ioannes Matthias Tiberinus,

De iis, quæ puerorum generoſa indoles efficit, Dei tamen fulta præſidio. Cap. II.

DIVINA.

De Ioſepho.

Gen. ca. 37. NEminem latere exiſtimo, quam præclara indoles Ioſepho fuerit Iacobi filio. Qui cùm adhuc puer eſſet, fratres natu maiores vitæ innocentia ſuperabat,

eoſdem

eosdemq; coram patre summi sceleris arguebat. Qui ergo reliquis integritate morum anteibat, fuit etiam dignitate, opibusq; felicior: nam Deus illum esse vult primum, qui virtute maximè excellat, quãquam sit annis inferior.

De Iosia.

CLarissimis laudibus Iosiam principem sacræ exornant literæ, quem Dauidis omnino fuisse similem, magnifici encomij loco prædicant. Excelsa hic dissipauit: impias aras funditus euertit, idola destruxit: synceram puramq; religionem in turbulento reipub. statu conseruauit. Quod maius, rogo, prodigium, quàm vt is, qui octo annos vitæ duntaxat implesset, inueteratam Iudæorum perfidiã odisset, execraretur, oppugnaret? Non illum regni prosperitas euexit, non assentatorum multitudo cæcauit, non ætas ignara cõsilij impedire potuit, quo minùs morum

4. Reg. 22.

morum integritatem retineret, sacrosque,& pios ritus coleret.& venerabundus obseruaret. Magna ergo pueritiæ vis, quę tot, ac tãtas difficultates Dei adiuta præsidio superauit,

CHRISTIANA.

De Athanasio.

NVlli ingrata erit festiua pueritiæ Athanasij commemoratio, quæ talis fuit, vt ex ea Alexander Episcopus coniectura sit assecutus, qualem in perfecta etate Athanasium Christiana resp. esset habitura. Tempore, quo Alexandrini ciues Petri martyris festum diem in vrbe agebant, pueri in littus maris secessserant, vt ludũ exercerent, conuenit autem inter illos, vt rerum & cæremoniarum, quę in Ecclesia fiunt, imitatio pro ludo eis esset. At vero cum Alexander Episcopus è loco marivicino, quæ fierent, prospiceret, mysteria

Ruffinus Eccles. histor l. 10. cap. 14

ſteria noſtræ fidei, & auguſta quę-dam arcana tractari videt, quæ nõ modò pueris, ſed etiam viris eſſe debent inacceſſa: quapropter ira accenſus pueros oẽs comprehendi iubet, & ad ſe vinctos pertrahi. Qui poſteaquàm adfuerunt, de ludo interrogati ſunt: illi (vt ſunt ingenia puerorum) principio negant, pœnam & ſupplicium formidantes: ſed paulò pòſt, cum ſciam ex timore collegiſſent, rem vt acciderat, explanarunt. Dicunt ab Athanaſio, qui Epiſcopum egerat, infideles quoſdam pueros nil contradicentes ſacro baptiſmate lotos fuiſſe. Tum Alexander perquirere cœpit diligenter, quo ritu luſtrale ſacramentum fictus ille præſul adminiſtraſſet: quæ conferentis, & quæ accipientium verba fuiſſent. Verùm cùm intelligeret eccleſiaſticam formulam in nullo eſſe prætermiſſam, re priùs cum ſacerdotibus communicata, cen-

fuit,ad primæ gratiæ, expiationiſq; vberrimũ illũ fontẽ ablutos ſemel pueros redire nõ debere;initiatis tamẽ quæ ſoli ſacerdotes contingere poſſunt,addenda eſſe,ſupplendaq; conſtituit. Pueros autẽ, & præſertim Athanaſium tanti æſtimauit Aſexander, vt eorũ in literis inſtitutionẽ parentibus valde commendauerit. Nemo poſt hac rebus etiam arduis,& difficilibus pueritiam dicat ineptã,ne ſanctiſſimi antiſtitis, doctiſſimorũq; hominum (quales Eccleſia olim habuit)iudicio repugnare videat.

De pueris Gallis.

Nauel. l. 2. genet. 41.

GRauis acciderat Chriſtiano nomini & calamitas & ignominia inuadentibus noſtræ fidei inimicis Hieroſolymã vrbẽ Chriſti olim p̃ſentia,ſanguine, ꝓdigiis, & concionibus illuſtratã. Quam iacturã ſanctiſſimus Pontifex Innocentius III. reſarcire cupiens, ex in-

exhau-

exhauſto Eccleſiæ theſauro vberrima illis gratiarū dona deprompſit, qui accepto crucis ſymbolo de recuperanda Solymorum terra cogitarent. Quod cùm nobiliſſimi quidā ex Gallia pueri reſciuiſſent, crucis inſigne ſumentes ad clariſſimam illam dimicationem aſpirarunt. Fuerūt autem adviginti millia, qui patria relicta, deſignatum ſuum ducem ſecuti ſunt, illum videlicet, quē ex omnibus & fortiſſimum, & maximè ſtrenuum eſſe crediderant. Et ne fictum ſimulatumue negotium credi illud poſſet, plurimi in ipſo itinere vitam amiſerunt: multi re infecta, qnòd eſſet impedita nauigatio, domos inuiti repetiuerunt. Tantus ingenuę indolis ardor eſt, tanta virtus animorum.

De Vrſino Fabio.

FLorentini pueri, Vrſinj Fabij, p̄clara laus taceri nō debet: cui tot tātaq; fuerūt corporis & animi

bona quanta de nullo relata memini. Nil dicam de forma & oris elegantia, quam ſummam habuit: hoc enim non valde prodeſt operis ſuſcepti propoſito, nihili pendo, canora voce cunctorum, qui adeſſent, aures ſolitum eſſe demulcere, hoc nãq; tribuit natura, nec multam meretur laudem: muſicæ peritiã laudo in ingenuo puero annorum vndecim, heroici carminis eſſe compoſitorem, & illius carminis, quod Politianus pro ſuo non inuitus circunferret (ſic enim ipſe ait) eſt quidem prodigio pene par. Eandem rem, quam verſibus explicarat, ſoluta oratione commutatis verbis, atque ſententiis ex tempore dixiſſe, ideſt profectò mirabile. Quòd ſi ad hanc carminis, & proſæ facultatem dictandi copiam repentinã adiunxero, vereor ne nõ tã incitare quã retardare puerorũ ingenia videamur. Quinq;, plura poſcenti epiſtolarum argumenta ſubitò,

L. epiſt. 12.

ſubitò ne ſe colligeret, oblata ſunt, totidē notariis ad excipiendū adhibitis, quos ingenioſus ille puer vno, eodēq; tempore defatigauit, propoſita materie feliciter abſoluta. Qui exēpli huius narratione deſperas, tantundem aſſequi te poſſe confidito. Nil puer à ſe putare debet alienum, quod ille fecerit, qui puer etiam ſit, modò ſit ignauia procul. Politiani verò politiſſima epiſtola de hoc puerulo Fabio ſic habet.

ANGELVS POLITIANVS Pico Mirandulæ ſuo. S. D.

QVam vellem te quoque hodie nobiſcum Paulus Vrſinus inuitaſſet ad epulas, vir vt in omni militari gloria celeber, ita nec abhorrens à literis, nec à literatis. Filiolus eſt illi Fabius vndecim natus

annos, insigni cum pulchritudine, tum virtute. Flaui puero crines interga mol liter fluentes, alacres oculi, facies liberalis, vultus ingenuus, status elegãs, decorus habitus, atque is militaris. Vt ergo discubuimus, canere quædam iussus notata musicis accẽtiunculis carmina simul cũ peritis aliis, statim suauissima quadam voce sic in aures nostras illapsus, imò vero in præcordia est, vt me quidem (cæteros nescio) pene extra me rapuerit, certè sensu tacito diuinæ prorsus cuiusdam voluptatis affecerit. Pronunciauit heroicum deinde carmen, quod ipsemet nuper in Petri Medicis nostri laudem composuerat. Id ab ipso reuera, non (quod ego tamen suspicabar) ab alio factum signis euidentissimis, argumẽtisq; postea cognoui. Roges quale carmen, quale ferè nec meum dici sanus recusem. Vox ipsa nec quasi legentis nec quasi canentis, sed in qua tamen vtrumq; sentires, neutrum discerneres, variè tamen prout locus posceret, aut æqualis, aut inflexa,

flexa, nunc distincta, nũc ppetua, nunc sublata, nũc deducta, nunc remissa, nũc contenta, nũc lẽta, nũc incitata: semper emendata, semp clara, semper dulcis: gestus non ociosus, non somniculosus, sed nec vultuosus tamen, ac molestus. Rosciolum prorsus aliquem diceres in scena versa: i. Postularunt subitò quidam carmen, vt illud in prosam retexeret, & oratione soluta totũ rursus, vt argumentum colligeret. Cunctatus paululum quasi deliberabundus cœpit mox dicere, verecundè quidem, sed tamen admirabiliter. Et fluebant ex ore tenello verba lectissima, tanto cursu, quantum facilè nec stylus ipse suppeditat. Miraris hæc Pice? dabo aliud maius, maiusque quod mireris. Impleuerat hoc iam munus, & eum pater iusserat ibidem cibum capere stantem, non enim solet aliter. Iam secundæ mẽsæ, cùm proponere iubeor, quot, & quæ argumenta epistolarum velim, quas ille simul pluribus dictaret ex tẽpore, proposui quinque duntaxat (non

enim plura libuit, ne forte puerum fatigarem, plura ille tamen blandè adhuc deposcebat) sed quæ proposui, nata ibidē statim sunt varia, noua, quædamque ridicula, sic vt ad ea comparare se prius non potuerit. Collocati quinque igitur per ordinem librarij cum stylis & pugillaribus, excepturi quod ille dictaſſet. Consistit in summo puer terram intuens modestè, cogitat aliquantulum, mox tamen oculos attollit, imperat ei, qui summus consederat, vt iam scribat, vbi pauca dictauit, innuit & secundo, dictat & huic alterum argumentum, pergit ad cæteros deinceps, donec ad infimum, vrsus quoque ad primum reuertitur: farciens quod omiserat, fulciens, quod pependerat: diſsidebat ibi nihil, claudicabat nihil. Ita sæpius in orbem remeans, epistolas vno tēpore (quis credat?) quinque absoluit. His actis equos conscendimus, vt concurrentes hastatos, inque ius Petrum Medicem nostrum spectaremus. Ibi res accidit, quæ

sicuti

ſicuti meſtatim maximè turbauit, ita diuinitatem pene quandam poſtea pueri huius oſtendit. Vehebatur equo Fabius, quo plurimùm delectatur, pulcherrimo illo quidem, ſed qui nimium freno repugnet. Hoc perſultare campum ſolet, hoc decurrere, citat, flectit, vt ſcienter, ita ferociter. Ibat ergo mecum ſermonibus captus, ac fabulis inhians literatis, aureſque mihi penitus, animumque dediderat: cùm repente collapſus equus in limite quodam ſuper equitem ruit ipſum reſupinus. Clamat puer, quiritatur, vt in extremo periculo: accurrunt vndique famuli, pro ſe quiſque ſubleuatum: quorum vnus etiam dum ſalit incautiùs, ſibi miſer crus defregit. Plena omnia tumultu, me terror, horror obſtupefecerant. Pater adeſt, hortatur, animo bono ſit. Ille vbi patrem videt (vt generoſi ſpiritus facilè indolem cerneres) nullum vltra clamorẽ, nullos gemitus edere, tantũ hortari, pedetentim, cautimq; agerent, ne forte ipſum grauiùs,

dum consurgere conatur, equus affligeret. Abscissa igitur cingula iacenti equo, subtractusque ita Fabius, nobis multum pauefactis incolumis restitutus, quanquam tamen vexatus non nihil, atque ob id in ædibus deinde relictus. Ego vix compos mei, omisso spectaculo, nec mihiipsi adhuc de salute pueri satis credens, domum sum reuersus pene attonitus, ac periculi tanti metu quasi præsentis exanimatus. Habes diei vnius historiam de Vrsino Fabio, qui si superstes fuerit, ætatisq; numeros (quod ille sinat Deus) impleuerit, siiam quo gradu cœpit, ad excellentem gloriam perrexerit, auguror euasurum talem, qualis tu solus mi Pice nostro sæculo esse videris: hoc est, vt cum quoque propter admirabilem virtutem mortales omnes, tanquã si cælitus demissus, venerentur. Vale.

EXTERNA.

De Alexandro.

EThnicorum facta cũ noſtris vnà perſequi, iam ex ſuperiore libro conſtitutum habemus, vt ipſa hiſtoriæ varietas tędium leuet, & multitudo exemplorum, tanq; teſtium, fidem faciat ampliorem. Ac primum Alexander ille iam inde à pueritia inſignis digniſſimus eſſe videtur, quem in ipſo principio referamus. Tã excelſo hic, elatoq; animo fuiſſe dicitur, vt Diis (contradicẽte etiã Leonida pædagogo) non niſi largè thura libauerit: cum legatis à rege Perſarum ad Philippum ipſius patrem miſſis, puer non niſi de rebus magnis ac bellicis ſit locutus: Bucephalũ ferocem equũ, & maximè indomitum ſolus conſcenderit, curſuque & calcibus fatigarit, à quo tamen reliq; ſeſſores excuſſi fuerant. Vnde factũ eſt, vt parens Philip. tantã in-

Plutar. in eius vita.

dolem admiratus dixerit: Aliud tibi regnum quære fili, nec enim te capit Macedonia. Itaque Alexandrum natum regem, non factum ex ipsa indole possumus arbitrari.

De Æmilio Lepido.

Vale. Max. l. 3. c. de indole.

PVer cùm esset Æmilius hostem interemit, à quo Romanus vir iam iam erat occidendus, seruatiq; ciuis præmia non indecora, statuam scilicet cum prætexta, & bulla promeruit. Felix nostrorum puerítia, quæ ex minùs periculoso opere, quod in affectionum moderatione situm est, æternam vitam, mercedem longè pulchriorem nanciscetur.

De Catone.

Valerius. Ibidem.

LAtinorum princeps Popedius suæ gentis viros Romanæ familiæ inserere cupiebat. Quadere in ædibus Drusi, præsente Catone ipsius nepote agebatur. Rogatus verò Cato, qui puer erat, vt Latinis præ-

præsidio esset in impetranda ciuitate, id sibi non placere, libera voce respondit. Iterum, ac sæpius rogatus noluit: ad vltimum simulata iracundia, in excelsam domus partem à Popedio deducitur, quem inde, nisi consentiat, se esse præcipitaturum, minatur. Sed ne tũc quidem à proposito deflexus puer est. Idem cũ Syllam officij causa conueniisset, & proscriptorum capita ciuium delata ad Syllam animaduertisset, rei atrocitate commotus Sarpedonem pædagogum suũ rogauit, cur tanta esset crudelitas impunita? Quærenti responsum est, voluntatem faciendæ cędis, tyranniq; interimendi non deesse: id tamen nimis videri difficile propter diligentem custodiam, qua suum corpus Sylla tuebatur. Tunc Cato ad Syllæ necem gladium sibi porrigi optauit, cùm præsertim tutò id sibi facere liceret, qui familiari hominis aditu nunquã prohiberetur.

retur. Catonis inſtitutor minime contempſit indolem, nec illas puerileſſe minas, iudicauit. Nam quotics ad Syllam ſalutandi cauſa puerum eſſet deducturus, diligenter ſinus omnes veſtiumque latebras, in quibus ferrũ occuli poſſet ſcrutabatur, veritus ne re infeliciter geſta, & ſibi, & puero perniciem temeritas importaret. Catonis Vticenſis pueritiam vera noſtra religio ſtultę ipſius prefert ſenectuti, tametſi de illo priſci Romani aliter opinati ſunt. Morienim non debuit iniuſſu Imperatoriſſumi, qui nos omnes in ſtatione vitæ permanere iubet: &, niſi aliud ipſe præcipiat, ab illa nunquam diſcederc.

De Octauiano Auguſto, & Tiberio

Sueto. in Vita Octau. c. 8. & in Vita Tiberij. c. 6

OCtauianns, cui Auguſti cognomen poſtea fuit, cùm annorum eſſet duodecim, Iuliam auiam mortuam in frequẽti hominum

nũ concionelaudauit. Maius quiddã eſt, quod de Tiberio eius priuigno, & principatus hęrede memoratur: qui nouem natus annos patrem vita functum in publico hominũ cœtu funebri oratione cõmendauit. Mirum ſanè videri debet, præſertim ſi ætatem, quæ minima erat, auditores, quos ſeculũ illud eloquentiſſimos tulit temporis breuitatem ex ipſa cadaueris ſepeliendi feſtinatione, animi dolorem aliquem ex patris obitu conceptum æſtimemus.

De Papyrio.

PApyriũ adoleſcentulũ, quòd ſenatusconſulta vel matrẽ curioſè ſoliciteq; percontantẽ prudenter cœlauiſſet, celebrem fecit antiquitas: quẽ ex illo tempore Patres Conſcripti curia dignũ, reliquis pueris extrà manere iuſſis cẽſuerunt. Ita pueritia, cui obiici loquacitas ſolet, & ſecretorũ detegẽdorum infamia, taciturnitatis fuit pręmio decorata. *Aulus. Gel l. 1. noct. A ticarũ. c. 23*

De

De filio Quintiliani.

Fabius Quint. in proœmio. lib. 6.

DEcimum agebat ætatis annum Quintiliani maior filius, cùm illum mors rapuit immatura. Ad percipiendas disciplinas præstantissimo natum esse ingenio, pater iureiurando confirmauit. Probitatis, pietatis, liberalitatis magnarumque virtutum præclara præbuerat non indicia solum, verùm etiã documenta. Quæ natura tribuere gratis solet, aderãt omnia, vocis suauitas, oris decor, vtriusq; linguæ natiua, & propria literarũ expressio. Quid dicã de animi magnitudine? de cõstãtia? de grauitate? de metus doloriſq; cõtemptu? Magna cũ medicorũ admiratione diuturnum morbum pertulit, quo per continuos octo menses laborauit, ipsumque est parentem in extremo vitæ consolatus. Pudeat nostri temporis desides pueros tã magna, tã multa, tam docta, tam grauia de puero externo predicari.

De

De Hyrcano Iudæo.

IOsephus quidam ſacerdotis Oniæ ex ſorore nepos, cùm filios ex vxore complures ſuſcepiſſet, natu minimum Hircanum dilexit vnicè. Cuius indolem experiri volens in remotam & longinquam terram impuberem adhuc illum proficiſci iuſsit, conceſſa boum multitudine, datiſq; ad laborandũ & arandum ſociis. Verum illi cum ad deſtinatum locum veniſſent, quid agerent, & quod conſilium caperent, dubitabant: deerant enim ad colligandos boues inſtrumenta. Tum Hyrcan⁹ puer callido excogitato conſilio, neceſsitati prouidit: nam boum paria decem fecit occidi, vt carnes diuturnum victum ſuppeditarent ſalſæ p̃ſertim, coria vero detracta ad vincula colligationeſq; boum eſſent percõmoda: iactis deinde ſeminibus, & ſuo tempore frugibus perceptis, ex-

Ioſephus antiquit. Iud. l. 12. c. 4.

expectationem patris vicit adolescens. Idem, cùm ad regem Ptolemæum à patre missus esset, vt principi de infantis pueri ortu gratularetur, omnium, qui regi donis oblatis placere & gratificari studuerant, liberalitatem, ac munificentiam superauit. Ex illis enim qui magnificentiores fuerant, viginti talenta largiti sunt: attamen Hyrcanus pueros centum optimè literis instructos, totidemq; virgines, facie, ac moribus egregias tribuit: quorum singulis talentum adiecit regi offerendum. Ex quo planè intelligimus, paruis in corporibus ingentes sæpe animos habitare.

De Antonino Philosopho.

Iulius Capitolinus in eius vita.

ANtoninũ cognomento philosophum, quòd præclara indole natus esset, Adrianus Cæsar, in cuius gremio educabatur, cùm sex esset annorum, publicè honorandũ censuit. Biennio pòst in Saliorũ

liorum collegium (qui Martis erant sacerdotes) eundem retulit, nec quidem Adriano in decernēdis puero honoribus æquitas defuit. Hic enim Antoninus nat' annos tantum duodecim, philosophi & habitu, & tolerantia gaudebat. Cumq; pallio duntaxat indutus legeret, & humi cubaret, vix mater ab illo impetrare poterat, vt pelles ad dormiendum substerneret. Sapientiæ studia ita dilexit, vt ne Imperator quidem factus philosophum se esse sit oblitus. Nulla est criminis excusatio, si pueritiæ causa intemperantior, molliorque fueris: te enim mouere debet Antonini exemplum, qui generosum corpusculum macerauit.

De Cyro Persarum rege.

CYrum, cùm puer esset, ad Astyagē Medorum regē, cuius nepos erat, mater deduxerat, vt auum facetus puer recrearet. At verò Astyages cœnam lautissimam *Xenoph. l. 1. de Cyri pæd.*

simam nepoti Cyro, & matri filiæ apparauit. Qua Cyrus animaduersa dixisse fertur, magni operis negotijque mensam illã sibi videri, si tot se dapibus referturus conuiua sit: quare Persicas cœnas sibi placere magis, quod breuiore compendio ad saturitatẽ ducant. Itaq; repudiatis mensæ illius opiparæ deliciis, Persico more, vt erat à patre institutus, cibo nec multo, nec delicato famem expleuit, viresq; refecit potius, quã oppressit: conquisitas verò epulas illas ipsis regis famulis dispensauit. Est, q Cyro gratias ingentes agere debeam, qui frugalitatem pueritiæ vnicã & magistram, & alumnã adamauit, qua duce mundi obtinuit principatũ.

De bestiarum quarundam mansuetudine in pueros. Cap. III.

NATVRAE.

De Leone.

Plin. lib. 8. cap. 18. LEo animantium ferocissimus clemen-

clementia vtitur in supplices: nam subiectis parcere, & viros priùs quã fœminas inuadere consueuit. Infantes vero, quod quærimus, non nisi sæuissima enectus fame dilaniat. Hæc enim ætas etiam bestias immanes ad misericordiam allicit.

De Delphine.

PLena sunt exemplorum antiquavolumina, quibus Delphini amor in pueros declaratur: quæ tamẽ omnia prætereunda censeo, idq; solum commemorabo, quod non est ita vetustum. Puer quidã Nicolaus nomine, cùm Venetiis Romam proficisceretur, iuxta fossam Clodiam (hoc enim loco nomen est) cymbã, in qua erat, venti penitus obruerunt, cadentemq; puerum Delphinus tergo excepit, incolumemque in littore collocauit.

Paul. Marsilius, in cõmentariis fastorum Ouidij libr. 2.

De

De Elephanto.

Plutar. l. de industr. animalium.

SÆpe in teſtimoniũ vocandus erit elephas, quòd bellua ſit ferè rationis particeps, & quadam prudentiæ imagine mirabilis. Romæ, cùm pueri qua ſolent petulãtia (ne illos ab omnibus videar criminibus vindicare) elephãtis manũ longamq; promuſcidem lapillis pungerent, rabie & ea quidem iuſta commotus atq; incitatus vnũ ex ipſis audaciæ inſolentioris furibundè apprehenſum in altum iaciebat: mitigatus tamen eſt puerorum vocem flebiliter extollentiũ clamoribus, quos ſocio ſæuè interempto noluit affligere. Itaq; puero humi depoſito, ſatis habuit illi, & cæteris inchoato ſupplicio metũ non leuẽ iniecisſe. Intellexiſſe videtur ſagaciſſimum animal, nullam eſſe ætatem, cui parcatur clemẽtiùs, cuius hæc etiã eſt felicitas, vt rei bene geſtæ laus ei ſumma deberatur, peccatorũ verò culpa leuis aſſignetur. *Pueros*

Pueros minimè esse negligendos, & si paruuli sint, quòd in minimis etiã corpusculis magna sæpe virtus insit, id quod exemplis huiusmodi comprobatur,

Cap. IV.

De Remora.

REmoræ vim admirabilem inter naturæ prodigia haud indignè recensebimus. Nam piscicu luscùm sit magnitudine pedali, carinę applicitus tanti est roboris, vt nauem remis & velis impulsam remoretur, vnde & illi congruum est nomen. Nil proficit remigum eximia vis, nil gubernatoris exercitata industria, nil ventorum prosper flatus: nam procellæ sæuientis furori echeneis, quasi frænos iniicit, & nauigandi incredibilem celeritatem valet retardare. Per exigua quæ fuerit, parui ducenda ex ipso non sunt aspectu, possunt enim grãdioribus præstare. *Plin. lib. 9. cap. 25.*

De

De perdicis pullo.

PErdicis pulli tanta naſcuntur cum corporis firmitate, vt ipſa eadem ortus die, oui nondum exuto cortice, quàm velociſsimè diſcurrant. Paſtum verò, cùm primum eos mater in lucem edit, tãta quærunt ſolertia, vt ſi tempore iam multo vixiſſent. Ex quo lanè intelligitur, nullam vitæ partem otioſam eſſe debere. In re autem notiſsima ſuperuacaneum duximus autores nominare.

De Hirundine.

Ibid. lib. 10. cap. 33.

QVę de hirundinũ non ſolertia ſolùm ſed etiam fortitudine rerum naturalium ſcriptores commemorant, huc videntur ſpectare. Dicunt illi quidem in Heracleotico Nili oſtio ingentem molem aduerſus Nili inundationes hirundinum manibus fabricatam fuiſſe. Hoc autem laboris monumentum hominum artificio

maius

maius per vnius ſtadij ſpatia, ptẽ-ſum multum tempus perdurauit. In eadem Ægypto inſula eſt, quam vt Nilꝰ alluuione ne perdat, palea, & ſtramento eædem auiculæ ſolẽt tam ſedulò communire, vt per triduum, numeratis etiam noctibus, indefeſſæ permaneant, non paueæ in ipſo labore moriantur. Vires ergo etiam in puſillis erunt corporibus, quas non proceritas dat, ſed animus bene à natura formatus.

De quodam piſciculo.

PRodigioſæ magnitudinis Balæna facilè ſe ſinit à minutulo piſce gubernari, Gobio ſimilis eſſe exiſtimatur, & corpore minimo cũ ſit, cete grandia comitari ſoler, illorumque iter dubium per fluctuoſum mare dirigere. Præit ipſe cauens ſolertiſsimè, ne aut Balæna hæreat aut in ſcopulos illidatur. Ad piſciculi nutum tanta ſe bellua conuertit, ſiue ſtandum, ſiue pro-

grediendum, siue dormiẽdum sit, ducis imperia declinare nõ audet. Periisse Balænas multas affirmat Plutarchus (qui nos hanc iucundam historiam docuit) tali rectore destitutas, quod etiam se vidisse, narrat: vt iam dubitari non possit, quæ sit pusillorum excellentia, quæ tam vastam molem regat, ac temperet.

L. de industria anim.

De Floro.

Pier. Valer. in Hieroglyphicis.

AVuicula florus coloris egregij circa paludes ferè versari solet, cum equo quadrupedũ formosissimo de pabulo sæpe contẽdit: herba enim vterque delectatur. Passerculus cum hoste congrediens hinnitum illius, & ferocitatem imitatur, & cũ belli Mars communis esse soleat, fit sæpenumero, vt Florus victoriam adipiscatur. Tanta est tenuiorum etiam in potentes vel virtus sæpe, vel felicitas.

De

De Squilla.

MVlta possent bestiarum minimarum exempla numerari, quæ vel quia nota vel quia ab aliis tractata prætermitto. Quis enim apum ignorat solertiam? quis operosas sedulasque esse formicas nescit? quis dubitat, araneolis machinationem, callidita-temque esse datam à natura, qua suum illud rete contexunt, vt & si quid inpræserit, conficiant (nam raptis muscis passim ipsæ vescuntur) & velut ex inopinato tanquã dispositis insidiis explorent, vt si quid inciderit, comprehendant? Quod verò de parua squilla recenset Tullius lepidè, vt solet, iisdem verbis ascribemus. *Pinna (sic enim Græcè dicitur)* inquit ille, *duab⁹ grãdib⁹ patula cõchis cũ parua squilla quasi societatẽ coit cõparandi cibi. Itaq; cũ pisciculi parui in conchã hiantẽ innatauerint, tũ admonita à squilla pinna* *L. 2. de natura Deorũ.*

morſu comprimit conchas. Sic diſſimilis beſtiolis communiter cibus quæritur. In quo admirandũ eſt cõgreſſu ne aliquo inter ſe, an iãinde ab ortu natura ipſa congregatæ ſint.

Prauam indolem etiam in pueris eſſe puniendam. Cap. VI.

De puero blaſphemo.

QVæ de pueritiæ laudibus diximus, dicturiq́ue ſumus, hiſtoria vituperans faciet probabilia magis: nam quæ peccare ætas poteſt, etiã virtuti, ſivelit, erit idonea. Nos enim non tam quę pueri faciunt, quàm quæ facere poſſunt explicamus& perſequimur, quorum ętas non, vt vulgo exiſtimatur, ad nugas inuenta eſt, cùm ipſorum criminibus grauiter iraſci Deum, & ſacrę affirment literę, & optimi etiam narrent autores. Hinc eſt, vt Bethelicos pueros quadraginta duos ſanctiſsimum ridẽtes Eliſęum, quòd caluus eſſet, im-

manes vrſi ex ſylua digreſſi laniarint. Greg. autem fideliſſimus autor ſcribit, puerulum annorum quinque propter linguę diſſolutionem, qua Dei nomen (quod eſt dictu nefarium) impiis execrationibus laceſſebat, à malis ſpiritibus è gremio patris auulſum in tartara eſſe deiectum. Nunquam profectò delicatus puer tanto ſupplicio mulctaretur, niſi ad annos veniſſet doli participes. Nulla eſt ætas imunis officij, & cum nullum tam graue ſit ſcelus, quod non cadere poſſit in puerum, nullum eſſe debet tormentum, quod peccans infantia non debeat experiri. Cum preſertim patris negligenter educantis crimen in hoc puero diuino ſit iudicio vindicatum. *L. 4. dial. cap. 18.*

De Athenienſi puero.

AReopagitarum grauiſsimus ille Senatus, qui olim Athenis floruit, puerum morte damnauit, qui *Pier. Valer. in Hieroglyphicis. li. 20. cap. 4.*

qui in otio languido cornicis oculos confixisset. Quæres fortasse, quò nam hæc spectet historia: nimirum vt intelligamus quid sapientissimi homines de pueritia senserint, quam robustæ ætati videntur æquasse. Nam seueriſſimum illorum udicium puerilem causam habuit pro senili. Itaque dum tam grauiter in puerulum animaduertunt ætatẽ ipsam amplificant, docentque esse metuendam. Neque enim tam factum damnauit Areopagus, quàm ingenium crudele; ꝙ adultũ non minorem sæuitiam in homines adhiberet, quàm tenerum exercuerat in aues. Erat enim signum pernicioſiſſimę mentis, multiſq; malo futuræ, ſi adoleuiſſet. Nos autem etiam carmine luſimus in hoc argumento, quòd ſenſerimus, ſcitu eſſe periucundũ. Nec erit (vt opinor) alienum inſerere, quod olim à me fuit epigramma compoſitum.

Infans

Infans Cecropia quondam cum luderet vrbe,
Lumina cornicis figere forte cupit.
Dumq; puer volucrem stimulis lacerabat acutis,
Cernitur à populo prætereunte scelus.
Ocia damnarunt testes, ludumq; nefandum:
Crimina iudicibus pandere tanta libet.
Censores puerum morti addixere proteruum:
Cæcatæ pœnas pusio pendit auis.
Ne puer ætatis venia confisus aberret:
Nam puerile scelus Græcia docta necat.

Puerorum illustria quædam exempla, & noua. Cap. VI.

De puero.

HÆc quidem de factis antiquorum, & naturæ prodigiis dixisse sit satis, nunc ad noua veniamus, quo nostrę tẽpestatis pueri vehementiùs moueantur, cũ videãt, non de æqualibus tantũ, sed

etiam cognitis, &propè vicinis præclara narrari. Nam quæ de antiquis memorantur, quòd à nostra memoria remota sint, sæpe etiam repetita langueſcunt, sibiq́ue qui ea audiunt, persuadent, vel gesta minutiùs, vel narrata splendidiùs, Quæ verò nostris vidimus oculis, radices agunt altiores. Fuit ergo in Bæthica puer ex illorum numero, qui alphabetica discunt elementa. Is fortè rixæ interfuit, quam grauissimam inter duos licentiosæ vitæ homines leuissima (vt fieri solet) causa sulcitarat. Et quidem alter alterum, districto ense, faciẽdæ cædis animo persequebatur. At benè constitutus puer flectit genua coram amente illo gladiatore, verbisq́ue huiuscemodi lenire tentat. Cur te amice pernicioſa ista perdis iracundia? cur vltionem paras tibi, quàm aduersario peiorem? etenim qui virum interficit, proprium animũ morte miſerabiliore

ſcrabiliore mulctat. Age ergo Chriſtiane vir, & à tanto ſcelere pedem retrahe manuſque contine, cuius te è veſtigio pœnitebit. Pueruli verbis placatus homo reſtitit, fugienti parcit inimico, cælitus miſſum puerum exiſtimat, quem humo tollens oſculatur, agnitoq; errore, quo ſe bilis inſana præcipitem ferret, & in quas dæmonum fauces incideret, niſi diuina illum pueri vox retardauiſſet, ingenuè confitetur.

De duobus pueris.

FVit rara ingenij vis in duobus pueris, quorum alter humaniores literas non didiciſſe, ſed ex materno vtero ſecum attuliſſe videbatur. Orationem Latinam vſque eò familiarem ſenſit, vt in propria & vernacula lingua velociſſimi qui eſſent, conferri cum illo non deberent. Dicebat ex tempore annos natus duodecim tam gra-

uiter & copiosè, vt si longo tempore sermonem meditatus fuisset. Hortorum amœnitatem, formosæ virginis ornatum, instructæ acici copias, vrbis celeberrimæ plateas, muros, turres, propugnacula, magistratus, officia, vicos, templa, domos, opificia, mercatus, officinas, ludos, & alia, quæ sunt explicatu difficillima, cum literam scripisset nullam, ac ne præuidisset quidem, facundè id ætatis describebat. Alter verò seueriſsima diuinæ Theologiæ studia feliciſsimè didicit, quẽ & acutiſsimè, & celerrimè quæstiones difficillimas explicantem mirabantur omnes, iucundũ erat Theologiæ magistris cum illo disceptare, quem senibus anteire videbant. Vir minimè imperitus mihi narrabat in literaria pugna, quæ ipsi cum adolescentulo fuerat, visam sibi esse testudinem cũ aquila certare: tanta erat hominis etiã acuti tarditas cũ pueri velocitate

tate comparata. Erat quòd præcocivtriuſq; ingenio naturalem quãdam in ætate prouectiore vel laſſitudinem, vel diminutionem timeremus. Sed in hoc etiam legibus ſoluti ſunt, cum ætate enim incrementa eruditio capiebat.

Item de puero.

IN tenerrima ætate puer mihi bene cognitus præceptorem egit, dicendiq́ue artem publicè docuit. Tragœdiam eo tempore cõpoſuit, quam viri doctiſſimi ſic ꝓbarunt, vt dicerent, ad veterum ſcriptorum laudẽ peruenisſe. Huius ciuis etiam puer concionibus ãuditores tenere eſt ſolitus, in quo illud eſt præcipuum, viros & graues, & quam plurimos, dicente eo, lacrymaſſe. Perire itaque labor ille non poteſt, quem pueritię impenderis.

De puero.

NOuẽ menſib⁹, quæ ad latinitatẽ ſpectãt, Carpentan⁹ qui-

dam puer optimè calluit, & linguæ Romanæ facilem vſum acquiſiuit: varia etiam carminum genera cõdidit. Iam (vt exiſtimo) omnis ille tollitur pudor, quo nos exempla veterum ſuffundere potuerunt, cùm tam multis noſtri temporis, noſtræque memoriæ factis abundemus.

De puero Iaponio.

GRauatè refero quæ iam ſunt typis excuſa, ſed quoniam noſtræ huic de indole tractationi valde eſſe accomodata video, breuiter duo illa Iapenſium puerorũ exempla perſtringam: alterum eſt de Auguſtino quodã, quem narrat hiſtoria petiſſe à patre Coſma Turræo de regione illa benemerito, vt ſanctiſſimam hoſtiam ſibi porrigeret, qua vna Chriſtiani hominis vita teneatur. Pater vero Colmas puero reſpondit, futurũ Dei conuiuam, quando ſe optimè paret.

paret. Non multopoſt expiationis modum Coſma indicante, diemq; cœleſtis epuli decimam quintam Auguſti præſtituente, quã meritò Chriſtiani celebrent ob ſanctiſsimæ Dei parentis ex mortali vita diſceſſum maximè glorioſum, exultans præ lætitia puer interrogationibus quouis theologo dignis, quanto eſſet ingenio patefecit, Quæſiuit enim à patre Coſma (nõ vt in fide claudicans, ſed vt firma ſcire, aliosque eadem illa docere cupiens) vt ſe haberet illa panis in carnem, vinique in ſanguinem admiranda, conuerſio verumque eſſe didicit, vnum idemque corpus eodem tempore in plurimis diſiunctiſſimiſque locis poſſe conſiſtere. Multa denique alia acutiſsime rogando cognouit. Habes ingenij ſpecimen non vulgare, audito nunc exempla pietatis. Priuſquã diuinã menſam adiret, vitæ ſordes, ſi q̃ fuerũt, generali cõfeſſione deterſit,

terſit, quam ita diſpoſuit, ordinauitque, vt ſenex pater dixerit, ſe quidem innumerabilium peccata euomentium virorum & mulierũ, medicum & iudicem fuiſſe, & in his doctos multos audiuiſſe, nullius tamen præclariorem in fatendo modũ reperiſſe. Secutę deinde ſũt puriſſimæ Virginis feriæ, patreq; diuinã rem faciente, iam inde ab ipſo ſacri primordio tam pias, tãq; vberes lachrymas fundere Auguſtinus cœpit, vt ferreos animos adamãtinaq; p̃cordia mitigare poſſent. Et cùm ſacrificio toto plorauiſſet, multò tamen acriores, plenioreſq; lacrymæ fuerunt ipſa Euchariſtię percipiendę hora, nec ſola comploratio Auguſtino fuit ſatis, ſublatis enim manibus iñenſo Deo gratias egit, multaq; exclamãdo dixit de beneficentia, & liberalitate Chriſti Opt. Max à quo non ſolum Chriſtianus factus eſſet ex barbaro & infideli, ſed etiam præ-

co

eo diuinæ legis, sanctiq; Spiritus instrumentum. Hæc autem pueri cũ Deo Opt. Max. collocutio tam grauis tamq; seria fuit, vt templi concionem pleniſſimam ad lacrymarum vim ingentem effundendam mouerit, nec enim aliter omnes fleuerunt, atq; si parentum suorum funus, exequiasq; facerent. Ædituus, & rerum sacrarum custos à nostris patribus illa in vrbe degentibus bonus hic puer lectus factusq; est. Eam verò curam ponit in iis rebus, quibus præficitur, vt non puerum annorum tredecim, sed virum prudentem, ac maturum se vbique præbeat.

Item de puero Iaponio.

ALterum est pueri coæui nec Auguſtino natu maioris, non enim plures cõpleuit annos, quem vir religioſus Ludouicus Almeyda, nunq; satis laudari posse cõfirmat. Nã quẽadmodũ narrat Almeyda) factũ esse videt, vt naturę vim ex-

experiri homines possent, quæ cũ in aliis procreandis solers existat, in hoc tamen siue ornãdo, siue etiam gignendo omne suũ exprompsit artificium. Nam vt corporis totius membrorumq; conformationem, facieiqueipsius elegantiã ac pulchritudinem taceamus, virtutũ splendor magnus in illo fuit, puerique nobilissimis orti parentibus, humilitatem, ingenij magnitudinem, memoriæ capacitatem, religionem, temperantiam, modestiam, pietatẽ aduenæ, indigenæq; admirantur. Singulis octo diebus confessionem repetit, sacrumque cibum illa sumit lacrymarum affluentia, quam Christiani etiam veteres puerulo soleant inuidere. Cumque bellus hic puer veniam à parentibus impetrasset, Bungum (quæ Iapæ ciuitas est) proficiscẽdi, & Cosmam Turræum ipsiusq; religiosam familiam inuisendi, cũ primũ eò peruenit, nil sibi prius facien-

faciendum putauit quàm vt Cosmæ, sociorumque ipsius mores, & studia imitaretur. Itaq; formosissimum suum capillum continuò præscidit, quo nil à Iaponiis pstari, efficiq; maius potest, sericis præterea vestibus se exuens, insularib' suis mundi contemptum vita cœpit, & oratione suadere. Nollet egregius puer à Cosma cõtubernalibusq; seiungi, sed illi quem patre chariorem habebat, quod ita conueniens esset, reditum ad suos imperanti licet inuitus obediuit. Cũque ad portum, vnde erat soluturus, accessisset, matronamque & verè Christianam & maximè nobilem inibi degentem, quòd id ita postularet ipsa, cõueniisset: nilaliud religiosum puerum locutum ferunt, quàm de pœnitentiæ sacramento. Illoque in portu diebus aliquot strenuum concionatorem egit, neque enim erat qui in eo loco sacri præconis fungeretur officio.

cio. Gaudete viri optimi, qui in remotissimas mundi plagas Christi prædicandi gratia deueniſtis: res enim fidei ſacræ nec impolitas, nec acerbas relinquetis, vobiſq; extinctis teneri puerorum greges, quos bene inſtituitis, ſe efferent aliquãdo, & ad Chriſti legem ſiue proſeminandam, ſiue dilatandã conualeſcent.

DE LAVDIBVS PVERITIÆ.

CONTINENS ORATIO,

QVanquam exordienti mihi, & de pueritiæ laudibus dicere incipienti terrorẽ multa afferunt, cùm plurimi exiſtant, à quibus in hoc opere diſſentiendum ſit: quia tamen id eſt principiis omnibus commune, parui pendendum exiſtimo, ne ſi timiditas potentiæ aduerſariorũ nos cedere compellat: præclarum illud, quod eſt in contranitendo poſitum, a-

mitta-

mittamus. Nam cùm intelligerem, mortalium plerisque primam hominũ ætatem aut infamem aut certè leuitatis plenam censeri, videremque hunc errorem viris gratum, pueris nocuum atque pestiferum, Christianæ reipublicæ maximè pernicioſum ferè à nullo corrigi, & refutari, eoque magis diffundi pestem, quò plures essent abſurdæ opinionis non adiutores modò, ſed etiam duces: rem ſanè piam me esse facturum putaui, ſi pueritiæ cauſam defendendam ſuſciperem, vnuſque aduerſus accuſatores multos patronus dimicarem. In ea autem ætate commendanda, quæ diſerti oratoris (qualem me esse fatebor nunquam) propria nonnullis fortaſſe videbitur, hac vtar moderatione, vt nec de vera laude quicquam ſubtraham, nec falſam comminiſcar. Ac primùm de pueritiæ non vulgari excellentia dicendum mihi eſt, poſt diuerſa opinantium rationibus reſpondebo, quorum mul-

multi conciliandi mihi sunt, quidam refellendi penitus, nonnulli errore liberandi. Videbam equidem ad eas virtutes persuadendas, quas pueris passim vel commendamus, vel præcipimus, nullam commodiorem esse rationem, quàm quæ ab ipsorum encomio & laude nascatur. Nam quamuis omnis ætatis commune sit, vt gloriæ stimulis ad res magnas gerendas incitetur: id tamen nostræ huius, quam laudandã suscepimus, proprium esse conspicitur, quam laudis præmia tantopere oblectant, vt nulla sint alia, quibus celeriùs moueatur. Nec verò pueris leuiter incommodauit quorundã stulta, morosaq; seueritas nil boni sibi promittentium de iuuenili ætate: quò factũ est, vt frigeret adolescentum animus, nec se ad maiora posset erigere. Noster autem hic sermo non de pueris modò, sed etiam iuuenibus instituitur, qui omnes & contemptui sæpe sunt, & vitiis partim sua, partim institutorum negligentia inquinantur. Multa quidem

dem à se ipsis adolescentes habent, propter quæ debeant commendari, tametsi nullus ipsis moderator esset adiunctus. Incommodè enim nobiscum actũ esset, si nihil in ætate prima, nisi præsente morum rectore aliquo, facere possemus. Est magna in ipsa indole vis ad recte viuendum, quam tamen multò maiorem, ac splendidiorem reddit ipsa institutio. Qui ergo superiore oratione cum ipsis conformatoribus & magistris egimus, nunc ad pueros verba faciemus, quos suæ dignitatis (sic enim loqui audemus) admonendos putauimus, ne se ad leuissima, vt facere consueuerunt, posthac abiiciant, sed ætatis viribus freti maiora quàm ipsa ætas ferat, moliantur. Multa esse puerorum ludicra, complura in adolescentibus vitia, prope innumerabilia iuuenum flagitia confiteri necesse est: minimè tamen permitti debet, vt se ætatis excusatione tegant, idque sibi licere, quia iuuenta ferueat, opinentur. Viros præterea, non patiar, in suis impuberi-

puberibus ludendi vſum quaſi tempeſtiuum arbitrari: contendimus enim, ætatẽ eſſe pueris virtuti, & honeſtati congruentem. Omiſſis itaque, vel abiectis potiùs vitæ licentiis, quas ſibi illa ætas vitioſo more vendicat, quid ea non ſit, ſed poßit, re & rationib⁹ exquiramus. Ac primùm quis erit tam excors, qui humanæ naturæ fabricam nõ admiretur, nilque deſiderari poſſe confirmet? Vitæ ingreßio & quaſi veſtibulum ſic ineptè fieri debuit, vt in ipſis foribus, ac limine offenderemus? Summa prouidere ſolet diligentia, qui ædes non modo ſplendidas, ſed etiam mediocres, & temperatioris artificij conſtruit, ne quid foris, & in ipſa fronte deforme ſit, quod interiora domus velut labe cõtaminet. Quæ nos ratio mouere debet, vt ab eo, qui nil perperam facere poteſt, pueritiam ſumma cum prouidentia inuentam eſſe & poſitam cogitemus. Nam quemadmodum in arboribus flos eſt, qui præfertur initio, quo nil aſpectu iucundius

cundius & delectatione suauius esse
potest: ita propemodum ineuntis ætatis quædã est pulchritudo, ac primus
decor futuræ postea in homine dignitatis argumentum. Otiosam credis faciei elegantiam & vocis suauitatem?
candorem illum oris eximium reprehendendum putas? Num dissplicet frõtis ingenuus ille pudor, & genæ rubicundæ? flaua cæsaries, mites oculi, mollis caro, indiciane sunt latentis alicuius in ætate facinoris? Maiora illa mẽtis syncerit as, animi candor, facilis ad
omnia consensus, minimè captiosus sermo, omnis malitiæ voluntas expers, pectus nulla exagitatum cõmotione. Illa
enim siue ad risum siue ad luctum, siue
ad iracundiam, siue ad placabilitatẽ
propensio, siue vlla animi perturbatione fit, quæ infantibus esse nequit nõdũ
mari in procellas & fluctus exurgente.
Iam illa, quæ nomen ipsis dedit, puritas tam est cognita, vt minimè videatur esse explicanda. Est quidem ipsorum nugis aliquid dandum. Sup-

peditat

peditat enim nobis ſcurrilis puerit ia vbi mens ex negotiorum ſtrepitu refi- ciatur, & aures conuitio defeſſæ con- quieſcant. An putatis, tantam nos ferre poſſe contentionẽ, niſi animos puerorũ iocis recreemus? Quid? quòd eorum qui matrimonio coniuncti ſunt, quoti- diani luctus, damna, paupertas, diſſi- dia, iurgia, domi & foris acceptæ ca- lamitates, priuata ſimultas, moleſtiſſi- marum rerum tædia, faceti filioli ad- miniculo fiunt leuiora. Coniugatorum viri ac fœminæ diſcordiæ ſolus eſt, qui modum ſtatuat pacificator filiolus, & tanquam arbiter litis dirimendæ: illo enim quaſi mutui amoris pignore vir, & vxor, ne capitali exardeſcant odio, detinentur. Nec verò ioci pueri- les ſolis parentibus oblectamento ſunt: nam vicinos propinquos, & quos nul la etiam neceſſitudo denunciat, pueri mediocriter feſtiui ſales recreant. Sa- tis amplam oneroſæ educationis mer- cedem rependit infans, cum ſit menſæ parasitus. Nunquam profectò Socra-

tes

tes mortalium illa in ætate seueriſsimus, inſerta cruribus arundine, cum filiolis luderet, ſi puerorum ineptias improbaret. Illud enim maximè ſeriũ putari debet, quod eſt cuiuſque ætatis proprium, modo abſit licentia, & quòd eſt nimium diligentiſſimè vitetur. Fecit idem quod Socrates, magnus ille Lacedæmoniorum princeps Ageſilaus vt regis fortiſſimi, philoſophique grauiſſimi exemplo perſuaſi ſuas pueris, nuces non inuiti relinquamus. Autoribus (quod in omni re & ſolet & debet valere plurimũ) cũ grauiſſimis vti poſſim, vno Seruatoris Chriſti teſtimonio rẽ eſſe concluſam arbitrabor. Nõ ſemel de pueris magnifica prædicauit Deus, quos imitandos cum omnibus, tum maxime diſcipulis illis propoſuit, quibus ſuam vicem delegaturus eſſet, & mundi ſalutem commiſſurus. Infantium puerorum ſimiles eſſe oportere ſelectiſſimos illos Apoſtolos, veritatis magiſter affirmauit, vt expeditus facilisque in cœlum patere ipſis aditus

Cæſar Auguſtus nucibus lndebat cum pueris minutis, quos facie & garrulitate amabiles ſndiq, cõquirebat præcipue Mauros & Syros Sueton. in Auguſto.

posset: & ætatem incusare audebit quisquam diuini oris præconio commendatam? Vitam illam, qua cœlites perfruuntur, omnibus deliciis, & cõmodis affluentem non aliter esse adipiscendam, qui fallere haud potest, asseruit, quàm simplicis pueri arreptæ similitudine, & ignominiosũ putabis, quicquam operæ officiuue in eam ætatem contulisse? Tenera Christus capita libentissimè amplecti est solitus, duodecim illis, quibus vicaria ipsius Dei potestas futura erat, reprehensis, quòd pusiones, ne se illi adiungerent, prohiberent: te non tuæ morositatis pigebit, qui pueris offenderis nulla sæpè causa, teque illis præbes implacabilem? Hæc ætas triumphanti Christo, perq; mediam Hierosolymam gradienti faustis acclamationibus applausit, sed Christi aduersariis indignè ferentibus, voceq; importunissimas iactãtibus liberatoris nostri voce responsum est, Dauidicũ illud esse vaticiniũ, quo monemur infantium linguis diui-

n

nas laudes perfectè prædicari. Vt quod de Saule in sacris literis legimus, faciamus missum, quem Deus regno præfecit, quod pueruli mentem insolentia omnino vacuam in illo reperisset. Suntne, quos regas facilius? terreas citius? Hæc est ætas, quam non inflammat libido, non extollit ambitio, non perturbat iracundia, non eneruat voluptas, non incitat cupiditas, timor non debilitat, peccata non fœdant, conscientia non exagitat, rumor aduersus non obscurat. Gratulor tibi pueritia, quæ, vt sanctus dicit Augustinus, facilè intras per angustam portam: vt Diuo Chrysostomo videtur, perfectam ætatem imperfecta vincis, vt sacer affirmat Hieronymus, iniuriarum facilè obliuiscaris. pulchræ mulieris aspectu turpi amore non exardescis, nec cum aliud animo sentias, aliud lingua mẽtiris. Tu mala toleras, inimicis parcis, tu a cõmũnicas, oẽs recipis, exigua poscis,

virorum facta ad vivum exprimis, contra senilem stultitiam non semel in testimoniũ vocaris. Satis multa hucusque diximus de illis virtutibus pueritiæ, quas etiam vulgo cognitas habet: nunc ad alia veniamus huius ætatis encomia. Non enim pueritiæ laudes illæ sunt tantum, quæ vulgo existimantur, oris venustas, generosa multorum indoles, candor animi, vitæ innocentia morum facilitas: nam vires, religionis, consilium, ingenij magnitudinem maxima, & difficillima cognoscentem huic ætati inesse contenderim: quorũ singula qualia sint, quæso, Christiane lector, consideremus, nec fidem mihi postulo non probanti. Et quidem quod ad vires attinet, facillimum dissertu est, quotidie namque nos ipsi cernimus quot & quãta pueri aut inuiti tolereẽt aut etiam sponte sufferant. Etenim ci mecum tacitus animaduerto puerorũ ludos, quorum multi acerbi sunt, & ir racundi, cùm quotidianas plagas con sidero, cùm vulnera, cùm ruinas, cùm pr

prælia, cùm calcis, pediſque iniurias, cùm verbera immaniſſima meditor, teneræ ætatis nomen illud tollendum exiſtimo, cũ nullũ ſit tempus hoĩbus ſiue â natura ſiue fortuna datũ, in quo plura & grauiora tormenta pferantur Hoc *Quintilianus* mirari ſolebat, *qui* pueritiam minùs reliquis ætatibus fatigari dixit: hoc idem pene obſtupeſcens diuino natus ingenio videbat *Auguſtinus*, qui admiratione dignas vigiliarum, & inediæ moleſtias in pueris iudicabat. *Exiguumne vobis* cenſeri debet, vt cum pueri frequentiſſimè vapulent, ipſorumque ærumnas viri non leuent miſerando, ſed augeant cachinnãdo, aduerſam fortunam pueri æquo animo tolerent, & nunquam de ſuſpendio cogitent? *Leui quodam* accepto infortunio, viri etiam fortes debilitantur, & ſuccumbunt: pueri verò in Phalaridis tauro cõſtituti (nam ſæpe his peiora ad excruciandam tenerã ætatem magiſtri, ſi modò magiſtri, & non carnifices appellandi ſunt, excogi-

tare ſolent)eum diligunt, à quo tam ſæuè torquentur. Eſt qui audeat virtutis opera, licèt illa difficilia ſint, ab hac ætate ſeiungere, cùm vigorem in illa videamus cum corporis firmitate coniunctum? Spartani pueri ad necem vſque in ara Dianæ verberibus cædebantur, quorum non modò non exclamauit quiſquam, ſed ne ingemuit quidem: & Chriſtianam pueritiam otioſam, & petulantem eſſe ſinemus? Sanctus ille ex Græcia Metaphraſtes in Chonenſi regione puerum nomine Archippum fuiſſe cõmemorat, de quo tanta, & tam præclara dicit, vt cum monachorum optimis poſſe conferri videatur. Annos natus decem ſancti Michaëlis baſilicæ ædituus eſt factus, quo in munere vſque ad vitæ finem conſtantiſſimè permanſit & perſtitit. Ea in ætate panis vſum ignorauiſſe fertur, herbiſque agreſtibus victitaſſe, quas ſine ſale coctas poſt dies octo comedebat: pro culcita lapides pro pului-

puluino sentes puerulo fuerunt: taceo verbera ab ethnicis hominibus puero illata, quòd eius inuiderent probitati. Si Plinio credimus (ego autem vix adducor vt credam) puer annorum nouem à meridie ad vesperum septuaginta quinquemillia passuum incredibili cursus celeritate cõfecit. Non est huic ætati vitioso more parcendum, quam Atheniensis ille Conon militiæ idoneam iudicauit. Inuictæ puerorum fortitudini coniuncta religio est, quæ in infantia, nescio quomodo lucet plurimùm. Sacras enim res, templa, imagines, diuinos antistites, aras, precatorios calculos suspicere pueri, ac venerari consuescunt. Peccati nomen inuisum habent: nulli sunt alij (id quod pace adultorum dixerim) qui sacerdoti ad altare vel sciant, vel velint administrare. Nostræ legis præcepta, nostræ fidei neruos illos, quos & articulos dicimus, nostræ matris Ecclesiæ sanctiones illas quinque in promptu habent,

Heliodorum anno ætatis suæ tertio, quod inauditũ mirabileq; est, so in monasterium inclusit, in eo ad vitæ finem perseuerauit, gallos, porcos, & alia huius generis nunq; vidit: miræ hõis sanctitas fuit, & candor eximius, Theodoretus in Philotheo.

habent. Huic ætati quasi annexam esse religionem, testis est Abelus ex primis mundi fratribus duobus natu minor, cui pueri iusti nomẽ dedit religio, sicque eum in sacro Missæ canone nuncupamus: testis est Babylon superbissima, cuius statuæ qui insultarent, tres pueri repertisunt, quibus ob insignem pietatem fornacis flammæ pepercerunt: testis est Iudæa, quæ infantiũ sanguine redũdauit: testis est Affrica, q̃ duodecim infãtes, q̃ veræ fidei assertores essent, ab Arrianis vna die iugulatos vidit: testis est Hispania Iusti & Pastoris monumento apud Complutum decorata, qui relictis alphabeti tabellis ad martyrium properarunt: ossa verò eorundem ex Oscensi vrbe Complutũ in patriam glorioſissimo triumpho, qualem multis seculis nec legimus, nec meminimus fuisse, Romani Pontificis Pij V benignitate, & Philippi secundi nostri Regis pietate adiutrice nostris temporibus Complutenses ipsi reduxerunt: testis est latissima illa regio Indica, vbi

Christi-

Christiana gens nuper ex ignorantiæ tenebris ad lucem traducta fortes, & constantes in semel accepta religione se habere pueros gloriatur: testis est Germania, cuius restaurandæ non modò spem, verùm etiam rationem in pueris esse, cognoscimus: testis est Constantini Basilica sanctissimæ Virginis, & Christi parentis veneratione dicata, quam pius ille princeps nostræ fidei Zorobabel (vtar enim libenter Theodoreti verbis) ingentibus columnis & ornari, & firmari iusserat: verùm diffidenti pene architecto de postium locatione, quòd præ vastitate, ac pondere nulla eos arte figere sedibus posset, per visum Virgo se castissima monstrauit, monẽs, vt tres pueros ex illorum numero, qui ad scholas eunt, vocet in auxiliũ: quorum deinde adiutus ope insanæ magnitudinis pilas suis locis, populo & cernente & admirante collocauit. Quàm me hæc delectat historia à S. Gregorio Episcopo Turonense accepta, quæ pueros literarum studiosos, quibus ego

plurimũ afficor noſtræ Virgini, omniumque ſanctiſſimæ parenti gratos eſſe teſtatur. Quamobrem, qui de Chriſtiana religione bene mereri ſtudue-rint, in hãc curam potiſſimùm incumbant, pueroſque libenter perdoceant, Protogenis viri optimi & ſapientiſſimi exemplo, qui vt eſt apud Caſſiodorum, ludi magiſtrum ſe fecit, volens humanæ pueritiæ vtilitate atque emolumento allectos pueros in Chriſtianis legibus erudire. Nec quidem eum fefellit opinio, nam vrbem Antinoum mali dæmonis cultoribus plenam repleuit ſanctitate: quem etiam Deus præmij loco, miraculis ea in vrbe edendis illuſtrauit. Ad pueros redeo, qui non ſolùm religioſi ſunt, ſed etiam illos, à quibus videntur, religioſos faciunt. Quoties adoleſcentuli tyroneſq; veteranos & antiquos ſacræ militiæ viros omni virtutum genere ſuperarunt? Quàm multos nouimus ex iis, qui nondum ex ephebis exceſſerant, quos nunquam amœnitas ad delectationem, leuitas ad riſum

Quid Luciani martyris ſanctiſſimi, & linguarũ ſcientiſſimi ſcholæ illa profuerit, quam Antiochiæ inſtituit, quid & vtilitatis Eccleſiæ hic idem attulerit, libris partim deſcribendis, partim corrigendis, & ab adulteri a vindicândis, diſce ex Simeone Metaphraſte in vita S. Luciani martyris.

risum, fauor ad insolentiã, doloris magnitudo, ad querelva, copia ad luxũ, morbus ad desidiã, acerbitas ad iracũdiã, labor ad quietẽ inuitauit? Quæ sibi incusserint verbera, quos metus ꝑfligatis hominib⁹ inuexerint, quem honoris ac gloriæ contemptũ præ se tulerint, quas pudicitiæ palmas impetrauerint, quãta vitæ asperitate rebellem & quasi calcitrantẽ carnẽ domuerit, quibus mentis gaudiis in S. cõtemplationis otio exultauerint, nõ attinet dicere, cũ sæpe contingat labentẽ pietatẽ puerorũ humeris sustineri. De cõsilio quod in pueris esse diximus, mirabitur fortasse quispiã, id ita à nobis fuisse cõfirmatũ: verũtamẽ vnius Salomonis exemplo ꝑtẽ hanc, quæ senũ ꝑpria est, corroborandã duximus. Is enim natus annos duodecim (vt ille summis ornamentis ingenij, virtutis, sanctitatis & eloquentiæ præditus Hieronymus autor est) administrandi regni curam suscepit. At enim, ne quis mihi obiiciat, successorum penuria id ita esse

factum, multi erant Salomoni fratres, quibus etiam dignitas corporis, & facies regno aptissima suffragari videbatur. Sed cùm illos Salomon prudentia vinceret, principatu dignus est repertus: moriens itaque Dauid res grauissimas, perditisque hominibus maximè funestas Salomoni filio commendauit. Sed quoniam hæc laus præpta senib' videri poterit, quorum id est maximè proprium, vt iuuenes regãt prudentia, ne virtutum pueritiæ nimius, stultusq; amplificator esse videar, ad ingeniorũ acumen, quod mihi extremum proposueram, nostra vehatur oratio. Vtinã, quæ de puerorum ingeniis dicturi sumus, interdum fallerent, quæ summo cum reipub. malo vera esse reperimus: Nostris enim his temporibus, si vnquã aliàs, tanta in ephœbis acrimonia cernitur, vt nulla sit etiam occultissima peccandi ratio, nullum turpitudinis genus, nullus argutiarum modus, quẽ homunculi aut nesciant, aut ignorent. Vnde, rogo, emendi, vendendique dexteritas?

teritas? vnde dati, acceptiq; memoria? vnde nominum imponendorum festinitas? vnde legunt, ludunt, negociantur, discunt, cogitant, meminerũt, scribũt, docent, nisi quòd prima ætas intelligendi vim prius ferè quam nascitur, adipiscitur? Veloces animorum motus, & incredibilem ingenij celeritatem, quæ pusionibus esse solet, cum Socrates admiraretur, existimauit, eos illa omnia iam ante cognita reminisci. Nõ est quidem hac in re Socrati, eiusue discipulo Platoni assentiendum, sed nos, quid ansam opinioni Socraticæ præbuerit, explicamus. Nam illa in pusillis rerum difficillimarum velox intelligentia non tum primum literas discẽtis, sed quæ oblita mens esset, recordãtis philosophorum principi esse videbatur. Quocirca Plato sex annorũ pueros ad scientias, & literas perdiscendas, censuit aptissimos. Gordianus ille, qui in senectute factus est Imperator, tantum ingenio valuit, vt puer ad modum luculentos triginta libros versibus

ſibus cõpoſuerit, in quibus res geſtas, vitamque Marci Aurelij, & Antonini Pij diſe tiſſi nè conſcripſit. Quæ quia Capitolinus narrat hiſtoriæ Romanæ inueſtigator diligens, vera eſſe credimus. Quamobrem incuſandi ſummopere illi ſunt, qui puerorum ingenia inculta eſſe patiuntur, aciem mentis hebeſcere permittunt, illoſq; bonis artibus non erudiunt. Quòd ſi ab eorũ inſtitutione vacetur, omnis illa ingenij fertilitas vt in pingui ſolo euenit, in veprem ac ſpinas erũpat neceſſe eſt. Qua in re antiquorum requiro diligentiam, qui ſuos liberos ſtrictæ ſeueritate literis addicebant: Neque enim illos latebat, quantæ eſſet pueritiæ vis, quam vti apertè monſtratum eſt corporis firmitas adiuuat, magnanimitas erigit, religio ſtabilem facit, conſilium ornat, ingenij præſtantia comitatur. Sed enim viri clariſſimi, ſanctiſſimiq; hanc ætatem non modò incuſant, verùm etiam criminantur. Inuidiam illi, loquacitatem, inconſtantiam pueris obiiciũt. Horum

rum ego iudicium lõgè antepono meo: sed nec cum ipsis cõtentio mihi est, quos scio non de ætate, sed de corruptis moribus laborare. Fateor equidẽ nonnulla esse vitia, quæ rarò à pueris malè institutis separentur. Suis vnaquæque ætas vitiis, velut armis hostilibus oppugnatur. Iuuentam libido inflãmat, virilem ætatem ambitio occupat, senectutem auaritia contaminat, pueris insita est leuitas, quam non est difficultatis sumæ vincere, cũ multa sint aduersus hunc morbum constituta remedia, metus videlicet, pudor, magister, obiurgatio, minæ, flagella, quæ sunt non longè petitæ medicinæ. Nullam sanctus Ambrosius imbecillẽ esse ætatem dicit ad beatitudinem cõsequendam, cuius illa sunt verba: Malè sanus adolescens (de filio autem loquebatur prodigo) ætatis detrimenta nulla sensisset, si patrem nõ deseruisset. Quò fit, vt illi errent turpiter, qui propter ætatem pueros aut contemnendos putant, aut etiam desperandos. Qui

si

si animaduerterẽt, omnia principiis inesse (vt ille apud Ouidium Ianus affirmat) nunquam de prima ætate tam temere locuti fuissent. Et enim, si ex tantulo fici grano, si ex acino pertenui, si ex minutissimis seminibus tam magnos truncos, tamque ingentes ramos natura procreat: quis tam iniquus sit iudex, vt despiciendis minimis vim se naturæ ignorare demonstret? quid tam felix, tam eximium, tam procerum, tam latè diffusum, quod non initio paruum, humileque fuerit? Non est virtus annorum numero æstimanda: nam quemadmodum senex libidinosus, & auarus propter canos, & rugas autoritatem non conciliat, ita puer, si cætera bona sint, ætatis nomine tantum abest, vt vituperari debeat, vt etiam maior illi sit inde laus, & honoris amplitudo tribuenda. Quare videant, qui hoc ingenio sunt, ne sit periniquum, & minime ferendum, vt ætas, quæ virorum adminiculo nititur, ab iisdem deseratur, quorum patrocinio

nio iuuari par esset. Vitia, si qua fuerint, odisse, & punire liceat: verum illa, quæ in multis est, aduersus pueros præiudicata opinio probari mihi nunquam potuit. Horum ego fastidium, & contumaciam tam perniciosam esse existimo, vt putem cum Pharaonis sæuitia contendere, qui Hebraicæ stirpis mares omnes cùm primum nati essent, abolebat. Nam quid aliud (prôh diuinam fidem) tetrici quidam, & morosi faciunt, dùm ab infantibus pueris animos habent alienos, quàm præcidere omnem virtutis spem, quæ in vna pueritiæ facili, benignaque educatione posita est? Quantò melius, & Christianæ pietati coniunctius illorum est munus, qui cùm minimè ignorent, quæ sit in ætate prima vis, quanta docilitas, quàm magna præsentium bonorum vbertas, futurorum spes multò amplior, omni studio conantur ætati indigentissimæ subuenire. Hoc illorũ est negotium, hoc otium, hic labor, hæc quies,

quies, hoc præsidium, hæ sunt statiuæ vigiliæ, nec somnũ huius curæ expertem esse patiuntur. At est importunus labor. Credo id ita videri nonnullis, quòd sint tarditatis, & pigritiæ amatores. At est opera inanis, quid enim solidum à pueris præstari potest? Ob soleuit iam ista ratio re magis, quàm verbis refutata. Omitto enim prisci temporis innumerabiles pueros, qui se pro Christo morti deuouerunt: non dico virtutum exempla huius ætatis, quorum plenissunt libri: prætereo nationes integras, florentissimas vrbes, illustrissimas familias puerorũ rebus gestis nobilitatas: cum nullus tam remotus angulus sit, quò non ætatis huius minimæ fama peruaserit. Ego quidem persuadeo mihi historiam præclarissimam ab illo posse conscribi, qui multas priuatorum domus perlustrans (maxime post hunc religiosæ educationis vsum & fructum) facta puerorum indagare vellet. Tem-

peran-

perantiæ non vulgaris, prudentiæ plusquam senilis, fortitudinis inauditæ, iustitiæ memorabilis, patientiæ singularis, constantiæ mirificæ, castitatis angelicæ, charitatis insolitæ, moderationis eximiæ, continentiæ perfectissimæ, religionis summæ pietatis egregiæ, omniumque virtutum exempla etiam non vocata occurrerent. Scio huiusmodi historico fœdissimarum rerum copiam minime defuturam: sed quæ flagitiorum capax est ætas, eadem suis freta viribus, quæ valet in vtramque partem, honestissima erit, dummodò ad virtutem traducatur. Quæso igitur à vobis pueri, itemque iuuenes, vt vestræ dignitatis, & naturæ recordemini, intelligite, nullam esse ætatis excusationem, quæ vti iam satis exposuimus, aptissima est ad honestatis gloriam, ad artes, exercitationesque virtutum: reducite in memoriam, qualis multorum pueritia fuerit, de quibus magna scriptores prædicarũt:

moueat

moueat vos illorum æmulatio, quos ipsi in ætate tenera glorioſos aſpexiſtis: vobiſcum reputate, quid poſſitis, quantum valeat pectuſculi ardoriſtius, quid parui deſignent ocelli, quanta veſtri igniculi ſiue prauæ cupiditatis, ſiue diuinæ charitatis, honeſtiq; amoris incendia poßint excitare. Macti virtute adoleſcentes, progredimini quò veſtrum vos fatum vocat, Chriſti fauor inuitat, parentum adhortatio impellit, religioſæ educationis commoditas allicit, gloriæ ſtimulus incitat, propria veſtra mens ducit, & noſtra hæc inepta foraſſe, veruntamen amoris, & beneuolentiæ plena inclinat oratio,

DE

DE RELIGIONE.

LIBER TERTIVS.

PVerorum institutionis in Deum pietas initium esse debet, quò cætera omnia sancto inchoata principio felicem exitum sortiantur. Quæ enim Deus in mundo esse voluit, omnia siue animata, siue inanima illa sint, hominis vsibus destinauit. Hoc verò diuinum animal sui opificis, effectorisque Dei tum cognoscendi, tum maximè colendi gratia generauit. Quapropter nō alia inprimis nostros alumnos doceri oportet, quàm quæ ad religionem, & vitæ sanctitatem pertinent. Discat ergo noster adolescens ante omnia necesse est, rem diuinā audiendi modum, precandi normam, implorandi numinis rationem, & cumulandarum virtutum industriam salutarem. Veterem

con-

non humano adoleretur, Caini fratris ſacrificio intacto, id eſt ſpreto, & repudiato, qꝙ parca manus obtulerat. Indignè tulit Cainus prælatam fuiſſe germani hoſtiam ſuæ, fratremque inuidia exagitatus interemit. Sed parricidium Abelo profuit, primus enim eſſe meruit ex iuſtis, viamque ad glorioſam mortem pro virtute oppetendam ducis animoſi inſtar præmuniuit.

De Enocho.

CVm ſe Dei obſequio Enoch' ille antiquiſſimus dedicaret, nec illorum facta imitaretur, qui longa vita confiſi, & terræ, quæ noua erat, vbertate allecti virtutis viam deſerebant, ad meliorem vitæ conditionem trãſlatus eſt. Fertur enim in paradiſo viuere: vbi omnibus circumfluit vitæ oblectamentis, quem etiam mors feliciſſima pſtolatur. Nã cũ hoſte Chriſtiani generis capitaliſſimo, immi-

Geneſ. c. 5. Eccleſ. 44.

nente

nente mundi exitio decertabit. Ex qua dimicatione ille victor euadet, quivictus, occisusq; videbitur. Nimirũ Enocho felix religio fuit, quem vel ante obitum beatum & miseriarum expertem intuemur.

Apocal. 11.
S. Isidor. l. de patribus veteris test.

De Noe.

Genes. 6.

SEcundus ille parens humani generis, quòd sanctè, & religiosè vixerit arcæ præsidio, quam ipse fabricauerat, cataclysmi generalisque inundationis impetum sustinuit, & fregit. Taceo Abrahamũ & patriarchas omnes, quos pietas summè fecit locupletes. Nil enim nouũ dicimus, cũ benignum, & liberalem erga homines probos Deum esse prædicamus, quando etiam de se malè meritos ampliss ima ope iuuare consueuit. Magni tamen interest, vt dextra nobis benigna sit Dei: nam siniſtræ beneficia sunt, quæ pessimis hominibus tribuuntur, illaq; irati Dei pignora iudicantur.

De

De Iobo.

PLena est exemplorũ sacra pagina, sed oratio modum adhibebit, illaq; tantùm persequemur exemplа, quæ sine graui ipsorum iniuria taceri non possent. Mortalium autem patientissimi Iobi sæpe repetita religio nunquam fastidio esse poterit, quem inter epulas, & delitiarum affluentiã nulla vnq̃ pietatis cepit obliuio: lautè enim prãdentibus liberis, victimas Deo Opt. Max. salutares diebus singulis offerebat. Illa denique, vt rem in summa complectar, hominivel locupletissimo religio fuit, vt cœlitibus, ipsiq; Deo in supremo illo, & maxime felici conflu mirabilis, dæmoni verò cum acerba, tum inuidiosa fuerit. *Iob. c. 1.*

De Ruth.

MOabitis illa Ruth ex ignobili, & paupere clarissima, ditissimaq; facta est: quæ spreto suæ *Ruth. c. 1. cũ sequent.*

gentis in colendis idolis ritu, socr' Noëmi religionem veram complexa fuit. Fidelem nurum minimè fefellit opinio, cui non multò post dives maritus prçter spem obtigit, vnáque ex illis fœminis esse meruit, quarum de stirpe profectus est Christus. O præclarum illum diem! quo præsente Noëmi, ac de reuersione in patriam cogitante, sapienter, immo diuinitus acclamasti, populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus.

Matth. 1.

De propheta Helia.

3 Reg. c. 18. & 19. & 4. Reg. c. 2.

SAnctissimi vatis Eliç pia alacritas, studiumque in Dei cultu propagando eloquentioris hominis linguam flagitabat. Qui vitam sibi acerbam duxit, quòd vera vni' Dei religio miserabili ruina laberetur. Sãctissimum hominem vehemẽter angebãt euersæ aræ, deleta altaria, vasa in profanos vsus adhibita, idolorũq; nefaria simulacra

Digitized by Google

sacra. Quo animo, qua fiducia impios ariolos contrucidauit? quantum exultauit parta de inimicis victoria? quid non fecit, vt pietatem vel priscam conseruaret, vel senescentem renouaret, vel iacentem erigeret, vel ruentem humeris sustineret? Raptus est ignito curru in paradisum, qui ita vixit, vt semper Deum præsentem habuisse videatur.

De Machabæo Iuda.

RErum gestarum gloria clarissimus ille Machabæus Iudas inter rara pietatis exẽpla haud immeritò potest numerari. Belli negotia hic sapienter egit, religionis opus solicita cura administrauit, patriam sæua tyrannide eripuit, pro mortuis Deo supplicauit, quibus & precibus, & pecunia subuenit: cùm dimicaret, exercitum habuit abstinente m, cilicinæq; vestis amatorem. Iam verò pietatis, & religionis hostibus tanto

Mach. 1. c. 3 4. 5. 6. & l. 2. c. 8. 9. 10. 11. 12.

De hoc Iuda in utroque

terrori fuit, vt eum finitimi omnes & timerent, & magnificarét. Adeo magnum est, vt princeps sanctitate polleat.

De Anna Vaticinatrice.

Luca. 2.

MEmoriæ proditum est ab eo, qui nil falsum dicere potuit, fuisse olim viduam mulierem, quę noctes, atque dies in templo ieiuna permaneret, Deumque assiduis precibus exoraret, quã puer IESVS suo benignissimo conspectu dignatus est, cùm se multis occultasset: se enim mutuò iuuant, nodoque arctissimo complectuntur ieiunium, & oratio: vt, qui illis prędituus fuerit cœlum sperare meritò possit.

De S. Hilarione.

Hier. in vita Hilarionis.

MVltorum monachorũ dux, & rector factus Hilarion vicinas religiosorum domos sua p̃sentia consolari solebat. Cumq; aliquando

Digitized by Google

liquando die Dominica multis ſtipatus comitibus, qui tet mille erant, ad optimum quendam ſolitarium, qui Sabas dicebatur, diuertiſſet, vnicamque vineam laſſis Hilarionis ſociis, cibiq; indigentibus Sabas ad explendam famem liberaliter conceſſiſſet, pius vetuit Hilarion ſeuera quadam imprecatione adhibita, ne monachi quicquã guſtarent, niſi prius omnipotenti Deo precum, pſalmorum & rei diuinæ penſum abſoluiſſent. Dei nãque regnum in primis eſſe quęrendum pater ille optimus iudicabat.

Iuriſiurandi ſancta ſit, & inuiolata religio. Cap. 11.

De militibus Saulis Regis.

IVriſiurandi religio, quã noſtris temporibus paſsim cernimus violari, ſancta olim, intactaq; fuit. Cum enim Rex Saul milites ſacramento aſtrinxiſſet, ne ante ſolis occaſum cibo veſcerentur, nemo *1. Reg. c. 14.*

fuit in tanto numero repertus, qui grauem inediam leuare auderet, cùm præsertim ingens mellis copia oblata esset. Ionathas verò, qui ignarus iurisiurandi nonnihil ex fauo comederat, idque labris primoribus, iam erat supplicio afficiendus vltimo, nisi multitudinis p̃sidio concitatam in se patris iram effugisset. Multum, prôh dolor, à maiorum curriculo defleximus, qui nil venalius sacris affirmationibus habemus, & vilius.

* Cùm duo fratres quælibet pro Christo se esse passuros tormenta iurassẽt, tortores ipsos rogauerũt, vt vna pœna esset, idemque supplicium vtriusque: cùm verò diem totum pependissẽt, alter se deponi rogauit, bidui induciis postulatis: cui frater ex ipso suspendio clamãs noli inquit fidem datam, & iusiurandum violare: quibus verbis fratris animum confirmauit, factũq; est, vt in simili cruciaru similem con-

constantiam & verè fraternam adhiberent, Victor Vticensis libr. 2. de persequutione Vandali.

De quadam religiosa muliere.

MAtrona vixit D. Chrysostomi ætate, quæ seruum habuit sceleratum, bonorum dissipatorem, intolerandiq; moribus, quē ob eam causam vendere statuerat. Erat autem mancipio vxor, quam ne à marito seiungeret, venditionis lege à se etiam abalienare decreuerat. Sed enim fidelis hæc ancilla, cognito heræ consilio, suam incusabat fortunam, quòd nollet nouam experiri seruitutem. Agit itaque cum religiosa quadam fœmina, suæque dominæ familiarissima, vt venditionem interpellet, quam, vt magis obliget, diligentioremq; ad opitulandum reddat, huiusmodi obtestatione deuinxit, quam fœminæ charā esse, cognouerat: age inquit, & per me heram obsecra, ita Christum secura videas in *S. Chrys. homil. 11. super epistol. Paul. ad Thess. 1. c. 5.*

in metuendo illo finis ſupremi die, quo videlicet diuina, humanaque omnia contremiſcent, ſupera, & infera mouebuntur. Diſceſſit muliercula, poſteaquam hęc effata eſt, religioſæque mulieri è memoria excidit alia videlicet agenti, quid miſera ancilla, & quomodo popoſciſſet. In ipſo tamẽ meridici puncto metuẽdæ obteſtationis recordata eſt, qua ſe ſerua illa conſtrinxerat, indignationemq; metuens diuini numinis ad ædes properat viduæ, vt ſeruæ lamentantis venditionem impediret. Mercede nõ caruit tã religioſa formido: quippe eadem nocte, quæ diem illum ſecuta fuerat, Chriſtum vidit, patenteſq; cœlos: vidit inquã, ea ratione, qua mulier adhuc viuens, & veſtita carne poterat intueri. De facto propter ſummã Chryſoſtomi autoritatem hiſtoriam narrantis dubitari non debet: de iure nulla eſſe controuerſia poteſt: nam religiosè

ligiosè viuentibus, pioque timore affectis, nihil non diuina bonitas largietur.

† S. Ioannes Gualbertus fundator ordinis Vallis Vmbrosæ iuuenis inimico pepercit se p Christū crucifixum obtestanti: cumq; esset grauis iniuria, & loci atque vindictæ magna opportunitas, tamen illo nomine audito, quod religiosè colebat, à cæde & vltione manus abstinuit: cui mox templū ingresso Christi in crucé sublati imago caput inclinauit.

Ex Blasij Melanesij histor. quā de hoc sanctissimo viro scripsit.

De Atilio Regulo.

HIstoriam Reguli, qui vitæ religionem antepositi, iisdem verbis, quibus à Cicerone narratur, commemorandā putauimus, ne nostris verbis exponentes Tulliana eloquentia lectores fraudauisse videamur. *Offic. 3.*

Marcus Atilius Regulus, inquit ille, *cùm Consul iterum in Affrica ex insi-*

Digitized by Google

consuetudinem, vsitatumque nostrum morem exempla narrandi seruauimus: religionis enim præcepta dare, quæ in catechismis copiosè exponuntur, non esse arbitror necessarium, cùm præsertim in continente oratione sint, ipseq; singulorum capitum index breuẽ præceptionem ferè complectatur.

De pietate in Deum seruanda, intimisque affectibus vniuersitatis illo parente diligendo.

Cap. I.

DIVINA.

De Abelo.

Genes. c. 4.

QVàm esse debeat hõi charũ, & antiquum Deum ipsum & precibus, & sacrificio venerari, tertius homo Abelus iam inde à mũdi ortu declarauit. Cum enim pastor esset ouium, gregeq; opimos voluntate longè pleniore domino mactauisset, Deo sic grata acceptaque hostia fuit, vt igne cœlesti, non

non humano adoleretur, Caini fratris ſacrificio intacto, id eſt ſpreto, & repudiato, q̃ parca manus obtulerat. Indignè tulit Cainus prælatam fuiſſe germani hoſtiam ſuæ, fratremque inuidia exagitatus interemit. Sed parricidium Abelo profuit, primus enim eſſe meruit ex iuſtis, viamque ad glorioſam mortem pro virtute oppetendam ducis animoſi inſtar præmuniuit.

De Enocho.

CVm ſe Dei obſequio Enoch' ille antiquiſſimus dedicaret, nec illorum facta imitaretur, qui longa vita confiſi, & terræ, quæ noua erat, vbertate allecti virtutis viam deſerebant, ad meliorem vitæ conditionem trãſlatus eſt. Fertur enim in paradiſo viuere: vbi omnibus circumfluit vitæ oblectamentis, quem etiam mors feliciſſima p̃ſtolatur. Nã cũ hoſte Chriſtiani generis capitaliſſimo, imminente *Geneſ. c. 5. Eccleſ. 44.*

nente mundi exitio decertabit. Ex qua dimicatione ille victor euadet, quivictus, occisusq; videbitur. Nimirũ Enocho felix religio fuit, quem vel ante obitum beatum & miseriarum expertem intuemur.

Apocal. 11.
S. Isidor. l. de patribus Veteris test.

De Noe.

Genes. 6.

SEcundus ille parens humani generis, quòd sanctè, & religiosè vixerit arcæ præsidio, quam ipse fabricauerat, cataclysmi generalisque inundationis impetum sustinuit, & fregit. Taceo Abrahamũ & patriarchas omnes, quos pietas summè fecit locupletes. Nil enim nouũ dicimus, cũ benignum, & liberalem erga homines probos Deum esse prædicamus, quando etiam de se malè meritos amplissima ope iuuare consueuit. Magni tamen interest, vt dextra nobis benigna sit Dei: nam sinistræ beneficia sunt, quæ pessimis hominibus tribuuntur, illaq; irati Dei pignora iudicantur.

De

De Iobo.

PLena est exemplorũ sacra pagina, sed oratio modum adhibebit, illaq; tantùm persequemur exempla, quæ sine graui ipsorum iniuria taceri non possent. Mortalium autem patientissimi Iobi sæpe repetita religio nunquam fastidio esse poterit, quem inter epulas, & delitiarum affluentiã nulla vnq; pietatis cepit obliuio: lautè enim prãdentibus liberis, victimas Deo Opt. Max. salutares diebus singulis offerebat. Illa denique, vt rem in summa complectar, homini vel locupletissimo religio fuit, vt cœlitibus, ipsiq; Deo in supremo illo, & maxime felici conflictu mirabilis, dæmoni verò cum acerba, tum inuidiosa fuerit. *Iob. c. 1.*

De Ruth.

MOabitis illa Ruth ex ignobili, & paupere clarissima, ditissimaq; facta est: quæ spreto suæ *Ruth. c. 1. cũ sequent.*

Digitized by Google

gentis in colendis idolis ritu, socr' Noëmi religionem veram complexa fuit. Fidelem nurum minimè fefellit opinio, cui non multò post dives maritus prçter spem obtigit, vnáque ex illis fœminis esse meruit, quàrum de stirpe profectus est Christus. O præclarum illum diem! quo præsente Noëmi, ac de reuersione in patriam cogitante, sapienter, immo diuinitus acclamasti, populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus.

Matth. 1.

De propheta Helia.

3 Reg. c. 18. & 19. & 4. Reg. c. 2.

SAnctissimi vatis Eliç pia alacritas, studiumque in Dei cultu propagando eloquentioris hominis linguam flagitabat. Qui vitam sibi acerbam duxit, quòd vera vni' Dei religio miserabili ruina laberetur. Sãctissimum hominem vehemẽter angebãt euersæ aræ, deleta altaria, vasa in profanos vsus adhibita, idolorũq; nefaria simu-

lacra

sacra. Quo animo, qua fiducia impios ariolos contrucidauit? quantum exultauit parta de inimicis victoria? quid non fecit, vt pietatem vel priscam conseruaret, vel senescentem renouaret, vel iacentem erigeret, vel ruentem humeris sustineret? Raptus est ignito curru in paradisum, qui ita vixit, vt semper Deum præsentem habuisse videatur.

De Machabæo Iuda.

RErum gestarum gloria clarissimus ille Machabæus Iudas inter rara pietatis exẽpla haud immeritò potest numerari. Belli negotia hic sapienter egit, religionis opus solicita cura administrauit, patriam sæua tyrannide eripuit, pro mortuis Deo supplicauit, quibus & precibus, & pecunia subuenit: cùm dimicaret, exercitum habuit abstinente m, cilicinæq; vestis amatorem. Iam verò pietatis, & religionis hostibus tanto terrori

Mach. 1. c. 3 4. 5. 6. & 1 2. c. 8. 9. 10. 11. 12.

De hoc Iuda in utroque

terrori fuit, vt eum finitimi omnes & timerent, & magnifacerẽt. Adeo magnum est, vt princeps sanctitate polleat.

De Anna Vaticinatrice.

Luca. 2. MEmoriæ proditum est ab eo, qui nil falsum dicere potuit, fuisse olim viduam mulierem, quę noctes, atque dies in templo ieiuna permaneret, Deumque assiduis precibus exoraret, quã puer Iesvs suo benignissimo conspectu dignatus est, cùm se multis occultasset: se enim mutuò iuuant, nodoque arctissimo complectuntur ieiunium, & oratio: vt, qui illis prędi tus fuerit cœlum sperare meritò possit.

De S. Hilarione.

Hier. in Vita Hilarionis. MVltorum monachorũ dux, & rector factus Hilarion vicinas religiosorum domos sua p̃sentia consolari solebat. Cumq; aliquando

liquando die Dominica multis stipatus comitibus, qui et mille erant, ad optimum quendam solitarium, qui Sabas dicebatur, diuertisset, vnicamque vineam lassis Hilarionis sociis, cibiq; indigentibus Sabas ad explendam famem liberaliter concessisset, pius vetuit Hilarion seuera quadam imprecatione adhibita, ne monachi quicquã gustarent, nisi prius omnipotenti Deo precum, psalmorum & rei diuinæ pensum absoluissent. Dei nãque regnum in primis esse quærendum pater ille optimus iudicabat.

Iurisiurandi sancta sit, & inuiolata religio. Cap. II.

De militibus Saulis Regis.

IVrisiurandi religio, quã nostris temporibus palsim cernimus violari, sancta olim, intactaq; fuit. Cum enim Rex Saul milites sacramento astrinxisset, ne ante solis occasum cibo vescerentur, nemo 1. Reg. c. 14.

fuit in tanto numero repertus, qui grauem inediam leuare auderet, cùm præsertim ingens mellis copia oblata esset. Ionathas verò, qui ignarus iurisiurandi nonnihil ex fauo comederat, idque labris primoribus, iam erat supplicio afficiendus vltimo, nisi multitudinis p̃sidio concitatam in se patris iram effugisset. Multum, prôh dolor, à maiorum curriculo deflexim̃us, qui nil venalius sacris affirmationibus habemus, & vilius.

* Cùm duo fratres quælibet pro Christo se essẽ passuros tormenta iurasset, tortores ipsos rogauerũt, vt vna pœna esset, idemque supplicium vtriusque: cùm verò diem totum pependisset, alter se deponi rogauit, bidui induciis postulatis: cui frater ex ipso suspendio clamãs noli inquit fidem datam, & iusiurandum violare: quibus verbis fratris animum confirmauit, factũq; est, vt in simili cruciatu similem

con-

constantiam & verè fraternam adhiberent, Victor Vticensis libr. 2. de persequutione Vandali.

De quadam religiosa muliere.

MAtrona vixit D. Chrysostomi ætate, quæ seruum habuit sceleratum, bonorum dissipatorem, intolerandilq; moribus, quẽ ob eam causam vendere statuerat. Erat autem mancipio vxor, quam ne à marito seiungeret, venditionis lege à se etiam abalienare decreuerat. Sed enim fidelis hæc anicilla, cognito heræ consilio, suam incusabat fortunam, quòd nollet nouam experiri seruitutem. Agit itaque cum religiosa quadam fœmina, suæque dominæ familiarissima, vt venditionem interpellet, quam, vt magis obliget, diligentioremq; ad opitulandum reddat, huiusmodi obtestatione deuinxit, quam fœminæ charã esse, cognouerat: age inqt, & p me heram obsecra, ita Christum secura videas

S. Chrys. homil. 11. super epistol. Paul. ad Thes. 1. c. 5.

in metuendo illo finis ſupremi die, quo videlicet diuina, humanaque omnia contremiſcent, ſupera, & infera mouebuntur. Diſceſſit mulierecula, poſteaquam hęc effata eſt, religioſæque mulieri è memoria excidit alia videlicet agenti, quid miſera ancilla, & quomodo popoſciſſet. In ipſo tamē meridici puncto metuēdæ obteſtationis recordata eſt, qua ſe ſerua illa conſtrinxerat, indignationemq; metuens diuini numinis ad ædes properat viduæ, vt ſeruæ lamentantis venditionem impediret. Mercede nō caruit tā religioſa formido: quippe eadem nocte, quæ diem illum ſecuta fuerat, Chriſtum vidit, patenteſq; cœlos: vidit inquā, ea ratione, qua mulier adhuc viuens, & veſtita carne poterat intueri. De facto propter ſummā Chryſoſtomi autoritatem hiſtoriam narrantis dubitari non debet: de iure nulla eſſe controuerſia poteſt: nam religiosè

ligiosè viuentibus, pioque timore affectis, nihil non diuina bonitas largietur.

† S. Ioannes Gualbertus fundator ordinis Vallis Vmbrosæ iuuenis inimico pepercit se p Christū crucifixum obtestanti: cumq; esset grauis iniuria, & loci atque vindictæ magna opportunitas, tamen illo nomine audito, quod religiosè colebat, à cæde & vltione manus abstinuit: cui mox templū ingresso Christi in crucē sublati imago caput inclinauit.

Ex Blasij Melanesij histor. quā de hoc sanctissimo Viro scripsit.

De Atilio Regulo.

HIstoriam Reguli, qui vitæ religionem antepositi, iisdem verbis, quibus à Cicerone narratur, commemorandā putauimus, ne nostris verbis exponentes Tulliana eloquentia lectores fraudauisse videamur. *Offic. 3.*

Marcus Atilius Regulus, inquit ille, *cùm Consul iterum in Affrica ex insi-*

Digitized by Google

diis captus esset, duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Annibalis Hamilcare, iuratus missus est ad Senatum, vt nisi redditi essent Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. Is cùm Romam venisset, vtilitatis speciem videbat, sed eam (vt res declarat) falsam iudicauit. Quæ erat talis, manere in patria, esse domi suæ cum vxore, cum liberis, quam calamitatem accepisset in bello, cõmunem fortunæ bellicæ iudicare, tenere consularis dignitatis gradum. Quis hæc neget, esse vtilia? quid censes? Magnitudo animi, & fortitudo negat, Nũ locupletiores quæris autores? Harum enim est virtutum proprium nil extimescere, omnia humana despicere, nil, quod homini possit accidere, intolerandum putare. Itaque quid fecit? In senatum venit, mandata exposuit, sententiam, ne diceret, recusauit, quãdiu iureiurando hostium teneretur, non esse senatorem, atque illud etiam (ô stultum hominem, dixerit quisquã,

&

& repugnantem vtilitati suæ) reddi captiuos negauit esse vtile: illos enim adolescentes, & bonos duces esse, se iã confectum senectute, cuius cum valuisset autoritas, captiui retenti sunt: ipse Carthaginem redit, neque eum charitas patriæ retinuit, nec suorum, Neque verò tum ignorabat se ad crudelissimũ hostem, & ad exquisita supplicia proficisci. Sed iusiurãdum conseruandum putabat. Itaque tum cùm vigilando necabatur, erat in meliore causa, quã si domi senex, captiuus, periurus, consularis remansisset.

De Senatu Censoribusq; Romanis

ROmani illi censores de re nulla seuerius, quàm de iureiurando iudicabant. Historia, quam idem Tullius explicat, comprobari hoc potest, cuius nos verba subiiciemus. *Sed vt laudãdus, inquit, Regul' in cõseruando iureiurãdo, sic decẽ illi, quos post Cannẽsem pugnã iuratos ad Senatum misit Annibal se in castra redituros ea, quorũ potiti erant Pœni,* *Ibidem.*

nisi de captiuis redimendis impetrauissent, si non redierũt, vituperandi: de quibus non omnes vno modo. Nam Polybius bonus autor inprimis scribit, ex decem nobilissimis, qui tunc erant missi nouem reuertisse, à Senatu re non impetrata: vnum ex decem, qui paulò pòst quã egressus erat è castris, rediisset, quasi aliquid esset oblitus, Romæ remansisse. Reditu enim in castra liberatum se esse iureiurando interpretabatur non rectè. Fraus enim distrinxit, non dissoluit periuriũ. Fuit igitur stulta calliditas peruersè imitata prudentiam. Itaque decreuit Senatus, vt ille veterator, & callidus vinctus ad Annibalẽ duceretur. Acilius autem, qui Græcè scripsit historiam, plures ait fuisse, qui in castra reuertissent, eadem fraude, vt iureiurando liberarentur, eosque à censoribus omnibus ignominiis notatos. Vide senatorum, censorumque vniuersum ordinem de religione conseruanda solicitum. Tu ergo verissimum

mum Deum totis viribus cole, & quæ ad ipsius obsequium pertinent, caue feceris mente versuta, ne fœdus, flagitiosus, turpis & perfidus habearis.

De sanctissimæ altaris hostiæ inexplicabili maiestate, deque eius vsu salutari. Cap. III.

De Serapione,

DEos inanes post acceptã sacræ vndæ gratiam, tyrannorum minis tremefactus Serapion adorauit. Sed cum delictũ cum pœniteret, sanctoq; Ecclesiæ gremio restitui se suppliciter postularet, mori non potuit ad extremum deductus, cùm triduo sine sensu iacuisset, donec vitalẽ escam, cuius fuerat appetẽtissimus vidit in suũ pectus intromissam. O verè felicia nascentis Ecclesiæ tempora! cùm res sacras Christiani, rursumq; Christianos res sacræ diligebãt.

Euseb. Eccles. hist. l. 6. cap. 38.

De

De Cassio Episcopo.

S. Greg. homil. 37.

NArnienſis Eccleſiæ Pontifex Caſſius, cùm nullo vnquam die ſanctiſsimum Chriſti corporis ſacrificium offerre deſiiſſet, à ſuo admonitus preſbytero eſt, vt in cepto perſiſteret, futurum enim erat, vt feſto die, qui Eccleſię principibus Petro & Paulo, menſe Iunio conſecratur, è vita migraret, fieretq; immortalis, idq; vt Epiſcopo diceret à Deo imperatum ſibi eſſe, preſbyter aiebat, perpeſſumq; verbera, quòd diu cunctatus eſſet, denunciareque mortem timuiſſet. Vaticinationē probauit euentus, nam ſeptem annis pòſt, Apoſtolorum Petri & Pauli feriis peracto Miſſæ ſacrificio, Caſſius fine glorioſo à vitæ huius miſeriis conquieuit. Vtinam ſacerdotes ita viuant, vt iure optimo incruentam illam hoſtiam ſummo Deo quotidie offerre poſsint. Vtinā qui ſacris initiati non ſunt, diebus ſingulis rem diuinā

diuinã audiãt, q̃ est auſpicatiſſimũ negotiorum gerendorum initiũ.

† Petrus Damiani vir maximè S. & doct' futuræ ſuæ religionis indicia prætulit iam inde à teneris annis, cùm enim puer & porcorum paſtor argenteum nummum reperiſſet non gulæ obtemperauit palati delicias ſuadenti, ſed religioni ceſſit, ſacerdotiq; repertum nummum dedit, vt ſacra faceret, & ſe Deo Opt. Max. commendaret. *Ex l. 5. Annalium Hieronymi Rubei Rauennatis hiſtorici.*

De Angelis ſacram Euchariſtiam obſeruantibus.

INter multa quæ olim religioſiſſimo cuidã ſeni p̃ viſũ monſtrata fuerũt, illud eſt maximè mirũ, q̃ Angelorũ infinitã multitudinem videre meruit, quatenus p̃gredi aſpectus humanus poterat: qui oẽs antiſtitẽ rei diuinæ operam dantẽ circũſtabant veſtibus circumamicti candidiſſimis, oculis pudentiſſimis, capite demiſſo, deniq; id facientes coram ſummo Deo panis *Chryſ. l. 7. de ſacerdotio.*

figura

figura contecto, quod aulici homines, rege suo præsente, facere solent. Hæc autem S. Chrysostomus ab eo sibi narrata dicit, non qui ea viderat, sed cui ipsemet retulerat, cui illa contigerant.

De iisdem Angelis.

S. Cyril. eremita in vita S. Euthymij

EVthymius quoque vir sanctitatis memorandæ fratribus, quos secretiore colloquio dignos esse nouerat, solebat narrare, sacra facienti sibi sæpissimè contigisse, vt angelos cerneret famulantes, vitalemque hostiam obstupefacta mente venerantes. Aræ ministros suæ pudeat, ac pigeat inertiæ, minimamq; socordiam in hoc opere grauissimum esse scelus existimẽt. Libet pauca referre ex multis, quæ S. Chrysostomus grauiter & copiosè disserit in hanc sententiã. *Grauia* inquit ille, *nobis accidunt incommoda, quia diuinis cœtibus interesse nolu-*

nolumus. Non videtis dignitatem ali-
quam à terreno rege aucupari volen-
tes quo pacto aßideant? quo modo a-
lios ad patrocinandum incitent, vt eo,
quod affectant, potiantur? Hæc in il-
los scribo, qui sanctorum hominum
communionem congregationemq; de-
serunt, & hora terribilis, mystic æque
mensæ ad congreßus vaniloquos ad-
hæresc unt, Quid facis homo? non
promißio venit in mentem? non sacer-
doti, Sursum corda dicenti respondi-
sti, cœli Dominum iam à te mente con-
tingi? non reuereris, & erubesc is ten
illa ipsa hora mendax inueniris. Papæ
mensa mysteriis instructa est, agnus
Dei pro te immolatur, sacerdos angi-
tur, sacer ignis ex augusta mensa col-
lucens resilit. Seraphines astant, sexq;
alis faciem obtendunt, omnes incorpo-
reæ virtutes pro te cum ipso antistite
precantur Deum, ignis de cœlo labi-
tur, sanguis ex immaculato latere hau-
stus, vt tu te abluas, in calice sacro est,
nullumque tu neque ruborem, neque
pauo-

In Concione de Euchar.

panorem adhibebis? Deũq; tibi propitiũ minimè facies? Conscientia te iudicat homo, ex centum & sexaginta octo horis, quæ sunt in hebdomade, vnam sibi segregauit Deus, & hanc in operibus mundi flagitiosi insumis? in ridiculis? in cõuenticulis? Quare, fratres, ne absimus ab ecclesiis, neq; in colloquiis à pietate alienis occupemur. Astemus tremuli, & timidi, demissis oculis, erecto autem animo, gementes sine voce, & hilari corde. Hæc Chrysostom. cuius esse os aureum, qui hæc legerit, acclamabit.

† Margarita filia regis Hungariæ virgo Deo sacra ordinis S. Dominici pridie eius diei, quo sacrosanctã Eucharistiã sumptura esset, pane dũtaxat vtebatur & aqua, noctẽ illã ipsã totã in oratione ponebat: die autem: cõmũnionis in ꝑcibus & actione gratiarũ vsq; ad noctẽ ꝑsistebat, cuius noctis parcissimus itidẽ cib' erat, & potus. Ex scriptis Frat. Garini doctoris Theol, instituti & familiæ S, Dominici. De

De quodam religioso viro.

S.Chrys.l.6 de sacerdot.

SAluberrimæ Eucharistiæ mirabilium exemplorum non ante finis erit, quàm à me hæc, quæ sequitur, exposita narratio fuerit, quam ab eodē sumus autore mutuati. Vir fuit religionis eximiæ, cuius indicium esse potest, piorū quorundam animos ab illo esse conspectos, qui cùm sein extremo vitæ termino Christi corpore tanquam viatico excellentissimo muniuissent, deducentibus angelis, recta in cœlum aduolarunt. Quo fit, vt sacri huius cibi & auidissimos, & amantissimos nos esse oporteat.

De Ouicula.

S.Bonauen. in vita D. Francis.c.8.

OBlatam sibi ouem S. ille Frācilcus annis natus meliorib⁹ libenter educabat, quam idem vir syncerissimus velut discipulam, charamque sociam monebat, ne fratribus molesta esset, cùm vlla in re, tum maximè, si diuinas laudes con-

concinerent. Bestiola & docilis. & pia quodammodo, præceptorũq; memor, ingressa templun: genua flectebat, cantantes in choro fratres modesto vultu audiebat, vilãque Mariæ Virginis imaginem gesticulatione, & balatu salutabat, cũ aliter non posset. Illud verò me summopere delectabat, solitam hanc esse pecudem in sacri corporis ostensione, quæ à sacerdote sit rem diuinam celebrante, flexis poplitibus, & curuato corpore mundi opificem panis figura conrectum suppliciter venerari. Vel à pecude mortales discite Dei colendi. & venerandi rationem.

† Nõ est dissimile, quod de agnello quodam sacram Eucharistiam corpore inflexo venerante narrat Stephanus Iuliacus in vita Coletæ virginis.

De

De Isabella regina, Philippi olim vxore.

ISabella ſereniſsimi Francorum regis filia cùm Mantuæ, quę noſtri regis domicilium eſt, curru per plateas, & viam publicam veheretur, vidit ex carpento ipſo ſanctiſſimam Euchariſtiam, quam ſacerdos ad hominem ægrotantem religioſa pompa, & celebri piorum hominũ comitatu deferebat. Tũ Chriſtianiſſima regina aut impiũ, aut certè agreſte, & ruſticanum eſſe conſiderans omnium Dominũ à ſe præteriri: ex vehiculo deponi ſe iubet, deinde pectore anhelãte, & veloci curſu ad viam properat, qua vitalis eſca tranſitura eſſet, atque ex eo loco, vbi mundi liberator occurrit, gemebunda comitatur, vbi ad ædes ægrotiventum eſt, pro foribus rediturum dominum flexis expectauit genibus, egredientemque illum ad templum, vnde exierat, piè & officiosè reduxit.

Hæc

Hæc poſt mortem, quæ breui cō ſecuta eſt, pietatis percepit pręmia, temporaliſq; regni anguſtias cœli immenſitate commutauit.

De Tereſa Enriquia

HIſpanæ mulieris religionem admirabilem adduci nō poſſum, vt ſilentio tegam, cuius nomen mortuæ præſertim ſilere iniquum eſt viſum. Siquidem viuentem illam ob perſonæ grauitatem honoris cauſa, q opi eſſet, nominari oporteret. Fuit Tereſa Enriquia in diuinam Euchariſtiā tā feruenti aīo, vt ipſius cultum ſingulari, & prope inaudito quodam amore ac voluntate quæſierit, nam cùm intelligeret in multis Hiſpaniæ locis altaria, quæ diuiniſsimi Chriſti ſedes ſunt, haberi ſordidata, partim ex egeſtate, partim ex incuria, vtrique neceſsitati Tereſa ſuccurrit. Nam iumenta ſupellectilem variā ac multiplicem ferentia, quæ ſacris

eris vsibus necessaria esset, onerauit sæpe, vnaque religiosos viros misit, qui eam & prudenter distribuerent, & sacerdotibus, oppidulorumque parochis diuinarum rerum mundiciam commendarent, cultumque neglectiorem serio, & grauiter increparent, nullusque fuit tam remotus angulus, quo non Teresæ pia liberalitas peruenire. Iam verò Christi corpus, quo nihil venerabilius esse debet, tã insolita obseruabat pietate (non enim aut ignota aut antiqua refero) vt celeberrimum illum Eucharistiæ triumphum, quo statis anni temporibus per vicos, & plateas Ecclesia mater exultat, flexis genibus secuta narretur, parietesque domorum, per quas Deus ille in nobis dominans transiturus esset, non nisi auro intextis tapetibus exornasse. Templum denique sanctissimi huius sacramenti nomine appellatum cùm

exædi-

exædificaſſet, pecuniæ ingentem ſummam perpetuò manſuram reliquit: quæ & illius, & multorum nitorem, & ornatum defloreſcere non ſineret, obſoleſcentiq́ue mũditiæ ſubueniret. Hęc, hęc ſine dubio vera religio cenſenda eſt, quæ Deum ipſum officio colit, & affectu complectitur.

†Hanc Tereſa pietatem à D. Clara videtur didiciſſe, quæ vel morbo affecta, & in lecto iacens corpore aliquantulũ erecto ex lino, quod à primis filis texuerat, tenuiſsima lintea faciebat, quæ hoſtiam ſacroſanctã, cui erat deditiſsima continerent, eaque ſericis operta tegumentis variis diuidebat oppidis, vt mundiùs parochi rem diuinam facere poſſent. Ex veriſsima hiſtoria iuſſu Alexandri IV. ſummi Pontificis ſcripta. Magdalena Vloia genere & virtute clariſsima argenteas pyxides 600. earumq; inauratas thecas totidem Aſturibus libe-

beraliſſimè benigniſſimeque diſtribuit, vt ſacroſancta Euchariſtia mundiùs & honeſtiùs ſeruaretur: quam audierat viliſſimis in capſis ex gentis vel indigentia, vel negligentia cuſtodiri.

De iuſta Dei in Lutheranum hominem vindicta.

FVit in Germania flagitioſiſſimus quidam fidei deſertor tã graui, tam perdita, tam incredibili debacchans inſania, vt vel ipſam altaris tremendam hoſtiam contumeliosè tractauerit. Verũ poſtea nefariam, immanem, belluinamq; dementiam nefas ei erat, lucem intueri, qui ſolem ipſum obſcurare cupiuiſſet: quamobrem barbarus ille, & hominis nomine indignus, eadem ſe die ſuis manibus interemit. Tantã enim ſceleris atrocitatem nulla quidem prcordia ferre diutiùs potuerunt.

De duobus Hebræis

QVoniaminter alia multa, quę teterrimi Lutherani mentiuntur, sanctissimi Christi corporis quod in altari à sacerdote conficitur, oppugnari veritas solet: non inutile futurum existimaui, si nouum, ac recens exemplum, vel miraculum potius literis mandem: quò altiùs inhæreant piorum mẽtibus, quæ de viuifica illa hostia fides orthodoxa persuasit. Duo puer i Hebræi ex illorum numero, qui Messiam nondum veniſſe credunt, pertinaciterq; contendunt, vnà iter faciebant. Cùmq; de Messia loquerẽtur, videndiq; eius ardorem, atque desiderium sermo mutuus inflammaret, repente, ac præter spem in ipso noctis crepusculo tãtum ætheris fulgorem aspexerunt, vt ea ex parte cœlum esse apertum videretur. Viatores hi duo primũ tanto illo prodigio commoti fuerunt t

F. Tho. Villanouus Archiep. Valẽtinus in 2. conc. de Eucharist.

runt vehementer, deinde cùm à patre docti essent, à Deo esse aliquid petendum, cùm cœlũ apertũ esse cernitur, genua flexerunt, Deumque supplices orarunt, vt optatum Messiam tandem aliquando sibi demonstraret. Hæc identidẽ petentibus obsecrantibusq; pueris calix cum apposita hostia ostẽsus est, quo miraculo recreati pueri, verum illum esse Deum confessi sunt, quem vnum Christiani in altari sacramento venerantur. Ex duobus hisce, qui rem tantam viderũt, alter Christianæ militiæ nomen dedit, historiamque hanc, vt est à nobis explicita, moriens enarrauit, quid alter egerit, ignoram'. *Diuorum, cœlitumq; est auxilium inuocandum.* *Cap. IV.*

De Florentio.

FLorentius vir haud magna in re, sed fidei, sanctitatisque plenus sartoris artem cùm nosset, illius se ope ægrè sustentabar. Verũ *Aug. de Ciuit. Dei. libr. 22. cap. 8.*

cùm huic homini veſtis defuiſſet, & nummorum copia, vnde nouã acquireret, minimè ſuppeteret, ad templum viginti martyrum confugit, quorum in Hipponenſi vrbe memoria celebris vigebat: atque ibi Chriſti militibus ſuam indigẽtiã familiariter narrauit, ſuas quidem preces homo antiqu', & ſyncerus tam clarè expoſuerat, vt petulantes quoſdam iuuenes, qui fortè aderant, precatio nõ latuerit, qui ſenem, quo ſe tegeret, à S. martyribus ſimpliciter, & ſine fuco petentem vel impiè, vel iuueniliter irriſerunt. At verò ſenex Florentius è templo egreſſus maximum quendam piſcem in littore reperit, quem præſidio adoleſcentum eorundem, qui rei exitum expectabant, comprehendit, ſublatumque humeris ad coquum nõie Carchoſum, cuius magna erat vitæ probitas, deportauit, eumq; illi trecentis obolis venundedit: quæ

ſumma

ſumma ad conficiendam ex lana impolitam veſtem, qualis Florentio ſatis eſſet, ſufficere videbatur. Sed coquus, piſce conciſo, aureũ intus inuenit annulũ, cumq; iã ante cognitum haberet, qua ratione Florentius, quibuſque auſpiciis felix piſcator extitiſſet, religione ductus repertum annulum, eumque pretioſum ſartori reddidit, exiſtimabat enim viginti martyrũ liberalitatem illam eſſe, vt pauperi egentiq́ue opifici advictũ, & cultũ neceſſaria ſuperarent.

† Sanctorum animorum imploratio, imaginum, & reliquiarum veneratio, & religioſa & fructuoſa eſt: quod illius declarat exemplum, qui cuiuſdam martyris reliquias veneratus pietatis igne magis, magiſque ardente ad hominẽ, qui nõ longè aberat, 'conuerſus ita eſt loquutus, patrem meum occidiſti, ſed cædem, & iniuriam tibi remitto Dei amore incenſus, & ſã-

ctiam eius martyris, cuius hic vides esse reliquias. Eginardus de translatione S. S. martyrum Marcellini & Petri libr. 2. c. 8.

De *Abulensi miraculo.*

CVm Abulæ essem, vrbisque illius generosam, & maximè docilem iuuentutem erudirem, res accidit memoranda. Nam cæca mulier aspectum, atq; visum recepit, quæ se Virgini & matri sanctissimæ commendauit in sacello subterraneo templi sanctorũ martyrum germanorum Vincẽtij, Sabinæ, & Christetæ: quo in loco purissimæ Deiparentis antiqua effigies, sacra & visenda virorum, & mulierum incredibili frequentia honoratur. Huius autem miraculi illustris, & glorioſi testes plurimi, iidemq; veracissimi fidem fecerũt. Agitata enim res est anni ferè spatio, cumq; facti veritas explorata satis, inquisitaq; fuisset, viriq; gra-

uis-

uissimi,& doctissimi, qui ex omni ordine conuenerant, consultíque fuerant,ferias,festoſq; dies lætitiæ, & exultationis ergò indici debere consuissent: Illustrissimus Aluarus Mendocius Abulensis Episcopus,vt ita fieret,imperauit. Die verò ab indictis feriis octaua totam vrbem simulacrum Virginis innumerabilibus comitantibus perlustrauit,nec defuerunt religiosi viri, qui sacræ Virginis effigiem de cæca illa,deq;vniuersis ciuibus bene meritæ (copiosis enim imbribus aridam terram cùm primùm feriæ agitari cœperunt,madefecit, diem tamen pompæ per vrbẽ incedentis vacuam à pluuiis esse voluit,ne gaudium publicum aliqua ex parte posset impediri) venusta lepidaque actione suas ædes obiter inuisentem salutarent: egressíque deinde, quod reliquum erat itineris ferculo humeros supponentes læti conficerent. Qui verò

Ex actis & sententia ſu dicis cui eſt ab Abulenſi Epiſcobo Aluaro Mẽdocio Vicaria poteſtas delegata, qua omnia vidi egomet.

hiſtoriæ ſeriem, & narrationem ſcire cupiunt longiorem, carmina legant, quæ ſequũtur, nos illa conſcripſimus, illorum rogatu, qui templi ſanctorum martyrum, vrbiſq; patronorum Vincentij, Sabinæ & Chriſtetæ, quo in loco res tanta acciderat, curam gerunt, reſque omnes adminiſtrant, qui verſus in valuis affixi cunctis rẽ paulò fuſiùs noſſe volentibus patuerunt.

Mœſta diu vixit mulier, quæ lumen ademptum, (lit.
Et mille infirmo corpore damna tu-
Cumque hominum fruſtrà tentaſſet ſæ-
pe medelas: (pem.
Diuinam ſtatuit quærere rebus o-
Virgo hæc ex diuæ ſacris Veſtalibus (cupit.
Annæ,
Martyris ad noſtri tecta venire
Permittunt proceres, vaditq; ad limina diuum,
Seq; ſacerdoti detegit ipſa pio.

Eſcam

Digitized by Google

Escam vitalem sacras quoq; sumit ad
aras, (prius.
Sanguine fraterno quæ maduere
Est locus in fano, subtus quem turba
frequentat, (ta mouet.
Mixtaque lux homines ad pia vo-
Intus honorantur fœcundæ Virginis
aræ, (lit.
Cuius & effigiem sexus vterq; co-
Fœmina cœlesti nutu petit antra Ma-
riæ,
Ductoriſq; manu cæca peregit iter.
Inchoat inde preces octauam circiter
horam (bunda dolet,
Quintaq; iam instabat, cùm geme-
Pallor ineſt ori, mortemque timere pu-
pinquam (replet.
Incipit, & sudor frigida membra
Presbyter est præsto, tristemq; affatur
amicè, (bro.
Verbaque de Marci mussitat ore li-
Non post multa redit membris vigor,
atraque cedit (det
Caligo, & lucem fœmina læta vi-

Accidit res hæc oct. die Maij. 1570

Principio molem cernit, vastasq; figu-
ras, (datur.
Clariùs & tandem cernere cuncta
Audiit hæc iudex, censorque æquissi-
mus acta, (manent.
Perque anni spatium discutienda
Multa fidem fecere viro, testesque re-
perti (relicet.
Prodigium monstrant, nec dubita-
Constituit iudex, censet grauiumq; se-
natus, (eat.
Per linguas tanti vt luminis autor
Vos ciues celebrate Deum, celebrate
Mariam, (rus.
Ob delubra triũ personet vrbe cho-

Sacri homines coli, obseruarique debent, & summa cum reuerentia tractari.

Cap. V.

De Constantino Imperatore.

Cassiodor. Tripart. l. 2. cap. 2.

LIbellos cùm Episcopi offerrent Cõstantino principi querimoni arum, accusationũq; pleniſſimos, quib⁹ alij alios insimulabant:

Digitized by Google

bant: igni illos tradidit pius & de Christiana religione bene meritus Imperator. Dixit enim indignum se esse, qui sacrorum antistitum lites dirimeret, easque proinde in cœleste tribunal esse reseruandas. Præclarè quidem Constãtinus qui & concordiam prudentissimè sanxit, & pietati religiosissimè consuluit.

De S. Martino.

DEspectæ sacerdotum dignitatis nefarium scelus sanctissimi exemplo Martini satis accusatur. Quem cum Maximus Galliæ tyrannus ad conuiuiũ inuitasset, honestissimo in loco sedere fecisset, Martiniq; presbyterũ inter cõsulem Euodium, regiosq; cognatos mediũ accũbere iussisset, oblatã sibi inter epulas à pincernis paterã eidem S. Martino propinauit, sperans fore, vt ab illo honoris causa poculum acciperet illi-

Seuer. Sulpitius in Vita S. Mart.

Digitized by Google

batum: principis enim poscere videbatur autoritas, ne quis illo prior esset in potando. Cæterum S. præsul cùm bibisset primus, suo poculum presbytero dedit, nullũ existimans digniorem, qui secundus biberet, barbarumq; censens & agreste vel principem; vel eius intimos Christi pręponere sacerdoti: factum & Imperator, & aulici omnes probauerunt: nilque se contemptos iudicauerunt, quanquam bibẽdi ordine sacerdos nulla fulgẽs purpura pręcũcurrit. Tãtum ab itinere recto defleximus, vt quorũ aspectu, vel potentissimi quondã Reges cõtremiscerent, eis nunc mulierculæ dominentur, quam morum corruptelam Hieremiæ lacrymis lugere vellem.

De Theodosio.

Cassiodor. Tripar. l. 9. cap. 30.

INtra templi adyta rei diuinæ tempore orbis domino manenti Theodosio diuinus ille Ambrosius

fius nuncium misit, qui diceret, extra limen sacrum solis permissum sacerdotibus etiam Augustos debere consistere, cum purpura Cæsares faciat, non presbyteros. Quæ admonitio tantũ valuit apud principem verè pium, vt nunquam reliquo pòst tempore sacris mysteriis interfuerit, nisi in communi sibiloco cum profanis hominibus. Nam Constantinopolim rediens (quòd hæc Mediolani sint gesta) cum diuinum sacrificium extra cancellos interioris sacelli venerabundus spectaret, rogatus à Nectario vrbis præsule, cur introgredi noluisset, respondisse fertur, à S. Ambrosio discrimen sacerdotis, & principis se didicisse: qui vnus suo iudicio verè Pontifex erat appellãdus. Est quòd & episcopi Ambrosij seueritatem singularem & imperatoris Theodosij piam obedientiam æquabiliter admiremur, altera non tantum sine altera colluxisset,

† San-

† S. Cæsarium Episcopum Arelatensem rex Theodoricus & is Arianus coluit, reuerituſq; est, introeuntem enim, & salutantem perhonorificè excepit, capitilque diademate posito clementer resalutauit: hic est ille Cæsarius, qui homines etiam profanos in templis & sacris locis hymnos modulari, & cantare cogebat, ne fabulas effutirent, & quicquam loco ac tempori alienum loquerentur. Ex Cypriano quodam, viro minimè indocto, in vita S. Cæsarij Episcopi.

De Alexandro Magno.

DE religione virorum, quibus veri Dei cognitio nulla fuit, referre multa non libet: illa tantũ ꝓfutura, & scitu digna existimamus, quæ aut nostris sacris honorẽ quodammodo concilient, aut nostram in Deo vero colendo pigritiam coarguant. Huius verò itineris ducem Alexandrum illum Macedo-

cedonē esse voluimus, qui ad Hierosolymitanorum vrbem cum ingentibus copiis proficiscens summũ sacerdotem sibi occurrentem, & præter cæteros Leuitici generis, quorum pompa spectabilis erat, fulgentem ex equo desiliens, & genua complicans adorauit: & quem vel occisurus, vel in seruitutem abducturus putabatur, liberalissimis affectum donis conseruanit. Itaq; religioni paruit, vltroque honorē detulit, qui nulli parere didicerat. *Ioseph. antiqui Iudai. l. 11. cap. 8.*

De Lucio Albino.

ANtiquorũ religio vana ipsis, vtilis nobis futura est, si quo studio ridiculos deos illi coluerũt, eodem nos Deum illum penes quẽ potestas est omnis, diligamus, hoc enim spectamus, & sequimur in his exemplis referendis. Cùm Galli Romam surgere incipientem inopinato aduentu præneniissent, flamines, Vestalesque *Tit. Liuius dec. ad. 1. l. 5.*

virgines

virgines partim de fuga, partim de sacrorũ asseruatione soliciti, quid facerent, & quò se verterent, ignorabant. Et quidem, tametsi hostes vrgebant, religionis obliti nõ sunt. partem enim sacrorũ doliolis conditam secretissimo loco (vbi despuere nefas postea fuit) celeriter infoderunt, partemq; diuiso onere baiularunt. Eo tempore Albinus quidam cum reliquis se fugæ mandabat, qui tum religione, tum misericordia commotus (viderat enim antistites rerum sacrarum sarcinis impeditos, vestalesque & onustas, & pedibus gradientes) cedere è plaustro coniugem, & liberos iussit, virgineſque ac sacrorum ferculain suum vehiculũ introduxit.

De Gaina.

Cassiod. Tripart. l. 10 c. 3.

MVlta cõmiserat Gainas Celticus tyrannus intoleranda flagitia, & illud inprimis, collectorum

rum militum, instructique exercitus, vt orbis imperio potiretur. Et cùm auderet nemo legationẽ obire, Christianorumque principum ad barbarum, metuendumque latrocinatorem mandata perferre: Antiochenus ille Ioannes cognomento Chrysostomus, ad illius est castra profectus, cuius aduentum multò ante Gainas præsentiens, lõgo ei occurrit itinere, porrectãque Ioannis dexteram oculis venerabundus imposuit, sacriq; antistitis genua liberos, quos secum attulerat, iussit osculari. Legati religionem, is qui Arrianus erat, & truculentus agnouit, reueritusque est, nostrique præsules, si regibus imperare volunt, & barbaris esse terrori, priscos illos põtifices imitentur.

De quodam illustri viro.

SAcris initiatos quidam ex optimatibus, quos Hispania celebrat,

lebrat,tam piè,tamque verecundè colit,vt eis in ambulando antecat nunquam, in itinere occurrentes nudato capite ſalutet prior, greſſumq; ſiſtat,nec ante cœptam viã peragat,quàm illi, quibus ex religione ceſſerat, aliquantò longiùs proceſſerunt:vt minimè dubitandum ſit,quin ſi viro huic nobiliſsimo,ſed literarum rudi cognita eſſent conciliorum decreta de venerandi ſacros homines ratione,vniuerſa is exequeretur,atq; compleret:non huic Matiſconenſis Concilij ſanctio antiquata videretur, quæ præcipit, vt ex equo deſiliat vir profanus, ſi fortè ſacris initiatus pedes non longè gradiatur,ſitque concurſus faciendus.

Conci. Matiſconenſe 2

De feris, quibus obiiciebantur martyres.

MVlta ſunt, quæ de brutis animantibus dici poſſent in noſtræ religionis laudem, in qui-

bus

bus non tam de numero, quàm de modo videtur esse laborandum: ita sunt plena de his rebus volumina, plena vetustas, plena etiam nostra ætas admirabilium exemplorum. Sed vnde commodiùs exordiemur, quàm ab illa Eusebij historia de belluarum mãsuetudine erga constantes nostræ fidei propugnatores? Refert enim tantam fuisse tyrannorũ sæuitiam in torquẽdis sanctis hominibus, vt illos bestiis immanissimis iucundi spectaculi vice non semel exponerẽt, quas antè fame diuturna cruciatas, ferro etiam, & igne exagitatas in Christi seruos armabãt. At bestiæ omnem frustrabantur carnificum spẽ, quæ in caueam emissæ q̃uis inirio feritatẽ ingentem p̃ se tulissẽt, vniuersumq; arenæ spatiũ torua, irataq; facie p̃currissent, tamen cũ ad martyres in mediam caueam proiectos veniebant, quasi diuinæ conscię virtutis, quæ illos defendebat,

Eccles. hist. l. 8. c. 7.

debat, procul recedebant: Quæ etiam si à martyribus prouocarentur, quod læti ipsi faciebant & alacres, tamen ingenita vti ferocitate nunquam voluerunt. Et ne quis de diuina custodia, quæ pium illũ gregem tutabatur, dubitare posset, omnes illos, qui ad irritandam bestiarum iracundiam à sæuis iudicibus mittebantur, crudeliter laniatos feræ deuorabant. Miraculi euidentiam flagitiosorum hominum experientia fecit esse clariorem, qui quod verè nocentes essẽt, & à Christi fide maximè alieni, tãquam id belluæ sentirent, vix dum in arenã proiecti partim ab vrsis, partim à leonibus, alii denique ab aliis feris miserè dilacerati perierunt. Et cùm refectas, pastasq; pessimorum cædibus belluas tyranni crederent vltrà progressuras, nec Christianis esse parsuras, tamen illos fallebat opinio. Videbant enim tantum esse bestiarum erga Christicolas

sticolas mansuetudinem, vt propriam naturam exuisse, viderentur. Tædio ac desperatione victi, qui tormentum excogitauerant, cædis exercendæ curam gladiatoribus immanissimis commiserũt, vt bestiis se esse peiores indicarẽt. Nostram religionem bestiæ immanissimæ quodammodo reuerẽtur, & agnoscunt, cæciq́ue mortales in perfidia & animi pertinacia sæpenumero perseuerant.

De reuerentia aduersus res sacras adhibenda, deq́ue religiosorum locorum dignitate.
Cap. VI.

De Hesperio.

FVndus erat Hesperio Tribunitiæ potestatis viro, quem maligni spiritus cum seruorum iumentorumq́ue pernicie disturbabant. Quod cùm animaduerteret Hesperius, à presbyteris S. Augustini præsidium expopoſcit. Cùm au-

Augustin. de Ciuit. Dei. l. 22. c. 8.

autem ab ipsis res diuina in eodẽ fundo peracta esset, inuidi hostes continuo diffugerunt. Terram idem Hesperius è S. Seruatoris nostri sepulchro ad se delatam habebat, quam pro amuleto remedioque intra cubiculum suspenderat, ne quid mali, iniuriæúe à malis dæmonibus pateretur. Hanc tamen religione mot' secũ habere in loco minimè sacro nefariũ duxit, cũ pſertim & sibi, & domesticis impetratam esse quietem videret. Contendit itaq; à D. Augusſt. vir maximè pius, vt gleba lacra religioso in fano, quò etiam adorationis gratia conuenire homines possent, arcano more seruaretur. Quod illi, vt qui iusta peteret, facilè concessum est. Nõ caruit nec præmio pietas Hesperij, nec prodigiis sacri puluꝛis amplitudo. Nam paralysi affectus quidam cum se illò deduci rogauisset, simul ac portatus fuit (nam pedibus ire non poterat)

rat)membrorum restaurationem solidam impetrauit. Nunquã Deo placere poterunt, qui de religione suo, priuatoq; more sentiunt. Nihil enim proficient, nisi mentis superbiam, contumaciamq; deponant, ac pronum, deuotumq; animum cultui applicent.

De Gothifredo Bollionio.

CVm Gothifredus Bollioni" à Hierosolymitano exercitus Rex esset sacrosanctæ illius terræ constitutus, aureum diadema sibi à militibus oblatum permodestè repudiauit. Nimirum turpe, & indecorum esse religiosus princeps arbitrabatur eo in loco diuitē coronam gestare, in quo mundi autor ignominiosa serta ex spinis cõposita pertulisset. O verecundam modestamque hominis pietatem! quæ quia nobis deest, Christi omnium Domini sepulchro illo augustissimo ab inimicis obsesso prohibemur. *Baptista Fulgosius l. 4.*

San-

* S. Ludouicus rex Galliæ rosam, aut quid simile gestari in capite sextis quibusque feriis à filiis non sinebat, quòd illo die liberator noster coronam spinosam pro nobis pertulisset. Quid idem moriens Philippo filio regni hæredi præceperit, scire regum omnium maximè interest: principem enim Christianũ institutiones illæ perficiunt, eas disce ex historia Gaufridi & aliorum.

De Christiano principe Tiberio

Platina de vitis Põtif. in vita Benedicti I.

REligiosus imperator Tiberius (quem quòd ita nomina uerim, de quo Tiberio loquar, dubium esse non potest) in ædiũ suarum pauimento crucem aliquando vidit insculptam, sacræ nostri æ militiæ vexillum salutare. Et cùm religiosa quadam motus formidine lapidem, cui ipsa crucis hæserat imago, ne pedibus calcari posset iussisset extrahi, secundam, ac de-

De hac re vide pũ & salutare decretum in codicis Iu-

inde

inde tertiam in superpositis lateribus crucem inuenit non sine cunctorum, qui aderant, tum gaudio, tum admiratione. Sublatis tamen omnibus, ingens thesaurus homini ad liberalitatē propenso ad extremum se obtulit, qui satis fuit, vt locupletandi pauperes desideriū, quo tenebatur, expleret. Thesauro videlicet homo pius & misericors caruisset, si venerandam Crucem humanis vestigiis, atque etiā belluinis subiici ex socordia permisisset.

siniani l. 1. tit. 8. cuius decreti Verba nefariè corrupit Petrus Crinitus l. 9. c. 9. de honestæ disciplina.

De puero Alexandri.

HVius regis incliti puer, cùm sacrificante domino thuribulū manu teneret, pruna in brachium casu incidit: ne tamen religiosum domini sui opus carbonem excutiendo, lacertumuè iactando impediret, aut se indecorè moueret, carnem permisit aduri. Res Alexandrum minimè latuit,

Val. Max l. 3. c. de patient.

qui lætatus pueri modestia patientissima diutius, quàm opus esset, in sacrificio cũctari voluit: quo factũ est, vt adolescentuli cõstantia quá regis mora nõ vicerat, clariùs eluceret. Hanc historiam è Valerio desumptam, cùm referret Ambrosius, rerum diuinarum ministros, vt tussim, risus, imprudentes gemitus, saspiriaque comprimant, admonuit.

8. Amb. l. 3. de Virginib.

Sancti libri assiduè legendi, peruolutãdique sunt, impij verò reiiciendi.

Cap. VII.

De Eunucho Æthiope.

Actum. 8.

REginæ Candacis aulicus adorationis gratia longam peregrinationem susceperat, qui ab Æthiopia vsque prouincia sanè remotissima in vrbem Solymorum non dubitauit peruenire. Cum autem expleto pietatis officio in patriam rediret, ne vel in ipso itinere religionis opus intermitteret, Isaiæ vaticinia lectitabat. Quid multa?

multa? à Philippo diuinitus missō Christianus efficitur is, cuius fides Israëliticæ gentis pertinaciam arguebat. Deus enim faciēti quod in se est, religionis luce solet affulgere.

De S. Augustino.

CVm multa & varia sint aduersus impietatem constituta remedia, illud ego non esse minimū, existimo, quod vel sacra nobis lectio, vel honesta suppeditat. Testificari hoc idem sanctissimus potest Augustin. quem de eligendo vitæ statu dubitantem, & in erroribus nostræ fidei, prius inimicis versantem diuina vox monuit, vt sacrum librum legeret, quod cùm Augustin. fecisset, & (vt ipse affirmat) Pauli verba illa primū occurrissent, quibus monet, vt Christū induamus, hæreticam perfidiam abiurauit, & in nostra lege ad finē vitæ constantissimè perstitit. Af-

Aug. l. 6 Cōf. 8. c. 12.

firmat etiam S. Doctor, narratum sibi à Potitiano fuisse, cùm duoviri ex iis, qui Romano Imperatori maximè essent grati acceptiq; cernente principe ipso ludorum spectacula, quib' Treuiri, apud quos res gerebatur, placere Theodosio studuerant, extra ciuitatem animi gratia secessissẽt, in paruam domũculam eos deuenisse, in qua illi habitabant, qui sponte pauperes esse volunt. Viros autem domum ingressos librum in ipso repertum vestibulo legere cępisse, qui mirabilem, prodigiorumque plenam Antonij Monachorũ secundi vitam recensebat. Quem duo illi cũ non oscitanter perlegissent, mundi & pompis, & illecebris pro nihilo habitis, religiosam vitam elegerunt. Viris autem sponsæ erãt, quæ maritorum secutæ exempla perpetuam Deo continentiam vouerũt, mundumque vitioso more suos delinientem contempserunt. Le-

Ibid. c. 7. & 8.

Digitized by Google

ge puer religiosos annales, quod ipsum summę cuiusdam religionis est opus. Sunt enim ferè innumerabiles, quos sancta lectio non solùm erudiuit, verùm etiam in cęlo collocauit.

De P. Cornelio, & Bibio Pamphilo Coss.

IN agro L. Petilij terræ cultores lapideas duas arcas inuenerũt, in quarũ altera Latini libri septem, & Græci totidem reconditi asseruabantur. Sed Consulum Cornelij & Pamphili iudicium fuit, vt Latinis retẽtis, quòd essent pij, Græci codices ad religionem soluendam maximè idonei incendio conflagrarent. Hæreticorum libros igni esse cremandos, quis neget? Nam id Rom. consules docuerunt, cum libros extare non permiserint, qui religionem tollere videbantur. *Val. l. 1. c. 1*

Precationis, sanctiq́ue otij summa est vtilitas, maximaq́ue religio.

Cap. VIII.

De Innocentio.

SAnctæ salubrisq́; deprecationis virtus, qua & nos Deo cõmendamus, & pro nobis alij diuinam exorant maiestatem, exemplo, quod Augustinus commemorat, satis extollitur. Refert enim, Carthaginensem quendam Innocentium fuisse, in cuius cruribus manantes fistulę ortę sunt, quas medici tam sęuè, tamq́; ineptè curauerant, vt ad incisionem Innocentio formidabilẽ rursus venire oportuerit. Et eũ è superioris curationis experientia, quid sibi patiendum esset intellexisset, precãdo, ingemiscendoq́ue cœlestis medici auxilium inuocabat. Voluit etiã homo pius, vt tremendo medicationis die lectum sancti viri circumstarent, quos inter ipse etiã adfuit

Augustin. de ciuit. Dei. l. 22. cap. 8.

adfuit Augustinus. Cumque appropinquaret hora, instrumenta ad vrendum alia, ad secandum alia à chirurgis expromuntur. Prouidit tamen pius ille medicus, & crudelem præstandæ valetudinis rationem anteuertit, firmissima cicatrice vulneri obducta. Nō habuit quo doleret ægrotus, quoúe gloriaretur humanus medicus: sed qui testes fuerāt sanitatis receptæ, vnde omnipotentem Deum laudibus extollerent, inuenerunt. Discant, qui morbo afficiūtur, vtrúque medicum adhibere.

De Paulo Lybico.

QVingentos monachos Paulus quidam Lybicus rexisse dicitur, & cum gregi perstrenuè prouideret, sui pascendi curā minimè relinquebat. Preces enim tercentum Domino Deo singulis diebus offerebat: & ne de quotidiano hoc pēso quicq̄ detraheret, *Cassiodor. Trip. l. 8. c. 6*

totidē lapillos habuit, vt poſt ſingulas quaſque precationes coniecto in ſinum lapide, computatisq; tandē omnibus de conſtituto numero nil ademiſſe conſtaret Aſſidua cum Chriſto collocutio ſecūdas res ornat, aduerſis perfugiū ac ſolatiūm præbet: ſi in vim, ſi in tela, ſi in latronum, inimicorumúe inſidias inciderimus, certam mōſtrat rationem ſalutis expediendæ.

De Carolo Quin. Germaniæ imperatore & Hiſpaniarum Rege inuictiſſimo.

TRaiano melior, Octauianoque felicior Carolus hoc nomine Quintus, clariſſimas ſuas bellorum palmas, egregiasque victorias religione, & vitæ ſanctitate fecit illuſtriores. Cùm enim peſtilentiſſimos hæreticos armis honeſtiſſimis expugnaſſet, inſolentes Mauros prælijs multis fudiſſet, immaniſſimos Turcas feliciſſimè

propu

propulsasset, œcumenicam synodum,& generale concilium ad abolendam, totoque orbe exterminandam Luther sectam vanissimã à Romano Pontifice flagitasset, iamque de rebus Fidei apud Tridentũ grauissima consultatio haberi cœpta esset: cum monachos religione, doctrinaque præstantes summis honoribus semper affeciisset, exigua omnia hæc, paruaq; esse duxit, nisi, quod imperiũ sublime, ac glorioſum semper animo despexerat, etiam manu relinqueret: religioſaque in domo, quò liberiùs diuinarum rerum contemplationi se dederet, priuatus habitaret. Omnes si fieri posset, immortales esse vellent, propter ambitionem,& dominandi libidinem, veruntamen noster Carolus ad deserendam regalem pompam mortis horam, ne id serò, inuituſque facere videretur, expectandam non censuit. Itaque anticipato obitu

autem ab ipsis res diuina in eodẽ fundo peracta esset, inuidi hostes continuo diffugerunt. Terram idem Hesperius è S. Seruatoris nostri sepulchro ad se delatam habebat, quam pro amuleto remedioque intra cubiculum suspenderat, ne quid mali, iniuriæúe à malis dæmonibus pateretur. Hanc tamen religione mot' secũ habere in loco minimè sacro nefariũ duxit, cũ pſertim & sibi, & domesticis impetratam esse quietem videret. Contendit itaq; à D. Augusſt. vir maximè pius, vt glebà lacra religioso in fano, quò etiam adorationis gratia conuenire homines possent, arcano more seruaretur. Quod illi, vt qui iusta peteret, facilè concessum est. Nõ caruit nec præmio pietas Helperij, nec prodigiis sacri pulueris amplitudo. Nam paralysi affectus quidam cum se illò deduci rogauisset, simul ac portatus fuit (nam pedibus ire non poterat)

rat)membrorum restaurationem solidam impetrauit. Nunquã Deo placere poterunt, qui de religione suo, priuatoq; more sentiunt. Nihil enim proficient, nisi mentis superbiam, contumaciamq; deponant, ac pronum, deuotumq; animum cultui applicent.

De Gothifredo Bollionio.

CVm Gothifredus Bollioni' à Hierosolymitano exercitus Rex esset sacrosanctæ illius terræ constitutus, aureum diadema sibi à militibus oblatum permodestè repudiauit. Nimirum turpe, & indecorum esse religiosus princeps arbitrabatur eo in loco diuitẽ coronam gestare, in quo mundi autor ignominiosa serta ex spinis cõposita pertulisset. O verecundam modestamque hominis pietatem! quæ quia nobis deest, Christi omnium Domini sepulchro illo augustissimo ab inimicis obsesso prohibemur. *Baptista Fulgosius l. 4.*

Sanc-

* S. Ludouicus rex Galliæ rosam, aut quid simile gestari in capite sextis quibusque feriis à filiis non sinebat, quòd illo die liberator noster coronam spinosam pro nobis pertulisset. Quid idem moriens Philippo filio regni hæredi præceperit, scire regum omnium maximè interest: principem enim Christianũ institutiones illæ perficiunt, eas disce ex historia Gaufridi & aliorum.

De Christiano principe Tiberio

Platina de vitis Põtif. in vita Benedicti I.

REligiosus imperator Tiberius (quem quòd ita nominauerim, de quo Tiberio loquar, dubium esse non potest) in ædiũ suarum pauimento crucem aliquando vidit insculptam, sacræ nostriæ militiæ vexillum salutare. Et cùm religiosa quadam motus formidine lapidem, cui ipsa crucis hæserat imago, ne pedibus calcari posset iussisset extrahi, secundam, ac de-

De hac re vide pius & salutare decretum in codicis Iu-

inde

inde tertiàm in superpositis lateribus crucem inuenit non sine cunctorum, qui aderant, tum gaudio, tum admiratione. Sublatis tamen omnibus, ingens thesaurus homini ad liberalitatē propenso ad extremum se obtulit, qui satis fuit, vt locupletandi pauperes desideriū, quo tenebatur, expleret. Thesauro videlicet homo pius & misericors caruisset, si venerandam Crucem humanis vestigiis, atque etiā belluinis subiici ex socordia permisisset.

stiniani l. 1. tit. 8. cuius decreti verba nefariè corrupit Petrus Crinitus l. 9. c. 9. de honesta disciplina.

De puero Alexandri.

HVius regis incliti puer, cùm sacrificante domino thuribulū manu teneret, prunā in brachium casu incidit: ne tamen religiosum domini sui opus carbonem excutiendo, lacertumue iactando impediret, aut se indecorè moueret, carnem permisit aduri. Res Alexandrum minimè latuit,

Val. Max l. 3. c. de patient.

N qui

Digitized by Google

multa? à Philippo diuinitus missō Christianus efficitur is, cuius fides Israëliticæ gentis pertinaciam arguebat. Deus enim faciēti quod in se est, religionis luce solet affulgere.

De S. Augustino.

CVm multa & varia sint aduersus impietatem constituta remedia, illud ego non esse minimū, existimo, quod vel sacra nobis lectio, vel honesta suppeditat. Testificari hoc idem sanctissimus potest Augustin. quem de eligendo vitæ statu dubitantem, & in erroribus nostræ fidei prius inimicis versantem diuina vox monuit, vt sacrum librum legeret, quod cùm Augustin. fecisset, & (vt ipse affirmat) Pauli verba illa primū occurrissent, quibus monet, vt Christū induamus, hæreticam perfidiam abiurauit, & in nostra lege ad finē vitæ constantissimè perstitit. Af-

Aug. l. Cōf. 8. c. 12.

firmat etiam S. Doctor, narratum sibi à Potitiano fuisse, cùm duo viri ex iis, qui Romano Imperatori maximè essent grati acceptiq; cernente principe ipso ludorum spectacula, quib' Treuiri, apud quos res gerebatur, placere Theodosio studuerant, extra ciuitatem animi gratia secessissẽt, in paruam domũculam eos deuenisse, in qua illi habitabant, qui sponte pauperes esse volunt. Viros autem domum ingressos librum in ipso repertum vestibulo legere cępisse, qui mirabilem, prodigiorumque plenam Antonij Monachorũ secundi vitam recensebat. Quem duo illi cũ non ofcitanter perlegissent, mundi & pompis, & illecebris pro nihilo habitis, religiosam vitam elegerunt. Viris autem sponsæ erãt, quæ maritorum secutæ exempla perpetuam Deo continentiam vouerũt, mundumque vitioso more suos delinientem contempserunt. Le-

Ibid. c. 7. & 8.

Digitized by Google

ge puer religiosos annales, quod ipsum summę cuiusdam religionis est opus. Sunt enim ferè innumerabiles, quos sancta lectio non solùm erudiuit, verùm etiam in cęlo collocauit.

De P. Cornelio, & Bibio Pamphilo Coss.

IN agro L. Petilij terræ cultores lapideas duas arcas inuenerũt, in quarũ altera Latini libri septem, & Græci totidem reconditi asseruabantur. Sed Consulum Cornelij & Pamphili iudicium fuit, vt Latinis retẽtis, quòd essent pij, Græci codices ad religionem soluendam maximè idonei incendio conflagrarent. Hæreticorum libros igni esse cremandos, quis neget? Nam id Rom. consules docuerunt, cum libros extare non permiserint, qui religionem tollere videbantur. *Val. l. 1. c. 1*

Precationis, sanctiq́ue otij summa est vtilitas, maximaq́ue religio.

Cap. VIII.

De Innocentio.

SAnctæ salubrisq́; deprecationis virtus, qua & nos Deo cõmendamus, & pro nobis alij diuinam exorant maiestatem, exemplo, quod Augustinus commemorat, satis extollitur. Refert enim, Carthaginensem quendam Innocentium fuisse, in cuius cruribus manantes fistulę ortę sunt, quas medici tam sęuè, tamq́; ineptè curauerant, vt ad incisionem Innocentio formidabilẽ rursus venire oportuerit. Et cũ è superioris curationis experientia, quid sibi patiendum esset intellexisset, precãdo, ingemiscendoq́ue cœlestis medici auxilium inuocabat. Voluit etiã homo pius, vt tremendo medicationis die lectum sancti viri circumstarent, quos inter ipse etiã adfuit

August. de ciuit. Dei. l. 22. cap. 8.

adfuit Augustinus. Cumque appropinquaret hora, instrumenta ad vrendum alia, ad secandum alia à chirurgis expromuntur. Prouidit tamen pius ille medicus, & crudelem præstandæ valetudinis rationem anteuertit, firmissima cicatrice vulneri obducta. Nō habuit quo doleret ægrotus, quoue gloriaretur humanus medicus: sed qui testes fuerāt sanitatis receptæ, vnde omnipotentem Deum laudibus extollerent, inuenerunt. Discant, qui morbo afficiūtur, vtrūque medicum adhibere.

De Paulo Lybico.

QVingentos monachos Paulus quidam Lybicus rexisse dicitur, & cum gregi perstrenuè prouideret, sui pascendi curā minimè relinquebat. Preces enim ter centum Domino Deo singulis diebus offerebat: & ne de quotidiano hoc pēso quicq̄ detraheret, *Cassiodor. Trip. l. 8. c. 2*

totidē lapillos habuit, vt poſt ſingulas quaſque precationes coniecto in ſinum lapide, computatisq; tandē omnibus de conſtituto numero nil ademiſſe conſtaret Aſſidua cum Chriſto collocutio ſecūdas res ornat, aduerſis perfugiū ac ſolatiūm præbet: ſi in vim, ſi in tela, ſi in latronum, inimicorumúe inſidias inciderimus, certam mōſtrat rationem ſalutis expediendæ.

De Carolo Quin. Germaniæ imperatore & Hiſpaniarum Rege inuictiſſimo.

TRaiano melior, Octauianoque felicior Carolus hoc nomine Quintus, clariſſimas ſuas bellorum palmas, egregiasque victorias religione, & vitæ ſanctitate fecit illuſtriores. Cùm enim peſtilentiſſimos hæreticos armis honeſtiſſimis expugnaſſet, inſolentes Mauros prælijs multis fudiſſet, immaniſſimos Turcas feliciſſimè

propu

propulsasset, œcumenicam synodum, & generale concilium ad abolendam, totoque orbe exterminandam Lutheri sectam vanissimã à Romano Pontifice flagitasset, iamque de rebus Fidei apud Tridentũ grauissima consultatio haberi cœpta esset: cum monachos religione, doctrinaque præstantes summis honoribus semper affeciisset, exigua omnia hæc, paruaq; esse duxit, nisi, quod imperiũ sublime, ac gloriosum semper animo despexerat, etiam manu relinqueret: religiosaque in domo, quò liberiùs diuinarum rerum contemplationi se dederet, priuatus habitaret. Omnes si fieri posset, immortales esse vellent, propter ambitionem, & dominandi libidinem, veruntamen noster Carolus ad deserendam regalem pompam mortis horam, ne id serò, inuitusque facere videretur, expectandam non censuit. Itaque anticipato obitu

Digitized by Google

conſcientiæ tumultibus prouidit meliùs, rerumque humanarum deſpicientiam docuit honeſtiùs, diſſipatis tenebris, quæ facti illius claritatem obtegere potuiſſent.

Alieni ſæpe noſtræ religionis & vim & veritatem prædicarunt.

Cap. IX.

De Marco Aurelio.

Euſeb. Eccl. hiſt. l. 5. c. 5

IMperator Marcus Aurelius cũ bello difficili, & periculoſo contra Germanos detineretur, ſitisq; magnopere exercitum fatigaret, Chriſtiana legio, quæ cum illo erat, ſtipendiaq; faciebat, flexis genibus ab immortali Deo rebus afflictis opem implorauit: confeſtimque poſt emiſſas à Chriſtianis militibus preces copioſiſſimi imbres cœlitus effuſi ſunt, qui ſitim omnem æſtuãtis exercitus ſedauerunt. Hoſtes verò, qui iam à tergo imminebant, lapſis fulminibus territi diffugere. At Aurelius minimè ignorans, cuius auxilo impetrata victo-

victoria fuisset, Christicolarum agmen legionem fulmineā appellauit. Vt interim de Antonino taceam, qui edicto vetuit, ne Christiani, quorum constantiam mirari se affirmat, illorumq; Deum immortalem nuncupat, à quoquam punirentur. Vera profectò sunt Augustini verba, illum Deum à nobis coli, de quo ne ethnici quidem ipsi tacere potuerint. *Idem Eccl. hist. l. 4. ca 13.*

De Alexandro Seuero.

SEuerus Alexander nostri Seruatoris Christi imaginem in suo cubiculo positam reuerenter habuit, illiq; templum erigere in animum induxit, quod etiam cogitasse fertur Adrianus, optimiq; huius, & sanissimi consilij indicio fuit, multa ab Adriano in variis vrbibus extructa esse fana sine deorum simulacris, vt sola Christi effigies coleretur: destitit tamen infelix Adrianus sibi, cæterisque omnibus salutarem religionem *Aelius Lampridius in Vita Al. x. Seueri.*

propagare dicentibus quibusdam Christianos omnes esse futuros, diuorumq; templa euersum iri, si quod semel ceperat consummaret. O summã Christianæ religionis & vim, & veritatem! quam ipsi corroborant inimici: quos sane non tam fefellit ignorantia, quæ nulla esse poterat in re minimè dubia, quàm nequitia subuertit. Etenim Christianam parsimoniam, & crucem Euangelicam potentissimi dominatores nosse magis, quàm sequi voluerunt.

† Rex Turcarum Andræam Chium, qui Cõstantinopoli pro Christo mortem oppetiit, verbis magnificis extulit, & honorificè sepeliri iussit: multi etiam ex Mahumetanis egregium Dei militẽ studiis prosequebantur & laudibus, viriq; cœlestis & pietatem, & constantiã prædicabant. Ex Georgio Trapezũtio in historia de Andrea martyre Constantinopolitano.

De

De Satyro.

FAcundiſſimus ille Hieronymus autor eſt, Satyri lingua (quem ad belluinum genus pertinere credẽdum eſt,) Deum noſtrũ laudatum prędicatumq́; eſſe, Hieronymi verba ipſa ponemus. *Nec mora,* (inquit ille) *inter ſaxoſam cõuallem haud grandem homunculum videt adũcis naribus, fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. Infractusque & hoc Antonius ſpectaculo ſcutum fidei, & loricam ſpei, vt bonus prælior arripuit, nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum quaſi pacis obſides afferebat. Quo cognito gradum preſſit Antonius, & quiſnam eſſet interrogans, hoc ab illo reſponſum accepit: Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis eremi, quos vario deluſa errore gentilitas Faunos, Satyrosque, & Incubos vocans colit: legatione fungor gregis mei:*

In Vita S. Pauli primi eremitæ.

mei: precamur, vt pro nobis communem Deum deprecetis, quem pro salute mundi venisse cognouimus, & in vniuersam terram exiit sonus eius. Talia eo loquente, longæuus viator vbertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria, & interitu Sathanæ, simulque admirans quòd eius posset intelligere sermonem, & baculo humum percutiens aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris: Væ tibi ciuitas meretrix, in quam totius orbis dæmonia confluxere: quid nunc dictura es? Bestiæ Christum loquuntur, & tu pro Deo portenta veneraris?

De sacra, & maximè salubri confessione scelerum. Cap. X.

De S. Ambrosio.

Paulinus Nolanus Episcopus in vita S. Ambrosii.

CONfitentium peccata tã pius auditor, tamque egregius curator erat Ambrosius, vt & fleret ipse,

ipſe, & quos ad genua prouolutos habebat, impelleret ad plorãdum. Quo ſanè fiebat, vt paucos videret ætas illa aut ægris animis aut imbecillibus, quod in noſtro hoc infeliciſſimo ſeculo multò euenit ſecus.

De quodam milite.

COënredo Anglorũ regi miles quidam ſeruiebat propriæ ſalutis inimicus, quem rex ipſe pius & religioſus, vt mentem flagitijs inquinatam confeſſionis medicina ſanaret, crebrò admonebat. Diem miles ex die ducere, procraſtinare, rem differre quotidie, magnamque Dei eſſe clementiam affirmare. Interim miles in morbum grauem incidit, atque acri cœpit dolore torqueri, quem rex humaniſſimè viſit, hortatusq; eſt ad ſcelerum confeſſionem tempeſtiuã: timebat enim ne ingraueſcente quotidie morbo, loquendi, ob eamq; rem ſeipſum expiãdi poteſtas

stas auferretur. Miles id se facturũ dicit, vbi ex morbo conualuerit, nec esse committendum vt socij, & contubernales mortis metu factum existiment, timiditatemq; vt probrum obijciant militi glorioso. Cùm verò febris ardentissima magis magisq; iactaret ægrotum, rexq; iterum adfuisset, exclamauit ægrotus, regem frustrà venire, nil admonitiones prodesse, sibi quid post mortem sit euenturum esse compertum. Hîc regem expauefactum rogauisse, vt diceret. Cui miles duo, inquit, formosi adolescentes in hoc ingressi cubiculum libellum perpulchrum, sed breuem mihi legendum tradiderunt, in quo meæ pueritiæ rectè facta continebantur numero pauciſſima, re & pondere contemnenda, qui recepto libro tacuerunt. His horribilium dęmonum agmẽ successisse dixit, lectumq; & domũ obsedisse: ex ijs quendam facie nigerri-

Beda Eccle siast. histor. gentis Anglorum, lib. 5. c. 14.

gerrimum, sediſq; principatu prę-potentem inuſitatæ magnitudinis librum protuliſſe: militem perlegere iuſſum omnia vitæ ſcelera, ſiue quæ corpore, ſiue quæ animo, & cogitatione committuntur, recognouiſſe: pulchris iuuenibus lectum adhuc circumſtantibus dæmones, vt recederent, moleſtiáque eſſe deſinerent, dictitaſſe: morientis animum negaſſe ad illos pertinere Tum pulchros iuuenes deformiſſimis illis hoſpitibus, vt q̃ ſuũ eſſet, acciperent, flagitioſumque animum pro meritis torquerent imperaſſe. Paulò poſt quam hæc miles narrauit, exceſſit è vita. Meritò Sapiẽs monet, vt ante obitum iuſtitiam operemur.

De S. Franciſci quodam hoſpite.

MEliùs ac facilius cùm illo alio milite S. Franciſci hoſpite, actum fuiſſe narrant hiſtoriæ: qui cum Chriſti ſigniferum totius mundi peregrinum alacer ad con-

S. Bonauẽ. in vita S. Franciſci.

uiuiu-

uiuium inuitasset, de more q; Fra-
ciscus antequam cibum caperet,
se paulisper ad Deum orandum
collegisset, precatione finita hos-
pitem accersiuit, vtque se confes-
sione & vera, & longa totum ex-
piaret, admonuit, propterea quod
alibi esset cœnaturus. Iussa vir pius
confestim exequitur, Franciscq;
socio vitæ crimina patefacit vni-
uersa. Deinde mensæ omnes ac-
cumbunt, cæterisque comedere
incipientibus, hospes moritur re-
pentinò. Ita, qui prophetam be-
nignè exceperat, prophetę merce-
dem accepit, obrepentisque mor-
tis effugit insidias. Multa nos, &
grauia cùm huius rei cõfirmandæ
causa, tum cæterarum exempla af-
ferre possemus. Sed ea consultò
prætermisimus: non enim omnia col-
ligimus, exemplorumue vt copio-
sus aliquis liber à nobis fieret, sus-
cepimus: sed vt tantum diceretur,
quãtum rudis pueruli institutioni
satis

satis esset, nullo voluminis apparatu. Quare breuitati lector ignoscat, & abijs, qui hæc profitentur, petat quæcunq; ad pleniorem tractationem pertinebunt.

Noua quædam exempla in nostri temporis hæreticos. Cap. II.

De religionis desertæ seueriſsima vltione apud Hiſpanos.

COeperat antiquus ille hostis Saxonum perfidiæ lolium in nostro syncero Hiſpaniæ solo quã occultiſsimè disseminare, malum serpebat in dies, latiusq; omnium opinione fundebatur. Diuina tamen bonitas nõ permisit, vt vires caperet incendium, tantumque flamma obiret, quantum inimici decreuissent. Nam diligentiſsimi exploratores, religionisq; læsę vindices retecta fraude reos omnes varijs supplicijs affecerunt. Multi ex ijs, quos macula infecerat, genere clariſsimi, eruditiõe celebres, opibus, amicis, gratia, fauore prępoten-

potentes nihilominus pœnas debitas dependerunt: ex hæreticis enim mitratos alios, infami veſte indutos alios in excelſum ac ſublime theatrum Pincia, Hiſpaliſq́; produxit, ſingulorum, vt vocati erant, delicta, mores, verba, facta, conſilia, cogitationes prope ipſas, patriam, genus, poſtremò pœnã, qua mulctãdi eſſent præcone vocaliſſimo proferẽte. Is verò, cuius crimina ſatis antea iudicibus diſcuſſa ex ſcripto recitabantur, in omnium erat conſpectu, & quidem ſacerdos veſtib. exuebatur ſacris, id quod antiſtes more ſolenni, rituq́; faciebat auguſto, pertinaces viui in rogũ ardentem mittebantur: quos verò ſui ſceleris pœnituiſſet, ſi violandæ iterum religionis, in morbumq́; peſtiferum recidendi ſuſpicio non eſſet, ij leuiore pœna mulctati ſeruabantur. Quare magna Ferdinando, & Iſabellæ principibus immortalitate dignis

dignis habenda gratia est, qui seueriſſimam, eandemq; vtiliſſimã in ſuſpectorum vitam inquirendi rationem inuexerunt; qua vna religionis defenſio cõtinetur, eamq; Hiſpaniæ reges à maioribus acceptam tuentur, & ornant, hæreditariamq; eſſe gloriantur. Perge igitur optime Philippe ſanctę Inquiſitionis tribunal honorare, potentiaq;, vt facis, in dies maiore, & autoritate fulcire; illo enim ſtante, religionis nulla eſt calamitas magnopere formidanda.

De matrona hæretica.

PEruerterat fidelem coniugem impius quidam veterator, & à ſyncera fide diuulſam ad Caluini deliramenta inſaniasque traduxerat. Verùm ſæuiente in Germanos peſte, incõſtans hæc mulier ad extremum deducta, cùm diu exanimis iacuiſſet, recuperato pauliſper ſenſu virum, qui aderat, his verbis in-

inclamauit: Heu me miseram quæ apud tartara æterno, intolerandoque igne cõflagrabo. O diem semper mihi luctuosam, qua tibi perfide nugator assensi, sed tibi est quoque moriendum, & suppliciũ multò acerbius subeundum. Hæc vbi locuta est fœmina, animam egit infelicem. Vaticinatam credo mulierem, quæ alijs salutifera essent, fidelesque homines confirmarent. Itaque non sibi, sed nobis diuinando consuluit.

Res & mira, & faceta, quæ Sectario accidit.

Non solum hæc carmina, sed hos quinque libros in rudi adolescentia confecimus.

CArminibus in iuuenta lusimus, historiãq; minimè obliuiscendam versu condidimus, quã huc referre nõ grauabor, vt etiam ipsa sermonis mutatio tædio affectum lectorem possit recreare.

Vnus erat multos inter, Germania fertur,
Errore illusum quem tenuisse suo.

Hunc

Hunc pius inuiſit, vera vt ſuaderet amicus,
Sed reperit dantem tempora longa cibo.
Hæc eſt religio, monſtrat quam beſtia cunctis
Peßima, Theutonicos quæ populatur agros.
O nimiùm veſana, modo ſi credidit illo
Poſſe ſupernorum ſcandere turba domos.
Tunc pius affatur, nugas vt deſinat hortans,
Et priſcæ normas religionis amet.
Iuſſa patrum quondam multos domi-
nata per annos
Laudat & illæſam vult pietatis opus.
Pontifici exorat Romæ det colla beato,
Rectorẽq; illum iudicet eſſe ratis.
Hæreticus contrà, ſuaſoris verba refutans,
Nil ſibi iactabat collibuiſſe mali.
Somnia Martini defendit cuncta voracis,
Nec patinas libris præpoſuiſſe pudet.

Ebrius incaluit verbis, sectamque tuetur, (levat.
Extensaque manu pocula plena
Dumque tenet pateram rabie succensus iniqua, (ait:
Versus ad vrgentem sic furibundus
Si quæ confiteor, vero sunt absona, nũquam (merum.
Hoc potare queam, quod mihi tollo
Dixit, & in planum cyathus confractus abiuit, (mum.
Proluit & totã fusus Iacchus humo-
Sic cõiecta fuit stupidi sententia Bacchi, (lent.
Vel sua vinosum vincere vina vale-

De Iaponia Insula.

TErrarum hoc tempore felicissima Iaponiorum insula incipientis illius Ecclesiæ, quã à Christo fundatam Apostoli gubernarunt, quoddá haberi debet simulacrum. In ea enim multi Christianorum greges magna amoris conspiratione, voluntatumq; iunctione

ctione consentiunt, mundum aspernantur, glorioſamq; non pauci pro Christo, quem ardenter amant, mortem patiuntur. Quid loquar de frequentibus prodigijs? quibus sanè efficitur, vt noui milites sint in fide firmiores, & qui pertinaciter abnuunt, ritusq; prauos deserere nolunt, expauescant. Nos duo tantùm exempla recensebimus, cùm singula persequi infinitum prope sit, & minimè necessarium. Ingens enim extat volumẽ, in quo Iaponiorum cùm facta admirabilia, tum maximè vera legi poterunt. Firandi, quæ Iapæ ciuitas est, Bonzius quidam nostræ legis veritatem oppugnabat (hoc nomine illi appellantur, qui sacra procurant, Iapensisque religionis magistri sunt) nefariaq; hominis concione permoti plurimi nouos Christi annunciatores verbis læserunt, & factis, erectasq; passim cruces effregerunt. At mitis ille rerũ

Ex literis Gaſparis Vilela ſacerdotis Societatis Ieſu, datis Firandi, primo Septembris, 1559.

O omni-

Digitized by Google

omnium sator, dominatorq; Deus cùm impios illos euersores iactis fulminibus delere potuisset: satis habuit micantes per aëra cruces demonstrare, vt ostento illo moti salutifero, errorē primùm agnoscerent, crucé deinde, sine qua salui esse non poterant, adamarent.

De eadem insula.

IAm illa ex literis nota sunt, quæ breuiter perstringam. In insula Firando proxima Bonzio etiam concionante, Euangelioq; & sancto Spiritui resistente necessarium fuit, vt Societatis nostræ vir quidã minimè indoctus falsum illum prophetam disputando conuinceret, quod etiam re præstitit, testemque & disceptationis, & victoriæ adhibuit Antonium quendam virum optimum, & summè potẽtem. Oborta deinde est aduersus Christianos inuidiæ tempestas ingens, tresq; gentilium suorum sacro-

crorum amatores ex primarijs excelsam crucem in cliuo positã bipennibus exciderunt. Perpetrato tam immani scelere, grauis inter ipsos flagitij princi pes rixa esse cœpit. Se enim quisque defendebat, criminisque labem aspergebat socijs. Cumque altercandi finem nõ facerent, ad locum, vbi crux fuerat, redierunt, postridieque manè duo ex illis mortui inuenti sunt, tertio nusquam comparente. Non multò post Iaponius quidam iuuenis à malo dæmone vexari cœpit, qui sæuissimè afflictatus palàm confessus est, à se crucem fuisse discissam, pœnasq; proinde sibi apud inferos grauissimas præparari. Iapones hũc hominem ignominiosa ipsis gloriosa nostris prædicantem callidè occultauerunt, nemoque illũ vidit amplius, nec defuit, q existimaret, aut occisum, aut penitus abscõditũ miserũ hũc fuisse crucis fractorẽ, nè à Christianis illa

Ex literis fratris Gõsali Fernãdes Firandi primo Decemb. 1560

memorans audiretur. Quæret à nobis fortasse pius lector, cur Hæretici perditorum omnium facilè deterrimi viuant, & regno incolumi perseuerent, qui monachos quamplurimos varijs in locis occiderunt, nostræ Societatis viros plus quinquaginta nauibus aduectos, inque Brasiliam properantes communi Christianæ religionis, priuatoq; nostræ sodalitatis odio permoti, crudelibus supplicijs mactauerunt, aras non semel destruxerũt, demolitiq; sunt, pietatis monumenta ædesq; sanctas funditus euerterunt, cruces non duas, aut tres, vt Lapę contigit, sed pene innumerabiles discerpserunt, simulacra millies conuulserunt, templa violarunt, diuinissimam Eucharistiam (proh dolor) quæ sacrosancta esse deberet, sacrilegis manib⁹ dissiparunt, cælitum, sanctissimęq; Dei matris cultores inter profanos & à fide alienos cõputarunt. Huic-

nos piæ interrogationi satis fieri optimè posse illo Bagaiensis concilij: cuius meminit Augustinus, dicto censemus. Eius autem synodi verba, eloquentissima illa quidē Maximianum virum nefarium p̄scribentis, & de matris Ecclesiæ gremio sententiæ fulmine excutientis, hæc sunt. *Et quòd adhuc eū dehiscens terra non sorbuit, ad maius supplicium superis reseruauit. Raptus enim pœnam compendio lucrauerat funeris, nunc grauiores vsuras colligit fœnoris, cùm mortuus interest viuis.* Hactenus concilium. Iapones rerum nostrarum insolentes, inque Christianorum institutis, & consuetudinib. hospites mitiore pœna etiam in atrocissimo illo scelere multandi esse videbātur. At vos, vos inquam, septentrionalis plagę incolas, qui religionem vestris charam maioribus oppugnatis, q̄ res vetustate, & veritate robustas calumniando peruertitis: qui flagi-

tijs inexpiabilibus, & vitæ inquinatissimæ ianuam patentissimam aperitis, qui sacra cũ profanis miscetis, qui hominum liberas actiones fatali necessitate constringitis, qui rempublicam labefactatis, qui sanctam scripturam deprauatis, qui patrum antiquorum testimonijs grauissimis obtrectatis, qui omnia denique impuritatis genera (quid enim apud vos non turpe?) in vestram fœdissimam ecclesiam (si ecclesia nominanda est etiam ridendi animo, ac non potius pernicies & tempestas, baratrumque macelli) inuehitis: quis neget durissimis esse tormẽtis cruciandos? Commodiùs mihi credite, ac leniùs vobiscum actum esset, si primũ bacchantes, & in sacra temerè inuadentes erumpens vos terræ incendium aliquod perdidisset. Nũc Dei tantam nostri patientiam seueriſſimæ apud inferos vltionis esse prænunciam cogitate.

Heu

Heu, quàm ſui diſſimilis gens illa facta eſt, quæ ſubijcitur aquiloni, nam Miſnenſis eccleſia, vt de alijs taceam, nullo neque diurno, neque nocturno tempore à cantu vacabat, & hymnis, ſolaq; ex omnibus, quęvbiq; terrarum eſſent cœleſtis concentus perpetuitatem imitata, diuinas laudes quolibet diei, noctisq; momento celebrabat: eſtq; laudanda Erneſti, Albertiq; Saxonię principum religioſa liberalitas, qui continentem illum chorum inuenerunt, annuisque fructibus ſtabilitum, & fundatum reliquerunt. Bennopoli autem ita diſciplina florebat, vt clauſtro, gymnaſio, & choro iuuentus non modò erudita, ſed etiam religioſa fieret. Ex Hieronymo Emſerio in hiſtoria de S. Bennone Epiſcopo, & confeſſore.

DE RELIGIONE.

Continens oratio.

CHristianum puerum, cuius institutionem iam pridem anhelamus, religioni primũ studere necessarium ducimus, nec enim qui verum Deum colimus, ethnicis hominibus & rudiores, & deteriores esse debemus, quos memoriæ proditum est in erudienda iuuentute à falso deorum suorum cultu semper incepisse. Qua in re hortari meos adolescentes non desinam, vt in ipso sanctitatis exordio ingentes gratias immortali Deo agant, quòd in antiquorum tenebris minimè nos versari permiserit, dæmonüue obsequio dedicari. Fuit, fuit quondam priscis illis mortalibus quædam scelerum offusa caligo, mentisque perturbatio: vt quoniam honestæ vitæ fundamentũ, quod est in perspicua, minimeque fallaci divina-

uinarum rerum cognitione poſitum illis deerat, in vitiorum tetra colluuie, fœditatumque omnium pelago eſſet immorandum. Inde tot diſſidentium philoſophorum ſententiæ, tot ſacrorũ partim nefariæ, partim ridiculæ ceremoniæ, tot placandorum numinum auguria, tot rerum gerendarum auſpicia, tot gentium, tamq; varia iura, tot hominum diuinitatem ſibi affectantium millia, tot ſcelerum monſtra, tot libidinum portenta, tot bellorum clades, tot cæſorum ſtrages, tot regnorum mutationes, tot vrbium euerſiones, tot aeris peſtes, tot maritimæ tempeſtates, tot cæli indicia, tot denique, tamque inaudita virorum, & mulierum & flagitia & ſupplicia manauerunt. Hæc enim omnia veræ religionis ignorationem incommoda, vt corpus vmbra, cauſam effecta, noctem furta conſequebantur. Sit ergo noſtris adoleſcentibus valde commendatum, vt Chriſtianæ veritatis donum à Deo optimo maximo acceptum & crebris

sermonibus vsurpent, & grata atque assidua animi recordatione & memoria prosequantur. Lætari illos summopere necesse est, qui nec Iudæorum contumaciam sequuntur, nec hæretica labe inficiuntur, nec Mahumeticam stultitiam quærunt, nec gentium erroribus implicantur. Ne precor, optime adolescens, aut patriæ, aut nationi tribuas Christianum te esse, cum sola benignissimi DEI liberalitas religionis tibi lucem attulerit, vt scire possis, quem colere debeas, cuius spe niti, à quo pendere, quem siue in aduersis, siue in secundis rebus intueri. Summè alacres nos esse oportet, qui nec de animorum immortalitate à veteribus olim sæpe negata, perpaucis defensa, & cognita, nec de inferorum cruciatibus, quos fabulosos putauit antiquitas, nec de sempiterna beatitudine in Empyreo cœlo, quam nonnulli ex priscis somniasse potius videntur, quàm credidisse, dubitemus,

mus. Rerum principia alia alij conſtituebant, deorum tum ridiculam, tum prodigioſam, minimeque rationi conſentaneam multitudinem etiam qui inter illos acutiſſimi habebantur, ponebant: at verò noſter adoleſcens iam inde à primis incunabulis vnam Dei eſſe naturam, & tres diuinas perſonas confitetur. Quid loquar de Sacramentis gratiam, ſalutemque præſtantibus? quæ cũ ſint nobis in promptu, ea tamen antiqui, ne longo quidem interiecto ſpatio, viderunt. Facillimũ illis erat hominibus animum, mentemque polluere: veruntamen ex impuritatis cœno conſurgere difficillimè poterant, quòd eſſent auxilijs omnino deſtituti. Non ſtirpis maculam abolere ex parente primo contractam, quã nos ſacro fonte abluimus: non collectas vitæ ſordes abſtergere, quas nobis eripit confeßio: non animi vires; vel laſſas reficere, vel exhauſtas ac perditas reparare, quod ipſum ſacræ mẽſæ Chriſtianis præſtat communio: non

inuictam ab omni dolore, tormentoq; fortitudinem adipiſci, qualem Chriſticolis præbet confirmatio: non vitiorum reliquias tollere, vt in periculosè decumbentibus Chriſtianis ex vnctione illa contingit extrema: non rerum ſacrarum idoneos miniſtros externo quodam impreſſo ſigno à profanis hominibus ſecernere, quemadmodum in noſtris fit ſacerdotibus: non viri & fœminæ coniunctionem, quæ fiat procreandi cauſa, cæleſtis gratiæ dono fulcire, ne & ipſi, qui matrimonio copulati ſunt, inteſtinis malis affligantur, & concepta ſoboles inimica Deo ſit, quibus omnibus coniugatorum Sacramento malis occurritur, aut ethnici olim, aut qui à nobis hoc tempore diſſentiunt infideles vnquam potuerunt. Et tanti beneficii deponenda memoria eſt? quod nec hæreditarium, nec fortuitum, ſed Dei bonitate in nos eſſe collatum arbitremur oportet. Sit ergo prima religioſi pueri lex, cuius hodie

Digitized by Google

die veluti faciem quandam adumbramus, vt nunquam animo excidat, ex infinito perditorum numero seclusum se esse, & in selecto Christianorum grege mira quadam Dei beneficentia cõstitutum. Reliqua nunc pietatis officia iuuenibus præscribamus, cumque ipso lucis aduentu præceptiones nostras inchoemus. Pueri cùm honestas vigilias in multam noctem produxerint (non enim, sicuti D. Chrysostomo placet, iccirco facta nox est, vt eam totam dormire debeamus) instante aurora, è lecto consurgent, dumque se vestibus induunt, beneficentissimum nostrum Deum, cuius adminiculo illa in nocte quieuerunt, hymnis, & carminibus laudare assuescant. Magni quidẽ muneris loco haberi debet, noui diei accessionem esse factam, certissimasque malorum dæmonum insidias delusas, repentinam mortem accidisse nullam nobis, cùm tamen plurimos inopinato obitu rapi dormientes videamus. Quæ sit autem futura vel surgentis ex lecto

pueri

pueri, vel cubitum euntis precatio docet Ecclesia, quæ in prima ex horis, quas Canonicas dicimus, Deum ante omnia laudat, prosperumq; lucis aduentum nobis precatur, in postrema verò tranquillum somnum optat, & poscit. Cùm se iam puer honestè magis quàm delicatè vestierit, coram imagine probè depicta, beneque ornata genua flectat, in illumque spectet Deum, quem ipsa refert, atque exprimit, sanctorum etiam simulacra, si qua fuerint, veneretur, & colat, quòd Dei familiares, atque intimos præsentes nobis illa faciant, memoriamq; refricent eorum hominum, qui vitam pro suo Deo fundere non dubitarunt. Nostri præterea iuuenes non voce solùm, sed etiam mente Deum precari doceantur, cuius tanta bonitas est, vt ne puerorũ quidem familiaritatem, & collocutiones aspernetur. Illis autem meditandi leges, materiaque non deerit, si Christi vitam voluerint reminisci. Qua in palæstra qui se exercitauerint assiduè, in huma-

humanis corporibus angelorum vitam imitabuntur. Quæ, vt fiant commodiùs legendi illi sunt libri, tam vernaculi, quàm latini, qui sunt de spiritali consideratione. Quoniam verò leuare solet tædium varietas, mutare scopum licebit interdum, nam vel crimina cõmissa deflebit adolescens, vel humanæ vitæ miserias cogitabit, vel mortis tẽpus præsentiet, vel postremum illum, & horribilem mundi diem versabit animo, vel tartarorum ignes, æternaque supplicia mente agitabit, vel cœli beatitudinem, glorioſamq; cũ Christo degentium hominum vitã contemplabitur. Sancto piæ meditationis otio nil est admirabilius, nil Christiano homine dignius, nil ad rem bene gerendam accommodatius, nil futuræ vitæ similius. Quare hortandi pueri sunt, vt ad difficilem cum dæmonibus pugnam conserendam iam inde ab ineũte ætate se comparent, & quantum sit in hoc mentis secreto positum præsidij recognoscant. Hæc nos eò securiùs pueris

non

noncõmendanda ſolùm, ſed etiam præcipiẽda ducimus, quòd videamus à ſanctiſſimo Auguſtino adoleſcentes ad hanc vitæ quietæ normam erudiri. Conuenit inquit ipſe, vt & magnorum & paruulorum ſenſus in Deo occupentur honorando. Talesque præterea doctor egregius iuuenes eſſe optat, vt ab iis ſenes diſcere poſſint rectè viuendi rationem. Criminũ verò, quæ morti fera dicimus, pernicies quanta ſit præceptor explicet, vt ea adoleſcẽtes & fugiant honeſtè viuendo, & deprecentur ac deteſtentur orando. Ipſis præterea iuuenibus nil potius ſit, quàm vt à Chriſto communi omnium Domino flagitiorum veniam crebrò efflagitent, præſertim ſi ex illis ſint, quæ interitum & perniciem afferunt, verbiſque huiuſmodi diuinam iram mitigabunt. O me nefarium & miſerum, qui tot vulnera propriis manibus Seruatori inflixerim: tu relicta quodammodo cœleſti patria longum pro me quaſi exiliũ pertuliſti, tu pro me potentium inimici-

citias ſuſcepiſti, tu corpus, & vitam hoſtium telis obieciſti, tu famem algorem, egeſtatem læto animo toleraſti, tu meam ſalutem vita iſta chariorem habuiſti, tu captiuum me, & vitiorũ ergaſtulo detentum pretio ſanguinis redemiſti: me tamen iſta non mouent: ſaxo duriorem hanc eſſe mentem ingemiſco, cùm lapides tuæ acerbiſſimæ mortis tempore pene mœſtos de duritia remiſiſſe videamus. Quid faciei iſtius pallor quondam ſplendidiſſimæ, quid lateris vulnus, quod aqua & ſãguine redundauit, quid capiti ſentes, quibus tanquam ſertis redimitus gaudes, & exultas, quid verbera, quibus te carnifices ſæuè laniarunt, carnemq; pulchram conſignarunt: quid manuũ plagæ, quas iccirco extendiſti, vt me in amplexus inuitares: quid pedum vulnera, quos claui detinent, & cruci ſuffigunt: quid immenſus cruor, quo terra immaduit, non modo indicat, verũ etiam prædicat, niſi à te nullum amoris, nullum ſtudij, nullum clementiæ

erga

erga me teſtimonium defuiſſe? Quem deinceps contumeliarum pigebit? quis erit honorum diuitiarumq; appetens? cui difficilis in parentes, dominoſue obedientia videbitur? quis non vel iniuſta petentibus concedet? quis non peccati nomen ipſum exhorreſcet, in quo ſiue vincendo, ſiue ſoluendo tantopere deſudaſti? Mores, vitamq; mutare, in animum induco, ne te rurſus meis ſceleribus in crucem extuliſſe videar: nullus mihi ſatis eſſe poteſt nec viuo, nec mortuo cruciatus, quod tuam læſerim bonitatem. Tibi, tibi, pater benigniſſime, quam feci iniuriam, ea dolori mihi eſt, tu illam, qua mauis, ratione cura vindicandam. Nec enim tormenta mihi ſunt tanti, dummodò te mihi illa placatum reddant, ſaluſq; per ea mihi pariatur. His te vocibus ſanctiſſimis religioſe puer caſtigabis: nil enim fructuoſius peragi à te poteſt, quã ſi flagitiorum te pigeat, vitamq; renoues, & ad exitioſæ culpæ teterrimam belluam conficiendam honeſtas occupationes

Digitized by Google

pationes, vigilias, parsimoniam, temperantiam, virtutesq; omnes mediteris. Adolescens posteaquam quotidianum matutinæ precationis pensum absoluerit, domo egrediatur, vt rei diuinæ interſit, quam die nullo prætermittet. Vbi primum in templum venerit, sacraque se vnda perfuderit, in sanctissimum Christi corporis sacrarium oculos, & mentem vnà dirigat, & flexo vtroq; genu, suas preces offerat. Prodeunte verò ad aram sacerdote, animum comparet adolescens ad rem omnium maximam, quàm attentissimis sensibus hauriendam. Quandiu presbyter clara elataque voce libri verba protulerit, tandiu silebit auditor. Nam qui Latinæ linguæ ignarus non sit: mirè afficietur ea intelligens, & retractans quæ in diuinis mysteriis mater Ecclesia decantabit. Quid est, quod cum angelico hymno possit conferri? quid parentis Ecclesiæ precationibus salubrius? quid epistola melius? quid

Lotharius Imperator & sæpè eò rei diuinæ cultor & amans fuit, vt vel inter armorum strepitus tria sacra

quid Euangelio sacratius? quid Niceno Symbolo magnificentius? quæ dum antistes pronunciat, vt ea tu veneris iubeo: quando verò sacerdos legendi cursum paulisper sistere videbitur, & secum ipse loqui, tunc quia pro viuis orat, idem tibi censeo faciendũ. Omnes illos, qui tibi aut sanguinis necessitudine, aut communionis iure, aut societatis vinculo, aut beneficiorum gratia deuincti fuerint, immortali Deo commendabis. Alienorum non decet obliuisci: non sunt inimici etiam capitales excludendi. Naufragos depulsos, afflictos, ægrotos, exules, captiuos, miseros, egentes, in arcto positos remedio sactificij præsentis adiuuabis. Christianæ pietatis propagationem à Deo optimo maximo pete, immortalemque parentem obsecra, & obtestare, ne tanti boni infinitas nationes expertes esse patiatur. Cùm verò felicissimum illud tempus aduenerit, quo panis in verum Christi corpus viuumque in sanguinem commu-

semper audiuerit, primum quidẽ pro mortuis alterum pro exercitu Totium tertium illud erat, quod dici cuiusq; feria exigerent, posceretq; religio Carolus Sigonius l. 2. de regno Italiæ sumpsit à Petro Diacono.

commutatur, atque conuertitur: animum excitet iuuenis noster recordatione illius diei, quo Deum & hominē IESVM Christum immaniſſimi tortores in altum ſtipitem euexerunt. Hic tu bone adoleſcens opportunam tuæ rei bene gerendæ occaſionem nanciſceris, delictorum veniam facilè impetrabis illo tū adorato, tum, inuocato, qui pro te æterno ſuo Patri ſatisfecit. Tu Chriſto oblato, tanquam holocauſto ſuauiſſimo Dei iram mitiga, diuinum iudicē, ne tibi ſuccenſeat precare identidem: & quæ toto orbe id temporis Chriſti corporis ſacrificia offeruntur, pro tuis habe, id enim tuo iure facies, & cùm tibi proſis, Deo etiam obſequēris. Noli interim ingratus eſſe Chriſto, cuius beneficium præclariſſimum, ſingulare, inauditū memoria recole ſempiterna, tuamque ipſe vitam, ſi pro Saluatore millies effundas, perexiguum fore confirma. Sacerdotis veſtigiis inhæreat iuuenis, cumque ſe ille parumper collegerit, ad ſuccurrendā defunctorum

ctorum manibus: auxilietur & ipse adolescens iis, qui iam è vita discesserunt. Cùm verò sacra hostia vescuntur sacerdotes, synaxim sanctissimam adolescens corde, si non ore potest, accipiat: eamque adhibeat vitæ innocentiã, quæ in sumentibus facto Eucharistiam esse debet. Vellem equidem, vt nostri adolescentes Missæ ritus veneratione quàm dignissimos obseruent, momenta, vicissitudinem, harmoniam, seriem, initia, progressiones, exitus, sacrificantis vultum modò cõuersum, modò auersum, altaris crebra oscula, repetitas cruces, pulsationẽ pectoris, submissionem capitis, vestimẽtorum genus, quæ nostræ sunt liberationis insignia, Christianique principatus ornamenta. Præceptor quem & pium, & eruditum esse conuenit, omniũ, quæ in altari fiunt, quæque cernũtur, reconditiorem sensum iuuenibus explicet: nam cùm plurimi theologorum de hac re differentium libri inueniantur, difficile non erit planam, & breuem

uem ſecretorum Miſſæ intelligentiam adipiſci, ſic enim fiet, vt pueri tales ſe habere magiſtros glorientur, quales chriſtiani gregis eſſe paſtores ſacra iubet ſynodus Tridentina. In illo enim ſanctiſſimo orbis terræ concilio ſtatutum legimus, vt parochi feſtis diebus altaris myſteria enucleent, & aperiant concurrenti populo, ne aut impij in ſacris cæremoniis ſuperſtitionis aliquid ineſſe putent: aut qui rudes ſint, non cognito actionum illarum ſacratiore conſilio rem eſſe nudam prorſus, & inanem arbitrentur. Quantæ verò non dico impudentiæ, ſed impietatis fuerit, rei diuinæ intentum oculos ad externa conuertere? cum amicis colloqui? inuerecundè aſpicere? ridere procaciter? hæc qui facturus eſt, popinam, aut vinariam tabernam eligat, decet enim domum Domini ſanctitudo. Priuata in domo verecundum te eſſe cupis, loquacitatis, & impudentiæ infamiam times, & coram ſacerdote veriſſimũ Chriſti corpus cõficiẽte minimè

minimè contremiſces? Iaponij (vt quidam ex Chriſtianis obſeruauit) cùm ferè innumerabiles in quoddam ſuorũ deorum templum veniſſent, concionatoremque horæ vnius ſpatio expectauiſſent, qui illis neſcio quem eſſet Amidam laudaturus, ſummo cum ſilentio muſſitarunt, oculorum aciem nunquã reflexerunt, ſed precatorios quoſdam calculos toto illo tempore volutarunt, ſeſeque ſerio vaniſſimis ſuis diuis commendarunt: id quod Chriſtianus, quẽ diximus, cum ingenti dolore conſpexit noſtræ in ſacris ædibus, vt leuiſſimè dicam, memor ſocordiæ: illi præterea, qui preſbyteri Ioannis in Æthiopia parent imperio, templum ingreſſi nec admurmurãt, nec deſpuunt, nec leuem aliquem ſtrepitum edunt, vt non mille, ſed vnus eſſe videantur: ita ſilent, ita vultum componunt, ita ſe comprimũt, ita geſtus moderantur. Ergo illi, quorum vtrique, alteri altera de cauſa delirant in ſolido & vero, ſua ſacra prudenter & verecundè tractant: nos quibus

bus vera est pietatis ratio notissima, dormitantes quorundã, & quod multò est funestius, lasciuos oculos perferemus? Iaponios à nostris sacris alienos (illos excipio, quos IESV Societas Christianos effecit ac reddidit) fallax hominis concio stupidos detinet: AEthiopes, in quibus Christianæ legis obscura quædam mansere vestigia, modestissimam in re sacra taciturnitatem adhibent: & Christianum hominem ferat aliquis, Romanæq; Ecclesiæ alũnum, cuius in sacris locis nec lingua sit, nec oculi continentes? Si fulmine ictꝰ, si in terræ hiatum demersus atque detrusus, si repentina morte sublatus, si dæmoniorũ subita incursione lacerat⁹ si iudiciũ seueriſsima animaduersione mulctatus, si omnium denique infortuniorum congerie sacrorum mysteriorum auditor petulans erit oppressus: tamen iustam pœnam non est videndus dependisse. Quæ enim digna potest tanti sceleris esse vindicta? quisue patienter ferat, vt quæ ne gurgustio

quidem digna sint, tenebricosaq; popina, in diuini Regis palatio cõmittatur? Quia tamen (vt spero) tale flagitiũ ab illorũ moribus, qui hæc legent, abhorrebit: præmio magis ad virtutem alliciendi iuuenes erunt, quã metu à vitiis deterrendi: recentisq; facti explicatione, vt sacro libenter iuuenes adsint, conabor efficere. Cùm in publica custodia facinorosi plurimi asseruarentur, illorũ vnus tam desperato fũit animo tãque perdita, & vesana lingua, vt Deũ ipsum, à quo sati, generatiq; sumus, pessimis conuitiis lacesseret, seq; pro impio infideliq; iactaret, non quo inferos esse abnueret, in quos se esse detrudendũ fatebatur, sed quia de Dei clementia diffideret, à quo se esse relictũ, & destitutũ impudentissimè & insanissime querebatur. Hũc adiit religiosus quidam vir, & amicè consolatus audiendæ rei diuinæ autor, suasorque fuit: fore enim vt si suam causam Deo, cui omnia sunt curæ, commendet, res

hominis

hominis perditæ, & afflictæ recreentur, ad portumque perueniat malorum fluctibus vel omnino repressis, vel aliqua ex parte sedatis. Paruit obstinatus ille, cumque in sacello carceris res diuina peracta esset, vinctusq; præsens fuisset, secuta est die postero libertas hominis, cui ex ipso altari Christus benignissimus liberationem pene est visus polliceri: tantumque medicina illa profuit, vt corporis animique salutem ipsa vna præstiterit. Sacras item conciones Christianus puer diligenter attendat, illorumpræsertim, quos esse vtiliores nouerit. Nam diuinæ legis interpretes certum salutis signum esse confirmant, vt ad sacri verbi explicationem audiendã sponte feratur adolescens. Euangelijq; veritas sententiæ huic videtur cõsentire. Christus enim ab iis libẽter audiri Dei verba dixit, qui ex Deo essent, propterea q; à callidis, veteratoribusq; Pharisæis diuinas admonitiones despici, q; ad Dei gregẽ minimè pertinerent. Quis rogo sa-

cri præconis verba non admiretur, præsertim si ex illorum sit numero, qui prodesse magis sermonis vehementia, & grauitate, quàm placere quæstionum subtilitate concupiscunt? Huius oratio ex superiori loco fulminat abundans sonantibus verbis, vberibus q; sententiis desides vrget, consopitos excitat, afflictos recreat, gestientes comprimit, vanè perterritos à timore deducit, cupiditates restinguit, iracundiam cohibet, vitia insectatur. Vespertinis precibus, saltē diebus festis Christianos pueros interesse necesse est, idque, vt à suis discipulis magistri efflagitent, præcipit Lateranense Concilium. Iam verò morem illum felicissimum scelera frequenter sacerdoti confitendi, tum ieiunam mentem sacro cibo pascendi & recreandi quis dignè collaudabit? fortunatus ille iure optimo censebitur adolescens, qui se sæpè ad sacerdotis genua proiiciens culpas siue graues, siue leues illæ sunt, dolenter a-

periat,

periat, & cum crebris singultibus fateatur. O non satis tuta sententia existimantium hominum satis superque iri prouisum animi rebus si annis duntaxat singulis, qui terminus est ab Ecclesia præstitutus peccata euomantur. Magna profectò subest suspicio inuitos illos, & tanquam torsione adhibita accedere, quos ipsa velut vadimonia compellunt, vt crimina fateantur. Hi paucissima dicunt, cum sit difficillimũ aut pleraq; aut cuncta reminiscí: hos ipsi animorum medici metuunt, ab his non magna vitæ correctio sperari solet, ex his quidam multò pluribus se flagitiis contaminant, postea quam curationem acceperunt, si curatio dicenda est vnius horæ propter solam speciem, vt in scenis fieri solet, ficta mutatio. Vt enim peccatorum veniam consequantur: ipsam tamen peccandi licentiam, & procliuitatem non amittunt, quæ ex diuturna cum vitiis cõsuetudine tracta gignit, cùm in viscerib

sceribus & venis inclusa maneat, vel post ipsam medelam peiora. Quòd si se crebrò purgare assuescant, & vitæ sordes assiduè confitendo abstergant, tum non modò adulta pestis delebitur, verum etiam stirps & semen malorum omnium extinguetur. Vsus enim contra vsum dimicat, & peccandi consuetudinem mos vincet honestè viuendi, quem ipsa confessio faciet esse robustũ, cuius hæc est propria vis, vt & cõmissa scelera condonet, & illa prorsus auertat, quæ videntur impendere. Quid ergo? sacram legem euertis, quæ annuam esse confessionem iubet? minimè id quidem, Ecclesiæ enim anniuersariam confessionem imperanti Christiani satisfaciunt peccatis semel in anno confitendis: sed quod sæpe dicitur, summum ius summam esse iniuriam, etiam in hoc valere contendimus. Callida, & malitiosa iuris interpretatione factum est, vt quod lenitatis consilio Ecclesia mater constituerit (nam si sæpius in anno nudare cõscientiam iussisset, præ-

ceptum

ceptum illud videretur esse seuerius) in suam id perniciem homines vertant. Nos enim existimare oportet, quò frequentiùs nos accusauerimus, & viciorum sarcina conscientiam releuârimus, eò gratiores Ecclesiæ charioresq; futuros quæ filios suos omnes saluos, & incolumes esse vult, nulloq; vitæ puncto extinctam hominum optat esse charitatem. Quare Augustinus, vt semper confiteamur, admonebat, semper enim, inquit, habes quod confitearis. idemq; vir eruditissimus, sanctissimusq; censebat nunquam acriores inimico dolores infligi, quàm cùm peccatorum plagas confessione sanamus. Viuentem animã diu non retinebimus, si ieiunam illam, fameq; enectam esse siuerimus. Quocirca altaris sacratissimo illo cibo sæpe nutriri, ac refici necesse est. Mortem animi tollit confessio, vitam ac spiritũ ducimus ppter Eucharistiam: illa quidem ne deformes simꝰ efficit, hæc, vt formosi esse possimus, tribuit: altera cupiditates, ægritu-

dines, libidinem, iracundiam, & cæteras animi labes repellit, altera fortitudinem, constantiam, moderationem animi, castitatem, tolerantiam, virtutes deniq; omnes in pectus intromittit: quales simus, confitendo monstramus, quæ velimus sanctissimæ hostiæ adiumento consequemur. Rarum Dei esse conuiuam, minimè vellem, præsertim si te tuus sacerdos frequenter ad mensam inuitârit. Multa quidem ab illis præstari conuenit, qui sint diuinam Christi carnem assiduè gustaturi: quorum æstimatio imperitis quibusdam panis cœlestis dispensatoribus relinqui non debet, qui cum veræ laudis gustũ non habeant, mundum sua nequissima stultitia (vt D. Chrysostomus lamentatur) corruperunt. Magna (inquit ipse) rerum omnium est peruersitas. plerique enim existimãt, eò dignius ad diuinam mensam accedi, quò tardius, præparationemque ipsam non virtutum cumulo, sed dierum numero, & spatio temporis metiuntur, cùm pessimi

simi quique vel semel gustata synaxi Deum grauiter offendãt, optimis verò sæpissime æterno cibo vescentibus mundi orbisque Dominus summopere delectetur. Hac Chrysostomi præclarissima sententia illorum perniciosissimus error cõfutatur, qui in feriis Christi à mortuis existentis neminem à sacra mensa repellunt ex illis, qui in peccatis consenescunt, nec melioris frugis spem vllam pollicentur: si tamen octauo quoque die honestus, & egregie cordatus adolescens salutarem hostiam sumere optet, arcebitur ab aris, & cũ conuitiis excludetur. Quæ in re summopere inepti presbyteri hominum generi nocuerunt: nam cùm concertatio nobis quotidiana cum hoste sit, nisi robur, & vires comedendo sacro cibo virescant, mors est nobis oppetenda. Odiosum sanè genus hominum sacramenti fructus ignorantium, sui animi siccitatem ostendentiũ, veterem Ecclesiæ morem, patrum testimonia, conciliorum decreta, Areopagitæ Diony-

Lyduuinæ Virgini sacrã Euchar. parochus nesgabat doctus ille quidem, sed in diuinis rebus parum exercitatus qua de re & verã & sti

Vt hist. scripsit F. Ioan. Brumanus l. 2. c. 7. de rebus Lyduenæ. cuius fuit sanctitas admirada.

sij, Ignatij, Augustini, Ambrosij, Gregorij, Bernardi, aliorumque sanctissimorum hominum sententias nescientium. Hosce ego non voce tantùm, & ratione cruentandos, verum etiam graui pœna mulctandos esse duco, qui cùm videant grauissima illorum esse scelera, qui serò ad altare veniunt, dissimulant tamen eisque futili quadam reuerentiæ excusatione suffragantur: illorum verò culpas leues, quibus se sæpe Deus ipse communicat & impertit, ita exaggerant, vt pene faciant hæreticos. Existimare deberent, qui hoc sunt ingenio, sacerdotibus ad frequentem communionem hortantibus curæ esse, vt vel sui supplices, & quos diximus pœnitentes, vitam corrigant, vel à sacra mensa discedant. Sed quid opus est verbis in re minimè dubia? Omniũ qui pio huic operi aduersabantur, rationes iam pridem obsoleuerunt, illas enim res magis, quam sermo confutauit. Olim quidem laboratum est vehementer, religiosique homines nonnulli

nulli, cùm ſacrarium patefacere auderent: quod in pleriſque locis perpetuò clauſum, penituſq́ue abditum ſemel in anno reperiri ſolebat, magnam inuidiæ tempeſtatem, & concionum procellas ſubierunt: nunc tamen, quæ Dei eſt bonitas pacata ſunt omnia. plus enim piorũ taciturnitas potuit, quam contradicentium voces plenæ conuicij, ne dicam falſitatis. Vitæ enim honeſtas quam præ ſe ferunt Sacramentorum amatores, obmuteſcere coëgit aduerſarios, mundumq́ue prope ſeneſcentem vitalis eſca renouauit. Viri, fœminæ, iuuenes, ſenes, opulenti, egentes, nobiles, obſcuro loco nati, omnes denique omnium ordinũ homines tales eſſe cœperunt, qualem cibum deguſtarunt. Quid? quod in academiis publicis pene innumerabiles literarum ſtudioſi adoleſcentes reperti ſunt, qui quòd medicamento cõfeſſionis, & Euchariſtiæ ſacræ vterentur, p̃ter cæteros modeſti, officioſi, mãſueti, pudici, atq; etiã eruditi eſſent: nec illis

[illegible] sanctissimum, sermone in sacris edibus habendum, egressumque, siue, ante lucem, siue [illegible] meditandas: Hoc [illegible] sacramentum præstat, Christi [illegible] virtus hæc est, vt iuuenes [illegible] publicique gymnasii [illegible] quibus solus discipulos docuerat, ipse præceptor non solum cõsentes, sed etiam cupidos. Hanc nos ad frequentem sacramenti vsum horationem nunc quidem commemorauimus. Conuictum in vinculis [illegible] quidam pius quidam sacerdos, vt spectatorum pondere leuaret, confessionibus [illegible] sæpe admonebat, [illegible] obtemperare rogatus parere [illegible] hoc se facturum dixit, ne [illegible] vidua, ac [illegible] confitendorum [illegible] careret. Secuta [illegible] sacerdotem grauis febris, vt sibi [illegible] esse moriendum, vinctus putaret. Imitatus ad eodem illo, qui [illegible] sacerdote, vitæ labo[illegible] præstaque con[illegible] morbo sensit ægro-

tus,

tus, vsque adeò vt postridie è lecto surgeret, pedibusque incederet: id cùm sacer homo vidisset, rogare facinorosũ illum morbo liberum cœpit, vt se gratum immortali Deo ostenderet propter recuperatam sanitatem, habendæque gratiæ optimam esse rationem dixit, si videlicet Christi hospes esse vellet, atque conuiua. Sacerdoti iusta petenti minimè parere voluit vinctus, obstinationisq; pœnas cõfestim dedit, morbo, quo paulò antè solutus fuerat, redeunte. Tunc homo pertinax graue esse scelus intellexit, hortatori suo non obedire, cum præsertim id ipsum Deus duplicato indicio monstrauisset: quare tertium diuinæ vltionis telum expectandum non censuit, confessusq; iterum cœlesti se pane recreauit. Hæc posteaquam fecit, non solùm ex furente illa iactatione febris emersit, verum etiam legitimæ potestatis iussu exiuit è custodia, in qua mensibus nouem macie & squallore confectus vixerat, quam etiam perpetuam futuram esse credi-

quidem digna sint, tenebricosaq; popina, in diuini Regis palatio cõmittatur? Quia tamen (vt spero) tale flagitiũ ab illorũ moribus, qui hæc legent, abhorrebit: præmio magis ad virtutem alliciendi iuuenes erunt, quã metu à vitiis deterrendi: recentisq; facti explicatione, vt sacro libenter iuuenes adsint, conabor efficere. Cùm in publica custodia facinorosi plurimi asseruarentur, illorũ vnus tam desperato fuit animo tãque perdita, & vesana lingua, vt Deũ ipsum, à quo sati, generatiq; sumus, pessimis conuitiis lacesseret, seq; pro impio infideliq; iactaret, non quo inferos esse abnueret, in quos se esse detrudendũ fatebatur, sed quia de Dei clementia diffideret, à quo se esse relictũ, & destitutũ impudentissimè & insanissime querebatur. Hũc adiit religiosus quidam vir, & amicè consolatus audiendæ rei diuinæ autor, suasorque fuit: fore enim vt si suam causam Deo, cui omnia sunt curæ, commendet, rei

hominis

hominis perditæ, & afflictæ recreentur, ad portumque perueniat malorum fluctibus vel omnino repressis, vel aliqua ex parte sedatis. Paruit obstinatus ille, cumque in sacello carceris res diuina peracta esset, vinctusq; præsens fuisset, secuta est die postero libertas hominis, cui ex ipso altari Christus benignissimus liberationem pene est visus polliceri: tantumque medicina illa profuit, vt corporis animique salutem ipsa vna præstiterit. Sacras item conciones Christianus puer diligenter attendat, illorumpræsertim, quos esse vtiliores nouerit. Nam diuinæ legis interpretes certum salutis signum esse confirmant, vt ad sacri verbi explicationem audiendã sponte feratur adolescens. Euangelijq; veritas sententiæ huic videtur cõsentire. Christus enim ab iis libẽter audiri Dei verba dixit, qui ex Deo essent, propterea q; à callidis, veteratoribusq; Pharisæis diuinas admonitiones despici, q; ad Dei gregẽ minimè ptinerent. Quis rogo sa-

cri præconis verba non admiretur, præsertim si ex illorum sit numero, qui prodesse magis sermonis vehementia, & grauitate, quàm placere quæstionum subtilitate concupiscunt? Huius oratio ex superiori loco fulminat abundans sonantibus verbis, vberibus q; sententiis desides vrget, consopitos excitat, afflictos recreat, gestientes comprimit, vanè perterritos à timore deducit, cupiditates restinguit, iracundiam cohibet, vitia insectatur. Vespertinis precibus, saltē diebus festis Christianos pueros interesse necesse est, idque, vt à suis discipulis magistri efflagitent, præcipit Lateranense Concilium. Iam verò morem illum felicissimum scelera frequenter sacerdoti confitendi, tum ieiunam mentem sacro cibo pascendi & recreandi quis dignè collaudabit? fortunatus ille iure optimo censebitur adolescens, qui se sæpè ad sacerdotis genua proiiciens culpas siue graues, siue leues illæ sunt, dolenter a-

peritat,

periat, & cum crebris singultibus fateatur. O non satis tuta sententia existimantium hominum satis superque iri prouisum animi rebus si annis duntaxat singulis, qui terminus est ab Ecclesia præstitutus peccata euomantur. Magna profectò subest suspicio inuitos illos, & tanquam torsione adhibita accedere, quos ipsa velut vadimonia compellunt, vt crimina fateantur. Hi pauciſsima dicunt, cum sit difficillimũ aut pleraq; aut cuncta reminiſci: hos ipſi animorum medici metuunt, ab his non magna vitæ correctio sperari solet, ex his quidam multò pluribus se flagitiis contaminant, poſteaquam curationem acceperunt, ſi curatio dicenda est vnius horæ propter ſolam ſpeciem, vt in ſcenis fieri ſolet, ficta mutatio. Vt enim peccatorum veniam conſequantur: ipſam tamen peccandi licentiam, & procliuitatem non amittunt, quæ ex diuturna cum vitiis cõſuetudine tracta gignit, cùm in viſce-

sceribus & venis inclusa maneat, vel post ipsam medelam peiora. Quòd si se crebrò purgare assuescant, & vitæ sordes assiduè confitendo abstergant, tum non modò adulta pestis delebitur, verum etiam stirps & semen malorum omnium extinguetur. Vsus enim contra vsum dimicat, & peccandi consuetudinem mos vincet honestè viuendi, quem ipsa confessio faciet esse robustũ, cuius hæc est propria vis, vt & cõmissa scelera condonet, & illa prorsus auertat, quæ videntur impendere. Quid ergo? sacram legem euertis, quæ annuam esse confessionem iubet? minimè id quidem, Ecclesiæ enim anniuersariam confessionem imperanti Christiani satisfaciunt peccatis semel in anno confitendis: sed quod sæpe dicitur, summum ius summam esse iniuriam, etiam in hoc valere contendimus. Callida, & malitiosa iuris interpretatione factum est, vt quod lenitatis consilio Ecclesia mater constituerit (nam si sæpius in anno nudare cõscientiam iussisset, præceptum

ceptum illud videretur esse seuerius) in suam id perniciem homines vertant. Nos enim existimare oportet, quò frequentiùs nos accusauerimus, & vitiorum sarcina conscientiam releuârimus, eò gratiores Ecclesiæ charioresq; futuros quæ filios suos omnes saluos, & incolumes esse vult, nulloq; vitæ puncto extinctam hominum optat esse charitatem. Quare Augustinus, vt semper confiteamur, admonebat, semper enim, inquit, habes quod confitearis: idemq; vir eruditissimus, sanctissimusque censebat nunquam acriores inimico dolores infligi, quàm cùm peccatorum plagas confessione sanamus. Viuentem animã diu non retinebimus, si ieiunam illam, fameq; enectam esse siuerimus. Quocirca altaris sacratissimo illo cibo sæpe nutriri, ac refici necesse est. Mortem animi tollit confessio, vitam ac spiritu ducimus ppter Eucharistiam: illa quidem ne deformes simus efficit, hæc, vt formosi esse possimus, tribuit: altera cupiditates, ægritu-

dines, libidinem, iracundiam, & cæteras animi labes repellit, altera fortitudinem, constantiam, moderationem animi, castitatem, tolerantiam, virtutes deniq; omnes in pectus intromittit: quales simus, confitendo monstramus, quæ velimus sanctissimæ hostiæ adiumento consequemur. Rarum Dei esse conuiuam, minimè vellem, præsertim si te tuus sacerdos frequenter ad mensam inuitârit. Multa quidem ab illis præstari conuenit, qui sint diuinam Christi carnem assiduè gustaturi: quorum æstimatio imperitis quibusdam panis cœlestis dispensatoribus relinqui non debet, qui cum veræ laudis gustũ non habeant, mundum sua nequissima stultitia (vt D. Chrysostomus lamentatur) corruperunt. Magna (inquit ipse) rerum omnium est peruersitas. plerique enim existimãt, eò digniùs ad diuinam mensam accedi, quò tardiùs, præparationemque ipsam non virtutum cumulo, sed dierum numero, & spatio temporis metiuntur, cùm pessimi

simi quique vel semel gustata synaxi Deum grauiter offendat, optimis verò sæpissime æterno cibo vescentibus mundi orbisque Dominus summopere delectetur. Hac Chrysostomi præclarissima sententia illorum perniciosissimus error cõfutatur, *qui in feriis Christi à mortuis existentis neminem à sacra mensa repellunt ex illis, qui in peccatis consenescunt, nec melioris frugis spem vllam pollicentur: si tamen octauo quoque die honestus, & egregie cordatus adolescens salutarem hostiam sumere optet, arcebitur ab aris, & cũ conuitiis excludetur.* Qua in re summopere inepti presbyteri hominum generi nocuerunt: nam cùm concertatio nobis quotidiana cum hoste sit, nisi robur, & vires comedendo sacro cibo virescant, mors est nobis oppetenda. Odiosum sanè genus hominum sacramenti fructus ignorantium, sui animi siccitatem ostendentiũ, veterem Ecclesiæ morem, patrum testimonia, conciliorum decreta, Areopagitæ Diony-

Lyduuina virgini sacrã Euchar. parochus negabat doctus ille quidem, sed in diuinis rebus parum exercitatus qua de re & verã & sti

Ex hist. scripsit F. Ioan. Brumanus l. 2. c. 7. de rebus Lydu-ne. cuius fuit sanctitas admirada.

sij, Ignatij, Augustini, Ambrosij Gregorij, Bernardi, aliorumque sanctissimorum hominum sententias n scientium. Hosce ego non voce tantùm & ratione cruentandos, verum etia graui pœna mulctandos esse duco, q cùm videant grauissima illorum es scelera, qui serò ad altare veniunt, di simulant tamen eisque futili quada reuerentiæ excusatione suffragantu illorum verò culpas leues, quibus se s pe Deus ipse communicat & imperti ita exaggerant, vt pene faciant hær ticos. Existimare deberent, qui h sunt ingenio, sacerdotibus ad freque tem communionem hortantibus cu esse, vt vel sui supplices, & quos dic mus pœnitentes, vitam corrigant, v à sacra mensa discedant. Sed quid op est verbis in re minimè dubia? Omn qui pio huic operi aduersabantur, r tiones iam pridem obsoleuerunt, ill enim res magis, quam sermo confuta uit. Olim quidem laboratum est veh menter, religiosique homines no nul

nulli, cùm ſacrarium patefacere auderent: quod in pleriſque locis perpetuò clauſum, penituſq́ue abditum ſemel in anno reperiri ſolebat, magnam inuidiæ tempeſtatem, & concionum procellas ſubierunt: nunc tamen, quæ Dei eſt bonitas pacata ſunt omnia, plus enim piorũ taciturnitas potuit, quam contradicentium voces plenæ conuicij, ne dicam falſitatis. Vitæ enim honeſtas quam præ ſe ferunt Sacramentorum amatores, obmuteſcere coëgit aduerſarios, mundumq́ue propeſeneſcentem vitalis eſca renouauit. Viri, fœminæ, iuuenes, ſenes, opulenti, egentes, nobiles, obſcuro loco nati, omnes denique omnium ordinũ homines tales eſſe cœperunt, qualem cibum degustarunt. Quid? quod in academiis publicis pene innumerabiles literarum ſtudioſi adoleſcentes reperti ſunt, qui quòd medicamento cõfeſſionis, & Euchariſtiæ ſacræ vterentur, pter cæteros modeſti, officioſi, mãſueti, pudici, atq; etiã eruditi eſſent: nec illis

durum fuit, se noctu in sacris ædibus verberare, ægrotos inuisere, ante lucē surgere ad res diuinas meditādas. Hoc nimirum Sacramenta præstant, Christi sanguinis virtus hæc est, vt iuuenum in academiis, publicisque gymnasiis vbi magistris nil in suos discipulos licet, tanta sit proborum nō solùm cōsensio, sed etiam copia. Hanc nos ad frequentem Sacramentorū vsum hortationem nouo quodam commemorato exemplo finiamus. Coniectum in vincula maleficum quendam pius quidam sacerdos, vt se peccatorum pondere leuaret, confitendis ipsis, sæpe admonebat, cumque identidem rogatus parere nollet, vereri se sacerdos dixit, ne Deus talem, ac tantam confitendorum criminum puniret tarditatem. Secuta mox fuit tam periculosa febris, vt sibi iam iam esse moriendum, vinctus putaret: vocatoque ad se eodem illo, qui consilium dederat, sacerdote, vitæ lapsus omnes aperuit, peractaque confessione releuari se morbo sensit ægrotus,

tus, vsque adeò vt postridie è lecto surgeret, pedibusque incederet: id cùm sacer homo vidisset, rogare facinorosũ illum morbo liberum cœpit, vt se gratum immortali Deo ostenderet propter recuperatam sanitatem, habendæque gratiæ optimam esse rationem dixit, si videlicet Christi hospes esse vellet, atque conuiua. Sacerdoti iusta petenti minimè parere voluit vinctus, obstinationisq; pœnas cõfestim dedit, morbo, quo paulò antè solutus fuerat, redeunte. Tunc homo pertinax graue esse scelus intellexit, hortatori suo non obedire, cum præsertim id ipsum Deus duplicato indicio monstrauisset: quare tertium diuinæ vltionis telum expectandum non censuit, confessusq; iterum cœlesti se pane recreauit. Hæc posteaquam fecit, non solùm ex furente illa iactatione febris emersit, verumetiam legitimæ potestatis iussu exiuit è custodia, in qua mensibus nouem macie & squallore confectus vixerat, quam etiam perpetuam futuram esse credi-

crediderat. Hanc nos & nouâ & maximè veram historiam idcirco narrauimus, vt quantum se duo hæc Sacramenta diligant, ostenderemus: quæ qui seiungunt, non id honoris causa faciũt, quo se Christum venerari velle profitentur, sed ne vitia relinquere cogantur, latebram quærunt. Norunt enim castos, puros, synceros, minimè cupidos illos esse debere, quibus sacræ synaxeos vsus sit assiduè permittendus. Satis multa dixisse me puto de Sacramẽtorum vsu & frequentia, quibus hominum vita continetur: superest, vt de sanctissimæ Deiparentis & inuiolatæ Virginis cultu nonnulla attingantur. Quod verò iam petam è vestigio me assecuturum esse confido. Dulcissimum quippe Mariæ nomen etiam ijs, qui à nostra religione dissentiunt, est sanè periucundum. Huius clementissimæ matris fidẽ, & patrocinium nostri adolescentes appellent, illi se totos dent, quæ benigna & misericors hominum causas suscipit defendendas. Hanc puer

suis

ſuis precatorijs calculis, velut roſis amœniſſimis exorandam curet, verſibus concinat, laudibus efferat, verbis amantiſſimis ſalutet. Sola enim digna reperta eſt, quæ Deum optimum maximum in vtero haberet, maturatum fœtum in lucem ederet, editum nutriret, ætate robuſtum in portanda cruce comitaretur, deficientemque illum ſolem non conniuens, non aſpectum amittens acriter immota ſuſpiceret. Hanc puer beneuolam ſi bi reddat eximia corporis caſtitate, mentis integritate, morum præſtantia, vitæ candore, cordis munditia pectoris bonitate. Nil eſt enim virgine pulchrius Maria, nil admirabilius, nil ſuauius, nil amabilius, nil quod magis ad ſe hominum animos alliciat etiã improborum. Sunt etiam hortandi iuuenes, vt cœlitum obliuiſcantur nunquam, ſanctorumq; hominum cum Chriſto vitam degentium crebrò meminerint, fauoremque cùm omnium tum maximè illorũ, quorum nomina ſortiti fuerint, ſæpe in-

uo cent:

uocent: custodem angelum summopere diligant, cùm ingrati animi sit, non illum memoria prosequi, à quo tot, tãtaque in nos quotidie beneficia promanent. Vnum deest, quod nostris adolescentulis non mediocriter esse charum debet. Nam cùm sæpe contingat, multos ex ijs, qui se saluos, & incolumes lecto commiserint quiescendi gratia, postridie manè extinctos reperiri: animi rebus cõsulere oportet, ne nos mors opprimat repentina. Malis verò impendentibus prudentissimè occurret is, qui se totum, priusquam discedit cubitum, ad vnguem (vt poëta dixit) explorârit. Tres nostras animi vires, quas potentias dicimus, in iudicium vocari oportere, sanctissimi viri dixerunt, vt quid vnaquæque eo die gesserit, intelligatur. Sunt igitur proximæ lucis, quam tenebræ noctis iam obscurauerint, examinandi, resecandique ad viuum actus vniuersi, negotia, dicta, facta, rationes, conuenta, successus, cogitationes, vitia, virtutes, admissa

missa, omissa, fortunati euentus, atq; infelices. Dolore affici vehementer propter diei illius, cæterorumque omnium errata necesse est, concepto vulgari, aut ficto corrigendæ vitæ desiderio. Illa præterea insidiantis mortis cautio est præclara, obrepentisque alicuius mali pulchra prouisio, si in ipso dormiendi initio votum sit nobis confessionis criminum. si qua mortifera inueniantur, sacerdoti & bono, & erudito, cùm primum licuerit, faciendæ. Hanc nosmet iudicandi normam Samius ille Pythagoras diuinasse visus est, quam etiam suis discipulis commendabat: dignamque poëtarum princeps Virgilius est arbitratus, vt in ea elaboraret, versusque de illa conderet luculentos. Hanc qui singulis noctibus in Christiano, & occulto mentis tribunali exercent (exercent autem multi) salutarem experti sunt. Nouimus præterea viros optimos non paucos, qui, cùm non satis esse putent, nocte aut aduentante, aut progrediente, errata flere præ-

S. Antonius huius erat autor examinis, quin etiam & quæ turpius acta essent, scriberentur, admonuit, & lectionē

pudor, pudorem emendatio sequetur. Nicephor. eccl. hist. lib. 8. c. 40.

re præteritæ iam lucis, sed etiam interdiu commonefaciunt, atque excitant Dei recordatione, qui semper & vbique tantus, & tam præsens haberi debet, vt omnia videat, cognoscat & cõpleat. Itaque non solum ab ijs peccata, & vitæ lapsus deplorantur, sed etiam ne in ipsa incidant, prouidetur diurna circunspectione, & vigilantia: sibique præterea vtilissimum esse sentiunt, si quoquò ierint, vbicunq; sint, in mentẽ veniat, omnia speculantis Dei, repetãtque assiduè, vide homo, quàm te diuini oculi obseruent, circumspiciant, cõtemplentur. Atq; vtinam nostri iuuenes hoc ipsum facilitarent: tanta enim Dei præsentiæ recordationis est vis, vt quamuis alia desint aduersus animi morbos remedia, tamen pro muro & propugnaculo nobis illa esse possit, vt inter quotidianos profligatorum hominũ impetus, inter carnis illecebras, inter malorum dæmonum certas insidias viui & sospites permanere possimus. Hæc sunt, honeste puer, quæ te præsta-

præstare oportet, vt Christianus dici, vt vitæ cursum tenere, vt feliciter mori, vt denique post obitum in cœlo esse merearis. Meis equidem adolescentibus, si lumen cognitæ veritatis nõ esse hæreditarium, gẽtilitiũue censuerint, sed Deo acceptum retulerint, si nonnihil se ad Deum orandum collegerint, & sancto quodam mentis sopore, iam inde à primis annis obdormiscere consueuerint, si rem diuinam bene affecto animo conspicient, atq; audient, si culpas omnes ad animorum iudicem crebrô deferent, nec illorũ similes esse voluerint, qui aut cum morti vicini sunt, aut cum ecclesiastica seueritate tanquam districto gladio à suis parochis compelluntur, errata patefaciunt: si sacrã Eucharistiã sæpenumero expetẽt, & ita viuere studebũt, vt vel quotidie cœlesti epulo possint accubare, si mũdi reginã, & rẽliquos cœlites ardẽti studio colent, si diei collectas sordes nocturno examine tollendas tergendasq; curabunt, si Deũ præsentem habebunt,

tanto

tanto opere gratulabor, vt iam nunc cœli diuitias illis audeam polliceri. Ne tibi durum esse videatur, vt illo in terris fungare officio, quod est angelis in cœlo perpetuum. Eum tu non coles, cuius beneficio viuis? liberalitate nutriris & pasceris? misericordia conseruaris? Te, cùm nullus esses, creauit, & hominem fecit, id est diuinum animal: cùm in vtero matris, vbi primæ sunt tenebræ versarere, in lucem protulit, cùm te auita labes seruum genuisset, Dei benignitate liber es effectus, cum sæpe propter mortiferas culpas Orco debereris, in amicitiam, & familiaritatem te prior vocauit Deus, cùm prope infinita mala te vndique circunuenirent, omnibus te casibus humanissimè Deus eripuit, cùm aduersa te iactaret tempestas, illo eodem, quem offenderas, fluctus maritimos sedante, in securissimum portum appuliſti. Cur ergo cessas? cur non te pietati dedicas? cur non eximia sanctitate fulges? Est ne quicquam toto orbe terrarũ, quod homini

Digitized by Google

homini verè Christiano conferri vlla ex parte queat? An desunt quos imitere? Senensis ille Bernardinus tanta à puero & modestiæ & religionis documenta dedit, vt adolescentulis suis æqualibus turpem aliquem sermonem proferentibus sola præsentia silẽdi necessitatem imponeret, illo enim procul viso, consussurrabant pueri omnes, tacete, nam adest Bernardinus. Samosateni episcopum Eunomium, quòd hæreticus esset, tam hostiliter odisse memorantur, vt nullus omnino templi ingressus sit, in quo Arianus præsul sacra celebraret. Hæc mihi placidissima historia visa est, autore Theodoreto, qua Samosatensium ciuium pietas, rara illa quidem commendatur. Cui enim post hominum memoriam contigit, vt nullum, nec ex optimatibus, nec ex plebeis haberet defensorem? Loco cedere, & fugam meditari coactus est infelicissimus Eunomius: quippe qui tam inuisus Catholicis esset, vt ne aquam illam quidem tangere aut vel-

Vt se Typa-sensium ciuitas, quæ tota Catholicorum erat, cum e-

lent,

episcopo haretico gesserit, dicet tibi Victor Vticensis lib. 2. de persequutione Vandalica.

lent, aut se posse crederent, quæ falsi episcopi membra in balneis communibus abluissent. Quid pueri ciuitatis eiusdem? cum pila luderent, & iumentum, quo Lucius Eunomij successor impius etiã, & Arianus vehebatur, illac fortè transisset, & illorum sphæram pede calcauisset, lacrymarum vim ingentem pueri omnes profuderunt: existimabant enim bestiæ contagione, quæ hæreticum episcopum portaret, pestem aliquam pilæ, qua se ludendo recreabant, inhæsisse. Iunior Theodosius in quartis, & sextis ferijs ieiunus, & esuriens permanebat, cuius palatium à monasterio discrepabat nihil, cum sororibus, quæ virgines erant, canere solebat diuinas laudes. Vestem sancti cuiusdam hominis, qui iam è vita discesserat, corpori applicuit, & à se nunquam separauit. Huius coniux Eudoxia ad Hierosolymitanam vrbem peregrinationis voto constricta, læto animo properauit, vniuersa, quæ in itinere templa occurrerent, locupletans.

Rober-

Robertus Francorum Rex ſacris horis intereſſe conſueuit, diuinasq; laudes velut ex initiatis vnus modulari. Fridericus Germanorum Imperator iurauit nunquam excepto inaugurationis die, in quo ſolenne iuſiurandum recuſare non licebat. Superior Theodoſius (Hæc à nobis eò libentiùs commemorantur, quò maiorem illuſtrium exemplorũ vim eſſe ſcimus) priuſquã cum Eugenio & Arbogaſte dimicauit, longum tempus precando conſumpſit, victoremq; exercitum deportauit. Sed quid ego ſingula perſequor, cũ religionis exẽplis pene innumerabilib⁹ abundemus? Integri exercitus, propter confeßionem Chriſtianæ veritatis ad non dubiam mortẽ cõcurrerunt. Multi ſerra diuiſi, plurimi aquis immerſi, partim igne combuſti, partim exrupibus deturbati, alij beſtijs obiecti, alij verberibus excruciati nonnulli equuleo torti, quidam fune ſtrangulati, non pauci capite plexi inuictam animam emiſerunt. Quid de ſacra Thebeorum legio-

legione referam? quid de Massa candida, cui numerus ipse nomen dedit? quid de crucifixorum decem millibus? quid de Cæsarauguſtæ glorioſis martyribus, quorum infinitam multitudinem nõ eſt qui certo numero comprehendat? quid de Phrygiæ præclariſſima illa vrbe, in qua omnes, omnes inquam, incendio abſumi, quàm Chriſtũ negare maluerunt? Quod ſi ethnicorum factis noſtra debet ſocordia condemnari, Corinthius Timoleon parta de inimicis victoria, liberataque Sicilia, benemerẽtibus dijs gratias egit, Fortunæque, quam deam eſſe communi gentium errore arbitrabatur, ſuas ædes conſecrauit. Rex Syriæ Antiochus Deum noſtrum in Solymorum templo, donis & muneribus honorauit: huius etiam religioſiſſimi fani cultum Seleuco Regi curæ fuiſſe, ſacræ literæ nos docent, ſumptus enim faciebat, vt ne immolandis victimis neceſſaria deeſſent. In Romanorum ſenatu prima omnium eſſe ſolebat de religione con-

Digitized by Google

ne consultatio. Vespasianus princeps capitolij restaurationem aggressus ruderibus purgãdis manum ipse primus admouit, portandisq; oneribus colla subiecit, baiuliq́ue & operarij functus officio in summo dominatu pietatem superiorem indicari oportere, declarauit. Æthiopum reges, si à sacerdotibus audirent, vitam ipsorum non placere dijs, nox intercedebat nulla: se enim statim ipsi iugulabant, multisque seculis inueniri non potuit, qui deis inuitis vnius horæ vsuram ad viuendum postularet. Nil aliud Diomedontem locutum ferunt, cùm ad supplicium duceretur, quàm vt vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur. Ergo illi & potentes & ambitiosi, & bonorum cupidi inanem suam religionem sæpe cum gloriæ & vitæ dispendio coluerunt: nos quibus lumen veritatis splẽdet, iniquam habebimus cæcitatem? O felix Christianorum sors, qui Deum illum agnoscunt, quem sine probro, &

ignominia venerantur: qui tam opulentè suos ditat famulos, vt eorum vestes, ossa, cineres, sepulchra, atque adeo vmbram ipsam miraculis soleat illustrare. Sanctissimi Iacobi cathedra inter arcana, & sacra cum ingenti veneratione, vt ex Eusebio didicimus, Hierosolymis seruabatur. Zebedæi Iacobi baculus ab insidijs malorum dæmonum defendit Hermogenem. Nullus est, qui ignoret, quanti æstimauerit Antonius vestem ex palmarum foliis contextam, quam Paulus anachoretarum primus cum viueret, induebat. Iam bestiæ, & animantia bruta, quid religioni tribuerint, explicare non est opus: cùm Diuus Ignatius precatus à Deo sit, ne in sua ipsius cæde illam bestiæ mansuetudinem adhiberent, quã erga alios Christi milites præbuissent. Mariano Christi monacho Bituricensi canes obedierunt, præcipienti, ne aprum ad se confugientem lacerarent. Columbano abbati in montibus vrsi seruierunt: ad Remigium sanctitate fulgen-

fulgentem tanquam ad nidum aues volitabant: Blasio Sebastæ vrbis Episcopo se persequentium inimicorum impetum fugienti cibum volucres præbuerunt. Nec hoc solùm suis amicis Deus tribuit, vt videlicet à feris, atq; à pecudibus diligantur: quando inanimæ res diuinos homines, & ipsæ quodammodo venerantur. Nam Polycarpum ignis non læsit, feruens oleum Apostolo Ioanni pepercit, piscosa palus, propter quam duo fratres periculosè certabant, sancto Gregorio obtempe-

rauit versa in siccitatem, vt omnino controuersiæ tollerentur: vt quod de mari rubro locum, liberumque transitum Israeliticis concedente, deque saxo durissimo vim aquarum profundente, Soleque medio in cœlo sistente cursum in sacris literis legimus, quod esse puto notissimum, taceamus. Quæ, cum ita sint, Christiani adolescentes, vos obsecro & obtestor, ne DEI cultum segniter, & remissè tractetis, sed primum omnium sta-

tuatis religioni animum deuouere, quam cernitis, nec barbaris, nec feris, nec mutis rebus defuisse. Pone, nullam tibi esse fidem, nullam in Deo spem, aut si duas hasce complecteris, charitatẽ, quæ religionẽ ipsam perficit, colorat, vitalemque facit, non adesse: iam tibi saxa, ligna, frondes, lacus, vermes, paleæ, stercus, fæces anteibunt. Tam ferreo esse poteris animo, vt lugere cælos, mœrere angelos, flere astra, squallere tuos, exultare dæmones, affligi præceptores, gemere cognatos, senio & macie confici domesticos, Christum denique ipsum rursus in crucem tolli, patiaris? Erit, erit illa dies, atque illucescet, cum tibi quantus sit religionis conseruatæ fructus, quanta rursus neglectæ vltio, luce clariùs innotescat. Propter se solã expeti honestas debet, etiamsi nulla pijs hominibus essent futura præmia, tamen virtus chara esse deberet: cum Gygis annulo, quod est impunitate propositæ, peccandum nõ esse, Plato affirmat: quæ igitur nostra

est

est non pigritia sed amentia, non stultitia, sed insania, non improbitas sed perfidia, non ignorantia sed impietas, non socordia, sed nequitia, vt cœli amplissimi pacta mercede, tartari obscurissimi pœna constituta, nullum flagitijs finem imponamus? Religio est, quam non obscurat obliuio, non delet posteritas, non vincit tyrannus, non opprimit vis vlla, ipsaque floresçit vetustate. Lux est veritatis religio, magistra vitæ, vita animi, malorum dæmonum terror, hominum salus, cœli hæres, victoria mortis, erebi morsus, strenuè bellantium triumphus, alumna Christi, soror angelorum, tessera militantis Ecclesiæ, medijs in fluctibus rupes immobilis, quæ nullis nec hæreticorum hostium, nec turpiter viuentium inimicorum, aut machinis elidi-tur, aut sordibus obsoleşcit. Et cùm alteri pestem mœnibus intra mœnia cõparent, alteri muros extrinsecus labefactare cupiant: tamen inexpugnabilis ipsa media in sede semper hæret, te-

laque omnia paruipendit. Quare optimi pueri, si religiosè viuentibus nil est, quod aduersetur, ac noceat, si illis opitulatur Deus, prospiciunt cœlites, obsecundant feræ, obediunt elementa, inimici seruiunt, hostes parent, amici gratulantur: religioni mentem addicite, pietatemque corde, & animo complectimini, quærendumque in primis cœli esse regnum statuite, cætera enim vobis pro additamento, & appendice bonitas diuina largietur.

† QVi diei, & errata, & rectè facta nocte commemorant, neque prius obdormiscunt, quàm Deũ sibi placatum propitiumque reddiderunt, non modo Theologiæ Christianæ, sed priscæ etiam Philosophiæ præceptis obtemperant: hoc enim Cato ille apud Ciceronem se facere affirmat: hoc idem his verbis Seneca præcipit: Omnes sensus perducendi sunt ad firmitatem, natura patientes sunt, si animus illos desinat corrumpere, qui quotidie ad rationem reddendam vocandus est: faciebat

ciebat hoc Sextius, vt consummato die cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum, quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? desinet ira. & erit moderatior, quæ sciet sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur! quàm tranquillus, altus, ac liber! cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui censorque secretus cognoscet de moribus suis. Vtor hac potestate, & quotidie apud me causam dico: cùm sublatum è conspectu lumen est, & conticuit vxor moris iam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior, nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo; lib. 3. de ira cap. 36.

DE VERECVNDIA ET MORVM VRBANITATE.

LIBER IV.

POST religionis, & Christianæ pietatis obseruationem, verecundi&a, morum vrbanitas quædam dignissima mihi visa est, quæ pueris commendetur. Hæc est enim, quę nos barbarorum dissimiles efficit, quę beneuolentiam maximè captat, & illorum, quibus cum viuimus, approbationẽ singularẽ: quę sanctitatis occultæ non leue indicium est. Et cùm religiosum Dei cultum, à quo nostram hanc rudium informationem (nam duo illi libri, quos præposuimus, de institutione tractant generatim) sumus exorsi, animo esse similẽ credamus, quòd interiorem hominũ vim perficiat, & illustret: hanc politi-

Digitized by Google

liticam humanitatem, quæ foris videnda est, corporis imagini cõparabimus: vt cùm omnis nostra vis in animo, & corpore sita inueniatur, puerilis institutionis integra ratio constare possit, si religionis præceptis comitatis regulas iũxerimus. Cumque nudos esse homines non deceat, morum ornamenta alia minimè negligemus, quæ sunt à castitate, cõstantia, grauitate, magnitudine animi, literarumque amore poscenda: vt illis tanquam precioſis indutus vestibus noster alumnus enitescat. Et quidem de pudicitia proximo libro agemus, qui erit huius operis postremus, perfectionis verò adolescentiæ argumẽtum nouo quodam edito opere, scribẽdique genere diuerso, si Deo libitũ fuerit, fortasse persequemur. Nũc igitur de verecundia, vrbanaque modestia differamus, vt non solum Deo (quod liber proximus docuit,) ve-

tum etiam hominibus, id quod assequi modò contendimus, gratus esse possit Christianus adolescens, quem his tribus libris informamus.

Verecundiæ commendatio, eiusque aliquot præcepta ex magnis autoribus petita.

Cap. I.

Cicero lib. I. officiorum.

NAturam sequamur, & ab omni, quod abhorret ab ipsa oculorum auriumque approbatione fugiamus. Status, incessus, sessio, accubatio, vultus, oculi, manuum motus teneant illud decorum, quibus in rebus duo sunt maximè fugienda, ne quid effœminatum, aut molle, & quid durum aut rusticum sit. Nec verò histrionibus, oratoribusque concedendum est, vt ijs hæc apta sint, nobis dissoluta. A forma remoueatur omnis viro non dignus ornatus, & huic simile vitium in gestu, motuque caueatur. Nam &

pale-

palæstrici motus sæpe sunt odiosiores, & histrionum nonnulli gestus ineptiis non vacant, & in vtroque genere, quæ sunt recta, & simplicia laudãtur. Adhibenda est præterea munditia nõ odiosa, neque exquisita nimis, tantùm, quæ fugiat agrestem, & inhumanam negligentiam: eadem ratio est habenda vestitus, in quo sicut in pleriſque rebus mediocritas optima est. Cauendum est autem ne aut tarditatibus vtamur in gressu mollioribus, vt pomparum ferculis similes esse videamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates. Sit sermo lenis, minimeque pertinax, insit in eo lepos: nec verò tanquam in possessionem suã venerit, excludat alios: sed cùm reliquis in rebus, tum in sermone communi vicissitudine nõnunquã vtendũ putet: ac videat inprimis quibus de rebus loquatur: si seriis seueritatẽ adhibeat, si ioco sis leporẽ. Sed difficile dictu est, quãtopere cõciliet animos hominũ comitas, affabilitasq; sermonis. Extant epistolæ, & Lib. 2. offic.

Nihil illius seueritate iucundius, nihil suauitate tristius, nihil tristitia suauius ita pallor in facie est, vt cum cõtinentiã indicet, non redoleant ostẽtationẽ, sermo silẽs, & silentiũ loquẽs, nec citus, nec tardus incessus, idem semper habitus, neglecta mũdities, & inculta vestitus, cultus ipse sine cultu verba sunt D. Hie

læ, & Philippi ad Alexandrũ, & Antipatri ad Cassandrũ, & Antigoni ad Philippum filium, trium prudentissimorum (sic enim accepimus) quibus præcipiunt, vt oratione benigna multitudinis animos ad beneuolẽtiam alliciant, militesque blandè appellando sermone deliniant. Hæc Tullius. A quibus ne latum quidem vnguem recedit Ambrosius: valẽt enim etiam ad Christiani pueri institutionem, quæ homo nostræ religionis ignarus Cicero docuit. Aristoteles verò puerorum verecundiam vel pœnis, & suppliciorũ grauitate putat esse sanciendã: eũ enim, q turpe quicquam vel dicere, vel facere audeat, si puer sit, verberibus ex legis instituto accipi oportere censet: si grandior, ignominia notari, infamiaq; feruli: quin etiã impudentiores picturas vetat aspicere, vt nõ solum impudẽtiæ rami amputentur, sed etiam radicum fibræ omnes euellan-

euellantur. Sed iam ad exemplorũ commemorationem veniamus.

rom. ad Marcellã de laudib. Asellæ.

Diuina pudoris exempla. *Cap. II.*

Amb. l. 1. of fic. c. 18.

¶ *De primis nostris parentibus.*

Aristot. lib. Polit. 7. cap. vltimo

PArentum nostrorum calamitosus ille lapsus verecundiæ vsum inuexit ante illud tempus ignoratum. Etenim primi coniuges, qui quandiu innocentes fuerunt, nudi esse sine rubore poterant, post culpæ fœditatem, ad pudorem velut ad tabellam aliquam naufragio facto confugerunt, ficulnasq; frondes pro subligaculis assumpserunt, quorum etiam pudori consuluit Deus ipse, donata veste illa pellicea, quam ministerio angelorum confecisset. Itaque verecundia iam inde à mundi primordio & coli cœpta est, & Deo placere.

Genes. 2 & 3. cap.

Digitized by Google

De Seno, & Iapeto filiis Noë.

Genes. c. 9.

IN honestè iacentem Noë Chā filius irrisisse fertur, suosque fratres ad insultandū nudo patri conuocasse: at verò Senus, & Iapetus, egregia quadam indole, & honesta verecundia præditi parentem suum nil omnino cernentes auersis vestigiis obtexerunt. Nō latuit senem ex somno expergefactum nec Chami scelerati ssima petulātia, nec pietas verecunda reliquorum. Quocirca liberis suis optimis Seno & Iapeto benedixit, felicemque ipsis prosperamque fortunam precatus est: Cham verò sibili, & irrisionis dedit pœnarū satis, quē pater Noë diris, execrationibusq; deuouit, suorum fratrum seruum futurum esse prædixit. Digna profectò verecundiæ merces, quæ ferè impudentiæ dominatur-

Exempla filiorum, qui pietatē parētibus præstiterunt narrat Aristot. libr. de mundo, ad Alexandrū in ipso fine: lege Herodotū in 1. hist. de Cleobe & Butone, si vera sunt quæ narrantur. lege Aelianum l. 3. de varia hist. vbi quadam de Anchise & Æneā commemorat, quæ si tibi persuadeas, magna profectò sunt.

De Rebecca.

HOneſtiſſimæ Rebeccæ non eſt tacenda verecundia, quæ veniẽs ex Meſopotamia, vt in Chananæorum regione viueret, & iuſtiſſimi Iſaaci coniugio frueretur, cũ in illũ, qui ſibi maritus erat futurus, incidiſſet, quem tamen ipſa neſciebat: protinus ex camelo deſcendit, ne ſalutantem, & ſibi occurrentem virum eques reſalutaret, quod eſſe nimis ruſticum virgo ingenua putabat. Verùm vbi Iſaacum eſſe illum comperit, pallio ſe cõfeſtim induit, & virginea chlamide, ne qua ſolutioris vitæ ſigna prẽmonſtraret. Vt minimè mirandum ſit, Iſaaci dolorem acceptum ex obitu materno lectiſſimæ prudentiſſimæque vxoris aduentu temperari potuiſſe. *Geneſ. c. 24.*

De Iacobo Patriarcha.

IAcobi in fratrem Eſau tan tillu maiorem natu quanta fuerit obſeruantia, facilè intelligitur *Geneſ. c. 33.*

ex

ex verbis comitatis, lenitatisq; plenissimis, quibus est affatus illum, cũ ex Mesoporamia rediens in Esau incidit quadringentis hominibus comitatum. Si quidem septies corã illo genua complicuit, dominum appellauit, eamq; aduersus fratrem reuerentiam adhibuit, quam supplices, & captiui coram victore exercitu præbere solent. Est quidem aliquid pauori tribuendum, ex illo fratris occursu, maiorem tamen illius obseruãtiæ partem sibi vendicat Iacobi ingenium, & in natu maioribus colendis atque honorandis officiosa cura, quã antiqui illi mortales valde familiarem, & quasi genuinam habuerunt. Non enim inculti mores Deo grati esse possunt, nec audiendi sunt horridæ cuiusdã sanctitatis autores, à quibus obsequiũ improbatur omnino, quorũ non est regula vsquequaq; seruanda: illi rectiùs, qui neq; nunquam, neq; spe.

De

De Vria Hetheo.

QVem nõ delectabit Vriæ cõtinentia modestiæ & verecundiæ plenissima? apud quẽ nec Dauidis regis hortatio profecit, nec ciborũ ac vini largitio valuit, nec ætatis robustæ ardor effecit, vt in vxoris & pulchræ, & longo fortasse mensium interuallo non visæ complexus inuolaret. Dormiuit ante portam regiam, vxore & domo relicta, inuerecundũ esse credens, vt delicatam ipse vitam ageret detento in bellis duce suo, vitamque sub pellibus traducente, nam commilitones suos, & imperatorem Ioabum vel absens, & locorum intercapedine disiunctus sequi malebat, quàm regi obedire intempestiuas voluptates suadenti: fuerit hoc vel religiosi animi propter arcam Dei, vel temperantis propter ducem, & commilitones, mihi certe pudoris insignis atque præstantis fuisse videtur ar- *Reg. 1. c. 11.*

gumen-

gumentum. Est enim hominis perfectè verecundi, vt illũ pudeat suimet, nilque remotis arbitris cõmittere audeat, quod & si loci ferat opportunitas, temporum tamen fortuna non toleret.

Christianis exemplis verecundia commendatur. Cap. III.

De Ammone.

REligiosus Ammon pudoris exemplũ edidit singulare, nã transiturus fossam aquæ inundantem cum discipulo Theodoro, ne vestibus vel depositis, vel sursum leuatis, alter alterius nudum corp' aspiceret: cunctari adolescentem itineris comitem iussit, & manere procul: cum verò & ipsum iam solum, à socioq; disiunctum suimet pudere cœpisset, raptus est diuina quadam vi, sublimemq; aëra velut perniciissima volucris intersecans, vltra fluuiũ nihil madens est pductus. Nec mirũ aduolasse eum, qui nullo suæ carnis pondere premeretur.

Cassiod. in Trip. l. 1. c. 11.

De S. Antonio.

NOn est dissimile, quod de Antonio sanctissimo prædicatur, cuius nudũ corpus nemo vnquam aspexit, quo sanè fiebat, vt quã longissimè à turpitudine abesset, qui ea, quæ morum grauitati labeculam aspergere possent diligentissimè fugiebat. *S. Athanasij in vita D. Antonij abbatis.*

De primis Ecclesiæ sanctæ hominibus.

POlycarpum illum Ioannis Euangelistæ discipulum, & populi Smyrnensis antistitem egregium narrant historici, solo mortis die, quã pro Christo subiit acerrimam, calceos sibi detraxisse, cũ octogenarius esset: nam ante illum diem discipuli qui magistrum valde obseruabant, in soluenda zona, tollendis calceis, adimẽdisq; vestibus illi seruierunt. Quem morem illius temporis Christicolis oĩbus cõmunem fuisse, vt se honore inuicẽ (quẽadmodũ docet Apostolus)

præueni-

præuenirent, certatimq; alij alios honoris causa vestibus exuerent dormiendi tempore, in annales suos retulit Eusebius non modo scriptor, sed prope veritatis inspector. Est quidem aureo illo seculo maximè digna officiosa hæc, ciuilisque humanitas, quæ iacere non poterat religione florente.

Euseb. Eccl. hist. l. 5. c. 5

De Paulo & Antonio monachis sanctissimis.

MIrari satis non possum antiquorum patrũ comem, affabilitatem, modestiamq; vrbanã, quos inter Paulus ille primus eremi cultor, & Antonius maximè floruerunt, sed nos loquentẽ Hieronymum, præsentiq; negotio cõuenientem historiã explicantem, audiamus. *Inter has* (inquit) *sermocinationes suspiciunt alitem coruum in ramo arboris consedisse: qui inde leniter subuolabat, & integrum panem ante ora mirantium deposuit. Post cu-*

Hier. in vita S Pauli primi eremita.

ius

ius abſceſſum, eia, inquit Paulus, Dominus nobis prandium miſit verè pius, verè miſericors. Sexaginta iam anni ſunt, quod accipio dimidij ſemper panis fragmentum, verùm ad aduentum tuum militibus ſuis duplicauit annonam. Igitur Domino gratiarum actione celebrata, ſuper vitrei marginem fontis vterque conſedit. Hic verò qui frangeret panem obortæ contentio pene diem duxit in veſperũ. Paulus more cogebat hoſpitij, Antonius iure refellebat ætatis. Tandem conſilium fuit, vt apprehenſo è regione pane dum ad ſe quiſque nititur, pars cuique ſua remaneret in manibus. Hæc Hieronymus, nos interim hominum comitatẽ admiremur in ſolitudine vitã degentium, qui nec incultè vixere, nec horridè, naturaq; triſti, ac recondita minimè fuerũt. Quę enim aula tam officiolos, & politicos vnquam homines tulit? Regiam mihi credite, ſuperat eremus etiam in hac deferendi honoris humaniſ-

ſima

sima, suauissimaq; ratione, cuius peritiã falsò vulgus existimat solis vel aulicis, vel militibus esse perspectam.

De Iacobo Anachoretæ.

CVm Iacobus Nisibi ortus Christianos Persidis inuiseret, vt erga illos paternam curam adhiberet, in fontem incidit, vbi puellæ multæ pannos lauabant, lineisq; vestibus detergendis nudis pedibus operam dabant. Fœminę Iacobo ptereunte, cuius erat sum̃a autoritas, & mira grauitas, cum faciem velare, vestes, quas sursum traxerant, demittere, atq; explicare, hominemq; natu grandẽ, moribusq; splendidum vereri debuissent: tamen frontem perfricuerũt, impudentissimisq; oculis in virum maturæ ætatis aspexerunt. Verùm Iacobus cùm petulantia mulierculariũ, tum maximè spectaculi turpitudine offensus, cùm fontem ipsum diris, execrationibusque de-

nouis-

nouisset, manãtes aquæ confestim euanuerunt. Puellis autẽ, quæ florentis erant ętatis, formosíq; oris, canos, & rugas circundedit, deformẽq; senectutem ante tempus induxit. Fœminæ accepto illo supplicio, repentinaq; mutatione obstupefactę ad suam vrbem, quæ nõ procul aberat, confugerunt, remque vt acciderat, explicarunt. At verò ciuitatis incolæ cùm intelligerent quid filiæ & meruissent, & ptulissent, ad Iacobum se contulerunt, quẽ vt sui misereretur, suppliciter exorarunt. Tum Iacobus cõmiseratione motus, Deum precatus est, pamnis fontisq; reditu, eumq; ciues rursus fluentem, se sequelatissimè diffundentẽ cũ primum Iacobus precari desiit, conspexerunt. Cùm verò impudentibus mulierculis iuuentæ florẽre stituere etiam Iacobus vellet, præsto illas esse iussit, & in conspectum venire: quod quia facere p̃ pudore

Theodoretus in l. de hist. S.S. patrũ in vita Iacobi, quæ est omnium prima.

noluc-

noluerunt, ſenilem illam maciem & figuram nunquã poſuere. Meritiſſimam quidem pœnam fœminæ ſubierunt ſemel, & iterum petulantes: nam cum inſignem impudentiam pudore corrigere potuiſſent, petendaque erroris venia, vitioſa impeditæ verecundia coactæ ſunt in amiæ notam colori, frontique inuſtam perpetuò ſuſtinere.

De Ioanne Altauilla.

NEapolitanorum regi Ferdinando, qui bellum cum Gallis gerens lapſu equi in arctiſſimas viæ, vitæq; anguſtias inciderat, Ioañes Altauilla præſidio fuit: ſuum enim ipſe equum, quo velociſſimo in periculis ad ſalutem vtebatur, regi obtulit, in quem Ferdinandus non inuitus aſcendit, aut tardus, illum enim neceſſitas, deſultoriæq; artis peritia reddebat ſtrenuum. Verùm hoſtes cùm à tergo inſiſte-

Paul. Iouius l. 3. hiſt. ſui temporis.

rent

rent, fugientemq; celerrimo cursore Fernandum comprehendere non possent, in Altauillam fecere impetum, quem equi destitutum auxilio necauerunt. Ita charitati comitas adiuncta fortissimo Altauillæ nomen peperit immortale.

De Maximiliano Imperatore.

GEneroſa Maximiliani Cæsaris verecundia cæteras animi virtutes, quibus optimus hic princeps enituit, non mediocriter exornauit. Quem nemo vnquã etiam cubandi tempore nudum aspexit: quin etiam præsente aliquo siue familiarissimo, siue necessariarum rerum, cubiculiq; eiusmi ministro matulam ad excipiendam vrinã minimè sumpsit, quod etiam vasculum morbo affectus pauciſſimis, selectissimisq; medicis ostendebat. Tanta præterea comedentis Maximiliani fertur fuisse mundities, vt mirabilis iis, à *Petr. Mex. in eius Vita.*

quibus ceruebatur, esset, multiq; huius rei contemplandę studio reuerentur. Talem esse oportebat eum cuius soboles vniuersum ferè Christianæ gentis imperium esset adeptura.

Externa exempla de pudore, & morũ vrbanitate. Cap. IV.

De Lacedæmoniis.

NOn defuit antiquis hominibus verecundiæ laus Spartanis præsertim, apud quos capitale fuit, vt iuuenis locupletissimus seni vel mẽdiculo non assurgeret. Quæ res lepidissimo quodã Ciceronis illustratur exemplo, cuius hæc sunt verba. *Lysandrum Lacedæmonium dicere, aiunt, solitum, Lacedæmone esse honestissimum domicilium senectutis. Nusquam enim tantũ tribuitur ætati, nusquam est senectus honoratior. Quin etiam memoriæ proditum est, cum Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu veniss-*

In Catone maiore.

set,

set, in magno consessu locum ei à suis ciuibus nusquam datum. Cum autem ad Lacedæmonios accessisset, qui cùm legati essent, in certo loco consederant, consurrexisse omnes illi dicuntur, & senem illum sessum recepisse. Quibus, cùm à cuncto consessu plausus esset multiplex datus, dixisse ex his quendam, Athenienses scire quæ recta essent, sed facere nolle. Multa in nostro collegio præclara sunt, sed hoc, de quo agimus inprimis, quod vt quisque ætate antecellit, ita sententiæ principatū tenet. Neque enim solùm honore antecedentibus, sed iis etiam, qui cum imperio sunt, maiores natu augures anteponuntur. Satis hoc Ciceronis exemplo docemur, quanto sit studio senectus obseruanda.

De Populo Romano.

LOngo tempore apud Romanos consuetudo fuit, vt communis esset plebi, & Senatoribus locus ad Indos contuendos, noluit tamen Romanus populus pmissa

Valer. Maximus. l. 4. c. de Verec.

vti licentia, neq; repertus est quisquam ex humilioribus, qui cũ patribus conscriptis consideret, fabulasq; permixtim spectaret. Sed hoc nunquam tam clarè splẽduit, quàm cùm Lucius Flaminius septem annis postquam consul fuerat, à censoribus Marco Catone, & Lucio Flacco iustissimis de causis senatu motus in extrema theatri parte cõstitit. Plebs enim simul atque Flaminius assedit, vocẽ clamoremque extulit, & in locũ patriciis debitum transire ipsum coëgit frustra reluctantem. Censorũ seueritatem, & populi modestiam demiremur. Alteri enim flagitiosam vitam honore indignam esse censuerunt, alter comitati & verecundiæ locum etiam in summa acerbitate dari posse cognouit, illoque deferendo honore afflictã hominis consularis autoritatem paulisper recreauit.

De

De Censoribus Romenis.

ROmanum equitem comptũ & nitidum, sed equo vtentẽ strigosiore, censores rogauerunt, quæ nam esset causa, quare colore ipse bono esset, equus verò gracilis incederet: hîc eques, quoniam, inquit, me ipse curo, equum seruus Statius. Responsum licet vrbanum, & acutum, parum tamen verecundum visum est censoribus: itaque Romanus eques notatus ignominia est à censoribꝰ, quòd impudentiùs respondisset. Idem Romanũ ciuem, qui in ipso censorũ consensu oscitauisset altius ignominiæ nota pupugerũt. Verũ vbi cognitum est valetudinis id accidisse incommodo non loci, maiestatisq; censoriæ despicientia, dignitati est pristinæ restitutus. Quare modestiæ leges cõtẽni nõ debẽt, molestioresue censeri: sine quibus magna interdũ famæ, & fortunarum dispendia subeuntur. *Feneſtella de magiſt. cap. 17.*

De N. Scipione, & scriba Cicereio.

Val. Max. l. 4. c. de Vere.

IN campum Martium superioris Affricani filius & Cicereius scriba descenderãt, vt de prętura, adipiscenda certarent. Verũ cùm intelligeret Cicereius, oĩbus se centuriis Scipioni anteferri, procul abiecta toga cãdida, suo cœpit æmulo, & competitori suffragari. Pudebat enim Cicereium repulsę cõtumelioſæ, quam pater clariſſimus in degenere filio paſſurus eſſe videbatur.

De Pompeio & Cæſare.

POmpeij, & Cæſaris in re diuersa pudor celebri ſermone memoratur. Quorum alter Pharſalica acie victus, cũ Lariſſam profugus intraret: eiq; vniuersus populus priſtinæ felicitatis memor fauſtè acclamãdo occurreret: ite, inqt, & officioſa iſta ſalutatione victorẽ honorate. Alter viginti trib' cõfoſſus vulneribus ne moriens inhoneſtè caderet, vtraq; manu togam demi-

ſit

sit. In extremis suis rebus verecundiæ rationem habuit vterque, quæ infelices amborum exitus nonnihil decorauit.

De Marco Antonio.

BRuti corpus, qui sibi ipse mortem consciuerat, factis cũ nomine congruentibus, M. Antoni", cuius ipse Brutus fuerat inimicus, liberto suo sepeliendum tradidit: quo autem exequiæ tanti viri honestiores essent, suum ipse paludamentum humanissimè tribuit ad cadauer inuoluẽdum. Quod quia libertus vestis, quæ preciosa erat, cupiditate allectus absulerat, ab Antonio interfectus est tanquam fur inuerecundus. Ossa verò ad matrem Seruiliam, & vxorem Portiam dono misit. Sæuit nonnunquam, neque iniustè, ciuilis officiosaque humanitas, placabilis, si resita poscat, inimicis, seuera & vehemens in suos.

Plutarc. in Bruto. Val. Max. l. 5. c. 2.

De Clitomacho.

Aelian.l.3. de varia hist.

PVgil Clitomachus & etiã gladiator, quod hominum genus impudentissimum esse solet, tam charam verecundiã habuit, vt nil vnquam, quod oculos offendere posset aspexerit. A conuiuiis autẽ, si de rebus obscœnis sermo incideret, continuò recedebat. Discant à pugile verecundiam, qui propter militarem vitam omnem sibi permissam esse licentiam arbitrantur.

De Archita.

Ibid.l.14.

MAgnus ille Architas modestiæ supra quam dici queat, studuisse fertur: qui in librorũ interpretatione ab obscœnis vocabulis diligenter abstinuit. Si quid verò exponendũ occurreret, quod esset obscœnum, id reticebat, audientiumq; parcebat auribus, nec vnq̃ in animũ induxit, immundius aliquid lingua pferre. Quam hõis virtutem vtinã grammatici imitentur, cum poëtas prælegunt, suisque

que discipulis enucleant, & exponunt.

De Adriano Cæsare.

IN colloquiis etiã humillimorũ se summè affabilẽ pbebat Adrianus. Ægrotos bis ac ter in die visisse dicitur, nec ab hoc honore Libertinos excluſiſſe. Illos verò nouercali pſequebatur odio, quibus humanitas hæc verè regia diſplicebat, quòd principẽ ſeueriorem eſſe oportere dicerent. Quin etiã huius ingenij viros Adrianus ſuæ nõ incolumitatis ſolũ, ſed etiã voluptatis cenſebat inimicos. Illud verò dicere nõ omittam quod eſt in hoc genere maximè illuſtre. Nã cũ ſeruum ſuũ quendã inter duos ſenatores deambulantẽ animaduertiſſet, miſit confeſtim qui eũ & colapho cęderet, & Adriani nõie diceret, vt inter illos medius eſſe deſineret, quib' ſeruire poterat. Satis hæc nobis exempla indicant, quã

Ael. Spartianus in Vit. Adriani Cæſaris.

sit imperatoria virtus hæc, de qua loquimur, quamque ad stabiliendaregna conueniens.

De Gordiano Imperatore.

Iul. Capit. in Gordianorum vita

GOrdianus ille, qui in senectute vnà cum filio apud Africã, cuius proconsul erat, à militibus creatus est Imperator, cùm multis esset ornatus virtutibus, hanc de qua nobis iam dudum sermo est, postremam non habuit. Annio enim Seuero socero suo tantum detulit, vtle pro eius filio semper gesserit, cum eo non lauerit, præsenteq; ipso minimè vnquam sederit. In eadem domo cum socero ferè vixit, si quando tamen ædes diuisas haberet, diebus singulis socerum inuisebat. Videant affinitate deuincti quantum errent, si se efferant aduersus vxorum suarum parentes, in quo à multis sæpe delinquitur,

De Agesilao, & Cyro.

CYrus Persarum Rex, quẽ nõ tam

tam Xenophon, quàm Isaias fecit illustrem, in summo imperio tantam adhibuit lenitatem, & moderationem, vt nunquã verbum exciderit asperius ab eius ore, quod idem de Lacedæmoniorum principe Agesilao scriptores prodiderunt. Præclara quidem summisq; principibus digna laus, nec enim vllum commodius artificium esse potest benevolentiæ colligendæ. *Cic. epist. 2. ad Quint. fr.*

De Xenophane.

CVm Xenophani Lagi filio Hermoneus familiaris, & amicus timiditatem, inertiamque obiiceret (talis enim ludere rogatus nolebat) fatcor, inquit Xenophanes, me non quoquo modo timidũ, sed pene incredibiliter affici metu, si tamen mihi turpia offerãtur, & quæ sint aduersa virtuti. Egregius sanè timor est, qui deterret ab inhonestis animum. *Plutarc. de Vitiosa Verec.*

De

De *Spurio Minutio.*

Plutar. in l. qui inscribitur quo pacto quis efficiet, & ex inimicis capiat vtilitatem.

POsthumia Minutij alumna (vel mystica potius sponsa) erat quippe Vestalis, ipseque Minutius Pontifex maximus, cum neq; risum teneret, nec cum viris sermonem conferre desineret, graue violatæ pudicitiæ collegit infamiã. Verùm licet compertum esset, nobilem fœminam à flagitio abfuisse, tamen eam reprehendisse grauiter Minutius dicitur, dimissamque admonuisse, ne impudentiùs loqueretur, quàm viueret. Hanc historiam nobilibus fœminis cupio esse notissimam: etenim vrbanitas illa, quam dicunt claris esse dignam virginibus, non sine magna mercede contingit suspicionis in cæteris, turpitudinis in seipsis.

Naturæ

Naturæ exempla. Cap. V.

De Armenio Mure.

ARmenium murem villi pelliſque mollitie delicatum, munditiæ haud ignobilis exemplar eſſe facilè intelliget, qui eius naturam ex autoribus didicerit. Tãto enim ſordes illi ſunt odio, vt, ſi luto cauernæ oſtium illitum eſſe videat, capi potiùs à venatoribus velit, quàm tranſiliendo fœdari. Quam beſtiolę huius indolem nobilis vates Petrarcha ſuis carminibus celebrauit. Non enim pars eſt verecundiæ minima à rebus ſpurcis, & lutulentis abhorrere.

Pierius Valerianus in Hieroglyphicis, lib. 13.

De cadaueribus virorum & mulierum.

VIrorum cadauer in mare proiectum fluctuat quidem ſupinum, ſed quod fœminarum eſt, pronum, ipſasque ad vndas verſum, vt pudoris memorem eſſe naturam cognoſcamus.

Plin. lib. 7. nat. hiſt. c. 17.

De

De Hirundine.

Ibid. lib. 10. c. 33. HIrundo recentium pullorum ſtercus mirabili quadã munditia extra nidum eijcit, paulò adultiores verſare corpus docet, & à nidulo procul ventris oncra depellere.

De Elephantis.

Idem lib. 8. c. 5. SVa eſt Elephanto verecundia, ne quid hominis imitatori deſit. Qui enim ex illis in certamine vincitur, herbas victori, verbenãque porrigere conſueuit. Produnt etiam hiſtoriæ non defuiſſe elephantem, qui æmuli, à quo fuerat ſuperatus, gloriam ſuamque ipſius infamiam minimè tulerit, ſeque ipſe occiderit, vt morte dedecus effugeret. Pudor eſt prætereà, qui elephantes in abdito procreationis cauſa facit copulari. Eſt ſanè verecundia turpitudinis inimica, quod pene intelligũt ex beſtijs nonnullæ.

De

De Leone.

EST enim in leone verecunda quædam ingenuitas, qui periculum impendens si testes adsint, fugæ præsidio vitare non audet, horret enim infamiam. Tunc demum currit, & quærit latibula, cũ vel neminem circunspicit, vel semitam, quam ad fugiendum delegit, frondibus videt, & virgultis intercluſam. Tamdiu salua res erit adolescentum, quamdiu rubor genas tinxerit, cùm feras animantes honestate, quæ prædicabilis est, affici quodammodo, & delectari videamus, *Ibid. lib. 8. cap. 16.*

De vitiosa verecundia. Cap. VI.

MAgna quidem verecundiæ laus est, vt non immeritò dixerit Cato placere sibi magis adolescentes, qui erubescerent, quàm qui exalbescerẽt: sed tamẽ nulla est virtus, cui non sit vtrinque scelerum

lerum aliqua vicinitas metuenda, quæ mediam honestatem celsam & stantem velut admotis machinis conetur euertere. Ex quo efficitur, vt verecundiam hinc temeritas, & impudentia, illinc pudor vitiosus hostiliter oppugnet, ijsq; tanquam tormentis media virtus, vt arx munita quatiatur. Sed de impudentia, quę cognitu facilior est, nil dicere oportet, vitiosam autem verecundiam satis egregiè Plutarchus exagitauit in eo libro, quem de hac ipsa quæstione composuit. Quocirca nostrę breuitatis magna esse excusatio poterit ex hoc tam copioso disputatore, qui nos ingenti onere liberauit. Ad eum igitur adeat, qui satur esse desiderat: nos enim breuem quandam cœnulam pueris nostris dabimus, quorum est natura facilior, minusque egens copia ciborum. Sit igitur in primis Bruti sententia nostris adolescentibus semper in ore,

qui

qui dixit, videri sibi malè cum iuuenem ætatis florem collocasse, qui nil negaret petentibus: quo nil dici verius potest, nam obsequendi facilitas sæpe scelera inuexit, iuuenilemque animum deprauauit. Huic autem prudentia obsistitur, fortitudine, cõstantia, sapientumque consilio, & monitis. *Est enim adolescentis maiores natu vereri*, vt ait Tullius, *ex hisque deligere optimos, & probatissimos, quorum consilio, & autoritate nitatur: ineuntis enim ætatis insciti a senum constituenda & regenda prudentia est.* Quę nisi faciet adolescens, sæpe vt tumũ vitet, in ignominię, turpitudinisq; se incendium conjciet, calamitosaque eum fama velut pernicioſa flamma consumet. Hæc tamen exemplis illustrantur, & fiunt clariora. *Lib. 1. offic.*

De Xenocrate.

Plutarch. lib. de vitio sa vere.

XEnocrates, quamuis natura morosus esset, atque asper, tamen

men pudore victus, & precibus hominem quendam minimè probum Alexandro absenti commendauit. Cùm verò Alexander lectis literis, quas ad illum Xenocrates dederat, hominem ipsum, qui cõmendabatur, complexus rogaret, num qua re opus esset: fertur is talentum popoſciſſe: dari quidem Alexander, numerariq; pecuniam iussit: sed tamen Xenocratem literis missis admonuit, vt quem cõmendaret, prudentiùs deinceps animaduerteret, circunspiceretque diligentiùs. Sapienter igitur dixit Horatius. *Lib. 1. epist.*

Qualem commendes etiam, atque etiã aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorẽ.

De Zenone.

CVm adolescens quidam Zenonis familiaris vrbem ingredi præ pudore non auderet, eumq; extra mœnia Zeno ambulantem repe-

reperiſſet, rogauit cur latitaret, ciuiumque conſpectum fugeret: cui adoleſcēs, fugio, inquit, amici præſentiam, qui me ad falſum teſtimonium iureiurando aſſeuerandum pellicere non intermittit. Tum *Ibidem.* Zeno, quid igitur times ignaue? non illum puduit tentati periurij, & tu latebras iuſtitiæ quæris? officijque, & honeſtatis amator videri non audes? Hæc vtinā in promptu Zenonis admonitio ſit, vt flagitio obuiam ire, precesq; improba ſuadentium repudiare iuuenes facilè poſſint,

De *Ageſilao & Themiſtocle.*

DVo illa Ageſilai, Themiſtoclisq; reſponſa, quæ ſunt creberrimè commemorāda, quis tādem poteſt contemnere? Nam Ageſilaus patri petēti, vt quadam in cauſa aliter atque legibus ſancitū eſſet, decerneret: abs te, inquit, pater, à puero didici, parere legibus, quare nūc quoq; tibi obtempero cauens. *Ibidem.*

cauens, ne quid in leges committam. Themistocles autem Simonidi iniusta poscēti, nec tu, inquit, bonus poēta fueris, si extra numerum canas, versumque vna syllaba breuiorem facias, & ego malus sim princeps, si leges in iudicando non seruem. Multa etiam Plutarchus exempla colligit eorum, quibus interitum attulit pudor vitiosus, quæ in eo libro legere adolescens poterit, quem de vitiosa verecundia conscripsit. Dion enim interijt, non quòd ignoraret insidias sibi à Calippo parari, sed quia hospitem, & amicum obseruare puduit. Sic Demetrius Antipatrū Cassandri filium interfecit: cùm enim apud Antipatrum Demetrius cœnauisset, rursusque à Demetrio inuitatus Antipater esset, suspicaretur que insidias: tamen negare non ausus quod is petebat, qui sibi pridie eadem in re obtemperasset, ad cœnam venit, quæ Antipatro

vltima

vltima fuit: est enim insidiatorum perfidiosis, sceleratisque manibus interemptus.

DE VERECVNDIA ET MORVM VRBANITATE.

Continens oratio.

COgitanti mihi, deque puerorum institutione laboranti dignissima verecundia visa est, de qua lõgam orationem exordirer, & quantum ingenij præstet imbecillitas, disputarem. Nã cum aut sola, aut maximè honestas hominibus expetenda sit, eius autem vel parens, vel certè alumnus sit pudor: nil ad hãc puerorũ conformationem afferri posse commodius, ratio ipsa monstrabat, quàm si illis, quos honestissimos esse cupimus, verecundiæ præcepta traderemus: quibus exercendis omnis vitæ decor

decor acquiritur, & reijciendis turpitudo. Itaque post religionis initium auspicatum, dictorum, factorumque verecundam moderationem pueris esse proponendam duximus: vt etiam vna, eademque opera à parentibus non inutilem gratiã ineamus, quibus gratissimum esse solet, vt liberi primo quoque tempore modestiæ legibus astricti teneantur. In his autem explicandis ea potissimum sequemur instituta, quæ homine Christiano, & verè pio digna esse videbuntur, antiquorum sententijs nõ omnino explosis, in quibus multa nostris non solum moribus, verùm etiam sacris consentanea reperimus. Primùm omnium monendi mihi sunt modestiæ cultores, verecundiæ rationem latè patere, vsumq; illius esse multiplicem: est enim eius hominis, qui hac virtute præditus sit, valde proprium, cùm alios tum maximè seipsum revereri. Quare de verecundia hominis in seipso, deque alios honestandi ratione tractabimus, quòd duo hæc verecun-

dia

dia cõplectatur. Principio, quoniam homini à natura tributum est, vt turpiter factis erubescat, operam dabit alumnus, vt simplex infantia, & decoris actibus assuescat, & vel minimam obscœnitatis vmbram reformidet, cùm pudoris iura inuiolata seruari necesse sit, etiam ab ijs, qui maternis vberibus inhiantes cæterarum rerum sunt cura laxandi. Qua in re non leuiter peccari solet à mulierculis principum, magnorumque ciuium liberos nutrientibus, in quibus honestatis ferè nulla cautio est, omnemque iocandi, & blandiendi cum alumnis licentiam sibi esse permissam, arbitrantur. Huius autem mali, sicut & cæterorum certa illa prouisio est, quam optimi parentes afferunt, eas adhibendo nutrices, quæ minimè sint decentiam negle-ctu ræ. Fieri siquidem non potest, vt vllum impudentiæ genus in ijs, quos educãt, fœminæ residere permittãt, si & pudorẽ ipsæ diligant, & patrẽfamiliàs vere-

verecundiæ ſeuerum eſſe exactorem, meminerint. Magni profectò interest, qua quiſque in domo ſit, & quibus radicibus oriatur. Nam qui ſe integros, caſtosque ſeruarunt, quibusque minima cum corporibus contagio fuit, ij non aliunde, quàm ex honeſta educatione tantum felicitatis cumulum acceperunt. AEtas enim prima cæca per ſe, nec multum à beſtiarum abhorrens petulantia, nacta peruigilem, pudoriſque amantem nutritorem, iam inde à teneris vnguiculis charam habere incipit verecundiam virtutum omnium adminiſtram. Itaque poſt vnam, aut alteram impudentiæ caſtigationem infantes pueri reſipiſcunt, nilque obſcœnum temere deinceps aggrediuntur. Quare nutricibus curandum eſt, vt minimi pueri, quoad eius fieri poterit, naturæ clam obediant, inter ſe verecundè tangant, honeſtis nominibus appellent omnia, remoueant ab oculis, quæ natura diligenter occultauit: ſic enim fiet, vt ſanam mentem in puſillo

gerant

Digitized by Google

gerant corpore, puberumque multorũ proteruitatem, atque impudentiam, vel tacitè reprehendant. Nec verò senum quorundam immoderationem vituperatione non dignam iudicamus, qui vt oculos non offendant, quod esset turpissimum, & minimè ferendum, tamen ea garriunt interdum, quæ aures castæ præsertim è vestigio reprobabunt. Scenica olim disciplina histrio ad agẽdum sine subligaculo prodire vetabatur, ne, si fortè accideret, vt quædam corporis partes aperirentur, aspectum illæ præberent indecorum. Priscam Romanorum verecundiam iure optimo commendat Tullius, erat enim in more positum, institutoq; maiorum, vt coram parẽtibus filij puberes, cum soceris generi in communi balneo minimè lauarentur. Iudæorum diuina lex, quam sanctus dictauit Spiritus, non semel pudori consuluit, mirabileq; est, quàm longo, fusoque sermone dominans ille in nobis Deus, qua sit & munditia, & verecundia necessitati

ſitati parendum interprete Moſe docuerit. Cynicos olim Chriſtianæ legis ignara vetuſtas irriſit, noſtríque Theologi Turrelupinos quoſdam hæreticis annumerandos eſſe cenſuerunt. Vtriq; enim naturæ repugnabant, illa palam, & in luce clariſſima factitantes, quæ pudor vetat nominare. Hoſce ego vix adducor, vt credam, rationis compotes fuiſſe, maximè cùm amentiæ genus repertum ſit inimicum petulãtiæ. Narrat enim Plutarchus, Mileſias virgines, vel morbo affectas, vel furore exagitatas plurimas ſe laqueo ſtrangulaſſe: cumque Mileſij ciues cauſam, remediumque ignorantes ſolicitos, & anxios tanta haberet calamitas, cuiuſdam ſpectatæ pudicitiæ viri ad populum rogationem ferentis conſilio decretum eſſe idem autor affirmat: vt virginum, quæ ſe interemiſſent, nuda cadauera per medium forum efferrẽtur: quo ſanè plebiſcito territæ virgines, pudoriſque iacturam illam metuentes ad ſanam mentem, quæcunque

ſuper-

supererant, redierũt. Quo quidem exemplo satis ostenditur, quanti sint affectionis huius aculei: ea enim virgines timebant reliquæ ex illo tanquam naufragio, suspẽdioq; insanissimo, quorum sensum post mortem nullũ essent habituræ. Sit igitur nostris adolescentulis primũ hoc verecundiæ genus maximè cõmendatũ, nisi si in bestiarũ numero haberi volũt: quã ad rem nutricũ pudor summè utilis esse poterit, & honestatis cura, qua pudentes quid in fœditate mali sit, quãtaq; incẽdia parua soleat scintilla suscitare, maturè remedium afferunt, paruulos, & lactẽtes alumnos honestissimè nutricantur, id deniq; faciũt, quod illæ, quæ matronarũ nobiliũ cadauera nuda conuestiunt, priusquã in sepulcrũ inferantur quæ cũ probè animaduertãt, corpuscula generosa suæ fidei esse permissa, verecundiæ leges nõ excedunt. Sic infantiũ ætatulã, teneraq; membra altrices fœminæ pãnis inuoluãt, sic fasciolis cõstringant, sic manu ducant, ita ludant

atque ita iocentur, ſic præ amore cum ſuis puſionibus balbutiant, ita deniq; illos complectantur, & foueant, vt inter crepundia meminerint pudoris, quem etiam alumnis ſedulò commendabunt. Nec enim parua ætas negligi debet, aut non perinde atque adulta formidari: cùm ſanctus ſcribat Hieronymus, nutricis molliter puerum educantis flagitioſa culpa effectum eſſe, vt ipſe alumnus annos duntaxat natus decem viros libidine ſuperaret. Lacte nutrientium mulierc ularum vel incuria, vel ſcelere, ſi qua fuerint in adoleſcentibus vitia deprehenſa, corriget inſtitutor, qui velut prætor honorarius pupillis reſtituenda curabit, quæcunque malus tutor ademerit. Erit igitur pædagogi prouidere, non ſolùm vt à pueris ea fugiantur, quæ genas rubore queant ſuffundere, verumetiam vt ſtatus, inceſſus, accubatio, vultus, manus, totum deniq; corpus decorum illud ſeruet, cuius pulchritudo delectat oculos, mirabiles-

que

que excitat amores sui. Nil neque effœminatum, neque rursus dirum, & agreste Christianus puer habere debet. Nam, & in cultu omnis est indigna homine vestium elegantia, apparatusque luxuriosior remouendus, & in ipso ore, corporisque habitu quidquid motum viciat, & gestum, cauere oportet: semper enim quod rectum est, & simplex optimi quique laudauerunt. Munditia, quæ nec mollitiem præ se ferat, nec incultos nos, sordidosque esse demonstret, adhibenda est: quam, vt pleraque, mediocritas commendabit. Sanctissimi Nicolaus, Bernardusque exemplo esse poterunt, quibus paupertas semper, sordes nunquam placuerunt. Tarditates præterea in gradiendo arrogantiores ne sunto: contra celeritates immoderatas suscipere minimè decet: nam quamuis festinationem poscat res, tamen absque vlla animi perturbatione gerenda est: fieri autem non potest, vt, qui nimis approperet, immodestia vacet, quæ tũc ostenditur,

cùm anhelamus, vultum mutamus, ora torquemus. Adolescentum sermo siue in circulis siue in disputationibus, siue in familiarium congressionibus, siue etiam in conuiuijs pertinax esse non debet, aut excludens alios: nisi enim vicissitudini locus sit, iucunditatem colloquia non habebunt. Illud autem prouidere inprimis oportebit, ne, scilicet, vitium aliquod dicacitatis præsertim indicet oratio, quamobrem, quæ de absentibus maledicè, de præsentibus contumeliosè proferri institutor viderit, sunt illa quidem exquisito supplicio punienda. Ructare, oscitare, torporem sensim excutere, & fœda quadam brachiorum, corporisque totius flexione tam dedecet, quàm si narium expressum humorem illis, qui adsunt, ostendamus. Ludendi licentiam verecundia temperet, ipsumque iocandi genus petulantia vacare debet, vt omni in re pudor dominetur. Sed cum multa de modestia præcipi vtiliter possint, nil præstantius esse ducimus, quàm vt adolescētes ge-

Digitized by Google

neroſos præſertim & diuites inſtitutor admoneat, ne oculos leuiter, & incautè deflectant, & volitare patiantur. Nam ſæpè contingit, vt illa oculis cernamus, quæ nobis miſeram afferent cœcitatem: nec eſt vllus acrior ſenſus, quo homines vel primo impulſu ad id concupiſcendum, quod viderint, moueantur. Res quidē aſpectu iucundas qui ſemel vidit, ægrè obliuiſcitur, ſequitur ſtatim atrox in animo pugna, certamē voluptatis difficile, cupiditatū velut maritimi acceſſus, & receſſus, cōſenſionis in re turpi formido, & anceps cura cogitandi. Oculi enim deſiderium vehementer excitant, nec auertere cogitationē ſinūt ab ijs, quæ libenter, & cū voluptate cernūtur. Quare, adoleſcēs optime, niſi graue vulnus mauis accipere, modeſtiæ oppone clypeū, demiſſiq; oculis incedito: pſertim vbi ſe nocentia ſpectacula poſſint offerre. Quid enim cauſæ eſt, cur non feneſtras haſce ambas, per quas ad animum peſtis ſæpe peruadit, argilla

prope, & saxis obstruamus? Præstat sanè, vt ex Euangelio didicimus, cœcos nos aut luscos cœli aditu non prohiberi, quam geminos oculos habentes in inferos deturbari. Nos quidem mouere debet præclarum anachoretæ illius exemplum, qui (vt est apud Theodoretum) quod legente socio ad aratorem, qui non longè aberat, flexisset oculos, graui se pœna mulctauit: nam per annos quadraginta illa tantùm aspexit, quæ ante pedes posita iacebant, semperque è cella egrediens aut omnino clausis, aut certè conniuentibus oculis incedebat. Ergo ille rem minimè tetram aspexisse graue esse scelus duxit, id quod pœnæ magnitudo declarat: te non inutilia solum, verum etiã nefaria flagitiosaque vidisse non pœnitebit? sublimes oculos, vt sanctus affirmat Spiritus, execratur Deus: sunt namque & libidinis indices, & arrogantiæ. Iob ille rarum moderationis, & tolerantiæ documentum, ne qua influeret in animum cogitationis fœditas,

tas. ſapienter prouidebat, cum ipſiſq; oculis paciſcebatur, ne ſe ad intuendã virginem aperirent. Ex ipſa, quæ in oculis eſt, diuina fabrica intelligi facilè poteſt, quàm ſint vera, quæ dicimus: membranis ſiquidem tenuiſſimis (vt ait Tullius) duo hæc, quæ ſunt in nobis lucida ſpecula veſtiuit Deus, exin palpebras adiecit, quæ ſunt aciei ipſius tegumenta, prouidens vt pupilla, qua cernimus, claudi identidem poſſet, & ſumma cum celeritate verſari. Munitæ præterea palpebræ ſunt tanquam vallo pilorum, oculiq́ue ipſi ſuperciliis obductis, genis leuiter eminentibus, naſoq́ue interiecto, velut excelſis vndiq; parietibus ſepiuntur. Quæ nobis indicare omnia videntur, referre plurimũ, vt oculi deliteſcãt. Meminiſſe oportebit, eum à nobis iuuenem inſtitui, qui verè Chriſtianus ſit futurus. Hæc autem, quæ de pudore ſcribimus, ad illum potiſſimè referẽda ſunt, qui è corde egreſſus inde vſque refluens ad faciem peruenit, eamq́ue quaſi colorat,

& pingit, partibusque corporis vniuersis decentissimam speciem apponit & affert. Nec sibi persuadeant pueri de sola nos externa verecundia loqui, quæ cùm ficta fallaxque sit, non potest esse diuturna. Quamobrem nil se præclarum magistri assecutos putent, si discipulos coram, & publicè verecundantes cernant: à quibus tamen intra priuatos parietes verecundia polluatur. Nam si homines, vt sanctus inquit Ambrosius, non vereri turpe ducimus, quantò erit impudentius, tres illas diuinitatis vnius personas, Patrẽ scilicet immensum, viuam ipsius, expressamque imaginem Filium, Sanctum denique Spiritum non reuereri? illiusque præsentia, quam oculi quidem non cernunt, fides tamen ipsa confitetur, & videt, non moueri? Equidem illud esse pudoris genus liberale, & ingenuum semper existimaui, quod non tam artificio, quam officio cõstet, sitque à probitate animi ductum, non

à ver-

à versutia. Iam qui ciuilem esse adolescentem putat, à quo homines gestu non offenduntur, aut aliquo linguæ maledicto, licet molliter, & impudicè viuat, tam opinione fallitur: quam qui pietatis speciem, fictamque effigiem solidam esse diceret sanctitatem. Hunc ego perniciosissimum errorem in diuitum familijs, amplissimisque domibus, aulisque versantem mecum tacitus sæpe deploro. Etenim video principum liberis formatores adiungi, tantùm vt pudoris vmbram nescio quam persequantur, aperiendique capitis, & assurgendi rationem, & cum hominibus concinnè, venustèque agendi normam velut ab architecto perdiscant, veræ pietatis, & religionis cura neglecta. Sed nos qui institutionis huius à religione principium duximus, apertè monstrauimus puerum, siue is ignobilis, siue illustri loco est, Deo inprimis, hominibus deinde gratum esse debere. Quocirca,

oleum, & operam se perdidisse præceptor existimet, si quos ipse educauerit, quamuis hominibus probentur, diuinam illi legem, vbi id citra popularis famæ dispendium, honorisque mundani iacturam facere possunt, effringere non verentur. Monendus mihi prætereà lector est, cum nil tam sanctum sit, quod non vitiosa calliditas adulteret fallaciter imitando, ne se vnquam decipi ficta quadam verecundiæ imagine patiatur. Est enim malus quidam pudor virtutis illius, quæ insolentiam destruit, inimicus. Pone sequi, à tergo ire, vestibus aut laceratis aut detritis indui, abiectioris vsus officia exercere ignominiosum populariter iudicatur: ex quo conflatur, & efficitur elatio, qua nil homini petius esse potest & tetrius. Itaque efferuntur fastidio, & contumacia plerique adolescentum, dumque se pudoris rationem habere putant, impudentissimi fiunt.

Non

Nõ patri, qui hoc ingenio fu, ntnecessaria, & iusta præcipienti obediũt, nõ matris iussa sese miserè cõflictãtis cõplẽt, nõ magistris honestæ vitæ officia pscribentibus obtemperant, non pauperib' subueniunt, non digniori concedunt, non deniq; se submisse gerunt propter eum, quem errore opinionis sibi finxere dominatum. Alcibiades, cùm puer esset, superbæ huius contumaciæ labe non caruit: nam talis in platea ludens bubulcum plaustrum onustum ducentem, vt parumper sisteret, rogasse fertur, ne iactus posset impediri: cùm verò rusticus progredi, quàm aut regredi, aut stare maluisset, seque pueri reliqui dimouissent, ante boum pedes sese proiecit Alcibiades simul dictitans, vt trãsiret rusticus, si vellet, tum homo perterritus currum auertit, quiq; rem spectabant, timidi accurrerunt: pertinaxque puerulus voti compos euasit. Plurimi quidem sunt Alcibiades nostræ in ætate, sed multis partibus plures sunt viri, & senes, qui contumaciem

Alci-

Alcibiadis indolem ſuis in liberis ſi viderent, elatam, atq; excelſam nominarent, putarentq; eſſe glorioſam. Dicunt ſanè non pauci, narrantq; amicis, neq; id ſine riſu & gaudio, illos ſe habere filios, qui minimè velint eſſet in famulatu, qui contubernalibus ſupplices non ſint, qui ſola nobiliũ conſociatione delectentur, qui deniq; velint ſemper eminere. Ad res dedecoris plenas, infamiæque, vt pueri generoſi præſertim ſeſe abiiciant, minimè eſt ferendum: verùm vt pietatẽ, charitatemq; deſerant, propterea quod hæ virtutes interdũ ſe ex neceſsitate deprimant, minuſq; honori falſæq; gloriolæ ſeruiant, animi eſt veræ laudis guſtũ non habentis. Nil enim ſordidum eſt, niſi quod turpe, quæ verò aut ſuadet neceſsitas, aut poſcit humanitas, aut imponit fortuna, aut caſus affert, illa reſpuere contra officiũ eſt, Nã cum hõibus illa maximè grata ſint, ad quæ videntur eſſe ppenſi (trahimur enim aliquo ſtudio oẽs, & ſua cuique natura eſt) ea ſi minùs aſſequi poſsimus,

mus, ſorte illa contentos nos eſſe opor-
tebit, quã temporũ attulit difficultas.
Quæ eò libẽtiùs, cũ inciderit, vel cõple-
ctenda, vel perferenda erit (modo
nil inſit in ea vitij) q̃ ſæpe noſtra nos
voluntas, natiuaq́; ꝓpenſio ferat in vi-
tia præcipites. Quid locus eſt ſane lubri-
cus, reſenim ꝓſperæ, & ad noſtrã vo-
luntatem fluentes nõ adoleſcenti ſolũ,
verũetiam ſeni prudentiſſimo atq; in-
tegerrimo perniciem, & interitum pe-
pererunt. Quare Homerus ſol poëtarũ
illos, quos eſſe heroas, magnanimoſque
fingebat, in operibus ſe infimis aliquan-
doexercuiſſe, & in turbidis afflictiſq́;
rebus patientes fuiſſe commemorat.
Quia profectò inertis eſt, non verecũ-
di, temporis perſonam nolle induere,
quæ ſi geratur optimè, ſummam lau-
dem conciliat, cum ſit maximum in re
vel tenui, vel ꝓdita ſui ſimilem perſta-
re, & in tẽpeſtate, non ſecus atq; in trã-
quillo conſtantiam retinere. Ego nil eſ-
ſe amabilius puto illo adoleſcente, cui
cùm florido eſſe liceret, tamen mundi

faſtum

fastium & lautitias sponte paruipendere multò est iucundius, nec refugit abiis, quæ sunt contemptibilia, tractatq; eadem magis potiundi cœlibe, quàm necessitate viuendi. Tales sunt nostræ tempestatis viri permulti, quos cùm video, magis equidem admiror, illosque mundus ipse superbiæ columen aut inuitus laudat, aut tacitus admiratur. Quid enim religiosi iuuenis facto illo sublimius, quem graues historiæ produnt nouitium adhuc, & superbiæ fœtore redolentem, eius, à quo regebatur iussu ex solitudine in vrbem venisse, sportulasq; decem totidem emptoribus, quo pudoris tormentum lõgius diuturniusq; esset, sigillatim vendidisse? Quæ si historia media in aula narraretur, nemo sit qui repudiet atq; derideat, aut qui iuuenem inanes gloriæ titulos despicientem, solidũq; decaucupantẽ pleno ore non laudet. Quod eò minus est mirandum, quo sæpius nõ Christiani id ipsum effecerunt. E quibus Diogenes humanæ elationis despicientiam

cientiam dictis docebat, & factis: nam vrceum è collo appensum per viã publicam circumtulit, castigare volens improbam sui comitis verecundiam, qui panis frustum, quod exciderat, recipere neglexisset. Idem cuidam se eius fore discipulum profitenti caseum dedit humeris portandum, quod cùm facere noluisset, nostram, inquit Diogenes, amicitiam bone adolescens caseum video diremisse. Quare rubor ille, quo puerorum genæ suffundi ex improuiso solent, non est continuò laudandus: quippe quem sæpe ob res maximè honestas oriri videa mus, nec tam auro, quàm orichalco comparatur. Hic enim est pudor, quo genæ quidem rubescũt, animus verò cruentatur, nosterq; ait Seruator, illos sibi pudori esse futuros præsente suo æterno Patre, quos pudor in vita detinuerit atq; impedierit, ne crucem sequerentur, & ea, quæ Christianæ sunt vitæ consentanea præstarent: est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens glo-

riam

riam & gratiam. Ad illam verecundiæ partẽ veniamus, quæ vel natu maiorib⁹, vel se præstantioribus docet assurgere, de qua pauca admodum loqui conuenit, cum superioribus sit regulis propemodum explicata. Cani capitis reuerentiam sacræ nos docent literæ, genu flectere, caputque submittere, vel rusticæ nutrices suos docent infantulos, quos manu ducunt, eumque venerari cogunt, à quo munusculum acceperunt. Nec ob aliam causam Chrysippus optauit nutrices esse sapientes, nisi vt iam inde ab infantia vrbanæ eloquentiæ, comitatique officiosæ pueri assuescerent. Laudari illa quidem debet consuetudo, vt pueri ex literario ludo redeuntes parentum manus suppliciter osculentur: quæ res, etsi videtur esse minima, tamen plurimũ afferret in adulta ætate præsidij. Nil est enim vel ad benevolentiam aptius, vel ad diuturnitatem præstabilius officio, & comitate. Fieri autem nõ potest, vt qui puer libenter deducat, reducat,

cedat

cedat assurgat, caput aperiat, sequatur, assistat, comitetur, non eadem sibi reddi vicissim experiatur. Nam gratia gratiam parit aliàs æqualẽ, aliàs maiorem. Sanctissimus ille Petrus arx Ecclesiæ Sarã egregiam matronã laudibus effert, quæ suum maritũ Abrahamum dominum semp appellaret. Non est tacenda Pipini Gallorũ Regis in Stephanum Papam sese ad Francos conferentem pietas modestiæ plena. Nam cum inclytum illum Carolum filium ad excipiendum Pontificem multò ante præmisisset, vbi intellexit Romanum præsulem aduentare, Parisiis (quo nimirum properabat Stephanus) Pipinus egressus ad tertium lapidem occurrit antistiti, cuius pedes osculatus cùm esset equo amplius vti noluit, sed tanti pastoris reueritus maiestatem pedibus fecit iter, pontificiæque mulæ frenum toto itinere manu continuit. Et quoniam nouorum exemplorum commemoratio iucunda esse solet, illius Bartholomæi Regis Vmbræ, quem Iapensis Ecclesiæ Constantinum licet

nominare, egregiam, & raram modestiam explicabo. Qui si quando Christi sacerdotes conuenire velit, sicam, & gladium deponit, nec se vnquam sacris hominibus ostendit, nisi priùs se armis nudauerit, illis, inquam, armis, quæ reuerentiæ, ac pudori videri possint aduersa. Idem, si rei diuinæ interfit, strati tapetij vix oram genibus attingit extremam, nec locum alium in templo capessit, nisi quem sibi videt esse cum plebe communem. O summa comitatis laus! sine qua Reges illo principum nõ solùm munere, sed etiam nomine indigni esse iudicantur. Nil enim tam popularе, quàm bonitas, nil tam regium, quàm humanitas, nil tam glorioſum, quàm gloriæ contemptio. Quæ si probè animaduerterẽt noſtri temporis principes, & illuſtres viri, non se tam parcos in ſalutando, honorando, in ſcribẽdo, appellandoq; præberent. His ego tyrannicum illud, & ſuperbum placere animaduerto. Oderint, dum metuant, clàm inſimulent, abſentes mordeant,

unt, dum modo coram obmutescant, & obsequantur etiam inuiti. Sed qui hoc ingenio sunt, diritatis, & insolentiæ pœnam, quam atrocissimam sæpe dependunt, cùm minimè desint qui iniuria lacessiti seipsos vlciscantur. Si verò scrutari vetera, & quæ priscis sunt annalibus recondita conemur eruere, maximas florentissimasque vrbes labefactatas esse reperiemus propter illorum, qui præerat, agrestem & horridum principatum. Testificari hoc potest Corinthus illa totius Græciæ lumen, quã Romani tantum quod sui legati superbiùs appellati essent, funditus euerterunt. Contra verò Traianus Cæsar omnia subigens, atque deuincens conseruauisse fertur Armenios formosi equi dono placatus, qui vt erat à Satrapis doctus, Romanum principem adorauit, supplicantis more genua flectens, caputq; Traiani pedibus subiiciens, vt eum ad misericordiam commoueret. Quòd si belluas amabiles comitas facit, quis ferat incultos homines præ-

ser-

di pudore, qui ex loquacitatis fluctib⁹ ad tutum silentij portum confugerunt. Adde garrulitatis, effrænatique oris perniciem insanabilem esse, & à medicis desperari: cùm ea, quæ loquēdo peccauerimus, etiam remediis adhibitis hærere inclusa, & nunq̄ penitus euelli videantur: vt qui vestis ruptionem consuendo restituunt, cuius vestigium etiam si peritissimè agatur res, tamen sese facilè monstrat inquirenti. Formā Christiane puer, & tanq̄ faciem honesti tuis aspiciendam oculis depinxim⁹, cuius vtinam pulchritudine capiare. Quocirca postremam nostræ orationis partem in ipsius laudibus cōsumemus, tentabimusque, quid gratiæ, & precibus apud te valeamus, cuius educationi seruimus, non tantum libris scriptis, quos horis quasi furtiuis conficimus, sed etiam quotidiano docendi munere, eruditionique iuuentutem labore nunquam intermisso. Res est verecundia necessaria pueris, vtilis iuuenibus, optima fœminis, cunctis hominibus

salutar

salutaris. Hæc si potentioris limina adire velis, in postulando potissima est: hæc in colendis natu maioribus tenet principatum: hæc ignotos conciliat, hæc ab alienis beneuolentiam captat, hæc lenit, & mitigat iracũdos, hæc placat inimicos. Ab hac existimatio ciuiũ petẽda est, posteritatis memoria, vitæ laus, popularis gloria, ætatis decus, virtutum custodia, nominis splendor, pudicitiæ fundamentũ. Quid verecũdia nobili? quid liberali? quid meli? quid deniq; ornatius? Nã politicæ virtutes, quamuis præclarissimæ sint, tamen angustis limitibus sæpe definiũtur, & terminantur: at verò verecundiæ vsus latè patet, nilque tam leue, tam tenue, tam minutum, tam secretum, tam relictum esse potest, quod non ipsa & temperet, & illustret. Iustitiæ partes sunt, homines non violare, in quo est necessitas, at verecundiæ non offendere, in quo est cautio quædam diligens, & matura pro-

prouiſio. Prouidet caſtitas, ne homines perdat, & inquinet libido, quam tamen pudor velut antelucana vincit induſtria, tollit enim, ac ſeparat quidquid præferre ſolet facem ad turpitudinem admittendam. Quid denique ſine verecundia rectum eſſe poteſt, & honeſtum, vt ait Tullius? Quam, & qui bene audire volunt, plauſibilemq; rumorem colligere, confeſtim adhibēt, itaq; erubeſcunt, & pudet illos impudica loqui, vt eo tanquam itineris cōpendio celebre nomen aſſequantur. Iam ſi criminis tetri, & nefarij veniam adipiſci velis, quo tandem alio patrono, & aduocato cauſam obtinebis? quàm multos iudices accuſati pudor fregit ac mouit, quos nulla ratio flexiſſet? Omnem aduocatorum ſiue acumē, ſiue peritiam, ſiue calliditatem pudor vincit, & ſuperat. Non fauor amicorum, non gratia principum, non clementia iudicum, non venia accuſantium reo tam opportuna eſſe ſolet, quā hæc, de qua loquimur, quæ immania

sæpe flagitia quanquam voce, non defendit, excusatione non lenit, deprecatione non mitigat: facit tamen nescio quo modo tacendo leuiora. Publicanus ille, vt est apud diuinos historicos, vultum attollere non audebat, quæ illi res delictorum à Deo optimo maximo veniam impetrauit, qua tamen Pharisæus caruit, quamuis eundem, quem Publicanus, Dominum orauisset: alter enim pudorem in precando adhibuit, alter cum insigni impudentia, cæterorumque hominum, & ipsius Publicani contemptione sua facta venditauit. Romam multi Græcarum ciuitatum legati venerant questum de Philippi Macedonum regis iniuriis. Rex autem filium Demetrium Romam misit, vt in senatu causam diceret, & patrem expurgaret. Sed Demetrius partim criminantium turba obrutus, partim querelarum veritate conuictus obmutuit, faciemq; totam rubor suffusus occupauit: quam generosi adolescentis verecundiam vsque eò senatus

natus probauit, vt Philippi scelera omnia Demetrij ipsius filij pudori ingenuo condonarit. Itaque omnium suffragiis parens est absolutus, obtentaq; causa fuit non iure defensionis, sed patrocinio pudoris. Magna verecundiæ vis, magna in vtranque partem, vt nec virtus vlla magnopere luceat pudore non eminente, & improbitas minor sit, quæ se pudore tueatur. Fabianus vir in primis clarus, & opibus abundans, cùm in senatum testis inductus esset, tanta cõmotus clarissimorum hominum præsentia erubuisse dicitur, qui pudor, vt ait Seneca, mirè decuit Fabianum. Ergo illi, & grandæuo, & opulento decentiã attulit rubor, & impudẽtes pueros pferem°? Oratores vultu esse oportere modestissimo dicẽdi initio, præcipiũt rhetores, q̃ nil sit ad cõciliãdos auditores verecũdia accõmodati°, qui tamẽ vt cõcioni ipsi dominẽtur a/cẽdunt, vtq; tonare, & fulgurare è supiore loco videanẽ: & seruilis ætas, sic n' pueritia.

omnis appellanda est) non erit modestiæ freno coërcenda? Histriones, vt placere spectatoribus possint, laudemque & plausum reportare, pudorem simulant, cùm impudentissimi sæpe sint, & quem mores perditi negant, eum artificio conquirunt: tu in vita negliges quod est in scena necessarium? Sed quò te magis huius virtutis amor afficiat, verecundum adolescentem describemus. Animi oculis contemplare, quæso, modestum puerum, officiosum, pudentem, cuius sit oratio casta, & verecundia virginalis: intuere mentis acie hunc eundem, in quo mites sint oculi, genæ rubicundæ, læta facies, vox grata, grauis incessus, decoræ in afflictis rebus lacrymæ, risus in prosperis minimè dissolutus: aude etiam quæ intra pectus habeat, perscrutari: cognosce vitæ innocentiam, animi candorem, conscientiæ hilaritatem, morũ puritatem: & cùm hæc attentè perpenderis, vixte continere poteris, quin exclames, vociferandoq; dicas, ô puerum

rum angelis & cœlo dignum! Miri-ficus quidam in Craſſo pudor fuit, Platonis verecundiam, etiam qui illum non viderant, diligebant. Spartanos adoleſcentes ſcribit Xenophon, in viis publicis nec vocem emiſiſſe vllam, nec oculos detorſiſſe, vt non pueros, ſed aut lapides, aut æneas ſtatuas qui cerneret, eſſe iudicaret. Quantò melior noſtrorum iuuenum modeſtia eſt, qui idcirco verecundiam amant, vt à Chriſto virtutum omnium tum parente, tum magiſtro diligantur. In quo tam ſingularis fuit ſeueritas, tam præclara grauitas, tam ſyncera maieſtas, tam affabilis comitas, tam veneranda humanitas, tam decens vultus, tam conſtans, ſuiq́ue ſemper ſimilis non animi ſolùm, ſed etiam corporis totius habitus, vt vel ſola Chriſti Dei ſpecies diuinitatem ineſſe declararet. Tacebat, inquit Ambroſius, in periculis Suſanna grauius verecundiæ, quàm vitæ diſpendium arbitrata. Cuius illud etiam eſt ſcitum ſanè, & graue, vt artem in com-

quellæ multæ Cyro mõſtratæ fuiſſent, Aſpaſia præter cæteras ſplenduit, quæ nec faciem ornare, nec viros aſpicere, nec iocantibus reſpondere, nec verbis manibuſque impudicè tractari ſe permiſit, reſpuiſſe etiam dicitur præclara hæc virgo Regis tactus indecoros: quare ſupra modum delectatus Cyrus ſolam eſſe ingenuam, & incorruptã dixit Aſpaſiam, reliquas & facie, & moribus exoletas ſibi videri meretrices. Itaq; verecundæ fœminæ amore incenſus vxorem eam duxit, ſibiq; fecit æqualem, quod erat à Perſarũ moribus alienum. Hoc ego non admodum diſſimile ei eſſe video, quod Eſtheri Mardochei alumnæ cum Aſſuero contigit, quam rex ille potentiſſimus matrimonio ſibi cõiungauit, ſpretis innumerabilibus adulterinæ formæ mulieribus, cum tamen Eſtheri & pudor, & natiua facies præſidiũ attuliſſent. Quod ſi leges duodecim tabularum graui, ſeueroq; interdicto genas, vbi pudoris eſt ſedes, radi vetuerunt, quis erit, qui

fœminam pudoris expertem puerumq; petulantem grauissimo supplicio nõ putet esse puniendos? Penelope (quod siue fabulosum, siue historicum est, æstari iure & merito possumus) tantum præbuit verecundiæ specimen, vt pudoris simulacrum nõ alio, quàm ipsius vultu pingeretur. Nam cùm pater Icarius filiam Penelopen Vlyssi locauisset, generumque sciret in patriam Itacam velle cum vxore proficisci, ægrè id ferens rogauit filiam, ne se desereret: at Vlysses optionem dedit coniugi, vt vel se sequeretur, vel cum patre remaneret: tunc fœmina indolis honestissimæ nolens aut marito repugnare, aut parenti displicere, vocem emisit nullã, sed præ pudore facie velata quid in animo haberet, tacita indicauit: tum pater filiæ motus verecundia, vt cum Vlysse abiret, permisit, pudoriq; aram extruxit eo in loco, vbi filia vultum obtexerat, volens extare aliquod admirandæ illius modestiæ monumentum. Pudoris tibi Christiane puer effigiem potiùs

potiùs adumbrauimus, quam expreſſimus: nunc, ſi placet, impudentiæ figuram apponemus, vt ſi te verecundiæ pulchritudo min⁹ allexit, & cepit, eius te, quam depingere optamus, deformiſſima terreat improbitas: multa enim contentione fiunt clariora. Quanta igitur verecundiæ laus ſit, quantuſq; decor, ſi ex ſola pudoris gratiſſima, & placidiſſima venuſtate non ſatis apertè cognouiſti, diſces pfectò planeque intelliges ſi pudori impudentiam vicinam feceris. Reminiſcere, precor, ipſe tecum, animoque perſpice eum hominem, in quo non ſit aliquis aut famæ pudor, aut ſupplicij timor, verecũdiæ ſignificatio nulla, cuius ſint mores difficiles, ſermo agreſtis, facies illepida, genæ abſque rubore, vultus aſper, lingua petulans, horribilis aditus, ſuperba reſponſa, in quo nil appareat ingenuum, nil moderatum, nil pudens, nil pudicum: & cùm te terrimi huius mõſtri atque immaniſſimi figuram vel à lõge aſpexeris, cohorreſces. Talis Iulia-

nus ille fuit Christianæ reipublicæ pestis, & exitium, cuius vultum inconstantiæ, perfidioſæq; impudentiæ indicem cùm magnus ille Greg. Nazianzenus aïaduertiſſet, multo ante prædixit, qualem, quamq; perniciosam belluã Roma nutriret. Nil tam perfidũ, tã turpe, tam flagitioſum, tam nefarium, tam triſte, tam ſæuum, tam inauditũ, fingi, excogitariq; poteſt, quod nõ impudens deſignet, fingat, machinetur, efficiat. Sanctiſſimus refert Ambroſ. duos fuiſſe Mediolani viros, quorum inuerecundo vultu diuinus præſul, velut quodam verbere ſuos ipſius oculos dicebat offendi & vulnerari: è quibus alter non multò pòſt à Chriſto defecit, & cum Arianis inſaniuit: alter qui ſacerdos erat, ſordidiſſimi quæſtus cupiditate incenſus ab Eccleſia receſſit, gradumque illum altiſſimi honoris inquinauit. Atque, vt idem dicit Ambroſ. tales ſe eſſe ambo monſtrarunt, quales inceſſu videbantur. Eius qui pudoris repagula perfregerit, proditio-

nes

nes ſunt, furta, latrocinia, ſtupra, cædes, rapinæ, adulteria, parricidia, ſeditiones, coniurationes, rerum publicarum euerſiones, templorũ exuſtiones, fœdiſſimi abuſus, impietates, hæreſes, oĩa deniq; facĩu peſſima, dicĩu horribilia is cõmittere audet, qui verecundiæ fines pertranſiuit. Ciues hunc vitant ſui, vicini oderũt, cognati reſpuunt, ſodales erubeſcunt, tribules metuunt, iudices puniunt, cenſores notant, plebs dedecorat, vulgus irridet, oẽs deniq; longè viſum, tanquam malum auſpicium deteſtantur. Quàm, Deus bone, fortem, quã iniuriarum, ſibilorum, iocorumq; patientẽ eum eſſe oportet, qui verecundiæ terminos ſuperarit, frontẽq́ue pfricuerit! Quot pbra paraſiti ferunt! quot contumelias pati coguntur meretrices! quia nimirum impudentiæ certiſſima merces illa eſt, vt à nullis honoretur. Hanc tu vitæ conditionem nõ times? non ipſo impudentiæ nõ ieptur baris? non hiſce meis conſiliis amiciſſimis frãgeris, nõ verecũdiæ

tutiſſimum perfugium adamas? non petulantiæ fœdiſſimum aſpectum, factaque multò inquinatiora perhorreſcis? Te per immortalem Deum obteſtor, per Chriſti ſanguinem, per pietatem, per fidem, per ſacra communia, per parentum dexteram, quam tibi, modò verecundus ſis, porrigent morientes, te inquam deprecor, vt pudori malis obſequi, quã libidini, quàm intemperantiæ, quàm impudentiæ, quã voluptati, virtutemque hanc, cuius perſecuti ſumus encomia, tam charam habeto, vt mortem cupias oppetere potiùs quàm ab ipſius legibus, quas tibi præſcripſimus, vel latum vnguem diſcre-

pare.

Digitized by Google

DE CASTITATE.

LIBER V.

VErecundiã virtus, pudoremque pudicitia consequitur, vt fructus florem. Quamobrem, qui de modestia, & vitæ decoro, proximo libro nonnulla discussimus, pudicitiæ in hoc præcepta describemus: nec sola honestatis specie contenti, quæ in pudore est, vim eius solidam, & robur, cuius est magna in castitate pars posita, perquiremus. Cùm ergo colorem venustate pueros afficientem, quantum ingenij nostri tarditas tulit, laudauerimus: valetudinem, à qua ille manat, & tota facie diffunditur, pudicitiam dico, comparandi, tuendique viam multo libentius aperiemus. Vt enim bene affecta radix, præditaque humore viriditatem fundit, ac mittit in omnes

arboris

arboris ramos pertinentem, fic animi caſtitas vitæ actiones vniuerſas inſigni decore illuſtrat, ſuaque moderatione temperat, nec libidine ſolùm, cui aduerſatur ipſa precipuè, verùm etiã perturbationib⁹ cæteris hominẽ liberat, vtq; ratione vtatur efficit, quæ ſola in nobis debet dominari. Quare adoleſcẽtes optimi, huc adeſte omnes, hæc vobis chariſſima, & maximè ſancta ſit virtus, eius ſiue laudes ſiue exẽpla, ſiue leges attentè percipite, veſtrisq; animis conſignate. Hominum n. maximè intereſt, caſtè viuere, periculoſiusq; ab ijſdem pudicitiæ, quàm comitatis iura violantur. Etenim caſtitas exitium affert neglecta, qui verò leporis, & vrbanitatis iura non ſeruat, ſolos homines offendit, ꝙ ſi ſponte non accidit, haud eſt magnopere laborandũ. Cũ igitur tam neceſſaria ſit fuga libidinis, p̃cepta, quib⁹ execrabile hoc vitiũ arcere, vitareq; docemur,

cemur, erũt diligenter obſeruãda.

Caſtitatis commendatio, libidinisque remedia. Cap. I.

QVoniam pudici, ait Tullius, etiam cùm de pudicitia ipſa loquũtur, erubeſcunt: explicationem præceptorũ paucis perſtringemus, vt caſto, verecundoq; adoleſcenti mos geratur: in teſtandis autem exemplis, quæ vtilitatem cũ iucunditate coniunctam habent, erimus aliquanto pleniores. Præcepta enim, & continens habet oratio, & in ipſis etiã exemplis delitescit. Nobilia verò caſtitatis exẽpla, ſi vel faſtidiosè, vel timidè reticerem, & ijs ipſis, quorum de pudicitia agitur, iniuria fieret, & noſtris adoleſcentibus, quos eſſe caſtiſſimos cupimus, ipſa taciturnitas incõmodaret. Quare vt & ruboris & ſalutis ratio habeatur, non erit, vt putamus, alienum preſsè, & breuiter exponere, q̃ in hoc genere tradẽda, & præcipiẽda videbunt: quæ

quæ verò exemplorum ſplẽdidiorem narrationem habebunt, in illis paulò diutiùs immorari. Vtautem à caſtitatis commendatione exordiamur, de ea ſic Tullius, quẽ idcirco toties appello, verbisque ijſdem in teſtimonium voco, vt vno, eodemque tempore adoleſcẽtes orationis elegantiã addiſcant, vitæque inſtituendę rationem. *Caſtè* (inquit ille) *iubet lex adire ad deos, animo videlicet, in quo ſunt omnia: nec tollit caſtimoniã corporis, ſed hoc oportet intelligi, cùm multum animus corpori præſtet, obſeruetur que, vt caſto corpore adeatur, multò eſſe in animo id ſeruandum magis.* Dicebat Socrates (vt eſt apud eundem Tulliũ) *duas eſſe vias, dupliceſque curſus animorum è corpore exeuntium: nam qui ſe vitijs humanis contaminarunt, & ſe totos libidinibus tradiderũt, ijs deuium quoddam iter eſt, ſeclusum à cõcilio deorum: qui autem ſe integros, caſtosque ſeruarunt; quibusque fuit mini-*

Lib. 1. de leg.

1. Tuſcul.

minima cum corporibus contagio, ſuntq; in corporibus humanis vitam imitati deorum, iis ad illos, à quibus ſunt profecti, facilè patet reditus. Non eſt huic diſſimile, quod poëta dixit loquens de camporum Elyſiorum habitatoribus.

Hic manus ob patriam pugnando vulnera paſſi, Quique ſacerdotes caſti, dum vita manebat. Remedia verò vt caſti eſſe poſſimus, multa ponuntur: nos quæ præſtãtiora ſunt, vt ijs cum opus fuerit ſeſe adoleſcens muniat, colligemus. Homini carnis ſocietatem, lenociniaq; effugere cupiẽti multa ſunt partim facienda, partim cogitanda. Sunt enim rationis, exercitationisq; remedia. Conſiderationis primùm medicamenta quę ſint, explicabimus, mox actionis atque operis. *Sic igitur affecto*, ait Tullius, *hæc adhibenda curatio eſt, vt ei illud, quod cupiat, oſtendatur quàm leue, quàm contemnendum, quàm nil ſit omnino, quàm*

Æneid. 6.

4. Tuſcul.

quàm facilè negligi posſit. Maximè autem admonendus quantus ſit furor amoris: omnibus enim ex animi perturbationibus eſt profectò nulla vehementior: vt ſi iam ipſa illa accuſare nolis, ſtupra dico, & corruptelas, & adulteria, inceſta denique, quorum omnium accuſabiliseſt turpitudo: ſed vt hæc omittamus, perturbatio ipſa mentis in amore fœda per ſe eſt. Nam vt illa præteream, quæ ſunt furoris, hæc ipſa per ſe ſe quantam habent leuitatem, quæ videntur eſſe mediocria?

Iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum, incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam vt cum ratione inſanias.
Hæc inconſtantia, mutabilitaſq; mentis, quem non ipſa prauitate deterreat?

Hactenus Cicero. Conſiderare etiam oportet libidinoſos, & obſcœnis voluptatibus deditos in ſua ipſos

ipſos corpora peccare ex Apoſtoli 1.Cor.6.
ſententia, Illud n. iniuriosè tractãt, templiq; Dei, q̃ omnes ſumus, cõmittendo libidinis flagitio violant ſanctitatẽ. Eorum autẽ ſiue flagitiorũ, ſiue incõmodorum, q̃ huic vni comitentur, recordatio vtiliſſima eſt: null' n. ruere, præſertim exclaris & nobilib' poteſt, quin plures ſecũ in eandem perniciem trahat. Quis enim neſcit quanta ſit libidinoſo. & adultero ſæpe machina conuertenda? Qui verò vt alterius libidini obſequantur, animorũ iacturã faciũt, ij quidem mortis tẽpore eius ipſius, ꝓpter quẽ orta tẽpeſtas eſt, mentem & animũ inexplicabili angore cruciabunt. Nã ſi talionis lex poſcit, vt dentem dente, oculum oculo luamus: certè animi interitum animo mulctabit diuina vltio, niſi maturè ac tempeſtiuè Dei numen placet offenſum, qui ſe tantis ſcelerib' irretiuit. Et quoniã infamię metus homines a vitio

deter-

deterret, cogitare iuuenes debent libidinem hominibus insigne turpitudinis notam inurere. *Qui adulter est* (inquit Salomon) *propter cordis inopiam perdet animam suam, turpitudinem, & ignominiam congregat sibi.* Maximè verò teterrimam hãc pestem auertunt cogitationes illæ, quę huius vitæ finem, alteriusque perpetuitatem animo repræsentant. Nil quippe (vt Gregorius ait) ita carnis incitamenta comprimit, quam si vnusquisque, quale id post mortem futurum sit, contempletur, cuius viui specie capiatur. *Cùm enim* (inquit ipse) *caro cõcupiscitur, tabes desideratur.* Quare sapienter monebat Aristoteles, autore Laërtio, ne voluptates venientes, sed abeuntes videremus: id est enim à tergo, non a fronte, siquidem accessus est blandus, recessus insuauis. Ex remedijs autem, quæ in actione consistunt, maximum illud est, vt ocium, & inertiã fugiamus.

Prouerb. 6.

Lib. 16 moral. expositionis. c. 5 lit.

Amo-

Amorem enim acutè Diogenes ocioſorum negotium appellauit. Illi etiam qui principijs obſtant, pudicitiæ optimè conſulunt: ſerò enim, vt quidam dixit, medicina paratur:

Cùm mala per longas conualuere moras.

Continentia item in cibo, & potione mirifica pudicitiæ cuſtos eſt. Non enim corpus illud ſe erigere audebit, cui nos audaciæ inſtrumenta tollamus, & quaſi tauro cornua frangamus: eſtque Cratis Thebani illa in adoleſcentem corpus vino, & cibo complentem iuſta obiurgatio: cum enim iuuenis edacitatem vidiſſet, dixiſſe fertur, deſine miſer tibi ipſe carcerem munire. Sed maximè animus oculis ad libidinem inflammatur, cui malo honeſta quadam, & voluntaria occurrimus cæcitate: cuius autor Chriſtus in Euangelio eſt. *Matth. 5.* Elegantior item ornatus, tãquam

leno

leno peſtifer fugiatur, ideoq; monet Eccleſiaſticus: *Auerte faciem tuam à muliere compta.* Sermonis autem ob ſcœnitas, qua velut face iuuenum animi ad libidinem vehementer accenduntur, vt bellua immaniſſima declinanda, fugiendaq; eſt: *Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala*, inquit Apoſtolus. Sed omnium, quæ ad tuendã pudicitiam valent, nil eſt quod cũ prudente cautione, periculorumque fuga comparetur. Inſidiatoris enim dæmonis petitiones declinatione, & (vt aiunt) corpore commodiſſimè effugimus. Sed hęc paulò vberius noſtra oratio cõtinens diſputabit: quare ad exempla veniamus.

Eccleſ. 9.

1. Cor. 15.

S. Martinianus cũ nec in edito mõte, nec in rupe maritima, ſaxoque aſperrimo à libidinis taculis, muliebriq; præſentia tutus eſſet, fugere ſtatuit, & mũdum peragrare, ſeq; his verbis incitabat, fuge Martiniane: cur ſumꝰ? Vitæ confecit, cũ centum & ſexaginta quatuor ci-

Diuina caſtitatis exempla. Cap. II.

De Ioſepho.

AEgyptio ſeruatori Ioſepho, patriæq;, ac ſuorũ parenti nõ parua laus ex pudicitia fuit: qui flagitioſæ, turpiq; dominæ nefarium adul-

adulterium ſuadenti, & ad im-
puriſſimas voluptates identidem in-
uitanti conſentire placercq́; no-
luit. Cumq́; fœmina caſtiſſimo iu-
ueni moleſtiſſimè inſtaret, vimq́;
viro mulier, pene dicam, afferret:
ex pernicioſiſſima illa flamma ho-
mo caſtiſſimus prudenter erupit,
pallioq́;, quo ſe teneri videbat, in
adulteræ manibus relicto, nudus
ad tutiorem locum euolauit. Ma-
luit videlicet ſua perire, quàm ſe.

uitates biẽnio luſtraniſſet, fuit caſtitatis amator egregius. Metaphraſtes in Vita S. Martiniani. Geneſ. c. 39.

De Achimelecho.

FAme enectum Dauid, panibus ſacris non ante Dei antiſtes Achimelechus refecit & pauit, quàm intellexit, nihil illi cum vxoribus per dies illos fuiſſe cõmune. Cumque ſacerdos continentiam, thalamiq́ue intermiſſionem expetierit, haud dubiũ eſſe debet, quin ſi Dauidi ſecus euenifſet, quãquam extrema illum premebat neceſsitas, propoſitionis panes denegaſſet.

1. Reg. 21.

Quod

Quod ſibi dictum coniuges putẽt, vt mentis candorem, corporisque munditiam adhibere diſcant, cùm non iam Moyſis panes, ſed verum Iesv Christi noſtri omniũ Domini corpus, quod illi adumbrabant, ſint accepturi.

De Iobo.

Iob. c. 31. Mirabile caſtitatis exemplum, & ſingulare cautionis ſpecimen, quod fuit in Iob, ſibi adoleſcentes proponant imitandum, qui oculorum aciem nunquam torſit impudicè: virginem ea verecundia ſemper aſpexit, vt nihil labis inde contraheret. *Pepigi*, inquit ille, *fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.*

De Suſanna.

Svſannæ pudicitia æquè nobis poſt tot annorum curricula eſt, & ſecula propè infinita mirabilis atque illis fuit, qui eam oculis aſpexerunt: cuius fidelitatem, conſtantiam,

tiam, innocentiam, caſtimoniam, vtinam quæ viris fœminę nubunt, imitentur. Maluit enim (vt rem, quæ notiſſima eſt, perſtringam breuiter) in mortis atrociſſimę periculum incidere, quàm tori ſanctitatem violare. Sed eam, quæ Dei voluntatem hominum minis antepoſuit, fides illa defendit, quam cum coniugi Ioachimo, tum maximè, Deo immortali integram, & illæſam conſeruauit. Nec enim illis diuina vnquam præſidia defuerunt, qui dicto audientes quamuis prius carnificinam ſubierint, quàm à præſcripta lege deſciſcant. *Dan. 13.*

Chriſtiana exempla. Cap. III.

De Ammone.

SEruatæ, defenſæ, retentæq; pudicitiæ tam multa exempla inueniuntur, vt non tam copia, quã modus quærendus mihi eſſe videatur. Ammonis verò mirabilem continentiam quis taceat? qui an- *Caſſio. in tripar. lib. c. 11.*

nos duodeuiginti in vxoris contubernio permanſit, cumq; parietibus ijſdem contineretur, virginem, quam ſibi matrimonio parẽtum, vel precibus, vel imperio cõiunxerat, intactam in tam longa temporis diurnitate conſeruauit. Sed qui ſponte, libenterq; pudici fuerant, prudentes eſſe etiam voluerunt: nam conſenſu amborum loci diſiunctio facta eſt, in ſolitudinemq; ſeceſſit Ammon, veritus ne ad extremũ oĩa verteret, multosque illos glorioſæ caſtitatis annos nox interpoſita, aut dies intermiſſus vnus, vt fit ſæpe, macularet. Etenim malus dæmon ſecuris, priſtinæq; ſanctitatis experientia fretis ex inopinato fraudulentas ter ..t inſidjas, nocendiq; tarditatẽ commiſſi ſceleris grauitate compenſat.

† Amœbeas citharœdus, etſi veræ religionis ignarus, tamen ſe ab vxore formoſiſſima pulcherrimaque cõtinuit. Ælian. lib. 3. de varia hiſtoria.

De

De Vrſino presbytero.

IN Baſilica, cuius presbyter Vrſinus curã gerebat, religioſa quædam fœmina vixit, quæ ſacras veſtes, templiq; illius res omnes aſſeruabat. Hanc verò ſanctus Vrſinus ex quo ſacerdos eſt factus, ne vidit quidẽ, totoſq; annos quadraginta ad eam ex propinquo conuenien-dam atq; alloquẽdam adduci nulla ratione potuit, quam fraterno ſolùm amore diligeret. Verùm cũ inſtante morte ſine ſenſu iaceret Vrſinus, animam agenti officij cauſa voluit adeſſe, auresque ſincera mulier ad exanimati Vrſini faciem applicauit, ſcire certo cupiens vtrum animam efflauiſſet. Tum Vrſinus tantam fœminæ adhæſionem execratus, vt recederet inclamauit, nondum, inquiens, extinctus eſt ignis, remoue paleas. O caſtum, cautumque hominem! qui minus mortẽ, quàm fœminæ, eiusq; caſtiſſimæ neceſſariũ pene *S. Greg. lib. 4. dial. c. 12.*

tactum expauit. Tam eximiè casto præmium non defuit, recedente siquidem fœmina moremque Vrsino gerente duo illa cœli sydera, & fulgentissima lumina Petrus, & Paulus ad moribundi lectulum Vrsini astiterunt, victoremque illum animum in stellatas sedes celeberrimo quodam triumpho deduxerunt.

De Piore.

PIetatis amantissimus Pior, vt nihil omnino cum perfidioso mundo cõtraheret, solitudinem, à terrenisq; rebus vacuitatem adamauit, annosque quinquaginta in eremo permansit, quo tempore ex propinquis suis nullum aspexit: statuerat enim cùm cæteros, tum maximè fœminas euitare. Verùm cùm sui episcopi imperio domum redire cogeretur, vt sororem fratris desiderio tabescentem, ipsiusque opera indigentem adiuuaret:

homo

homo saniſſimus clauſis oculis germanæ ſe aſpiciendum fertur prębuiſſe. Cumq; illa omnia, quorum cauſa venerat, effeciſſet, retulit ſe ad ſolitudinem, id eſt, perfugium, portumq; tutiſſimum, vbi nullis procellis ſancti viri iactãtur. Nec ſorori ingratum fuit, vt vidēs ille cæcus, qui nunquam oculos præſente germana aperuerat, ad ſedem priſtinam quietis, cœliq́ue pleniſſimam remigraret. *Caſſio. in tripar. lib. 8. c. 1.*

De quodam monacho.

REfert Palladius viſum à ſe hominem fuiſſe, cui ne dormiẽti quidem voluptatis vmbra libidinoſæ vllo vnquam tempore obrepſerit. Narrat præterea apertè cum diabolo hunc eũdem pugnauiſſe, peſſimumq; dæmonem impudenter ab hoc petiſſe, vt vel ſemel libidinis flagitio conſentiret, virginemq́; omnium pulcherrimã huic ſe daturum promiſiſſe. Cæterùm *Libro de vita ſanctor. c. vlt.*

rũ impius dęmon, mendaciorũq; opifex vaniſſimus, verbis, & verberibus profecit nihil. Nam pugil ſtrenuus, viriliq; duritia prædituſ permanſit inuictus, eumq; nec vis inimici perfregit, nec languida voluptas liquefecit. Qui verò humani generis infeſtiſſimo hoſti importuniſſimi, odioſiſſimiq; eſſe voluerint, omnes autem velle debebunt, monachi huius conſtantiã cuſtodem continentiæ vnicam imitentur.

De ſanctis Theodora, & Didymo.

IN aureo illo ſeculo, in quo innumerabiles viri, ac fœminæ, morte immortalitatem comparabant, Antiochena virgo quædam fuit, vel vt nõnullis placet, Corinthia (alius enim alio modo tradit) Theodora nomine, quæ cùm virtutem & formam præter cæteras haberet inſignẽ, à flagitioſo quodam iudice tentata atq; appellata de religione eſt, cuius tamẽ & pre-

ces,

ces, & minas virgo contempſit. Quare implacabili furore accēſus præſes ferri in lupanar virginem iuſſit, lenoemq; conſtituit, qui formoſi corporis vectigal ad ſe deferret, quod idem meretricio quæſtu diebus ſingulis virgo penſitare iubebatur. Sed eam in proſtibulum incluſam hac arte ſeruauit Deus. Fuit inter illos, qui expoſitam, venalemq; virginem appetebant, caſtiſſimus quidam adoleſcens (quē ſanctus vir Hippolytus, vt eſt apud Palladium, Magiſtrianū appellat, Didymum Metaphraſtes, cùm tamen à ſancto Ambroſio hanc eādem hiſtoriam narrante iuuenis nomē taceatur, & virginis) hic turpem ſe eſſe ſimulans ad locum iuit, in quo ſancta puella detinebatur inuita, agnamq; puriſſimā, qui lupus videbatur, bono eſſe iubet animo, veniſſe ſe affirmans, nō vt eriperet, ſed vt pudorem cuſtodiret. Quo aūt meli° illud efficeret, virili

S. Amb. lib. 2. de virgin.

sua veste, & habitu militari virginem induit, puellæque amictu se viciſſim ipſe diſſimulauit & texit. Egreſſa deinde mulier fefellit omnes illos, qui plurimi lupanaris ianuam obſidebant, ingrediendique vices expectabant, res diu latere non potuit, compertaq; veritate prudentiſſimus ille miles ſanctiſſimusq; capite damnat°, quòd virginē defendiſſet, Chriſtianuſq; eſſet, geminas religionis, caſtitatiſque palmas eadem virgine ſocia impetrauit. Caſtis, caſtis, atque adeò incorruptis eſſe licet viris, & fœminis, neque eſt verendum, ne nobis tantus per vim theſaurus poſſit auferri: illi enim noſtras diuitias credimus, qui iuſtorum neminem patitur eſſe derelictū. His autem lineamentis pigmentorum florem, & colorem deeſſe confiteor, ea lector à ſancto Ambroſio petat, qui rem hanc elegantiſſimè pingit, cuius verba ſubjicerem, niſi lon-

longior ſancti doctoris eſſet oratio, quàm vt eam libelli huius breuitas capere poſſit.

De quodam iuuene.

TEmpore, quo Valerianus, & Decius Eccleſiæ alumnos immaniſſimis tormentorum generibus cruciabant: optimus quidam apud AEgyptum adoleſcens cùm grauiſſima, exquiſitiſſimaque ſupplicia conſtanti animo pertuliſſet, in certamen caſtitatis incidit præclarum, & ſingulare. Crediderat enim tyrãnus citiùs illi pudicitiam, quàm religionem eripi poſſe. Itaq; iubet in hortos amœniſſimos amatorẽ Chriſti perduci, inque molliſſimo lecto collocari. Locus autem ad cubandum ille delectus eſt horti, qui omnium eſſet iucundiſſimus, ibi florum omnium erat varietas, vmbra gratiſſima, arborum tum copia, tum proceritas ſpecioſa, ver pulchrum, ac pene immutabile, dulcis aura, ſuauiterque re-

frigerans, pomaque omnis generis reperiebantur. Adde huc fontium gelidas perennitates, liquores amnium perlucidos, odorem, qui afflabatur ex rosis, aquæ manantis lene murmur, & quod ad dormiendum inuitaret. Quid volucrum lapsus, atq; cantus? quibus nihil poterat esse iucundius: talis igitur militi, nec delicato, nec imbecilli constituta sedes fuit: cui iacenti iam sui defendendi sublata est potestas, nam brachia pessimi scelerum administri vinculis astrinxerunt. Cunctis deinde abscedentibus impudentissima quædam mulier à sceleratis illis immissa prodiuit, quæ constantissimi adolescentis pudorem blanditijs, & lenocinijs oppugnabat. Negotiumq; procaciissima muliercula transegisset, nisi misericors Deus præsens suum auxiliū, atque numen ostendisset. Nam adolescens cùm se prorsus sentiret incendi, ne qui se inuictū à dolore præ-

S. Hier. in vita Pauli primi eremita.

præstiterat, voluptati succumberet, diuinitus instigatus linguam quam sibi præsciderat, in faciem reiicit meretricis. Dolore sedata libido est, nihilq; pulchrum in mulierculæ cruētato ore resplenduit, victaq; & pudore abiecta mulier abscessit. Christi verò miles gloriosè de mundo, carne, & malo dæmone triūphauit. Nil agis, nil moliris hostis improbissime, nam qui sibi Deū propitiū honestè viuendo facere didicerunt, artes ab illo tenent omnia vincendi, multoq; acriùs ad salutem vigilāt, quàm tu ad perniciem.

De S. Hilarione.

PVdicissimi Hilarionis, qui iam inde à pueritia solitudinem amauit, exemplum adolescentibus vtilissimum non præteribo, cuius in domanda corporis lasciuia præclaram fuisse industriam, D. Hieronymus asseuerat. Nam si fœda *In vita D. Hilarij.*

reperet cogitatio, præcordijsque vel minimam mortiferi ignis scintillã admoueri intelligeret: statim pugno se ipse cædebat, atque hoc modo secum loquebatur: Paleis te, non hordeo pascam asselle, & ne luxu diffluas, ac calcitres, dabo operam, fame, siti, oneribus, æstu, algore, omniq; molestiarũ congerie dilces, te non efferre, sed iugũ patienter tolerare. Nec verò quæ minari solebat, non effecit, qui herbarũ succo, nec nisi quarto quoq; die sumpto, vitam alere, vel potiùs mortem proferre cõsuesset. Hanc in victu continentiã, extremamq; parsimoniã non solã habuit: nam rastro humũ exercebat, animoque & mente cum Deo colloqui non desinebat. Ita ieiunij, precum, laborisq, armis, quæ tria sunt à forti Ioabo in Absalomi adulteri corde superbissimo tela confixa, sanctus Hilarion cùm hostiles impetus, tũ corporis appetitiones comprimebat.

De Paulo Abbate.

PAulus eius solitudinis incola, quæ Phanephiso oppido vicina est, solicitè prouidit, ne qua ad se mulier vnquam adiret, nevè ei ipse occurreret aliquando. Ex quo factum est, vt cum senem quendā viseret Archebio comite, proculq; venientē mulierem aspiceret, pedem ex medio itinere retraxerit. Nouerat egregius vir locum illum esse lubricum, per quem fœmina transeat, tutiusq; regredi, quàm progredi iudicauit. *Cassian. coll. lat. 7. c. 26.*

De S. Iustina.

MOribus pulcherrimis, facieque venustissima præditam Iustinam tam perditè Cyprianus amabat, vt veneficiis, & medicaminibus eam ad se allicere conarentur. Cæterum virgo castissima diaboli sensit insidias. Itaque quid facit? Christum, quem sponsum delegerat (ô strenuè dimicantē puellam, *Greg. Naz. oration. 15.*

lam, & seriò consulentē pudicitiæ suæ) assidua precatione inuocat, pudorisq; tutelā & S. Spiritꝰ tabernaculū V. Mariā in pectus assciscit, ieiuna permanet, humi cubat, frugalis, sobria, vigilans se ꝓtentantibus inimicis superior euadit. Nam Cyprianū, quē libido cæcauerat, in extremāq; tum impietatem (rem enim cantionibus (præstigiisq; tentabat) tum amentiam redegerat, patientia sua sua fregit, comitemque in martyrio habuit, erroris iā labyrintho liberatum.

Breuiariū Rom. summiPōt. Pij V. iussu editum.

† Inda quædā virgo cū in angusto loco deprehensa esset à viro, qui pudicitiam illi eripere conabatur, cū semp virginitatem amasset, neque vllū effugiendi locū sibi relictū esse cerneret, pia illa & sacrosancta nōia Iesvs, Maria, fidenter inuocauit, quibus appellatis, non secus ac fulmine quodam celestus ille ad terram afflictus est: virgo autem Deo gratias agens euasit. Epis. Ind. anno 1582.

De

De quodam monacho.

NArrat Climacus, visum à se hominem fuisse, qui ne cogitationi fœdæ assentiretur, ad foricas ibat frequenter, vbi nares fętore, oculos imundo visu cruciabat, mentiq; insitas turpes rerum imagines hæc faciens euellebat. Res Climacũ minimè latuit, q socium, & arctæ illius vitæ consortẽ in cloacas ventitantem, putidissimoq; in loco genua flectentem, manusque supplices tendentem, loci indignitate offensus reprehendit. Sed expostulanti Climaco, is qui obiurgabatur, respondit, illuc se venisse, vt loci commoditate adiutus obscœnæ voluptati resisteret, cuius erant impetus graues, & metuendi. Præclarè quidem, nam à libidine sensum commodè auertimus, cùm suauitatem respuimus carnisq; lenocinia acerbitate & dolore temperamus. Hæcque nobis commentatio esse debet assidua, vt

Ioan Cli. in scala castitatis.

ſani ſimus & ſalui, theſaurumque pudicitiæ in vaſis fictilibus repoſitum tueamur.

De ſanctiſſima Agnete.

NOn patitur nec huius breuitas voluminis, vt dicantur omnia, necvt ſileri quædam debeãt, ipſorum permittit claritudo. Sunt enim nõ nulla ad puerilem inſtitutionem valde accõmodata, quæ ſitacerem, coargui merito poſſem, parumque deditus viderer iuue nũ commodo, quo nihil mihi vel gratiusvel optabilius eſſe poteſt, & debet. Tale quidem eſt, quod de D. Agnete priſcorum habent monumenta. Quam annos natam duodecim, è ſcholis (quod eſt valde p̃clarum, mihique peropportunũ) redeuntem præfecti vrbis filius, qui illac forte tranſierat, cum vidiſſet, amare cœpit, eiuſque nuptias appetere. Quod vt obtineret facili⁹ donis, & pollicitationibus virgine

D. Ambroſ. ſermon. 90.

aggre-

aggredi nondubitauit. Quæ oīa vt viliſſimas ſordes virgo cōtempſit, infimumq; homuncionem, quæ Chriſto nupſerat, & ſpreuit, & irriſit. Rapta ob eā cauſam ad impuritatis officinam Agnes egregia nihil eſt paſſa detrimenti: illis enim, qui ſe adibant, continentiam, piaſque precationes ſuadebat. Sed reliquis audacior effectus præfecti filius cūvirginiin loc omorāti, quē iam ex turpi ſanctū effecerat, vim inferre conaretur, ab Agnetiscuſtode angelo occiſus eſt. Vt minimè mirandum ſit, flammis à tortore incenſis lædi virginem nō potuiſſe, gladio interemptæ Agnetis ſepulcrum mille prodigiis claruiſſe, parentibus & propinquis obitū lugentibus intempeſta nocte ſeptam choro virginum, veſtibusq; fulgentiſſimis circumamictam, agno candidiſſimo comite, ſe oſtendiſſe, vetuiſſeq; ſe vt mortuam defleri, quæ viueret, & ita viueret, vt

mori

mori nequiret amplius. Quid puellæ dubitatis primum veſtrum florem libare Chriſto? tuq; ô puer in ſcholis idcirco te verſari exiſtima, vt & caſtitate, & ſapientia pectus exornes: literarum enim ſtudioſos in vtroque ſe exercere conuenit, nec ſola eruditione decet eſſe contentos.

De Sophronia.

Euſeb. l. 8. Eccleſ. hiſt. cap. 17.

TYrannorum ſæuiſſimus Maxentius, idemq; turpiſſimus cùm reſciuiſſet vrbis Romæ præfectovxorem eſſe nomine Sophroniam candore & forma cæteris excellentem: miſſis vt ſolebat, ſtuprum, libidinumq; adminiſtris, ad ſe illam ex mariti latere diuulſam pertrahi iuſſit. Peſſimi autem facinoris nuncij, & ſatellites Sophroniæ, quam foreleuiſſimam crediderant, & facilè conſenſuram, flagitioſam principis aperiũt voluntatem. Tum matrona prudens & fidarem ad maritum detulit: qui poſt

post varia agitata consilia tẽpori, & fortunæ parere cedereq́; statuit. At Sophronia prisci Romanorum seculi non immemor, legiq́; diuinæ, quæ honestior causa est, mininè ignara cunctari paulisp imperatorios famulos iussit, cubiculũq́; ingressa quasi ornare se volẽs gladio in pectore defixo vel pditam à suo viro vel certè derelictã desertãq́; pudicitiã iminente periculo liberauit. Anteq̃ mulier formosissima, fortisimaq́; sibi ipsa manus afferret, Deũ immortalẽ orasse dicitur, & se castitatis victimæ loco immolasse. Intelligi nimirum necesse est à S. Spiritu inductã Sophroniã ita egisse, nec mortẽ sibi temerè cõsciuisse. Nam quamuis pauciſsimi fuerint, quibus hoc remedij genus concessum sit, tamen illi iidem, quibus se occidere licuit, faciunt, vt nobis siniſtrum aliquid de Sophronia suspicari non liceat.

De

De matris filiarumque constantia in conseruanda castitate.

PElagia Antiochena virgo cùm pudicitiæ insidiatores, vel raptores potiùs anxia timeret, religionisque & castitatis inflarent inimici, mortem non voluntariam, sed propè necessariam Dei permissu sibi fertur intulisse. Cuius exemplum mater, & quæ in vita mã serant sorores sequutæ fuerunt, seque, ne violarentur à militibus à tergo insequentibus in flumen p iecerunt. Quòd si hæc eadem ex Ambros. magis scire delectat, ipsa doctoris sancti verba subiiciam. *Vt enim ad aquam ventum est, sic parẽs castissima, filiæque virgines loquutæ feruntur: Excipiat nos aqua, quæ virgines facit, excipiat nos aqua, quæ cœlum aperit, infirmos regit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum conditor precamur Deus, ne exanimata spiritu corpora vel vnda dispergat.*

Ne

Ne mors ſeparet funera, quarum vita non ſeparauit affectus. Sed ſit vna cõſtantia, vna mors, vna etiam ſepultura. Hæc effatæ, & ſuſpenſæ paululum incincto ſinu, quo pudorem tegerent, nec greſſum impedirent, conſertis manibus tãquam choros ducerent, in medium progrediuntur alueum, vbi vnda torrentior, vbi profundum abruptius illuc veſtigia dirigentes. Nulla pedem retulit, nulla ſuſpendit inceſſum, nulla tentauit vbi greſſum figeret, anxiæ cùm terra occurreret, offenſæ vado, lætæ profundo. Videres piam matrem ſtringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de caſu, ne ſibi filias vel fluctus auferret. Has tibi inquit hoſtias Chriſte immolo, præſules virginitatis, duces caſtitatis, comites paſſionis. Sed quis iure miretur tantam viuentibus fuiſſe conſtantiam, cùm etiam defunctæ immobilem ſtationem corporũ vindicauerint? non cadauera vnda nudauit, non rapidi curſus fluminis volutarunt. Quin etiam ſancta mater li-

cet

cet ſenſu carens, pietatis tamen adhuc ſeruabat amplexũ, & religioſum, quem ſtrinxerat nodum, nec morte laxabat, vt quæ religioni meritum ſoluerat, pietate, hærede meretur. Nam quæ ad martyrium iunxerat, vſque ad tumulum vindicabat Hæc Ambr. quæ Sophroniam, cuius eadẽ cauſa eſt, defendunt, & laudant. Hæc enim quæ imitari non licet, oportet admirari.

De Abbate Elia.

MOnachus Elias in vaſta eremo conſtitutus cùm æſtiuo tempore intra caſæ angultias ſe contineret, pulſari oſtium ſenſit, illoque aperto mulierem vidit aquam ad bibendum depoſcentẽ. Elias fœminæ, vel quod puto verifimilius, corporato dæmoni quod petebat, dedit, illaq; vt ſe gratam oſtenderet, dicere cœpit, eiuſdem ſe eſſe inſtituti, in eademque vicinia commorari, lapideque vno ſuem

diſtare

distare hospitiolum. Elias cùm iã fœmina recessisset, tanto veneris inarsit incendio, vt sede relicta, in qua manebat, ad visæ mulieris domunculam properarit, quem nec Dei timor, nec solis meridiano tempore ardentis faces intolerandæ, quo id minus faceret, impedire potuerunt. Cùm verò vno tantùm stadio à mulieris abesset spelunca, à propria mente efficitur alienus, stansque medio itinere in magnum terræ hiatum sibi est visus incidisse. In hoc attonitæ mentis exilio fœtidissima cadauera vidit Elias, & quendam venerabili specie virum digito illa monstrantem, & ita loquentem: En hoc puellæ est corpus, illud viri, istud pueri valde formosi, pinde optatis, si libet, fruere amplexibus, carnẽ, quæ vermes haud serò passura est, si tibi est gratũ, cõcupisce, modo intelligas horæ vnius voluptate longos & diuturnos solitudinis

Ioan. Eniratus in prato spirit. c. 18.

dinis labores inutiles, inaneſq; effici,& ꝓrſus deperire. Eliã & aſtãtis illius,cuius erat dignitas viſenda,ꝑclaræ admonitiones,&ſpectaculi horror,& mortis memoria,& fugitiui oblectamenti breuitas,& æterni ſupplicij formidatio,& cogitati ſceleris cõſcientia,pauoreſq; ingentes humi deiecerũt. Quẽ vir idem,qui ſe oſtenderat, quiq; interuenerat,ex timore recreauit,manuq; erectũ ſuſtẽtauit. Deinde cũ iam animi cõpos eſſet effect',illeq; fugiſſet atq; euanuiſſet opportun' admonitor, reminiſci Elias cœpit ac repræſentare,ꝙ viderat,quodq; audierat,acceptoq; malo reſipuit: ſuũq; illud antrum ex eo tempore multo pluris æſtimare cœpit:vnde nocuerat exiuiſſe. Habes optime adoleſcens,quã pudicitiæ aduersũ ſit & ſenſu,& corpore vagari longiùs,habes in mortis recordatione plurimum eſſe præſidij ad libidinẽ coër-

coërcendam: nos enim post obitum nequicquam, & sero pœnitebit.

De quadam virgine.

SEuerianus Abbas monachum miserat, vt quæ domui necessaria erant, deportaret. Qui cùm in pago à quodam viro benignè fuisset exceptus, hospitis sui filiam amare cœpit non fraternè, hospitiique, & religionis iura contemnens tacito cogitationis se scelere monachus polluebat. Verùm cùm sic affectus occasionem committendi maleficij ex hospitis absentia nactus esset, àvirgine preclara, quã iam erat turpiter inualurus, quæ rem præsagiuit, hac interrogatione præuenitur: dic hospes, num fœminã aliàs appetiueris? negat monachus, se id vnquam feciſſe: rogat iterum fœmina mente, & facie decora, quandiu cũ religiosis fuisset hominibus, relictoque mundo Christi miles effectus nauiter

stipendia meruisset: tum monachus, annos iam septendecim in seueriſſima patrum hæreo disciplina. Atqui, virgo ait, dolori tibi esse debet laborum iactura tantorum, vigiliarum amissio, pudicitiæ ruina & pristinæ interitus sanctitatis. Quid? quod me, si virginalẽ hanc carnem læseris, quicquam úe superiore tua vita indignum commiseris, laqueo, suspendióque interimam, teque & sequuturæ necis, & stupri nefarij reddere rationem, causamq; dicere ante tribunal æterni iudicis oportebit. Tanta rusticanæ virginis constantia, tam insignis pudicitia, tam prudens, tamque egregia probitas cœcato hospiti lumen reddidit oculorum: itaq; resipiscens se colligit, moxq; in suas ędes reuersus, ei a quo iussus fuerat egredi, rem totam expoſuit, & ne amplius exire cogeretur, orauit: qui postea quã tres menses luctu acerbissimo

Idem c. 93.

scelus

scelus admissum expiauit, è vita discessit. O periculosa virorum cũ fœminis commercia! O insignis puellæ laus! quæ illum docuit & sanauit, à quo docenda, sanandaque esset. Nec est sua frustrandus gloria monachus, qui licet primò fuerit imbecillis, post tamẽ se ipse correxit, duoque illa verba, *quid ago*, secum fecit, quibus sanior effectus & pedem ex luto retraxit, & quantæ sint religionis vires patefecit. Surgunt illi quidem, velociusque à mortuis existunt, qui repentino quodam motu labuntur, quàm qui inueterato vsu calluerunt. Adde bonorum cętus, quos frequentamus, & quibus cum viuimus, subuenire & prodesse, quam plurimum,

De S. Hieronymo.

In epist. ad Eustochium

Quæ de seipso Hieronymus his verbis ad Eustochiũ scribit, exempla, præceptaq; sunt, satisque ea pij homines decantarũt, quæ à iuuenibus adverbum edisci vellem. Sunt enim pudicitiæ amatoribus apprimè necessaria. *Quia* inquit, *impossibile est insensum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui vt cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, & allidit ad petram: petra autem Christus est. O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, qui amaritudine repletus eram, horrebant sacco membra deformia, & squallida cutis situm Aethiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset:*

preſſiſſet: nuda humo vix oſſa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe, luxuria ſit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipſe damnaueram, ſcorpionum tantùm ſocius & ferarum, ſæpe choris intereram puellarũ. Pallebant ora ieiuniis, & mens de ſiderijs æſtuabat, in frigido corpore, & ante hominem ſuum iam carne præmortua, ſola libidinum incendia bulliebnat. Itaq; omni auxilio deſtitutus, ad IESV *iacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia ſubiugabam. Non depudeſco infelicitatis meæ, ſed potiùs plãgo me non eſſe quod fuerim. Memini me clamantem, diem crebrò iunxiſſe cum nocte, nec priùs à pectoris ceſſaſſe verberibus, quàm rediret Domino increpante tranquillitas. Ipſam quoque cellulam meam, quaſi cogitationum mearum conſciam pertimeſcebam. Et mi-*

met iratus & frigidus, ſolus deſerta penetrabam. Sic vbi concaua vallium, aſpera montium, rupium præruptа cernebam: ibi meæ orationis locꝰ, ibi illud miſerrimæ carnis ergaſtulũ: & vt ipſe teſtis mihi eſt Dominus, poſt multas lacrymas, poſt cœlo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi intereſſe agminibus angelorum.

De S. Benedicto.

NEmini inauditum eſt, qua ratione pugnam carnis difficilem ſanctus confecerit Benedictus. Cùm enim fœminæ, quam aliquãdo viderat, ſpecies animo obiecta eſſet, ſeq; magis ac magis furioſo igne inflãmari ſentiret: nudaſſe corpus dicitur, illudq; in vepribus, ac ſpinis non longè poſitis volutaſſe: dolore ſedata libido eſt, ſanguiniſq; è cruentato corpore manantis fluuio voluptatis incendium extinxit Benedictus. Tanta ex eo tempore conſequuta tran-

S. Greg. l. 3. dialog. c. 2.

quil-

quillitas eſt, vt nulla ampliùs cogitatio turpis ſancto Dei militi iniecta eſſe dicat̃. Nam qui fortiter dimicant, hoſtis audaciam comprimunt, redduntq; ad nocendũ tardiorem.

De D. Franciſco.

SAnctiſſimi Franciſci templum illud non minus eſt vtile, quàm in vulgus notum, qui cùm molliri animum cogitatione nuptias ſuadente vidiſſet, præclaro conſilio tela refregit inimici. Etenim ad niuem, quę multa erat, acceſſit, pilaſque ſeptem nudus ex gelidiſſima illa maſſa confecit, quas etiam amplexu fouens, hoc modo loquebatur: Franciſce omniũ maxima tua eſt vxor, en adſunt duo filij, totidéque filiæ, ſeruus etiam, & ancilla, magnam te alere familiam oportet, da operam vt victus & veſtitus domeſticis tuis ſuppetat, conficiãtur veſtes quamprimum, ne præ gelu & frigore liberi, quos genuiſti,

blius autem Meuius libertum, quo plurimum delectabatur, dira quadam animaduersione puniuit: is enim patroni sui filiam osculo solũ attactam labefecit. Philiscus verò improbam filiam, quæ se stupro contaminauerat, interemit.

De Hieronis tyranni vxore.

SIracusanus Hieron amicis, quibus cum familiariter loquebatur, putidissimum afflabat anhelitum, qua de re cum ab eisdem fuisset admonitus, neq; id sine rubore tyrannus audiuisset, conqueri de vxore cœpit, domumque rediens grauiter illam incusauit, quæ tamdiu turpe oris vitium celauisset: cui vxor, credideră, inquit, omnibus viris esse commune, vt grauiter olentem animam inhalarent. Qua voce nulla esse potuit honestior, sibiq; Hieronis vxor vicinos nunquam fuisse mares, apertè declarauit. *Plut. in lib. Apophthegmatum imper. & reg.*

De

De Bilia Romana fœmina.

Idem de Bilia D. Hieronymus narrat his verbis.

Lib. 1. aduersus Iouinian.

DVellius qui primus Romæ nauali certamine triumphauit, Biliam virginem duxit vxorem, tantæ pudicitiæ, vt illo quoque seculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monstrum erat, non vitium: is iam senex, & trementi corpore in quodam iurgio audiuit exprobrari sibi os fœtidũ: & tristis se domum contulit. Cumq; vxori quæstus esset, quare nũquam se monuisset, vt huic vitio mederetur: feciſsem, inquit illa, nisi putassem omnibus viris sic os olere. Laudanda in vtroq; pudica, & nobilis fœmina: & si ignorauit vitium viri & si patienter tulit, & quòd maritus infelicitatem corporis sui non vxoris fastidio, sed maledicto sensit inimici: Hæc Hieronym.

De Alexandro Magno.

DAmon & Timotheus cùm præsente Alexandro grauissimi

Digitized by Google

mi ſceleris arguerentur, mulieribusq; abuti dicerentur: ira commotus Alexander ad Parmenionē ſcripſiſſe fertur, vt ſi conuicti fuerint, & crimen inficiari nequiuerint, ſæuiſſimis cruciati pœnis Damon, & Timotheus tanquam beluæ humano generi pnicioſæ trucidētur. Ego enim, Alexander ait, Darij vxorem nec vidi, nec videbo vnquam, nec illorum periculoſam aſſentationem probo, qui mihi ipſius pulchritudinem valde commendant. Regalis ſanè, & Græco principe digna ſentētia. Idem præterea Perſicas adultas virgines parta victoria ab armatorum impetu prohibuit, illarumque & famæ, & pudori conſuluit: quas ſacris in ædibus ſeruari iuſſit, vbi nullius cōſpectæ oculis ad finē vitæ, niſi quæ viris voluerunt nubere, permanſerunt. Eundem Alexandrum dicere ſolitū accepimus, videri ſibi hominū miſeriam nulla re alia perſpici clariùs

Plutar. in vita Alex.

clariùs posse, quàm somno, & veneris voluptate. Præclarè quidem: duo enim hæc piraticam exercent, & mentem, qua nil est præstantius homini ab immortali Deo tributum, quasi latrocinio quodam eripiunt. Nam quamdiu vel sopore capti, vel carnis illecebris irretiti sumus, nil nobis, nostraq; progenie dignum agitamus. Quanquã somnum publicano similem dixerim partem vitæ, tanquam vectigal exigẽti, quem liberæ ciuitates, & bene cõstitutæ non semper improbarunt: corporis verò incontinentiam tyrannico exactori, crudeliterque dominanti compararim.

De Xenocrate.

Vale. Max. lib. 1. cap. de continen.

COntinentissimum Xenocratem Atheniẽsis quædam meretricula se profitebatur esse victuram. Qua de re cum adolescentibus quibusdam Xenocratis pudicitiam

citiam expugnari posse negantibus pacisci, pignusq; interponere firmandæ promissionis caula impudentissima lupa non dubitauit. Cumq; Xenocratem adisset, eundem vino compleſſet, manuque & voce pellexisset, tamen victa recessit, & mœsta: nil enim motus est Xenocrates, cuius erat continentia singularis. Philosophi huius castitatem equidem nõ despicio, admittendæ meretricis temeritatem reprehendo: admirabiliorq; mihi semper illorum pudicitia fuit, qui fœminis occultioris impudentiæ resistunt: aperta enim improbitas venalisque forma despicitur ipsa per se, neminemque grauioris ingenij remoratur.

Naturæ exemplis castitas commendatur. Cap. V.

De Leone, cui sancta Thecla exposita fuit.

The-

S. Amb. lib. 1. de Virginibus.

THecla virgo sanctissima à D. Paulo doctore gentium instituta, summis permagnificisq; preconijs cùm à multis miræ sanctitatis hominibus, tum maxime ab insigni Doctore Ambrosio celebratur, cuius verba describam, quibus leonis aduersus pudicitiam reuerentia mirabilis explicatur. *Sancta* (inquit ille) *Maria disciplinam vitæ informet, Thecla doceat immolari, quæ copulam fugiens nuptialem, & sponsi furore damnata, naturam etiã bestiarum virginitatis veneratione mutauit. Namq; parata ad feras cùm aspectus quoq; declinaret virorum, ac vitalia ipsa sæuo offerret leoni, fecit, vt qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingẽtem pedes bestiam cubitare humi, muto testificãtem sono, quod sacrum virginis corpus violare non posset. Ergo adorabat prædã suam bestia, & propriæ oblita naturæ naturam induerat, quam homines amiserãt. Videres quadam*

dam naturæ transfusione homines feritatem indutos ſæuitiã imperare beſtiæ, beſtiam exoſculantem pedes virginis docere quid homines facere deberent. Tantum habet virginitas admirationis, vt eam etiam leones mirẽtur. Non impaſtos cibus flexit, non citatos impetus rapuit, non ſtimulatos ira exaſperauit, nõ vſus decepit a ſuetos, non feros natura poſſedit. Docuerunt religionem, dum adorant martyrem, docuerunt etiam caſtitatem, dum virgini nil aliud, niſi plantas exoſculantur, demerſis in terram oculis, tanquam verecundantibus, ne mares aliqui, vel beſtia virginem nudam videret. Hæc Ambroſius.

De Ciconia.

THeſſalica mulier, quę Alcione vocabatur, marito abſente, & profecto peregrè, ſeruum amare cœpit, & cũ eo ſtupri nefariam cõſuetudinem habere. Erat domi ciconia, auis nempe gratiſſima, quæ illatã domino iniuriã vindicauit: in

Ælianus de hiſt. animal. lib. 8. c. 19.

in adulterum enim ſeruum ſecurum, & ocioſum volucris impetũ fecit, roſtroq; auulſit oculos, ſupplicio declarans miſeram hominis cæcitatem. Hoc ego fabuloſum cur exiſtimem, bonumq; autorem mentiri putem? nec enim tam excordes eſſe debemus, vt aliquam ineſſe auibus intelligentiam credamus, ſed pleraque facere diuino inſtinctu, Deique noſtri imperio, à quo per belluas ſæpe inſtruimur, ſæpe caſtigamur.

Georg. 4.

De Apibus.

Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem,
Quòd nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In venerem ſoluunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verùm ipſæ foliis natos, & ſuauibus herbis
Ore legunt: Hæc Virgilius.

Ibi lib. 5. c. 11.

Prætereà Ælianus autor eſt recentem

centem à complexu venereo ab apibus ipsis agnosci, quem omnes velut hostem insectantur. Quare mirum non esse debet, ceram, quæ virginalis est, & castissimis orta parentibus, à summo Deo electam fuisse, vt in sacris altaribus colluceret.

De *Elephantis.*

ODium elephantibus esse in adulteros, libidinososque homines capitale, eius historia comprobat, qui sentiẽs sui altoris vxorem cũ alieno misceri, occidit ambos, stragulaq; veste contectos venienti Domino reuelauit. Vxoris perfidiam, pœnamque iustissimam, & bestiæ fidem vir rediens intellexit: nam cruentata manus, iacentiaq; simul corpora sedulo elephantis indicio monstrata seriẽ facti vniuersam explicabant. Multos habet illibata pudicitia præcones, lęsa vindices, nec tñ idcirco timere desinit, quę à plurimis oppugnatur. *Ibid. lib. 4. c. 7.*

De pullo equino.

Ælian. li. 4. c. 7. EFfrenatam hominis cuiusdã libidinẽ, naturæq; fines transeuntem pullus vidit equinus, iraque incensus, tantiq; sceleris impatiens turpissimum flagitioq; hominem morsu, & calcibus interemit: nec hoc contentus supplicio sepulcrum obseruat occisi, effossumq; hominis impuri cadauer dilaniauit, ac perdidit, quasi probare cupiens iustissimam Hispanorum consuetudinem in tali libidine punienda. Nostra enim Hispania nefarij stupri autorem sepultura priuat, cineremq; dissipat corporis deflagrati.

Noua castitatis exempla. Cap. VII.

De quodam Theologiæ sacræ magistro.

INfelix nostra ætas non omnino castis est hominibus destituta, vt enim viros, ac fœminas intra religionis tecta viuentes taceamus, pluri-

plurimi ſoluti viuũt in libero mũdo non pudicitiæ ſolùm, ſed etiam virginitatis amatores, quos inter recenſeri optime poteſt vir quidã eruditus, & ſanctus, qui iam ſenex, & cum non procul abeſſet à morte de ſe narrare ſolebat, libidinis ſe expertem eſſe, nilq; neq; amatorium, neq; turpe ſibi vnquam placuiſſe. Idẽ octogenarius ferè cùm negotio poſcente, ad fœminam quãdam adijſſet, nec eam toto colloquij tempore eſſet intuitus: quæſiuit ex eo mulier, cur ſe non aſpiceret: cui ille, mulier es, inquit. Egregia ſanè vox, quæ virum hunc non minùs ornauit, quàm præclara librorum volumina, quæ ſcripſit. Eſt enim virginalis vita fœcunda maximè, quippe quę otium ſuppeditet ad ſcribendum, ingeniũq; acuat, quod obtũdit libido.

De quodam viro.

QVæ p̃clarior eſſe hiſtoria poteſt, vt hæreticorũ, q quas vir-

tutes amplecti nolunt, eas posse reperiri impudenter negant, non stultitiam, sed amentiã refutemus, quàm quæ de viro profano, nullisque initiato sacris memoratur? is enim cùm perditorum hominum colloquijs, & sermonibus interesset, diceretq; illorũ vnus maximè petulans, fieri non posse, vt mortalium quisquam, se omnino contineat, laureamq; virginum assequatur: hocq; virtutis genus in libris potiùs, quàm in moribus nostris inueniri affirmaret, pecudis hanc vocem ferre non valens respondit, falsò illa, & impudenter affirmari, sibiq; mentem esse synceram, & corpus incorruptum. O viri laudatio tempestiua! neque enim tam se, quàm Dei potentiam commendauit: pudicitiæq; aduersarium teste cõuicit oculato. Sunt nõ pauci, qui ex sua mollitie de virtutis robore existimant: quos domesticis, quotidianis, veris, visisq;

exem-

exemplis coarguerẽ, si opus esset.

De iuuene literarum studioso.

ADolescens quidam (cuius ego fratrem virum sanè præclarissimum, & summè misericordem sæpe conuenio) cùm Salmanticæ literis operam daret, fœminęque illũ propter oris speciem, candoremq; eximium amarent, vltroque appeterent: domum, viciniãque mutabat sapienter. Diui Francisci posteà familiam religiosissimam ingressus suis moderatorib. annos quinquaginta perfectè obediuit, & libenter auscultauit. Cuius etiam concionantis supra caput columba visa est aliquãdo volitare. Quæ omnia is mihi narrauit, qui mori mallet, quàm mẽtiri.

De quadam fœmina.

PVlchram, nobilemque mulierẽ, viroq; nuptiali fœdere cõiunctam mariti frater libidinis nefario genere concupiuit. Cumque ad incestum adulterium allecta re-

nueret, illius, à quo amabatur, cõ-sceleratissimis est manibus intercepta.

De quadam fœmina.

FVit etiam fœmina alia, quam amator flagitiosissimus ab illa se dolens spretum vulnere affecit, & iniuria. Nec sola floruit in hac muliere castitas: percussoris enim in vincula cõiecti causam religiosis hominibus examinãdam commisit, pollicitaq; fuit, facturam se quicquid illi decernerent. Nam immanissimi, turpissimiq; sceleris autori parcere non audebat sine prudentum consilio: nõ enim impunitas reipub. semper est vtilis. Itaque dixit, scire se velle, vtrũ Deo gratius esset futurum, puniri ne sontem, an liberari: quæ quoniam sibi difficilis visa quæstio est, expectandum censuit iudicium sapientium, & bonorum. Equidem dubito, anceps q; sum, vtrum potiùs admirer, prudentiam ne raram, an

Digitized by Google

continentiam singularem. Vicit hostem fœmina, virum mulier; sequè in difficiliori pugna etiam ipsa superauit.

DE CASTITATE.

CONTINENS ORATIO.

VEmadmodum Christiani adolescẽtis officia ducerentur à verecundia, atq; ab omni genere comitatis, libro proximo disseruimus: sequitur, vt de pudicitia, quæ se dicenda offerunt, explicemus. In huius autem tractatione materiæ persequemur illa duntaxat, quæ profutura esse videantur: cùm minimè ignoremus, eam à nobis quæstionẽ suscipi, quæ silentij magis, quam orationis indigeat, quãq; facta multò cõmodiùs, quã verba cõmendent. Nostrã verò perutilẽ hanc adhortationẽ

in duas diuisam esse partes volumus, quarum altera tuendæ, conseruandæque pudicitiæ salubria quædam præcepta tradat, altera laudes dicat, & encomia castitatis. Vos Christiani pueri, percipite quæso diligenter, & ea, quæ dixero, penitus vestris animis mentibusque mandate. Cupio enim detestari à vobis libidinis pestem immanissimam, quæ si prorumpat, nec repressa leges, & iura seruare cogatur, non solum quod est in homine pulchrum deformabit, verùm etiam quod sacrum violabit. Quare adeste animis, precor, & attendite omnes, nostrumque de castitate sermonem eo animo accipite, quo vobis illum scribimus, dies que, & noctes commentamur: qui si forte placuerit, præmij loco solum exposcimus, vt his monumentis, præceptisq; lector ad suam vtilitatẽ vtatur, meæq; laudis oblitus pudicitiã & amare discat, & etiam custodire. Principio, quoniã vim habet magnam educatio, quæ superioribus libris copiosè tradita sunt,

huc

huc referri oportere, arbitror, illa præ ſertim, quæ de religione, & verecundia præcepimus, his enim ex fontibus caſtæ vitæ remedia, & admonitiones hauriuntur. Nam qui pietatis ſtudioſus immortalem Deum iam inde ab infantia colere cœperit, quique verecũdiæ iugo cèruicem ab eo tempore ſuppoſuerit, pudicitiam ipſam vel ſponte cognoſcet, ad eamque amandam incredibili quadam mẽtis alacritate rapietur. Non enim tam ſunt aut excordes pueri, aut rudes, vt non vel abſq; vlla magiſtri, inſtitutorisúe opera intelligant, quid inſit in libidine mali, quæ etiam ingeniorum celeritas præceptori peropportuna eſſe poterit, vt cùm de caſtitate agat, dociles ſperare poſsit, ſe eſſe habiturum auditores. Qui igitur inſtituendorum adoleſcentum curam aſſumpſerũt, caſtitatis negotium dimidiatum, peneq; ad exitũ adductum credant, illis ſeruatis, atque prouiſis, quæ de verecundia in ipſo ſtatim principio diximus: nam pudor,

& pudicitia cùm nomine consentiant, re ipsa concordant multò magis. Cùm enim puer ornatam videat verecũdia pectoris domũ, facilè per se intelliget, cui nam hospiti apparetur. Siquidem institutores ipsi ad cõtinentis vitæ studium pudentis, moderataq; pueritiæ labores meditantur, cùm pudor velut quidam sit alumnus castitatis. Verùm quãquam ipsa modestiæ disciplina, vel doctore nihil loquente, discipulum ad castimoniæ, & puritatis desiderium erudire potest, tamen silere non conuenit, sed languentem, & dormitantẽ admonitionis aculeis excitare. Verùm institutor sibi persuadeat, necesse est, cùm in omnibus, tum maximè hac ipsa in re exemplũ valere plurimũ, & vitæ, quàm orationis vim multò esse maiorem. Casta admonitoris vita omni concione fortior est, qua sublata docentis & adhortantis langueſcet industria: cùm nulla tanta facundia sit, quæ turpis vitæ iacturã, & damna cõpenset. Etenim inhonesti præcipientis mores

quod-

quodcunque verba extruxerint, i abefactant, nec tam ignari pueruli sunt, vt nesciant, debilem illius & mancam adhortationem esse censendam, cuius cum vita pugnat oratio. Magna quædam est, vti dixit Satyricus, aduersus pueros adhibenda reuerentia: vixque risum teneo, cùm à parentibus vitiosis in filios animaduerti considero, qui cum se minimè corrigant, suis tamen liberis seuerissimas leges proponunt, summæque perfectionis consilia, præceptaque inculcant: nec vident frustrà conarise, cùm (autore Hieronymo) procliuis sit malorum imitatio, citiusque vitia eorum, quibus esse similes cupimus, quàm virtutes exprimamus. Quare si tuis prodesse desideras, in illis te prius exerce, quæ ab alijs effici præstariq; cõtendis, virtutisq; cõmendationẽ puta fortissimã, quæ verbis, & factis innitatur. Quod verò ad castitatẽ attinet, vbi se parens, magisterue, ijs quos regit, atq; educat, honestate vitæ probauerit, verbis etiã, & leni

prece ſuos ad munditiæ amorem inuitabit. Securè autem de pudicitia agitur, cùm tectis verbis, nilque non cognitum ſignificantibus vtitur inſtitutor. Laudare continentiam licet, atq; adeò neceſſe eſt, cælibem vitam honorare, virginũ dignitatẽ efferre, libidinem execrari, nec eſt ab hac infinitate diſcedendum, ne pro caſtitatis deſiderio, libidinis ardorẽ inflammet orator, dumq; pernicioſum incendiũ cupit extinguere, fortius idem incaleſcat, quod fit cõmemoratione earum rerum, quæ natura ſua fœdi amoris ignem ſolent excitare. Vt enim cœnũ ſi commoueatur, nares fœtore complet, ita libidinis mentio, quamuis iuſta de cauſa fiat, hæret tamen medullis, ac ſenſibus, vt ne de illius quidẽ odio, ſine aliqua oblectationis formidine, ac ſuſpicione cogitemus. Sed quoniam puero caſtitatis difficilis eſſe pugna non poteſt, præſertim vbi vel boni parentis charitas, vel egregij inſtitutoris cura ſuccurrit, ad eum nos iuuandum, & inſtruendũ

refe-

referamus, quem ætate, opib', & pulchritudine florentem mundus oppugnat, maluſque dæmon allicere optat, vt cõtempta pudicitia ad libidinis caſtra inuolet, & in illis, tanquam Sirenæis ſcopulis conſeneſcat. Huic nos opẽ, & auxilium ferre conamur, armorũq; apparare copiam, vt cùm diuinitus ſe ad certamen cum duriſſimis, nequiſſimisq; hoſtibus ineundum vocari ſentiet, habeat vnde clypeum, galeam, & loricam petere poſſit, ne fortè inermẽ aut interimat, aut certè vulneret inimicus. Sed quod eſſe commodius remedium poteſt, quàm quod continentia præſtat, & in cibo ac potu temperantia? Nam cùm laſciui corporis illecebræ non aliunde, quàm ab immodica ſaturitate manent, profectò qui belluæ ferociam fame comprimet, vires illi ademerit, nocendiq́ue, & calcitrandi inſtrumenta ſuſtulerit. Hanc paſſim medicinam docet Hieronymus caſtitatis defenſor acerrimus. Cùm enim virginem Euſtochium doctor ſanctiſſimus

erudi-

erudiret, dicere non dubitauit, castitatis possessionem firmam esse non posse, nisi temperantia adsit, ciborumque vsus parcissimus: vt (quemadmodum ipse fatetur alibi) stomachum potiùs, quàm mentem dolere malimus, & crura, quam pudicitiam vacillare. Quanquã ieiunitatis, & abstinentiæ modus esse debet, vt idem vir sapientissimus sæpe suis in libris hortatur. Otium verò inutile, vitamq; inertem ab eo, qui pudicitiæ consulere cupiat, longè abesse debere, vel is docuit, cui non admodum chara pudicitia fuit: id quod perditis hominis moribus, infami exilio, obscœnisque carminibus comprobatur. Quare inimici hominis testimonium magnifacere oportet, qui turpi, languidoque otio sublato cupidinis arcus dixit infringi, telaq; omnia pessimi furiosissimiq; amoris interire. Sodomitæ homines, vt est apud Ezechielem, cùm otio hebescerent in fœdissimum illud nefariæ libidinis scelus nõ adulti solùm, sed etiam pusilli, & pe-

ne infantuli (quod est summè mirandum) deciderunt. Etenim iners, otiosaque vita tam est ad flagitia vel discenda, vel cõmittenda procliuis, quã à virtutibus sectandis, & cognoscendis aliena. Nec ob aliam rationem sacer Hieron. Hebræam linguam, summo cum labore didicit, quam vt (nam hoc ipse de se fatetur) honestæ occupationis auxilio mollissimis cogitationibus occurreret, quæ innumerabiles influebãt. Quid autem illa esse potest eiusdẽ Hieronymi narratione lepidius? cùm enim cœnobij vigilãtissimus quidam rector libidinis flammis vnum ex monachis sentiret accendi, pium calumniatorem illi opposuit, vt fratris mentem obiecti criminis dolore commoti à fœdis cogitationibus auocaret, annusque integer in accusatione ficta cõsumptus est, quo toto libidinis prælia quieuerunt. Merito Tullius in sano amore affectum virum ad alia studia, solicitudines, curas, negotia abducendum esse censebat: lociq; mutatione tanquam ægrotũ

non

non conualescentem curari posse affirmabat. Libri verò inhonesti si legantur, quouis veneno pernicioſiores erũt, propterea quòd obscœnus scriptor omnium horarum leno est, nulloque non tempore ad turpitudinẽ inuitat, mentemque puellarum, & adolescentum peste inficit capitali. Ita fit, vt maior sit librorum picturarumque pernicies, quàm hominum in libidine assentantium, aut eorum, qui literas amatorias concluſis dant virginibus, quod sint turpißimarum voluptatum administri. Nam sæpe huiusmodi internuncios, peßimosque libidinis interpretes fallit opinio, muneriſque ipsa deterret infamia: fitq; sæpe, vt nullum perinde fœmina oderit, atq; eũ, à quo se sentiat oppugnari. At verò lasciui versus sua se dulcedine insinuant, quibus lector captus, atque deuinctus miserabiliter deprauatur. Nec solùm impudenter obscœna fugere oportet, sed etiam multò diligentius, quæ tectæ fœditatis inuolucro ingenioſo decipiunt, quæ cùm iu-

uenis perdidicit, dictorum acumine allectus, atq; oblectatus animo semper, corpore cùm primum posſit, erit impurus. Mea quidem sententia tam malè de repub. merentur impudici autores, librorumq; malorum venditores, quã qui fontes veneno inficiunt, vnde sit hominibus quod bibant, hauriendum. In quo si grauissimo sanissimoq; quorundam consilio obtemperatum esset, aliquam, quæ multis in ædibus nulla est, puellarum, atque adolescentum castitatem haberemus. Quod enim naufragium fidei senatorum edicto suspectæ doctrinæ libri fecerunt, idem lasciuis carminibus, fictarumque rerum scriptoribus, quibus multis Hispani abundant, cõmune esse debuisset. Itaq; pudicitiæ deditum ab autorum delicatulis sententiis, sceleratissimisque comœdijs abhorrere necesse puto, eosque tantum lectitare, qui sint & graues, & honesti. Orationem vero Latinam sine his (audeo dicere) facient pleniorẽ nostri iuuenes, hoc enim Societatis IESV

præ-

præceptores iam pridē declararūt: qui quanquam pueris inhoneſtum nullum autorem interpretantur, tamen eloquentes habent diſcipulos, nemoq́; ex illis Terentij, Martialiſq́; cognitionem requiſiuit. Ad hos enim, niſi purgatos adire iuuenis prohibetur, & tamen neque propriæ, emendataq́; locutionis, neque poëticæ euadit ignarus. Quare laudandus Plato eſt, qui è ſua republica poëtas eiecit. Lateranenſeque concilium ſeuerè præcipit, ne magiſtri ex priſcorum libris, recentiumue quicquam à ſuis diſcipulis legi ſinant, quod aut pietati, aut bonis moribus poſſit aduerſari. Non eſt prætereundus Xenophō, qui ſophiſtas puerorum, quos erudiebant, animos libris inhoneſtis corrumpentes vehementer accuſat, quos inter, & philoſophos hoc intereſſe dicit, q̄ bi virtutem doceant, ſerioque commēdent, illi voluptatem. Omnis præterea eſt veſtium ornatus mollior, atq; ſumptuoſior repellendus: dici enim vix poteſt, quantum is noceat caſtitati. Homi-

Hominum, mulierumque familiaritas non ſolũ ex impendentis mali ſuſpicione peſtifera eſt, verum etiam ex præſenteiam rumore collecto, & famæ detrimento. Quamobrem in hac re explicãda non ero longus, quam viri ſanctiſſimi toties exponunt, dicunt, crebris ſermonibus vſurpant, lugent, lamentantur: noſq; quotidiana multorũ ruina docet, qui vel cognatione, vel ſanctitate freti labuntur, nec ſibi ſolũ, verũ etiam virtuti ipſi labẽ aſpergunt, quæ difficillimè deleatur. Nil eſt moribus vtile, Chriſtianiſq; conducibile, quod nõ verbis, & factis ſancti nos viri docuerint, Seueruſq; Sulpitius ſcriptor grauiſſimus narrat exemplum in hoc genere ſingulare virginis tum caſtiſſimæ, tũ abditiſſimæ, quæ ſe ità demũ ab oĩum virorum oculis remouerat, vt ne Martinum quidẽ ſanctiſſimũ, integerrimũque præſulẽ, à quo ipſa officioſè cõueniebatur, admiſerit. Nam Martinꝰ admirandæ vitæ fama commotus, ad eamque inuiſendam properans, ingredi

eſſ

est prohibitus: præmisisseque famulam virgo dicitur, quæ se apud beatiss. Pontificē excusaret. At præsul mirific⁹ à foribus virginis recessit lætus & alacer, raramque illam castissimæ puellæ custo diam summis encomiis prædicauit, repulsamque illam sibi gloriosam duxit, & nobis salutarem. Ergo illa suum antistitem non vitæ solum, sed etiam miraculorum gloria celebrem, apostolisque ipsis prope parem repellere non dubitauit: tu, quem scelerum multorum damnat cōscientia, mulierecularum conspectum nō perhorresces? Martinus quo nemo sanctior, à mulieris pudicissimæ retractū se limine gaudebat, & fœminarum commerciis, qui etiā sine illis tuti esse vix possunt, delectabūtur? Quantū, Deus bone, à priscis illis Christianæ pietatis cultorib⁹ distamus. Illi cū se fugæ, solitudiniq; mandarent cùm famē, inediam, rerumq; oīum penuriam cōplecterentur, tamen vix se ab impiissimo pudicitiæ hoste eripere potuerunt: multique illorum miserrimi

rimi lapſus memorantur, nos verò victoriam conſequi poſſe ſperamus, cùm nullis armis inſtructi ſimus, nullo cautionis remedio muniti: cumque illi longè ab inimico refugerent, timoremque ne abſente quidem hoſte deponerent, nos in ipſis monſtri immaniſſimi faucibus conſtituti ridemus, incolumitatemq; nobis ipſis amentiſſimè pollicemur. Vitioſorum conſuetudinem, choreas, ſaltationes, inhoneſtos ludos, turpia ſpectacula, eantus non viriles, impuritatiſque officinas omnes caſtitatis amator vitare debet, ne corpus metemq; coinquinet, exiſtimationemque læd at ſuam, quæ tum demum integra manet, cùm honeſtè viuitur: erumpũt enim neſcio quomodo, & illuſtrantur, q̃ turpiter, licet clã & occultè cõmittũtur. Satis multa dixiſſe me credo de iis, quæ pudicitiæ incommodant, & obſiſtunt, vt illa fugere adoleſcentes poſſint: ſupereſt, vt illa perſequamur, quæ continentiæ proſunt, mentemque puram, mundamque efficiunt, quæ cùm

Chri-

Christiano puero monstrata sint, eaq; ipsa fuerit amplex⁹, incorrupti pudoris, vel certè puri flore lætetur, angelorumq; vitã carne vestitus propemodũ assequatur. Mihi quidem mente, & animo remedia multa perlustranti nullũ cõmodius videri solet, vt continentes esse possimus, quàm quod pia. supplex, assiduaque precatio suppeditat, qua Deũ, à quo bona cuncta pficiscuntur, nobis cõciliamus, ppitiumq; reddim⁹, cu ius fauore qui nititur, nihil est quod debeat formidare. Quãuis enim diuini numinis inuocatio ad oẽs virtutes obtinendas necessaria nobis sit, tamen hæc, de qua loquimur, quoniam non sine difficillima, & pene dicã, eruentissima dimicatione quæritur, (quod sint autore Augustin. castitatis prælia omniu⁹ maxima) suo sibi iure quodãmodo vendicat Dei exorandi munus, & officium, vt præsens esse velit, luctantiq; militi Christiano ferre subsidiũ, ne superior malus dæmon euadat, Christiq; seruum iugulet eo gladio, qui

quò

quò dulci⁹ in pectore defigitur, eo plagam facit altiorẽ. Nos igitur, vt vel insidias callidißimi hostis effugiamus, vel marte aperto in nos inuadentẽ superemus, in cælum intueri necesse est, vnde veniet auxiliũ nobis: Salomõ cõtinentiæ donũ à solo Deo præstari dixit, quæ illum causa mouit, vt ad precandum confugeret, seq; totum in Dei fauore implorãdo adolescens, bonaq; indole præditus collocaret. An est boni quicquã, quod non Deus homini tribuat? an vir⁹ stabit vlla precatione sublata? est ne aliqua in Deo auaritia? quid vnquã se orantibus negauit? Ille, ille multò antè Dei obtestandi rationẽ, modumq; edocuit, & verba præscripsit. An rogari nõ vult qui vt roges imperat, & rogãdi normã ostendit? Christiane adolescens, cuius petitur pudor, summum cæli dominatorẽ, amabo te, voca in auxilium, habeto precationis Dominicæ verba prõptißima: Et ne nos inducas in tentationẽ: cape ex hymnis Dauid. versus mille, qui te & armabũt & diuinã

diuini amoris igne calefacient, vt amor amore tanquam clauus clauo pellatur. Illa verò conseruandi pudoris rectissima via est, quam religiosissimi quique sequũtur, non solum piè, assidueque deprecando, verumetiam diuinas res commentatione longi temporis agitando: quo ex munere subsidia castitatis multa desumuntur. Videt enim Christianus homo mentis oculo in præclaro, salubriqúe contemplationis otio quàm leue, quàm contemnendum, quã nihil sit omnino illud, ad quod nostros appetitus inuitet: videt Christum, quem iterum cruci suffigere nefarium esset, videt cœli gaudia, quibus priuari non vult, videt beatissimam DEI matrem, tabernaculum S. Spiritus, cuius admirandæ pudicitiæ iniuriam faceret, si suam contemneret, videt sanctorum hominum cœtum, à quibus se petit adiuuari, videt mortis ex improuiso adorientis insidias, & corporis quanuis pulchri deformitatem, ac vermes perhorrescit, videt diei vltimi se-

ueris-

ueriſſimam, & maximè tremendam malorum animaduerſionem, videt inferorũ pœnas aduerſus libidinem, cæteraqúe flagitia comparatas, videt deniquéæternum eſſe quod cruciat, vnius verò momenti (vti Greg.) dixit? quod delectat. Iam verò quanta ſit Chriſtiani hominis ſuum Deum alloquentis nõ fiducia ſolùm, ſed etiam lætitia dicent profectò illi, quibus vſu euenit, vt cum ſuo Deo familiariter agant: tuqúe optime adoleſcens, ſi te in hunc modum ad ſanctè philoſophandum abdideris, propediem vera eſſe cognoſces, nilqúe nos eſſe mentitos alacriter cõfirmabis. Quæ ſunt igitur corporis voluptates præſertim obſcœnæ, ac turpes cum animi caſti oblectamentis comparatæ, quibus affluere ſolent viri boni, qui ſe ad vniuerſitatis parentem contulerũt? Equidem fateor, neminem ferè nõ vri, tamen, qui ſe Deo commendant, quietæ pacis induciis ſæpe fruuntur, bellorũq; intermiſſione gaudent: illi autem, quibus eſt perpetuò dimicandum, vires

ex diuino colloquio reportant, roburqúe ingens, quo mali dæmonis potentiam paruipendunt, norunt qúe tentationum generibus exquisitis noua etiam, & inusitata remedia opponere: nec vnquam misericors ille Deus, & summe bonus maiorẽ quàm vires ferant pugnam esse permittet, vt sanctissimus Paulus affirmat, qui id in se ipso fuerat expert⁹, cũ carnis eum stimuli pupugissent. Raram sanctissimus Augustin. esse censet formæ, pudicitiæqúe concordiam, & meritò. Nam si tuendæ integritatis curam deponunt, qui aut pulchri sunt, aut pulchra deamant, intereunt, atque occidunt, sin autem inimico cedere nolunt, prælio molestissimo lacessuntur: quam tamen pugnam segetem, & materiam diuinæ gloriæ sancti, piiq; hõies esse arbitrantur. Etenim quandiu intestino hoc prælio cõflictamur, supplices manus ad Deum tollimus, nos summissè gerimus, nil de nobis magnificum aut sentimus, aut dicimus, arrogantiam, temeritatẽqúe fugi-

fugimus, qui fructꝰ est omnium vberrimus ex pudicitiæ pugna collectꝰ, fieriq́ue vix potest, vt qui se à superbia vincinon sinat, succũbat voluptati. Quare, metu speq́; certare oportet, aduersus huiusmodi hostem, nec est alterum ab altero diuellendum. Sola quidem spe niti temerarium est, cùm pene innumerabiles stulta confidentia deceperit: rursus timore nimio affici, nocens & pernicioſum, quia cũ timiditas ipsa præponderat, vires deficiunt, funestamq́; deditionem facimus, ipseque præterea à metus nos reddit ad vincendum tardiores. Præclarè cũ illo agi quẽ ab armis vacare carnis illecebræ non sinant, boni autoris Euirati nos docet historia. Refert namq; nobilis hic scriptor, & antiquus, pium quendam, egregiumq́ue hominem fuisse, qui in hoc positus duro certamine vitam sibi acerbam duxit, cumq́ue munere illo, cui dabat operam, magis magisq́; ignẽ incendi, corroborarique sentiret (adultos enim viros, & fœminas sacro

fonte tingebat)recedere à templo ſtatuit,quem diuinus Baptiſta, cui Baſilica illa dicata erat, confirmaſſe dicitur dubium & nutantem, vtqúe in officio maneret præcepiſſe: verùm cum nõ multò poſt viſa pulcherrima muliere ſibi timeret,aufugit,quem egredientem S. Baptiſta reuocauit. ſignoq; crucis adhibito corpus boni preſbyteri armauit, inquiens, carnis tibi deinceps prælia non erunt,ob eamqúe rem præmium,quod caſtis, viriliterq; pugnãtibus tribui ſolet, minimè adipiſceris. At eſt(nam hoc dicet aliquis)cùm moleſtiſſimum,tum verò periculoſiſſimũ, tot,tantiſqúe quaſi titillationibus deliniri, quibus non decipi aliquando, furtimqúe aſſentiri,difficillimè poſſumus. Nos iſta libenter dabimus,ſi te ipſe non corrigas,ſi curationem nullam adhibeas,ſi membra fame,vigiliis,verbere,cilicioqúe non atteras. Nemo ſiquidem aut peccati inuit9, aut ſobrius non rèſiſtit. Fieri quidem poteſt, vt iſta pugnæ difficultas non tã à corpore exiſtat

ſtat tuo, quam à malitioſo tetroq́; diabolo, qui te inauditis artibus capere, & irretire conetur: quo tempore ad tuæ animæ medicum conferas te velim, quem virum bonum, ſapientem, exercitatumque eſſe oportet, qui tibi profectò conſulet, ſauandiq́; morbi rationes indicabit. Cumque viris & optimis, & maximè doctis abundemus: nollem, vt ei te committeres, cui ſanctitas, & doctrina deſit, nam ſi cæcus cæcum ducat, vterque hallucinabitur, & in periculoſam foſſam delabetur. Iniquiſſimè comparatum eſſe Tullius dolet, vt in morbis corporis, vt quiſque eſt difficillimus, ita medicus nobiliſſimus, atq; optimus accerſatur: in periculis autem capitis, vt quæq; cauſa difficillima eſt, ita deterrimus, obſcuriſſimuſque patronus ſoleat adhiberi: quam eloquentiſſimi oratoris querimoniam ad multorum, qui nunc viuunt, accuſationem transferre poſſumus, qui ſacerdotum ignoratione, imprudentiaque abutuntur ad ſcelera nutrienda. Qui eò acer-

biùs tractari à me deberent, quo maior est bonorum, & sapientum copia, qui nil vnquam nec iniustè, nec crudeliter ab iis, qui culpas aperiunt, extorserunt. Igitur, vt eò me referam, vnde egressus fui, qui se inusitata libidinis face vrgeri, cremariq́ue intelligent, ex grauissimis, religiosissimis, humanissimisq́; viris, qui multi inueniuntur liberalissimo quodã diuino bonitatis dono tributi, vnum aliquem deligant, cui se commonstrent, atque subdant, quæq; ille statuerit, faciant, eoq́; nauis gubernatore vtantur, in mari, quod est freto, Euripoq́; difficilius trãsmittendo. Intemperantiæ præterea vim frequens confessionis, & Eucharistiæ vsus præclarè comprimit, veluti nos egregius ille docet Pij V. summi admirandiq́; Pontificis iussu editus Catechismus ex Tridentinæ Synodi decreto, in quo est libro Christianæ pietatis, solidæq́; scientiæ ingens gaza recondita, habentq́; sine vlla disputationum serie lectores, grauissimas, vtilissimasq́; sententias,

tentias, quas autor miro dicendi condiuit charactere. Esse autem firmũ, mirabileq; præsidium in confessione, & sacra mensa positum iam anteà disseruimus, nunc clarissimi Augustini exponenda sententia est, qui constantissimi Laurentij incredibilem illam, celsam, admirandam, robustam, stabilemque fortitudinem Christi corpori, quo Laurentius vescebatur assiduè, refer acceptã, nosque viciorum flammas extinguere posse credamus, illo adhibito remedio, cuius vi, atq; efficientia pugil strenuus, Hispaniæq; decus tormentorũ incendia superauit. Postremò hortandi mihi sunt castitatis amici, vt non solum tuendæ, conseruandæque pudicitiæ curam suscipiant, verùm vt virtutum etiam cæterarum implorent auxilium. Quid enim ad castitatem verecundia cõmodius? quid temperantia melius? quid fortitudine præstabilius? quid vitæ innocentia conducibilius? quid patientia vtilius? quid charitate aptius? quid silentio laudabilius?

quid labore, honestaq; exercitatione conuenientius? quid denique animi in omni re moderatione salubrius? Nam puritati non illa solùm nocere censenda sunt, quæ cum ipsa belligerant, otiũ, alea, vinum, luxuries, gula, lasciuia, epulæ, deliciæ, vestium ornatus, mulierum contubernia, cantilenæ, saltatio, libri turpes: sed etiam quæ ab inferenda castitati iniuria videntur abesse longè, velut exitiosa, summeq; aduersa fugere necesse est: nesi non primo impetu, at breui quadam itineris flexione castitatem polluant. Atque hanc scio an diligentius huiusmodi hostes fugiendi sint, qui cum reliquis virtutibus bellum funestum & nefarium habeant indictũ, vniq; pudicitiæ parcere velle præ se ferant, tamen securitate ipsa quæ fallax & captiosa est, perniciem multò peiorem ipsi pudicitiæ machinantur. Sit igitur ambitio procul, acerbitas morum, inuidia, contẽtio, cupiditas, iracundia, fraudatio, impietas, odium, loquacitas, arrogantia,

tia, leuitas, iniquitas, ſtultitia, perfidia, dolus, inconſtantia, contumacia, & cæteræ animorum peſtes, à quib⁹ caſtitas læſam ſe ſæpe, vulneratamq́; fuiſſe lamentatur. Vt enim vitiis omnibus libera eſſe debet pectoris domus, ita virtute nulla vacare. Itaq; adhibenda eſt præparatio diligens in gemma tuenda pudicitiæ, quam fures inſidiis, incurſu latrones, vi hoſtes, fraude inimici, caſu domeſtici, impotentia familiares, iniuria propinqui, dolo iniqui, laſciuo boni, conſuetudine praui, culpa omnes. flagitio plurimi conantur eripere. Domi teneamus ſeptam liberali cuſtodia, vtque filiam vnicam tueamur. Nuſquam alibi tam eſt circumſpectio neceſſaria. Nulla ſe virtus conſtipantium exercitu munit ampliore. Vt enim qui multos timent, à multis ſe in itinere cuſtodiri, cingiq́ue volunt, ne ab inimicis occaſionem, tempuſq́; aucupantib⁹ opprimi poßint, ſi nudi, parumq́; comitati incedant, ita ꝓpemodum qui vir, aut fœmina, voluptatis

despicientiam perfectã habere cupit, cetrãq; & horribilem libidinis pestẽ optat effugere, virtutum omnium comitatu se munit & firmat: vt si fortè hostis cuncta obseruantis, & speculãtis incursu petatur, arcere vim illã possit, & feliciter ꝓpulsare. Sequitur illa pars ampla, quæ pudici hõis laudes decantatura est, vt adolescentes, quos ferè pulchritudo mouet atq; incitat, virtutis huius formã, & decus admirati ad eã amandã, & arctè cõplectendam rationis consilio ducantur, corporisq; vilẽ & abiectã voluptatẽ pro nihilo habentes, pudicitiæ coniugio, in quo pleniſſima, honestiſſimaque insunt gaudia, delectentur. Sed cœlesti huic virtuti, angelorumque germanæ quæ potest par oratio inueniri? Rhetorum hic cãpus est, nec sterilis, nec angust⁹. Pudicitia pectus ornat, leges obseruat, cũctorum beneuolentiam allicit, morientes consolatur, afflictos erigit, extinctos laudat, cœlum assequitur, pacis est alumna, literarum sedes, virtutum domici-

domiciliũ, ciuitatum gloria, regnorum tranquillitas, religionis tutela, Christiæ legis autoritas, virginũ laurea, cõtinentiæ vita, famæ custos, tuba vetustatis, suspicionis fuga, posteritatis lumen, medulla honestatis, certaminum, & contentionum palma immortalis. O castitatis vitæ dux, & morũ magistra, quid de te dicam? qua te ratione & oratione laudabo? Tu Deum ex cœlo in mundum deuocasti, tu eundem virginali vtero condidisti, tu nascentem prima vidisti, tu fame, frigore, siti æstu, milleque iniuriis affectum recreasti, tu agenti animã astitisti, tibique Dei excellentissima parens hæreditario iure relicta est, dulcique somno in Christi Seruatoris nostri sinu quieuisti. Magna pudicitiæ laus, quæ lapsum, perditumque orbem restaurauit. Christi verò nostra iam debili carne induti, eiusque sanctissimæ Matris continentiam non vnus, aut alter, sed innumerabiles viri, ac fœminæ tenuerunt. Et cùm multa sint, quæ legẽ Chri-

ſtianorum ſanctiſſimam eſſe teſtentur, tamen illa, quibus docemur, vel cogitatum adulterium eſſe vindicta ſupplicioque dignum, quanquam nec re, nec voce tentetur, ſolamque impuræ mentis conſenſionem turpem eſſe habendam, manifeſtè aperiunt noſtras eſſe ſanctiones ex diuina mente delibatas. Quare non immeritò diuinus ille vates cecinit, ſummi dominatoris legē eſſe immaculatam, quæ animorum corrigat prauitates. Quam ſit res præclara caſtitas, libidinis turpitudo demōſtrat, cuius vel obſcœniſſimos pudet, qui latibula, & luſtra quærunt, vt libidinem explere poſſint, more beſtiarum. Huius præterea ſceleris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate perſpici poteſt, cùm ob vnius libidinem non ſolùm qui ſcelus admiſit, ſed vniuerſa interdum ciuitas, vt de Sichimitis legimus, deſtructa eſſe reperiatur. Multa diuinæ animaduerſionis exempla in ſacris literis inueniuntur, vt eſt Sodomæ, & finitimarum vrbium interitus: Iudæo-

Iudæorum, qui cum Moabiticis fœminis corpus turpiter miſcuerunt, graue ſupplicium: Beniamitarum occaſus, & ruina, quos ſtupri fœditas interneçione deleuit. Sed quod eſſe maius poteſt, quàm mundum uniuerſum aquis pleniſſimis inundaſſe, elluuioneq; demerſum fuiſſe, quod luxu, inertiaque molleſceret? diuinique homines, quos Dei filios Moſes appellat, ſuæ dignitatis obliti mulierum forma caperẽtur? Age precor bone adoleſcens, & quæ ſum dicturus, trade memoriæ. Non te libidinis monſtris terrebo, quæ multa ſunt, non te nefariæ turpitudinis infamia à peccando depellam, non tibi, quæ impendeant adulteris pericula, quæ inceſtis ſupplicia debeantur, quæ virginum corruptoribus conſtituta pœna ſit, quæ ſcortatores mala circumueniant, qui libidinoſos morbi debilitent, commemorabo. Hæc enim flagitia ſua ſe grauitate commonſtrant, eaque tibi inuiſa fore confido: illa tantùm dicere cupio, quæ te circumſpectum, & cautum

tum posſint efficere, ne blanda, fallaxique deceptus ſpecie laqueis amoris implicere. Nam hæc animi affectio ſæuiſſima eſt, atque vehementiſſima, exitumq; habet amarum, funeſtumq; & læta principia: nec læta ſolùm ſed ita ſecreta, doloſa, inuoluta, tacita, & quaſi vulpina, vt vel prudentiſſimi corruant, qui ſanè poſteris mira cautionis, ſanctæque formidinis ſuo lapſu documenta relinquerunt. Amor (ſic enim vulgo appellatur) non illorum ſolum, qui venereis rebus vtuntur, ſed eorum etiam, qui ſe coërcent, pudicique eſſe deſiderant, vel improbiſſimus vel certè importuniſſimus eſt habendus. Alteri enim flagitioſi iam ſunt, alteri non procul abſunt à ſcelere, qui licet ſe perpetuo contineant, quod eſt difficile, tamen anxij, ſolicitique viuunt, vt ait Tullius, inflammatique animi miſeram ſuam ægritudinem ſuſpirio, lachrymis, gemitu, cantu, carminibusq; produnt, parumq;, aut nihil omnino abſunt ab inſa-

insania. Intolerandos dolores, & pœnarum cruciatus amatores perferunt, mentéq; cæci, quæ pœnarum grauissima est, neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neq; filiorum neq; vitæ rationem habent, inutilesque atque adeò nequam effecti, nil graue tractare possunt, nullique egregio muneri vel idonei, vel pares inueniuntur. Iam verò quanta morum, quamque infelix & luctuosa mutatio sequatur ipsos amantes, Dauidis, Salomonisque exemplo declaratur, quorum alter post adulterium repente sui dissimillimus est factus, & ex mitissimo summè crudelis, vt qui Vriam optimè de se meritum in mortem immiserit, alter cùm se totum in libidinem effudisset, veræ religionis, quam auxerat, & propagarat, oblitus deos alienos adorauit. Quæ seruitus odiosior? quæ tyrannis durior esse potest, quàm impudici amoris? Eò sæpe vesaniæ viri & ante illud tempus prudentissimi, & in amplissima familia nati deueniunt,

unt, & prolabuntur, vt ipſis mulier-cula imperet nec grauis, nec clara, nec diues, nec (quod eſt multò admirabilius) pulchra, legesque imponat, præſcribat, veret, & iubeat, quod videtur, ad cuius ſe nutum miſerrimi ſerui conuertunt, nilq; imperanti ſeque huc, & illuc verſanti audent repugnare: nã ſi poſcit, dant, ſi vocat, veniunt, ſi eijcit, abeunt, ſi minatur, extimeſcunt. Hoſce non modò captiuos, & ſeruos, ſed nequiſſimos ſeruos, quanquam nobiliſſimis ſint orti parentibus, ille, cui & philoſophorũ exedræ, & fori ſubſellia multum debent, eloquentiſſimus Cicero nominauit. Hanc tu adoleſcens optime ſeruitutem non deprecaberis? non effugies? animiq; pacati, & tranquilli libertatem non amabis? te ne Samſone putas fortiorem, quem puella Palæſtina non tam quòd importuna fuerit, quàm quòd amata, conſilio priuauit, & viribus? Rege illo potentiorem, cuius, ut Eſdras vir grauiſſimus eſt autor, itemque Ioſephus, Apemes con-

concubina ſorte, conditioneque multo inferior faciem manu cædebat, diademaque quotieſcunque vellet, auferebat? Sanctiorem Andrea Fundanæ ciuitatis Epiſcopo, cuius animum cognatæ virginis amor incendit, eoque ſenſim deductare eſt, vt palma leniter puellæ dorſum pontifex tangeret, qua ex re malus dæmon, vt ſanctiſſimus Eccleſiæ doctor narrat Gregorius, plus gaudij cepit, quam ex prouinciarum, gentiumq; barbararum incendio, & vaſtitate? Tu vt dæmoni placeas? vt te ipſe non ſerues? vt amori turpiſſimo indulgeas? vt caſtitatem, quæ te his malis liberare poteſt, negligas? vt pectus ſanctiſſimæ Trinitatis domicilium cupidinis iaculo vulnerari permittas? Nil tibi durum, & aſperum videri debet caſtitatis mercede propoſita, quando ſummum nefas exiſtimauit eſſe ſatyricus, pudori vitam anteferre. Quàm acriter pro pudicitia dimicandum ſit, illuſtriſſimis ſanctorum hominum exemplis declaratur. Bene-

dictus

dictus libidinis sedandæ causa vepres, spinasque adhibuit: gelidissimum lacum Bernardus non refugit: Euagrius in puteum descendit: fuit qui lucernæ manum adiungeret, aliique alio remedij genere duro, sed salutari libidinis appetitiones mitigarunt. Nimirum prudentissimis, optimis, integerrimisque viris non erat tanti firma corporis valetudo, & tuendæ illius ratio pudicitiæ integritati vnquam obstaret. Quanti sit hæc olim æstimata virtus, quàm Deo, hominibusque chara fuerit, plurimis historiis patefiet. Philippi Christi discipuli filias virgines Deus immortalis vaticinio decorauit: censet Hieronymus Sibyllarum virginitatis præmium diuinationem fuisse. Iudithi ad vincẽdum Holofernem pudicitia gladium & arma porrexit: Malchum solitariæ vitæ desertorem, captumque â Sarracenis castitas & ab interitu, & à seruitute vindicauit, vtq; inter suos moreretur, effecit: mulierem ictam septies, cui falsò obij-

S. Elzearius iuuenis

cieba-

ciebatur adulterium, innocentia ipsa defendit: hebescere enim gladius ille semper est visus, quem lictor in fœminam castissimam manu forti vibrarat: ad abbatem Ioannem sanctimonia, & mirificarum rerum laude præstantem à prauo dæmone agitatus quidam deductus esse narratur, cui tamẽ sanctus anachoreta mederi non potuit: & cùm vir quidam qui fortè aderat, saluti fuisset, oppressumque hominem liberasset: admiranti monacho Ioanni, & cur ita res accidisset, scire cupienti indicatum est, cælitusq; responsum, hominem illum veste, & conditione profanum iam annos vndecim cum vxore viuere continenter: quare non mirum esse debere, vt eam mentis munditiam nequitiæ, fœditatisque artifex non tulerit, victusque, & perterritus tandem aliquando cesserit. Romanus populus (ne semper Christiana commemorem) quanto in honore virginale decus habuerit, hinc apparet, quòd imperatores, consules, qui-

& pulcher & nobilis Dalphinã suam vxorem pari nobilitate, & pulchritudine. fœminã nunquam tetigit, cuius exemplo multi adolescentes casti se & integros seruãuerũt: quin etiam Alasia virgo Deo sacra, vt libidinis sensum extingueret, in Elzearij cubiculum ingressa his verbis precata Deum est per hunc immaculatum

lectum te summe pater obtestor, & obsecro, vt mihi castæ esse & quietæ liceat: annuit postulato Deus, nec deinceps Alasiæ tentata castitas est: exauthorecuius affirmatio fidem facere debet. Vide F. Laurentium Surium de vitis sanctorum mēsi Septemb.

quique triumphos splendidis inuectis curribus agebant, Vestæ virginibus de via cedebant, fascesq; & maiestatis insignia pudicitiæ submittebant. Antiquorum leges à castitatis commendatione duxere exordium, deosque ab hominibus castè adiri voluerunt, easque sanctiones interpretatur censetque Tullius ad corporis, & animi castimoniam pertinere. Marius ne militem quidem habere voluit nisi pudicum, Bonæ deæ antistites castos esse oportebat, Dianæ illæ tantùm fœminæ seruiebant, quarum virginale decus exstaret incorruptum. Quid? quòd etiam qui thuris percipiēdi curam gerebant, continentes esse iubebantur. Omitto castum, purum, vigilantem sobriumq; animum ad scientiarum peritiam esse paratiorem, ob eamq; rem tragicus Diogenes olim, multisque sæculis pòst Henricus Ioannis clarissimi Lusitanorū regis filius veneris usum abiecisse memoratur. Iā verò corporis voluptate vires eneruari quis nescit? Quod

cùm

cùm minimè ignorarent Iccus & Amocus contentionum, certaminumq́; tempore cùm cætera vitia, tum maximè libidinem refrenarunt. At est, inquies, paucorum virorum ista, quam laudas. Vtinam recensere tibi possem hominum multitudinem, quorum castæ integræq́; mentes nullam libidinis culpam toto vitæ tempore susceperunt. Vt enim Eliam, Eliseum, Hieremiam, Danielem, Ananiam, Azariam, Misaelemq́; præteream, post Christi Adventum tam multos non solùm castos, sed etiam illibatos fuisse constat, vt eos capere non possit oratio: multiq́ue nostro hoc tempore vitam degunt, in angulisque delitescunt, quorum perfecta, absolutaq́ue integritas illa die cernenda est, quæ sunt occultissima quæque in lucem, & aspectum proferenda: nec fœminis solùm, sed etiam maribus, quorum esse solet maior impuritas, virginitatem cordi fuisse constabit. Quam eò libentiùs multi seruant Christicolæ, quòd videant veritatis magi-

strum

ſtrum conſilio magis ingenuo, & libe-
rali eam nobis commendaſſe, quàm le-
ge ſeuera præcepiſſe. Qui poteſt, in-
quit, capere, capiat: quæ ſanè Chriſti
lenitas & moderatio celſo animo præ-
ditos viros vehementer mouet, vt
Chriſti Apoſtolorumque ſimiles eſſe
cupiant, caſtasque nuptias, quæ argẽ-
ti inſtar obtinent, virginali continen-
tiæ quam auro metallorum præſtantiſ-
ſimo ſancti doctores ſimilem eſſe di-
cunt, non inuiti poſtponant. Vinum
autem generans virgines à ſancto pro-
pinatur Spiritu, qui ſuorum obliuiſci
non ſolet, ſperareq; proinde poſſumus,
raram hanc admirandamq; virtutem
etiam nunc tribui, præſtariq; non pau-
cis, vt naſcẽtis Eccleſiæ heroas illos mo-
ribus, & vitæ candore quò ad eius fie-
ri poterit, imitentur, felixque illa ca-
ſtiſſimorum ætas quodammodo reui-
reſcat. Quam multæ fœminæ ex his-
quæ Chriſtum minimè nouerunt, caſti-
tatem amplexæ fuerint, eo in libro do-
cet Hieronymus, qui eſt aduerſus Ioui-
nianum,

Digitized by Google

uinianum, ubi lector uirginum plurimarum exempla reperiet, quæ occidi, quàm fœdari maluerunt. Nec verò timere oportet, ne per uim eripi pudicitia possit, cuius se Deus fortissimum præbet defensorem. Pro Agnete dimicauit angelus tracta in prostibulum: Agatham tutatus est Deus, cuius animum Aphrodisia infamis fœmina deprauare cupiebat: Luciam, ne in lupanar traheretur, sanctus Spiritus fecit immobilem: Petronillam Flacci comitis nuptias execrabiles recusantem tẽpestiua mors ad cœlestem thalamum misit: Daria in meretricum domum impurissimam compulsa, tutela leonis à contumelia diuinitus defensa est. Quid multa? nulla dæmonis obesse ars potest ei, qui verè Deum colat: id quod diabolus ipse Cypriano respondisse fertur Iustinam fœminam castissimam ueneficijs, & sortilegijs à pudicitiæ proposito deducere cupienti. Magna religiosæ castitatis uis, cuius potẽtia uel à dæmone prædicatur. Sed ne

fortè

Digitized by Google

forte obijcias, pudicitiam à viris splẽdidis non amari, Henrici Imperatoris summi narrabo cõtinentiam, qui vxorem suam pro sorore habuit seruauitq; intactam, moriensque testificatus est, talem à se coniugem relinqui, qualem accepisset. Edeltrude Anglorum regis filia duos potentissimos principes, quibus diuersis nupsit tẽporibus, castos fecit, & maritali specie cõtinentes. Quid Hispaniæ nostræ decus Alfonsus rex, cui castitas cognomen dedit? quem perhibent historiæ cum fœminis contraxisse nihil, sequè & ab alienis, & à propria continuisse: vt minimè mirandum sit, angelos, qui puræ quædam sunt mentes, omniqúe concretione liberæ, crucem Alfonso, cuius perstudiosus erat, fabricasse. Nostra verò ætas castissimi cuiusdam principis exemplo felix nominari potest, qui cum fœminis non modo non loqui, sed ne in ipsarum quidem faciem solet intueri. Quare Christiane puer, quæso, ne tam sublimis, splendidæqúe virtutis te capiat

S. Eduardus Britanniæ rex vxoris suæ adhæsit mente, nõ corpore, à diuo Ioanne Euangelista, cui propter castitatem erat charissimus, mortis suæ tempus præcognouit. Ealredus abbas Rhieualẽsis in Vita S. Eduardi.

piat obliuio, reuoca in memoriã quos fructus ex se gignat & pariat, quibusque ea artibus comparetur. Ad hanc florentissimam pulcherrimamq; palmam aspira, in hac te palæstra consuetudo exerceat, nilque non effice, vt vel virgineæ, vel certè pudici hominis præmium assequaris. Omnia censet facer Hieronymus, præclarissima facta corrumpi, si castitatis cingulo careamus. Quæ si animaduerterent imperatores & duces, qui se fortes haberi volunt, non tam glorioſam ducerent de inimicis partam victoriam, quandiu se ipsi non vincunt, languidisq; voluptatibus deliquescunt. Bernardus felicitate, non virtute hominem pudicum, & angelum differre dixit. Antiqui patres in suis illis controuersiis, quas pietatis causa suscipiebant, in eam sententiam consenserunt, dignius, beatiusque esse de carne propria triumphare, quàm immundos spiritus ab alienis corporibus præcipites exturbare. Disertissimus verò Cy-

prianus idemq́; ſanctiſſimus pudicitia nobiles ornari dicit, humiles extolli, clarere ignotos, honeſtari viles, mœrẽtes recreari, pulchritudinem augeri, religionem nobilitari, crimina immimui, merita excreſcere, ſummiq́ue Dei *amicitiam conciliari. Quid moraris? quid dubitas? quid amplius expectas? Tecum loquentem pudicitiam auſculta, quæ omniũ poſtrema, vt caſtus eſſe velis, orabit. Chriſtiane adoleſcens quid agis? Tune poſt tot admonitiones & præcepta mihi non ſeruies? tu libidinẽ infamiæ parentem, iuuentutis perniciem, ſanctitatis ruinam, bonorum labem, rationis inimicam, magiſtrã fraudis, inferorum ianuam, vrbium interitum, ſcelerum diuerſorium, egeſtatis alumnam, morborum cauſam, proditionis matrem, inſaniæ ſociam, patriæ peſtem, domorum iurgium, calamitatũ fontem, deſperationiſq; puteũ adamabis? Tu voce, tu cogitatione delinques? tu ſi nõ factis, at tacito cordis affectu, obſcœnæq; voluptatis vmbra peccare aude-*

audebis? non libidinem, vt venenatam aliquã beſtiã execrabere? obrepẽtemq; turpis facti cogitationem, priuſquam mentis & conſenſionis arcem occupet, amputabis? vt qui veneno attacta mẽbra ſecant & vrũt, ne malũ ſerpens ad cor delapſum inſanabile fiat, eaq; hominis parte poſſeſſa de ſalute diffidatur. Quid tandẽ impedit te? humana imbecillitas? At tibi remedia multa mõſtrata ſunt, quibus te aduerſus hoſtẽ erigas & corrobores. Contubernaliũ nequitia? At plurima ſunt timidis & ſibi cauẽtibus, ſiue domorũ, ſiue ſociorũ, ſiue magiſtrorũ, conſtituta perfugia. An timor inuidiæ, populiq; in te vnũ ſpectantis, quòd ſis potẽs & inclytus, linguæ loquaces? Præclaram verò gratiã inſtitutori refers, qui te ad religionem, pietatem, verecundiam, & caſtimoniam erudiuit, rudemque infantulum ab ipſis incunabilis docuit, perque omnium virtutum gradus ad ſummum Chriſtianæ celſitudinis culmen efferre conatur, ſi propter leuium quorundam

rumores, ficlasque fabulas te ip
gules, flammisque sceleratissimis
descas. Sed quæ tandem est ista vo
maledicentiæque formido? Num
hementius hominum risum, quàm
iram pertimescis? an cùm animus
quebitur apud inferos tuus, libid
punietur, non incendium illud gra
esse intelliges atque experieris, q
quod inuidia, paucorumque ri
tibi in præsens exuscitet? Animad
te, precor, quid in me Germania,
nonia, Anglia, & Gallia molian
vide, quàm me procul nõ impij m
sed etiam qui se probos haberi vo
exterminent: considera aliorum a
tam impudẽtiam, aliorũ callidã o
tamq; perfidiam, & vnà mecũ luc
sam hanc sortẽ lamentare. Video q
pauciſsimos in Christianorum num
quibus mea venustas chara sit, &
cta societas. Video illos à fide turp
& ignominiosè deficere, qui mea
stra, militiamque secuturos se esse,
to, & sacramento confirmarunt.

que longe grauiùs exulcerat intimi vnius periurium, quàm mille bacchantium hæreticorum libido profusa, quibus me esse inuisam glorior, propterea quod qui ita viuunt, non aliter atque illi loqui, de meque opinari ac sentire possunt. Vnum in tantis ærumnis præclaræ puerorum institutionis restat solatium, quo si priuor abs te, dolore & lachrymis consenescam. His pudicitiæ vocibus sanctissimis quod respondeas, nihil habes, quare probe adolescens, hæc quæ nũc castitatis semina iacimus, in pectoris tui fertili solo recõde: spero enim futurum, ut vberes ex tali messe manipuli legantur, cumq; exemplo ciues excitaueris, honestate, & doctrina tuum pectus & mentem ornaueris, illam in vitã ingrediere, quæ nullis circumscripta terminis Dei optimi maximi æternitatem exæquabit.

RERVM SELECTARVM

INDEX ALPHABETICVS.

A.

ABrahami nurus, 134.
Abrahami pietas, 240.
Abrahamum Dominum Sara dicebat, 427.
Abſtinentia, 70. 94.
Abulenſe miraculum, 270.
Academiarum licentia, 78.
Academiarum Iuuentus, 348.
Achillis pueritia, 4. 140.
Acumen puerorum, 227.
Adoleſcentes, 212.
Adriani mens erga Chriſtum, 299.
Adriani comitas, 393.
Adriani in ſeruũ animaduerſio, ibid.
Adulter, 452.
Adulterium vindicatum, 503. & ſeq.

Digitized by Google

Adulterorum labor, 451.
Adulterina facies & fucus, 438.
Ædesius, 19.
Ædificia hirundinum, 192.
Æmilius Lepidus, 180.
Ægyptijs Moyses terrori est, 154.
Ætas nulla immunis officij, 197.
Ætas puerilis virtuti idonea, 196.
Ætatis puerilis facta clarissima, 154.
Ætatis excusatio nulla, 213.
Ætatis puerilis religio, 223.
Ætatem puerilem sanctissimi viri incusant, 230.
Ætatis cuiusque vitia, 231.
Æthiops Christianus fit, 290.
Æthiopum religio in templis, 337.
Affabilitas sermonis, 371.
Affectus maternus non partu metiendus, 130.
Africani pueri duodecim pro Christo occisi, 224.
Agesilai amor in filios, 217.
Agesilai responsum, 403.
Agnetis mira castitas, 472.

Digitized by Google

Agreſtis dominatus, 429.
Alcibiades, 421.
Alexandri magiſter, 93.
Alexandri indoles, 179.
Alexandri Pædagogus, 3.
Alexandri reſponſum, 81.
Alexandri puer, 289.
Alexandri caſtitas, 499.
Alexander Epiſcopus, 163.
Alexandrini pueri, ibibden
Alexandri Seueri religio, 299.
Amatorij libri execrabiles, 520.
Amatoria carmina, ibidem
Ambroſij lachrimæ, 302.
Ambroſij auctoritas, 277.
Ambroſij verba, 476.
Ammonis pudor, 378.
Ammonis caſtitas, 458.
Amnonis Dauid filij uitia, 99.
Amoris furor, 450.
Amoris remedia, 542.
Amphyctionum decretum, 95.
Angeli Euchariſtiam ſacram obſeruant, 255.
Angeli nomen, 45.

Angelus custos, 352.
Animadversio in pueros qualis esse debeat, 59.126.
Annius Seuerus, 394.
Annulus aureus, 269.
Andreas Chius, 300.
Annulus Gygis, 364.
Antiochi cautio & continentia, 491.
Antiochi dona Hierosolymitano templo, 360.
Antonini pueritia, 186.
Antonini Pij edictum, 299.
Antonius monachorum secundus, 292.
Antonij & Pauli congressus, 380.
Antonius Pauli vestē magni æstimat, 362.
Antonij verecundia, 379.
Apemes, 544.
Apes solertes, 195.
Aquilæ in nutricem amor, 33.
Aræ ministri, 256.
Archadius, 15.
Archippi pueritia mirabilis, 222.
Areopagitæ, 198.

INDEX.

Areta sapiens fœmina, 107.
Aristippus, 107. 135.
Aristoteles, 89. 93.
Aristotelis lex, 372.
Aristotelis sententia, 868
Armenius mus, 397.
Arsenius, 15.
Asclepiades tyrannus, 157.
Aspasiæ verecundia, 438.
Astiagis coena, 187.
Athanasij pueritia, 186.
Athenæ, 129.
Athenienſium de educatione lex, 140.
Athenienſes ludi, 346.
Athenienſes, 387.
Attalus Rex, 96.
Attilius iuratus mittitur, 250.
Attilius patriæ amator, ibidem.
Attilius iuſiurandum ſumma cum fide ſeruat, ibidem.
Auaritia ſenilis, 231.
Augurum collegium. 387.
Auguſti educatio, 79.
Auguſti pueri Oratio funebris, 181.
Auguſti nepotes, 81.

Augu-

Digitized by Google

Augustus Gallum reprehendit, 112.
Augustini conuersio, 291.
Augustini presbyteri, 285.
Augustinus de pueritia quid sentiat, 219. 221.
Augustinus puer Iaponius, 204.
Aulicorum vrbanitas qualis, 121.
Aulæ principum, 78.
Aurora surgente quid faciendum, 325.
Auspicata initia, 123.

B.

Babylonij pueri, 224.
Bagaiense concilium, 317.
Barbari musico concentu capiuntur, 43.
Barbaria nulla educatores violat, 144.
Basilij nutrix, 22.
Basilij soror, 23.
Bartholomeus Rex Vmbræ, 427.
Bartholomeus Iaponiæ Ecclesiæ Constantinus, ibidem.
Bartholomei in sacros viros reuerentia, 428.

Bartholomei modestia in templis, ibidem.
Basilica Constantini. 225.
Basilica S. Michaelis, 222.
Bene maleuè de filijs parentes meriti, 105. *& seq.*
Benedicti diuina præsensio, 11.
Benedicti alumni, *ibidem.*
Benedicti ratio mirabilis in extinguenda libidine, 486.
Beniamitarum occasus. 541.
Bernardi munditia, 413.
Bernardi castitas, 545.
Bernardi sententia de castitate, 553.
Bernardini sanctitas, 357.
Bestiarum mansuetudo erga Christi martyres, 283.
Bestiæ immanes cantu flectuntur, 128.
Bestia docilis, 37.
Blasius Episcopus, 363.
Boni præceptoris officium, 58. 127.
Boni præceptoris laus, 128.
Boues cui dati in pueritia, 185.
Bragadum crudelitas, 44.
Bruti dictum, 400.

Bru-

Digitized by Google

Brutus. 391.
Bubulcus futura prædicat, 160.
Bubulco resistit Alcibiades, 421.
Bullam quis promeruit, 180.
Bizantij miraculum, 155.

C.

Cadauera virorum, & mulierũ, 397.
Cæca mulier visum recipit, 270.
Cœlibatus, 128.
Cæremoniæ sacræ, 334.
Cæsarius, 278.
Calamitas Ecclesiæ vnde, 143.
Calcar geminũ Glycon adhibebat, 80.
Calix cum hostia, 267.
Camilli virtus, & integritas, 110.
Cancius, 131.
Cancianus. ibidem
Candacis Reginæ aulicus, 290.
Canis fortitudo, 37.
Canis iactura, 38.
Canis mira saltatio, 39.
Caput aperire, 427.
Captiui liberatio per puerum, 44.
Captiuos reddi negat Attilius vtile esse, 251.

Digitized by Google

Carmina puerulus condidit egregia, 172.
Carminibus in iuuenta luſimus, 310.
Carmina laſciua puer ignoret, 520.
Caroli Quinti religio, 296.
Carthaginenſis Innocentius, 294.
Caſſander, 404.
Caſſiodorus Academiam inſtituit, 145.
Caſſius Epiſcopus, 254.
Caſtitatis præcepta, 446.
Caſtitatis cõmendatio, libidinisq; remedia, 447.
Caſtitatis exempla, 454.
Caſtitatis prælia, 516.
Caſtitatis laus, 538.
Catonis indoles, 182.
Catonis pueri conſtantia, 180.
Catonis ſenectus, 182.
Cato ſuorum liberorum doctor, 106.
Cautio ſalutis, 454.
Cedere de via, 548.
Cenſorum ſeueritas, 251.
Cerui filios docent, 82.
Chiorum caſtitas, 491.
Chriſtioris admiranda ſpecies, 437.

Chri-

Christi imago colitur ab Ethnico, 299.
Christi in cruce affixi imago caput inclinat 249.
Christi in cruce affixi imago expressa in puero, 170.
Chrysost. de educatione sententia, 130.
Chrysostomi verba de sacrosancto Missæ sacrificio, 256.
Chrysostomi historia mirabilis, 66. 247. 259
Chrysostomi os aureum, 258.
Cibus nec multus nec delicatus, 188.
Cibo vires refici, nõ opprimi debent, ib.
Cibi & potus temperantia, 517.
Cicero in cuius scholam intrauerit, 97.
Ciceronis præceptiones, 449.
Ciconiæ factum, 503. *& seq.*
Claræ pietas in S. Eucharistiam. 264.
Claudicat institutio multis in locis, 78
Claudius Cæsar, 112.
Coënredi Regis admonitio, 303.
Collegiũ Societatis in vrbe Goa, 42.
Collegium Germanicum, 51.
Collegium Romanum, 55.
Collegium Saliorum, 186.

Color optimus virtutis, 438.
Columba, 509.
Columbanus, 362.
Columnas locat architectus adiunăti-
bus pueris, 225.
Comitatis præcepta, 425
Comitatis laus, 426.
Concilium Matiſconenſe, 282.
Concilium Bagaienſe, 317.
Concilium Lateranenſe, 522.
Concilium Tridentinum, 144. 297.
335.
Conciones audiendæ, 339.
Conciones vtiles, non ſubtiles, 340.
Concionator puer, 203. 209.
Concordia nutrix S. Hippolyti, 131.
Confeſsio, 302.
Confeſsionis aſsiduitas, ibidem.
Confeſsionis exempla, 303. cum ſeq.
Conſtantini religio, 274.
Conſtantinopolis, 155.
Conſtantia, 152. 181.
Conſules Romani. 293.
Corinthus euerſa & quare, 429.
Cornicis oculos puer configit, 198.

Coronarepudiatur, 287.
Corporis castitas, 449.
Corpora verecundè tractanda, 411.
Corui ministerium, 380.
Crates, 139.
Cretenses, 141.
Cruces in cœlo visæ, 314.
Crucis fractæ supplicium, 315.
Crucis veneratio. 288.
Cruci affixi duo pueri, 165. & seq.
Crucis signum, 289.
Cyprianus, 469.
Cyprianus doctor, 553.
Cyri temperantia, 188.
Cyri comitas, 394
Cyri de Aspasia iudicium, 439.

D.

Dæmonis artes, & insidiæ, 458.
Dama filia Pythagoræ, 107
Daniel, 151.
Darij vxor, 499.
Dariæ castitas, 551.
Dauid, 150. 228.
Defunctorum corpora, 420.

Defun-

Defunctis succurrendum, 333
Delphinus, 189.
Demetrij verecundia, 434.
Deus intimis affectib⁹ diligendus, 238.
Deus sacrificijs colendus, *ibid.*
Dei regnū inprimis quærendum, 245. 366.
Dei amici, 363.
Dei religio, cultus, amor, &c. 237.
Deorum inanitas, 253. 320.
Dextræ beneficia, 240.
Diadema depositum, 278.
Diadema calcatum, 154.
Dicere ex tempore, 201.
Dictare ex tempore, 176.
Diei acta vespere cōmemoranda, 367.
Diogenes, 139.
Diomedontis vota, 361.
Dionis filius, 76.
Dionysius tyrannus, *ibid.*
Disciplina vetus & severa, 76.
Disciplina domestica plerumque manca est 87.
Discipulorum docilitas, 123.
Discipulorum calliditas, 124.

Diuina-

Diuinatrix futuri pueritia, 160
Doctores iuuentutis, 77.
Doctor publicus quid priuato præstet, 87.
Domestici nocent, 99.
Domicilium senectutis, 386.
Dormire sine præuio examine temerarium est, 352.
Dormire totam noctem turpe, 325.
Dotes animi & corporis præclaræ, 208.
Draconis factum, 33.
Drahomira, 23.
Drusus, 180.
Duelli vxor, 498.
Duodecim fratres, 12.
Duodecim tabulæ, 439.
Dynastarum filij, 55.

E.

Ebrietatis turpitudo. 70.
Educationis vis, 1.
Educatio quid possit, 23.
Effigies verecundiæ, 436.
Effœminatum nil sit, 370.

Elephantorum docilitas, 35.
Elephantis mirabilis historia, *ibidem*.
Elephantis mansuetudo, 190.
Elephantorum pudor, 398.
Elias, 242.
Eliseus, 196.
Eques Romanus notatus à censoribus, 389.
Equinus pullus, 506.
Equum florus auicula prouocat, 194.
Erythriensis iuuenis patientia, 28.
Ermenigildus, 88.
Etheocles, 31.
Eumenes, 96.
Eunomius, 357.
Eusebius Vercellensis Episcopus, 12.
Eusebius Ecclesiasticus historicus, 380.
Exercitus puerorum, 171.
Exercitus sitiens. 298.
Exercitus victor, 359.
Exercitus martyrum, *ibidem*.
Externi pueri facta admiranda, 183.

F.

Fabianus, 435.

Fabius puer, 171.
Facies verecunda, 439.
Famulatus, 424.
Febris mira sanatio, 348.
Felicitas, 14.
Filij vnici amor ferè vesanus & perditus, 99.
Filiorum cura negligitur, 99. 135.
Filiorum virtus parentibus curæ non est, 118.
Filij Hæreticorum parentibus meliores, 47.
Florus auicula, 194.
Fœminæ sapientes, 107.
Fœminas an literatas esse oporteat, ibidem.
Fœminarum castitas, 472.
Fratres duodecim, & Hispani, & martyres, 11. *& seq.*
Fratres Machabæj, 152.
Fratres septem S. Felicitatis filij. 14.
Frequens communio, 343.
Frugalitas, 188.
Frumentius, 18.

Fune-

Digitized by Google

Funebris oratio, 183.
Furti damnatus puer, 21.

G.

Galli pueri, 171.
Gaufredi historia. 288.
Gamaliel, 93.
Genæ pudoris sedes, 439.
Gentium errores, 322.
Germani pueri, 46.
Germaniæ restaurandæ ratio, 225.
Goa ciuitas, 42.
Gordianus, 229.
Gordiani verecundia, 394.
Græciæ lex, 140.
Græci libri, 293.
Grammatica cum Rhetorica iuncta. 99.
Grammatici illustres, 95.
Grammatici vtiles & fructuosi, 81.
Grammatici improbi, 112.
Gregorius, 163. 452.
Gregorius Turonensis, 225.
Gregorius XIII. 46. 56.
Gymnasium ex aula factum, 68.
Gymnosophistæ. 74.

Digitized by Google

H.

Helisupplicium, 7.
Heliæ religio, vide Elias.
Henricus, 158.
Henrici castitas, 552.
Herodiadis filia, 27.
Hieronymi institutio, 60.
Hieronymi pugna, 484.
Hieronymi occupatio & labor, 515.
Hieronymus remedia castitatis docet, 517.
Hilarion, 244. 467.
Hilarius 65.
Hippolyti nutrix, 131.
Hirundines, 192.
Hispanorum in hæreticos severitas, (307.
Historia naturalis, 32.
Histriones, 436.
Homerus, 423.
Honestatis curæ, 411.
Honoratus, 65.
Honorius, 15.
Horæ canonicæ, 326.
Horatius, 108.
Horatij pater. ibidem.

Digitized by Google

Iacobus. 362. 382.
Iaponij, 42. 204. 337.
Iaponij legati, 46.
Iberi, 71.
Ieiunium, 245. 468.
Ignatius Episcopus, & martyr, 362.
Ignatius fundator Societatis IESV, 51.
Imago Christi, 299.
Imaginum veneratio, 326.
Indi pueri, 41.
Indica mulier, 470.
Infantiæ cura, 57. 408.
Ioci pueriles, 216.
Ioannes Baptista, 153.
Ioannes Gualbertus, 249.
Insolentia iuuenum, 422
Innocentius, 294.
Isabella Ferdinandi vxor, 308
Isabella Philippi vxor, 260.
Italia, 46.
Iudæus puer, 163.
Iudæi puerum in crucem tollunt, 165.
Iudæorum contumacia, 322.
Iudæorum Pontifex, 110.

Iudicij

Iudicij ſupremi dies, 248.
Iulianus apoſtata. 137. 442.
Iulius Cæſar, 79. 309.
Iuriſiurandi religio, 245.
Iuſtitiæ partes quæ ſint. 432.
Iuſtus & paſtor, 224.
Iuſtinianus Imperator, 165.
Iuſtinæ caſtitas, 469.

L

Lacedæmones, 69. 105.
Lacedæmoniorum pueri, 437.
Lacænæ, 70. 134.
Laus honeſtæ educationis, 116.
Laus pueritiæ, 210.
Laus religionis, 361.
Laus pudicitiæ, 538.
Lauari quanto cum pudore ſolerent Romani, 409.
Laurentius martyr, 535.
Leander Hiſpalenſis præſul, 87.
Legati appellati ſuperbius, 429.
Legio ſacra Thebæorum, 360.
Lenones omniũ horarum libriturpes, 520.

Leonidas, 31.
Leonis manſuetudo in D. Theclâ, 502.
Leonis tutela mirabilis, 551.
Lex Romanorum, 139.
Lex caſtitatis, 448.
Libri religioſi, 293.
Libri impij, *ibid.*
Librorum bonorum lectio, *ibid.*
Liberorum educatio, 103.
Lingua coërcenda, 430.
Literæ cum virtute coniunctæ, 122.
Locrenſes, 492.
Locus in quo quiſq; natus eſt, 6.
Ludendi verecundia, 414.
Ludus mirabilis puerorum. 168.
Ludimagiſtri, 28.
Luſcinia, 82.
Luſitanorum Rex, 41.
Lycon, 80. 96.
Lycurgus, 25.

M.

Macedonia, 180.
Magdalena Vlloia, 264.
Magiſtri quales eſſe debeant, 57.
Maiores natu, 387.

Malchus

Malchus Monachus, 545.
Maledicentiæ crimen, 414.
Marcellus Legionensis, 11.
M. Antonij fœueritas in libertum, 391.
Margarita, 258.
Martialis, 139.
Martinus, 275.
Mater Dei sanctissima, 163. 350.
Materia & leges meditandi, 326.
Matronæ Romanæ, 134.
Matrona hæretica, 309.
Maurus S. Benedicti alumnus, 11.
Maximini scelus, 29.
Maximus Galliæ tyrannus, 275.
Maximilianus, 385.
Memoria puerorum, 229.
Mensa sacra, 348.
Mensibus singulis confiteri, 142.
Mercenarij præceptores, 83.
Meropius, 16.
Metrodorus, 94.
Militis interitus miser, 305.
Militiæ beata mors, 306.

Digitized by Google

Milesiæ virgines, 410.
Miracula per pueros, 156.
Mira quædã in hæreticos nostri temporis, 309. *& seq.*
Missæ mysteria, 331. *& seq.*
Modestiæ laus, 432.
Mors felicissima, 156. 162.
Mortis memoria, 479.
Morum magister, 69.
Moysis pueritia, 154.
Mulierum scientia, 107.
Munus regendæ pueritiæ illustre, 108.
Mus Armenius, 397.
Musa puella, 161.

N.

Nares puer parenti momordit, 21.
Nascendi iura, 138.
Naturæ exempla, 9. 82. 397. 502.
Naturæ vis in minimis etiã rebus, 191.
Nicolai infantia, 156.
Nicolai munditia, 413.
Nocturnum examen, 352.
Noua exempla quid possint, 199.
Nudum quempiã conspici capitale, 72.
Nutrices, 62. 407.

O

Obedientia, 40.
Obsequium, 376.
Octauianus, 182.
Oculorum fabrica, 417.
Oculos clausit vir quidam annos quadraginta, 416.
Officium, 197.
Orare Deum, 290
Orbilius, 99.
Osculum seuere punitum, 497.
Ossa sanctorum hominum, 224.
Ouicula S. Francisci, 259.

P.

Panis cœlestis, 350.
Panis vsum ignorauit Archippus, 222.
Papyrius. 183.
Parasitus mensæ puer, 216.
Parentum accusatio, 98.
Parentum exẽpla, bene maleúe de filiis meritorum. 105. & seq.
Parentibus præceptores præstant, 85. & seq.

Partus non tanta vis, quanta consuetudinis atq; conuictus. 138.
Paulus Apostolus, 93. 156. 460.
Paulus Lybicus, 295.
Paulus AEmilius, 94.
Paulus I, Eremita, 380.
Paupertas, 10.
Penelope, 440.
Perdicum pulli, 192.
Peregrinatio pia, 290. 358.
Perfidia, 403.
Periurium, ibid.
Pernicies quanta malæ institutionis, 136.
Pernicies turpium librorum, 520.
Pernicies turpium picturarum, ibid.
Persæ, 71.
Petrus Damiani. 255.
Phalaridis taurus, 221.
Pharao, 154.
Philippus Alexandri pater, 89. 93. 179.
Philippus pater Demetrij, 435
Philippus Hispaniæ Rex, 309.

Phoci-

Digitized by Google

Phocion. 138.
Phrygiæ vrbs, 360.
Piæculares victimæ, 100.
Pietas, 374.
Pietas in Deum, vide Religio,
Pipinus Rex maximè pius, 427.
Piscatio felix, 268.
Piscis minutißimi naturæ prodigium, 195.
Plato, 58.
Platonis verecundia, 437.
Platonis discipulus, 89.
Plauti versus, 105.
Plutarchus, 135.
Poëtarum versus de institutione, 3.
Polycarpus, 363.
Pompeius, 390.
Pontifex Romanus, 211.
Populus Romanus, 387.
Portia, 391.
Præmiis alliciendi pueri, 81.
Præmia laudis, 212.

Presbyteri sacri honorandi, 276. 282.
Presbyter Cassij Pontificis, 254.
Presbyter Ioannes, 376.
Pudicitiæ laus, 518.
Pudicitiæ conseruandæ ratio, 518.
Pudor in balneis, 409.
Pudor vitiosus, 400.
Pudoris vis, 410.
Pudoris ara, 440.
Pudoris præcepta, 369.
Puellarum impudentium supplicium, 383.
Puellæ rusticanæ castitas, 481.
Puer incredibili velocitate, 223.
Puer blasphemus, 197.
Pueri summo ingenio, 201.
Pueri Indi, 41.
Pueri Iaponij. 204.
Pueri Germani, 46.
Puer Atheniensis, 197.
Pueritiæ laus, 210.
Pueritiæ cura, 110.
Puerorum educatio, 58.

Pulchritudo vera, 438.
Pulchritudo pudore augetur, ibid.
Pullus equinus. 506.
Purpura, 276.
Pythagoras, 107. 353.
Pythias, 438.

Q.

Quadraginta annorum perseverantia, 416.
Quæstionum subtilitas in concionando vitetur, 340.
Quanta sit vis educationis, I.
Quartodecimo ætatis anno, quibus moribus excolant Persæ Reges suos. 73.
Quingentos Monachos rexit Paulus Lybicus, 295.
Quinq; millia adolescentum, 141.
Quinquennis puer, 158.
Quintiliani filius, 184
Quintilianus, 139. 221.

R.

Ratio vera docendi, 61.

Ratio piè sanctèq; viuendi, 325.
Ratio reddenda immortali Deo, 482.
Reges Hispaniæ, 309.
Reges Æthiopum, 361.
Rei diuinæ audiendæ modus, 428.
Religio vera, 265.
Religio Ethnicorum, 279.
Religionis præcepta, 324. & seq.
Reliquiæ sanctorum, 269. 362.
Responsum impudentius, 389.
Responsa præclara, 403.
Reus malæ educationis, 139.
Ricaredus, 88.
Robertus, 359.
Rodericus, ibidem.
Roma, 55.
Romana Ecclesia, 158.
Romanus Pontifex, 427.
Romanus martyr, 157.
Rubor faciei, 425.
Ruth, 241.

S.

Sabas, 245.
Sabina virgo & martyr, 270.

Sacerdotum dignitas, 27.
Sacerdotes casti, 4496
Sacra mensa, vide mensa,
Sacra lectio, 292.
Sacrariũ sæpius patet quã solebat, 347.
Sacramenta septem, 323.
Sacrificium altaris quotidianũ, 254.
Sacrosancta Eucharistia. 255.
Sacrosanctum IESV *nomen,* 241.
Sacrum quotidie audiendum, 254.
Salij, 186.
Saltationis merces scitu dignissima, 27.
Salutare, 375.
Salutatores parci, 428.
Samuelis educatio, 7.
Sanctitas locorum, 285.
Sanctitudo decet domum Domini, 335.
Sanguinis Christi uirtus, 348.
Satyrus, 301.
Scipionis continentia, 493.
Scipionis liberalitas, 495.
Seleucij religio, 360.

Senatus Romanus, *ibidem.*
Senectutis honor, 386.
Serapion, 253.
Serpentis exemplum, 32.
Serui supplicium, 496.
Seuerus Imperator, 125.
Silentij laus, 430.
Silentium in templis, 277.
Simulacrum nascentis Ecclesiæ, 312.
Societas Iesu, 133.
Socrates, 216.
Solenne iusiurandum, 359.
Spartani, 69.
Spartani pueri, 222.
Sponsæ Christo se dedicant, 292.
Supellex sacra, 262.
Sylla, 181.
Synodus Constantinopolitana, 145.
Synodus Moguntina, *ibidem.*

T.

Tabernaculum sancti Spiritus, 470.
Tabernacula sexcenta inaurata, Magdalena Vlloia distribuit, 264.

Taciturnitas, vide silentium,
Talenta pueri, puellæque offerunt, 186.
Talionis lex, 451.
Temperantia, 78.
Tempestas, 155.
Templa locupletantur, 358.
Templorum religio, 285.336.
Temporum conditio, 378.
Temulentiæ fœditas, 70.
Terræ motus, 155.
Theatrum, 308.
Thebæorum legio, 359.
Themistocles, 403.
Theodorus, 378.
Theodoretus, 416.
Theodoricus, 278.
Theodosius. 16.276.359.
Theodosius iunior, 358.
Thesaurus. 289.
Thus oblatum, 179.
Tiberius, 288.
Tormenta martyrum, 359.
Tortores puerorum, 220. *& seq.*

S. Thecla. 502.

Digitized by Google

Tragicus puer, 203
Traianus, 141.429.
Tribus Iudæ, 8.
Tributum à nobis somnus exigit, 500.
Tullij querela, 533.
Tyrus, 17.

V.

Valens Imperator, 107.
Valerianus causidicus. 160.
Valerij historia, 289.
Vaniſsima secta, 297.
Vates in pueritia, 7.
Venditio serui impedita, 247.
Venenum sancto Benedicto porrigitur, 11.
Veneris pernicies, 541.
Verbera Spartanæ pueritiæ, 222.
Verbera Archippi, ibidem.
Verecundiæ præcepta, vide supra Pudoris
Verecundiæ laus, vide supra Pudoris

Vere-

Digitized by Google

Verecundiæ vitiosæ tractatio & exempla, 399. & *seq.*
Vespasianus, 361.
Vestales, 548.
Vestes sacræ, 334.
Vexillum nostræ militiæ crux, 288.
Viatores duo quid viderint, 266.
Victima Abeli, 238.
Victus frugalis, 70. 72.
Vincentius martyr Abulensis, 270.
Vinea Sabæ, vide Sabas,
Vincti cuiusdam libertas, 349.
Virginitas, 548.
Virgo sanctissima, vide supra Mater.
Vmbræ Rex Bartholomeus, 427.
Vrbanitas morum, 368.
Vrbanitas in sanctis hominibus, 375. *& seq.*
Vrsi pueros vorauerunt, 196.
Vticensis Cato, 181.
Vulpeculæ Samsonis, 451

X.

Xenophanis verecundia, 395.

Digitized by Google

Xenocratis temeritas, 500.
Xenocratis pudor vitiosus, 402.

Z.

Zenobia Palmyrensis Regina, 106.
Zenonis sententia, 402.
Zonæ soluendæ discingendæque obsequium, 379.

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google